

ศรีธนญชัย
เล่มที่ ๕๔
รัฐธรรมนูญ ๖๐

ANIMAL FARM

The Lord of the Rings

John Maynard Keynes VS

Friedrich August Hayek

ไททศมิตร

OnlyFans

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

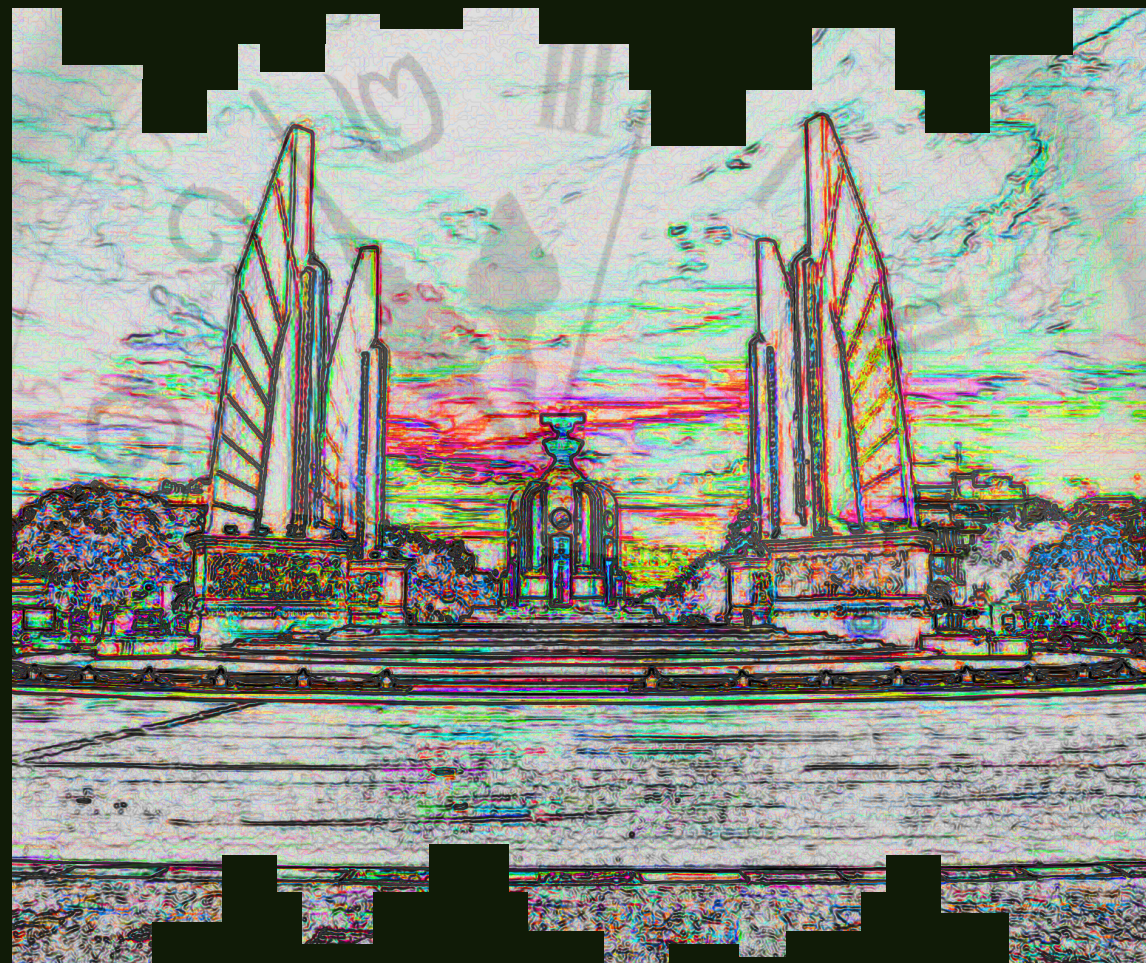
ISSN 2408-1876

ฉบับนิสิตนักศึกษา

วารสารรัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์

ปีศาจแห่งกาลเวลา
ๆๆ สายลมแห่งการเปลี่ยนแปลง

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (พ.ค. - ต.ค. 2566)

สุนทร สุขสรณจิต

บรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์

ฉบับนิสิตนักศึกษา

ปีศาจแห่งกาลเวลา ๔๔ สายลมแห่งการเปลี่ยนแปลง

ປັດຈຸບັນ ການເກັບ
ລາຍ ສິນ ການ ປັບປຸງ ພື້ນທີ່ ປ່າ

บรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ฉบับนิสิตนักศึกษา

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (พ.ค. - ต.ค. 2566)

ปีศาจแห่งกาลเวลา

ทุกสายลมแห่งการเปลี่ยนแปลง

บรรณาธิการประจำฉบับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนทร สุขสรานุจิต

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

รัฐศาสตร์ ชาแท่น

ทองศตวรรษ มณีคำ

อัสลินดา ลาเต๊ะ

ISSN : 2408-1876

ออกแบบ : วันเอก จันทรทิพย์

จัดพิมพ์โดย

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

พิมพ์ที่

ร้านทรคิริงค์

161 หมู่ 5 ตำบลสุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ 0812883908 e-mail : trickthink@gmail.com

แต่

ศรีสวรรค์ เสมอเชื้อ
ดุษฎีวัต เอื้อสุนทรานุ
เอกชาติ โรจนสุพรรณ

“...คงไม่ผิดหากคนกลุ่มไหนจะศรัทธาในคุณค่า อุดมการณ์ หรือชุดความคิดใด
ขอเพียงอย่าแปลงสารความคิดเหล่านั้นให้เป็นประหนึ่งลัทธิ
เพื่อยัดเยียดให้คนกลุ่มอื่นต้องกล้ำทอนฝืนกลืนก็พอ
เมื่อนั้น เชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นพลวัต
ที่ซับซ้อน ลึกซึ้ง และเปิดกว้างยิ่งขึ้น...”

๑ บทบรรณาธิการ

ปีศาจแห่งกาลเวลา ฤๅสายลมแห่งความเปลี่ยนแปลง

สุนทร สุขสราญจิต

“ฉันนอนไม่หลับ ไอ้ปีศาจตัวนี้มันหลอกหลอนฉันอยู่ทุกคืนวัน”ⁱ

“ปีศาจ” ในนาม “ลัทธิ” คอมมิวนิสต์ “หลอกหลอน” โลกปากหนึ่งอยู่นับทศวรรษ ก่อนที่อุดมการณ์สังคมนิยมที่มาพร้อมกับมัน จะกลายเป็นกาลเวลาแห่งยุคสมัยควบคู่กับทุนนิยมในทางเศรษฐกิจ และประชาธิปไตยในทางการเมือง ในขณะที่เผด็จการกลายเป็น “ไดโนเสาร์” ไป

ระบอบชนชั้น ยศถาบรรดาศักดิ์ ก็อีกหนึ่ง ซึ่งถูก “ปีศาจ” ในนาม “สาย สีมา” ผู้ไม่มี “สกุลรุนชาติ”ⁱⁱ ถอนหงอกออกจากหัว และ พรากลูกสาวออกจากอก “คุณหลวง” ไป

ⁱ เสนีย์ เสาวพงศ์, *ปีศาจ*, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2559), หน้า 221.

ⁱⁱ เสนีย์ เสาวพงศ์, *เพ็ญอ้วง*, หน้า 9.

“สิ่งที่ทำร้ายพวกคุณ คือกาลเวลาต่างหาก
ยศถาบรรดาศักดิ์ เป็นสิ่งที่กาลเวลาสร้างขึ้นมา
เมื่อกาลเวลาเดินไปข้างหน้า
ศักดิ์ศรีและชนชั้น มันก็กลายเป็นเพียงสิ่งสมมติ
กาลเวลาสร้างพวกคุณขึ้นมา และจะทำลายพวกคุณในที่สุด”ⁱⁱⁱ

ไม่เพียงชนชั้น แม้แต่ รัฐ-ชาติ เชื้อชาติ และความเป็นชาตินิยม เช่น ไทย - พม่า ซึ่งแรกประหนึ่งปรากฏธรรมชาติดันเก่าแก่ หรือเป็นความจริงทางประวัติศาสตร์ แต่แล้วเมื่อสายลมวูบหนึ่งเปลี่ยนทิศสายตาก็พบว่า ที่ผ่านมานั้นเป็นเพียงสิ่งประกอบสร้างทางสังคมในยุคหนึ่งเท่านั้น และนับวันกาลเวลาก็ยิ่งจะกัดกร่อนมันให้พังทลายลงทุกวินาที ดังเราจะพบได้ในภาพยนตร์เรื่อง *ถึงคนไม่คิดถึง (From Bangkok to Mandalay)* ซึ่งนำเอาวรรณคดีของ *ปีศาจ* ข้างต้นมาประหวัดใหม่ เป็นต้น

“ปีศาจ” ในทางการเมืองไทยสมัยใหม่นั้นมีหลายตัวที่ถูกอุปโลกน์ขึ้น บางตัวละครไม่เป็น “คนอื่น” ของรัฐ และ ชาติ แล้ว ไม่ว่าจะเป็น “คนจีน” “คนชนบท” และ “ชาวเขา” แต่ก็ยังมีอยู่หนึ่งข้อครหาซึ่งยังคงยืนยงในความเป็นปีศาจ นั่นก็คือ ความเป็น “ข้าล้มเจ้า” ดังกรณีคุณทักษิณ ซึ่งถูกโยงใยใน “แผนผังล้มเจ้า”^{iv} และ “ถูกยก” ให้เป็น “ปีศาจ” จากภาพปกมติชนสุดสัปดาห์ ประจำวันที่ 31 ตุลาคม 2551^v และต่อมาก็คือ พรรคอนาคตใหม่ หรือ ก้าวไกล ซึ่งมีคุณธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ คุณปิยบุตร แสงกนกกุล คุณพรณิการ์ วานิช และล่าสุด คุณพิธา ล้มเจริญรัตน์ เป็น “ทีมหัวหน้าพรรคปีศาจ” โดยภายหลังจากที่พรรคอนาคตใหม่ถูกยุบในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2563 คุณปิยบุตร แสงกนกกุล อดีตเลขาธิการพรรคอนาคตใหม่ ได้หยิบยกข้อความอมตะในวรรณกรรมเรื่อง *ปีศาจ* ขึ้นมาเชื่อมโยงผ่านแถลงการณ์ว่า

ⁱⁱⁱ จากภาพยนตร์เรื่อง *ถึงคนไม่คิดถึง (From Bangkok to Mandalay)* กำกับโดยชาติชาย เกษนัส ปีที่ออกฉาย 2559.

^{iv} ดู ผู้จัดการออนไลน์, “ ‘ทักษิณ’ หัวหน้าขบวนการล้มเจ้า !!,” จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9520000137361>, เผยแพร่เมื่อ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552, [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

^v ดู ผู้จัดการออนไลน์, “ ‘สนธิ’ เปิดโปงขบวนการ ‘ปีศาจทักษิณ,’” จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9510000130056>, เผยแพร่เมื่อ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551, [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

“นี่ไม่ใช่จุดจบ แต่เป็นจุดเริ่มต้น เพราะว่าพวกเราเป็นปีศาจที่กาลเวลาได้สร้างขึ้นมา เพื่อหลอกหลอนคนที่อยู่ในโลกเก่า ความคิดเก่า ทำให้เกิดความละเมอ หวาดกลัว และไม่มีอะไรเป็นเครื่องปลอบใจท่านเหล่านี้ได้ เท่ากับไม่มีอะไรหยุดยั้งความรุดหน้าของกาลเวลาที่จะสร้างปีศาจเหล่านี้ให้มากขึ้นทุกที”

โดยในต้นฉบับ มีข้อความก่อนประโยคข้างต้นก็คือ

“...ความผิดแผกแตกต่างกันในสมัยและเวลาทำให้คนเรามีความคิดผิดแผกแตกต่างกันด้วย ผมไม่ได้เป็นผู้รุกรานท่านที่อยู่ในปราสาททางช้างสูงส่ง แต่เมื่อท่านที่อยู่บนปราสาทนั้นถ่มน้ำลายลงมายังพื้นดิน ผมก็ต้องเช็ดน้ำลายนั้นเสีย เพราะมันเป็นสิ่งปฏิกูล...”^{vi}

ไม่เพียงแต่การเมืองในระบอบรัฐสภา แต่การเมืองภาคประชาชนบนท้องถนนก็มีการใช้ “การเมืองวัฒนธรรม” เช่นกัน ทั้งจากกลุ่มเยาวชนปลดแอก เห็นได้จากการชุมนุมใหญ่วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2563 ที่ได้มีการแสดงละคร “‘ปีศาจ’ สะท้อนภาพสังคมไทย”^{vii} เช่นเดียวกับกลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม ผ่านจดหมายของคุณเบนจา อะปัญ ก่อนที่จะถูกส่งตัวเข้าเรือนจำ ในวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2564 ในข้อหาความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ไทย ความว่า

“ขอขอบคุณทุก ๆ คนมากเลยนะ ทุกอย่างเกิดขึ้นเร็วมากแบบงง ๆ แต่ไม่เป็นไรเดี๋ยวมันก็ผ่านไป พวกเรามั่นเป็นปีศาจแห่งกาลเวลา และเวลาอยู่ข้างเราเสมอ ไว้เจอกัน”^{viii}

^{vi} เสนีย์ เสาวพงศ์, *อ้วนแล้ว*, หน้า 246.

^{vii} ดู THE STANDARD TEAM, “เกาะติดสถานการณ์กลุ่มประชาชนปลดแอกชุมนุมใหญ่ 16 สิงหาคม,” จาก <https://thestandard.co/liberated-people-group-big-rally-follow-up-16-august/>, เผยแพร่เมื่อ 16 สิงหาคม 2563, [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

^{viii} Facebook แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม - United Front of Thammasat and Demonstration, จาก https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=389292916212168&id=104134454728017&paipv=0&eav=Afb7hllHBrZXjNxpui-w74wGuSr4yVWtEqP9Sze-12UGj1fTONoFEis0JbqnkO8uRk&_rdr, เผยแพร่เมื่อ 8 ตุลาคม 2564, [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

ดังที่เราทราบกันว่า คลื่นการประท้วงนั้นแผ่ไปไกล เมื่อวาระของรัฐบาลใกล้จะสิ้นสุด หลังจากนั้นพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็ได้ประกาศยุบสภาฯ ในวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2566 เพื่อให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ซึ่งผลปรากฏว่า พรรคก้าวไกลได้ “ชี้นำ” แห่งการเปลี่ยนแปลง” จนชนะการเลือกตั้งอย่างถล่มทลายจากการมีที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรถึง 151 ที่นั่ง

อย่างไรก็ตาม พรรคก้าวไกล ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ อันเป็นผลมาจากการที่พรรคเพื่อไทย หันไปจับมือกับพรรคของ “2 ลุง” หรือพรรคร่วมรัฐบาลเดิมแทน กระนั้นวลีนี้บ่งชี้ถึงการหาเสียงที่ว่า

“...อย่าทำหายสายลมแห่งความเปลี่ยนแปลงด้วยกำแพง...จงเป็นดังกังหันลม.. โอบรับสายลมแห่งความเปลี่ยนแปลง แล้วแปรเปลี่ยนกลายเป็นพลังงาน”^{ix}

แม้มันจะลดความกระหึ่มลง แต่ความก็ก้องกังวาลไปทั่ว เพราะมันกลายเป็นธงทางความคิด หรือเป็นหลักหมุดแห่งยุคสมัยไปแล้ว

หากคำถาม (ที่ชวนให้น่า “ผู้ใหญ่” หรือ “โลกเก่า” ควรถาม เพื่อ “รู้เขา” แทนที่จะเพียง “รู้เรา”) คือ ปีศาจหลายตน หรือสายลมแห่งความเปลี่ยนแปลงนั้น รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร ก่อร่างสร้างรูปขึ้นมาจากสสารอันใด และจะสร้างคลื่นกระเพื่อมหรือแรงสั่นทางสังคมมากน้อยเพียงไหน เชื่อว่า 8 บทความของนิสิต นักศึกษา คนรุ่นใหม่ ในวารสารเล่มนี้อาจถือเป็นลายแทงหนึ่งของคำตอบได้ โดยผู้เขียน (บรรณาธิการ) เห็นว่า กระบวนทัศน์ในการก่อร่างการวิเคราะห์และสร้างข้อเสนอของผู้เขียนบทความมีกระบวนการร่วมกันอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ หนึ่ง การมองกว้างผ่านมิติประวัติศาสตร์ สอง การมองลึกผ่านการใส่ใจบริบท และ สาม การมองอย่างซับซ้อนผ่านมุมมองความเป็นพลวัต

^{ix} คำปราศรัยของคุณศิริกัญญา ตันสกุล รองหัวหน้าพรรคก้าวไกล เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2566 ดังเดิมนั้นเป็นภาษาจีน เธออ้างอิงประโยคนี้จากคำกล่าวของคุณสรกุล อดุลยานนท์ คอลัมนิสต์ชื่อดังผู้มีนามปากกาว่า หมู่มืองจันทร์ จาก Matichon TV, “ชนลูก! คมวาทะ “ใหม่ ศิริกัญญา” ปลุกพลังก้าวไกล กระหึ่มเวทีสุดท้าย,” จาก https://www.youtube.com/watch?v=_GwfoylGwZY, เผยแพร่เมื่อ 13 พฤษภาคม 2566, [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

ทั้งนี้ การมองภาพกว้างผ่านมิติประวัติศาสตร์ ประกอบกับภาพลึกลับ เฉพาะเจาะจง ไม่เหมารวม ผ่านมิติบริบทในห้วงเวลาหนึ่ง ๆ ตลอดจนการไม่ยึดติดว่าสิ่งใดสถาบันใด ชุดความคิดใดเป็นความจริงอันเป็นสารัตถะและยั่งยืน จะทำให้เห็นว่าภาพใหญ่ของชุดความจริงหรือวาทกรรมหนึ่ง ๆ นั้นได้กำเนิดเกิดขึ้น ณ จุดใดทางประวัติศาสตร์ มั่นรองรับ หรือถูกปลุกฝังให้รับรองอำนาจของคนกลุ่มใด ที่สำคัญ “ฝ่ายเรา” และ “ฝั่งเขา” เป็น “ร่างทรง” ของความคิดใดในภาพลึกลับ และทุกอย่างต่างมีความเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตได้ ทั้งหมดจะทำให้ “ปีศาจ” สามารถวิพากษ์วิจารณ์ หรือตีแผ่เปิดโปงให้ผู้คนในสังคมรับรู้ได้ว่า ไม่ว่าสิ่งนั้นจะถูกยกย่องว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของผู้สูงส่ง หรือได้รับการขนานนามว่าเป็นอาวุธของคนสามัญ ทุกอย่างก็เป็นเพียงสิ่งสมมติหรือมายาคติในบั้นปลาย ไม่ว่าจะจะเป็นความคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านแสดมภ์ที่ระลึก ร.9 และวรรณกรรมไทยเรื่องศรีธนญชัย ความคิดเกี่ยวกับเรือนร่างและสถานะของเพศหญิงตามคติศีลธรรมของสังคมไทย ผ่านการถกเถียงประเด็นแพลตฟอร์มออนไลน์ Onlyfans ความคิดเกี่ยวกับผู้นำโดยสายเลือดหรือชาติกำเนิด และความเชื่อเกี่ยวกับนิทานปรัมปราและตำนานทางศาสนา ตลอดจนอัตลักษณ์ของชนพื้นเมืองกับอารยธรรมของเจ้าอาณานิคม ผ่านนิยายแฟนตาซีเรื่อง *The Lord of the Rings* ความคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคมการเมืองไทยว่ายังเป็นเรื่องความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นดังที่บทเพลงเพื่อชีวิตรุ่นเก่านำเสนอ หรือเป็นเรื่องความแตกต่างทางความคิดต่อความเป็นอัตลักษณ์ ทั้งในเรื่องเพศทางเลือก และอาชีพขายขอบ ดังที่บทเพลงเพื่อชีวิตยุคใหม่ของวงไททศมิตรตีแผ่ ความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจว่าจะใช้ “มือที่มองไม่เห็น” ตามแนวคิดแบบเสรีภาพและปัจเจกนิยมของอดัม สมิท และ ฮาเย็ก หรือ “หัตถ์ของรัฐบาล” ตามแนวคิดแบบเสมอภาคและศูนย์กลางนิยมของเคนส์ ความคิดทางการเมืองการปกครองที่ว่า ตกลงแล้ว *Animal Farm* วิพากษ์สิ่งใด ระหว่างอำนาจนิยมฝ่ายขวาอันคงไว้ซึ่งเสถียรภาพ หรือเสมอภาคนิยมที่ไร้ระเบียบ ชื่นแป อันนำมาซึ่งเผด็จการฝ่ายซ้าย โดยเมื่อมองไปยังรัฐธรรมนูญปี 2560 ผ่านมุมมาร์กซิสต์ ก็พบว่า ผู้เขียนรัฐธรรมนูญหรือผู้นำที่หยิบหนังสือ *Animal Farm* มาให้ประชาชนอ่านก็ได้เลือกข้างใดข้างหนึ่งไว้ก่อนแล้ว จากทั้งหมด ผู้เขียนเชื่อว่า กระบวนทัศน์ทางมุมมองเหล่านี้ ก็คือคลื่นที่กำลังสร้างแรงกระเพื่อมและสะบัดในสังคมการเมืองไทยในปัจจุบันให้ “ไม่เหมือนเดิม” อีกต่อไป

ขออย่าว่า “ปีศาจ” นั้นแตกต่างไปจากศัตรูทั่ว ๆ ไป พลาณภาพของการหลอกหลอน มีใจเรื่องของการรบราฆ่าฟันที่มุ่งแต่จะใช้พลังกำลังเข้าประหัตประหารชีวิต หากมหิทธานุภาพ นั้นเป็นผลมาจากกระบวนการวิเคราะห้ทางความคิดที่ทั้งกว้างขวางและซับซ้อน และที่สำคัญมีกระบวนการทางการเมืองวัฒนธรรมที่ลึกซึ้ง จนทำให้จิตเดิมถูกสังหาร และจิตใหม่ของผู้คน แม้นเคยเป็นศัตรู เกิดขึ้นขึ้น ดังปรากฏการณ์ “สลิมกลับใจ” เป็นต้น

อุดมการณ์คอมมิวนิสต์เคยหลอกหลอนโลกพากหนึ่งได้ก็เพราะการตั้งอยู่บน พื้นฐานการวิเคราะห์ที่ชัดเจนทางประวัติศาสตร์และ “ชุดแจ้งคาตา” ในปัจจุบันขณะ ในเรื่องชนชั้น อีกทั้งยังทำให้ “ตาสว่าง” จากการตีแผ่กระบวนการที่ทำให้ผู้คน เกิดความหลงใหลคลั่งไคล้หรือเป็นทาส (commodity fetishism) ในวัตถุธรรมดาซึ่ง ระเหิดทอดเทิด (reification) กลายเป็นของที่มี “คุณค่า” เช่น สินค้าและเงินทอง นอกจากนั้น ยังทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก (alienation) ไปจากสินค้าที่ตนมีส่วนสร้าง หรือแม้แต่ ตัวตนของตนเอง ซึ่งทั้งหมดถูกเรียกว่า สำนึกที่ผิดพลาด (false consciousness) และ เมื่อเกิดสำนึกที่ถูกต้องแล้วก็จะนำไปสู่การปฏิวัติทางชนชั้นในที่สุด

การปฏิวัติทางชนชั้นสู่สังคมคอมมิวนิสต์ไม่เคยเกิด แต่การปฏิวัติทางความคิด เกิดขึ้นไปแล้ว มรดกการวิเคราะห์เรื่องความเป็นทาสความคิด การระเหิดทอดเทิด ความแปลกแยก และสำนึกที่ผิดพลาด สามารถกล่าวในทางหนึ่งได้ว่าถูกสานถักขึ้นใหม่ในนามแนวคิด เรื่องวาทกรรม (discourse) ซึ่งผู้เขียน (บรรณาธิการ) เห็นว่า ผู้เขียนบทความทั้ง 8 ท่าน ต่างก็สวมแว่นมุมมองแห่งยุคสมัยนี้ไม่มากก็น้อย จนสามารถสะท้อนความเป็นวาทกรรม ของความจริง หรืออุดมการณ์ชุดต่าง ๆ หรือจะเรียกได้ว่าเป็น “สิ่งปฏิภูล” ออกมาได้

“สิ่งปฏิภูล” นี้มิใช่ความจริงโดยสมบูรณ์ แต่เป็นความจริงที่สัมพันธ์กับบริบท ทางประวัติศาสตร์ และขึ้นอยู่กับว่าคนกลุ่มใดเป็นผู้นิยาม ดังที่ตัววรรณกรรมได้กล่าวไว้ว่า

“...ความผิดแผกแตกต่างกันในสมัยและเวลาทำให้คนเรามีความคิดผิดแผก แตกต่างกัน”

ดังนั้น คงไม่ผิดหากคนกลุ่มไหนจะศรัทธาในความเชื่อ คุณค่า ศีลธรรม อุดมการณ์ อุดมคติ หรือชุดความคิดใด ไม่ว่าจะ “เก่าแก่ล้ำสมัย” ยึดชนชั้นนำหรือรัฐบาลเป็นหลัก ยืนอยู่ตรงข้ามพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ หรือจะสดใหม่ทันสมัยเท่าทันกระแส ความเปลี่ยนแปลง และมองคนเท่าเทียมกัน ขอเพียงอย่าแปรธาตุความคิดเหล่านั้น ให้เป็นประหนึ่งลัทธิ เพื่อยัดเยียดให้คนกลุ่มอื่นต้องกลั้วพิษฝืนกลืนก็พอ เมื่อนั้นเชื่อว่า ความเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นพลวัต ที่ซับซ้อน ลึกซึ้ง และเปิดกว้างยิ่งขึ้น

...

วารสารเล่มนี้กำเนิดใหม่จากชื่อเดิมคือ *วารสารรัฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา* เดิมคำว่า “และสังคมศาสตร์” เข้าไป เนื่องจากยกระดับจากในแวดวงของสาขาวิชา รัฐศาสตร์ กลายเป็นของคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

ในฐานะบรรณาธิการ มีบุคคลมากมายที่มีส่วนผลักดันให้วารสารเล่มนี้ได้เกิดขึ้น อีกครั้งหลังจากห่างหายไปกว่า 7 ปี ไม่ว่าจะเป็นคุณรัฐศาสตร์ ขาแทน นิสิตชั้นปีที่ 2 ผู้เดินมาถามผู้เขียนว่า “เรามาทำวารสารกันมั้ย” ที่งาน Amnesty UP Club ซึ่งเป็น กองบรรณาธิการในช่วงแรก ผู้ช่วยกันประชาสัมพันธ์ และพยายามสร้าง “วารสารที่มี ชีวิตและกิจกรรมมากกว่าอักษรบนหน้ากระดาษ” คุณจิรภิญญา จิปน เลขฯ ผู้ช่วยแบ่งเบา และจัดการงานเอกสารต่าง ๆ คุณธิดาภรณ์ ปัญดา คุณสุวิชา หงษ์หิน และคุณณฐิตา ดาศรี ที่แวะเวียนมาช่วยงานอยู่เสมอ รวมถึงคุณทองศศวรรษ มณีคำ และคุณอัสนีดา ลาเต๊ะ ผู้ช่วยบรรณาธิการ ซึ่งช่วยเหลืองานทางด้านธุรการและเอกสารในภายหลัง

นอกจากนิสิตแล้ว ผู้เขียนขอขอบคุณ รศ.ดร.ไชยันต์ รัชชกุล ซึ่งยังคงเป็นที่ปรึกษาและแรงบันดาลใจเสมอมา ขอขอบคุณ รศ.ดร.มนตรา พงษ์นิล และ ผศ.ดร.วรรณภา ทองแดง ซึ่งเป็นประหนึ่งผั่งพิง มือพยุง ให้วารสารเล่มนี้สามารถค่อย ๆ เคลื่อนไปข้างหน้า ต่อได้ โดยไม่รู้สึกลำบากเดียวและไร้ทีศนัก ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิอ่านบทความทุกท่าน ที่กรุณาสละเวลามาช่วยอ่าน วิพากษ์ และเสนอแนะ ขอขอบคุณ คุณพรโอภาส วังศ์วิลาศ เจ้าหน้าที่ ผู้ช่วยเหลืองานด้านเอกสารทางการตั้งแต่แรก ตลอดจนคุณณัฐพัชร ตติย์ธานุกุล และคุณดวงแข ภาระจำ เจ้าหน้าที่ผู้ช่วยคลี่คลายปัญหาเกี่ยวกับเอกสารโครงการที่สับสน

นับจากวันเริ่มประกาศรับบทความ กระทั่งวารสารออกจากโรงพิมพ์ กระบวนการต่าง ๆ ใช้เวลาเกือบ 1 ปี ซึ่งมันก็มากพอที่จะทำให้เนื้อหาในบทความต่าง ๆ ลดความทันสมัยหรือความเป็นปัจจุบันขณะลง ตรงนี้ในฐานะบรรณาธิการต้องขอโทษ ผู้เขียนบทความและกองหนุนทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมั่นใจว่าใจความหรือวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลหรือปรากฏการณ์ในบทความ ตลอดจนข้อเสนอของผู้เขียนบทความนั้นหาได้ล้าสมัยไปเลยแม้แต่น้อย ตรงกันข้าม นับวันมันยิ่งเห็นถึงความคิด หรือ ความเป็น “ป๊อปปูล่า” หรือ กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ขึ้นทุกที

สุดท้าย ขอขอบคุณคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ที่สนับสนุนการจัดทำและจัดพิมพ์

เมืองเทิง เชียงราย

3 มกราคม 2567

บรรณานุกรม

Facebook แนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม - United Front of Thammasat and Demonstration. (8 ตุลาคม 2564). จาก https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=389292916212168&id=104134454728017&paipv=0&eav=Afb7hllHBrZXjNxxK Pui-w74wGuSr4yVWtEqP9Sze-12UGj1fTONoFEis0JbqnkO8uRk&_rdr. [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

Matichon TV. (13 พฤษภาคม 2566). “ชนลูก! คมวาทะ “โหม ศิริกัญญา” ปลุกพลังก้าวไกล กระหึ่มเวทีสุดท้าย.” จาก https://www.youtube.com/watch?v=_GwfoylGwzY. [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

THE STANDARD TEAM. (16 สิงหาคม 2563). “เกาะติดสถานการณ์กลุ่มประชาชนปลดแอกชุมนุมใหญ่ 16 สิงหาคม.” จาก <https://thestandard.co/liberated-people-group-big-rally-follow-up-16-august/>. [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

ชาติชาย เกษนัส. กำกับภาพยนตร์. (2559). *ถึงคนไม่คิดถึง (From Bangkok to Mandalay)*.

ผู้จัดการออนไลน์. (3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551). “ ‘สนธิ’ เปิดโปงขบวนการ ‘ป๊อปปูล่า’ ” จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9510000130056>. [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

ผู้จัดการออนไลน์. (14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552). “ ‘ทักษิณ’ หัวหน้าขบวนการล้มเจ้า !! ” จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9520000137361>. [สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2566].

เสนีย์ เสาวพงศ์. (2559). *ป๊อปปูล่า. กรุงเทพฯ : มติชน.*

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	v
สารบัญ	xiii
สารบัญตาราง	xiv
สารบัญแผนภาพ	xv
ไททศมิตร (Taitosmith): บทเพลงเพื่อชีวิตคนรุ่นใหม่ กับภาพสะท้อนปัญหาสังคมการเมืองไทย พ.ศ. 2561-2565	1
ธีรภัทร ไชยกาล	
รัฐธรรมนูญ 2560 กับแนวคิดมาร์กซิสต์	39
กนกพร ประสานจิตร์	
การประกอบสร้างสัญญาแก่ (สถาบัน) กษัตริย์ไทยผ่านตราไปรษณียากร: กรณีศึกษา ตราไปรษณียากรวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งออกจำหน่ายในระหว่างปี พ.ศ. 2490 - 2558	53
ธนกร การิสุข	
การต่อสู้เพื่อความเสมอภาค การโต้กลับแบบไม่เท่าเทียม	81
ธวัชชัย พิณะพงษ์	
การเมืองของการใช้สติปัญญาในนิทานพื้นบ้านไทย เรื่องศรีธนญชัย	103
พันธกานต์ เขียววงษ์	
อนาคตความศักดิ์สิทธิ์ในภาพยนตร์แฟนตาซีเรื่อง The Lord of the Rings	125
วีรศักดิ์ พันธยุ่ง และรังสรรค์ นัยพรม	
สงครามความคิดในกระแสเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง: จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ และ ฟรีดริช ฮาเย็ก	153
ณัฐวีร์ พุ่มระชัยร์	
การต่อรองวาทกรรมทางเพศของผู้หญิงในพื้นที่ออนไลน์แฟน (Onlyfans)	183
ศุภาพิชญ์ คำจันทร์	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ประเด็นสื่อสารและตัวละครในบทเพลงของไทยทศมิตร	8
2	การจัดประเภทและประเด็นปัญหาในบทเพลงไทยทศมิตร	15
3	ข้อมูลตราไปรษณียากรวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ช่วงระยะปี 2490 - 2558	59
4	การแยกประเภทเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ในนิทานศรีธนญชัย	107
5	การแยกประเภทเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมือง ในนิทานศรีธนญชัย	111
6	เปรียบเทียบข้อถกเถียงทางความคิดระหว่าง จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ และ ฟรีดริช ฮาเย็ก	172

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1 ตัวแบบตามบริบทของนวัตกรรมการคลังสาธารณะ	175

“...จึงกล่าวได้ว่าการเมืองแบบชนชั้นอย่างการเมืองแบบเก่าได้หายไป
และเกิดเป็นการเมืองแบบใหม่ขึ้นมาในสังคม
เพราะฉะนั้นจึงไม่แปลกที่ไททศมิตร
จะไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำ...
แต่จะเน้นความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มคน
หรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นหลัก...”

๑ ไททสมิธร (Taitosmith):
บทเพลงเพื่อชีวิตคนรุ่นใหม่กับภาพสะท้อนปัญหาสังคมการเมืองไทย
พ.ศ. 2561-2565¹

ธีรภัทร ไชยกาล ²

ที่มาและความสำคัญ

ในปัจจุบันคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า บทเพลงเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของทุกคน ไม่ว่าเราจะเดินทางไปที่ใด เสียงเพลงมักเป็นสิ่งที่เราได้ยินไม่มากนักน้อยอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าบทเพลงจะเป็นสิ่งที่ผู้คนในยุคปัจจุบันต่างก็คุ้นเคยกัน แต่ความนิยมตลอดจนเนื้อหาของบทเพลงนั้นก็แตกต่างกันไปตามวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น โดยขึ้นอยู่กับรสนิยมและความคุ้นเคย ตลอดจนเนื้อหาสาระภายในเนื้อเพลงที่แตกต่างกันไปตามบริบทของเวลาและสถานที่ บทเพลงจึงเปรียบเสมือนกระจกที่สะท้อนวิถีชีวิตและสภาพสังคมการเมืองในแต่ละยุคสมัย ดังคำกล่าวของนักแต่งเพลงลูกทุ่งชื่อดังอย่าง สลา คุณวุฒิ ที่ว่า

¹ ขอขอบคุณ ผศ.ดร. อรรถสิทธิ์ สิทธิดำรง ที่ให้เกียรติเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิชาการฉบับนี้ จึงทำให้บทความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

² นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สำนักวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ช่องทางการติดต่อ: tifpat0410@gmail.com

“เพลงเปรียบเสมือนจดหมายเหตุที่บันทึกเรื่องราวของสังคม สะท้อนสภาพสังคมในลักษณะของศิลปะร่วมสมัย มีการหยิบยกปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมทุกยุคทุกสมัย เป็นการเล่าเรื่องของสังคม เล่าเรื่องคนผ่านบทเพลง”³

บทเพลงจึงมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารถึงสภาพสังคมการเมืองในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งบทเพลงที่ได้รับความนิยมก็ยังมีอิทธิพลต่อสังคมการเมืองมากด้วยเช่นกัน

ท่ามกลางบทเพลง หรือแนวเพลงที่หลากหลายในปัจจุบัน “เพลงเพื่อชีวิต” ถือเป็นแนวเพลงที่ได้รับการยกย่องว่ามีบทบาทสำคัญในการสะท้อนวิถีชีวิตและปัญหาสังคมการเมืองอย่างชัดเจนที่สุด ด้วยเหตุที่เป็นแนวเพลงที่ผู้แต่งได้สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อสื่อสารนัยทางสังคมและการเมืองอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพลงเพื่อชีวิตถือเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต หรือวรรณกรรมเพื่อชีวิต ในแง่ที่มุ่งใช้ศิลปะเพื่อเรียกร้องและยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น เห็นได้จากบทบาทของเพลงเพื่อชีวิตที่นำมาใช้ในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยของกลุ่มปัญญาชนในช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 - 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ไม่ว่าจะเป็นการสะท้อนปัญหาสังคมการเมืองและนัยทางเศรษฐกิจผ่านบทเพลง ตลอดจนการใช้บทเพลงเพื่อรณรงค์และโค่นล้มระบอบการเมืองที่เป็นอยู่ในรูปแบบของเพลงที่เรียกกันว่า “เพลงปฏิวัติ”⁴

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงความนิยมในปัจจุบันก็จะพบว่าแนวเพลงเพื่อชีวิตนั้นแทบไม่ได้มีบทบาทสะท้อนสังคมการเมืองมากไปกว่าบทเพลงในแนวทางอื่น ๆ นักเห็นได้จากการที่สังคมไทยในทุกวันนี้ไม่ได้มีศิลปินเพื่อชีวิตที่ยิ่งใหญ่และมีอิทธิพลต่อ

³ เชาว์วัจน์ พาณิชยเสรีวิศิษฐ์, การสื่อสารทางการเมืองผ่านบทเพลงของยืนยง โอภากุล และวงคาราบาว ในช่วงปี พ.ศ. 2524-2552 (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฏฐบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกริก วิทยาลัยสื่อสารการเมือง, 2552), หน้า 2-3.

⁴ เชาว์วัจน์ พาณิชยเสรีวิศิษฐ์, เพิ่งอ้าง, หน้า 38.

สังคมดังที่ปรากฏในอดีต อย่างวงคาราบาว⁵ วงคาราวาน⁶ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์⁷ ฯลฯ กระนั้น แม้อาจกล่าวไม่ได้ว่าเพลงเพื่อชีวิตในปัจจุบันคือแนวเพลงที่สะท้อนชีวิตและปัญหาสังคม ได้อย่างชัดเจนเหนือเพลงในแนวทางอื่น ๆ แต่ก็ใช่ว่าจะไม่มีศิลปินเพื่อชีวิตที่สร้างสรรค์ ผลงานเพลงในแนวทางดังกล่าวเสียทีเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงชื่อเสียงของ วงดนตรีเพื่อชีวิตยุคใหม่อย่างวง “ไททศมิตร” ซึ่งนอกจากเป็นวงดนตรีที่พยายามสืบสาน จารีตการทำเพลงเพื่อบอกเล่าปัญหาสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนตามขนบธรรมเนียมของ เพลงเพื่อชีวิตแต่เดิมแล้ว ยังเป็นวงดนตรีที่ได้รับความนิยมอย่างน่าจับตามองในปัจจุบัน เห็นได้จากหลายผลงานเพลงของวงนี้ที่มียอดผู้เข้าชมในเว็บไซต์ยูทูบ (YouTube) เป็นจำนวนมากเกินกว่าหลักสิบล้าน ไม่ว่าจะเป็นเพลง “แดงกับเขียว”⁸ “โคโยตี้”⁹ “นักเลงเก่า”¹⁰ “บังชายถั่ว”¹¹ ฯลฯ

วงไททศมิตร (Taitosmith) ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2561 ภายใต้การริเริ่มของ อิชนันกร พึ่งเกียรติศรี (จ่าย) ซึ่งต้องการใช้บทเพลงเพื่อสื่อสารกับผู้คนและทำให้สังคม เริ่มตั้งคำถามต่อระบบทุนนิยมในปัจจุบันที่ทุกคนต้องก้มหน้าก้มตาทำทุกอย่างเพื่อให้ ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทอง จนหลงลืมสิ่งที่อยู่รอบตัว เช่น สัตว์ สังคม และสิ่งแวดล้อม¹²

⁵ วงคาราบาว ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2520 การสื่อสารทางการเมืองผ่านบทเพลงของวงคาราบาว นอกจาก สร้างสรรค์งานเพลงที่สื่อถึงเรื่องราวทางสังคมด้านต่าง ๆ แล้ว ยังสื่อถึงนัยทางการเมืองให้ประชาชนได้เข้าถึง ทั้งเรื่องนโยบาย อุดมการณ์ทางการเมือง และพฤติกรรมทางการเมือง ในช่วงเวลาที่ต่างกัน

⁶ วงคาราวาน ถือกำเนิดมาจากการรวมวงดนตรีสองวง คือ ท.เสนและสัญญา และบังคลาเทศแบนด์ โดยมี อีฟชุดรอกออกมาในปี พ.ศ. 2517 ถือได้ว่าเป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตวงแรก ๆ ของประเทศไทย

⁷ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ศิลปินเพลงเพื่อชีวิตที่ได้รับความนิยมในช่วงปี พ.ศ. 2534 และเป็นที่รู้จักมากขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2535 จากผลงานอัลบั้ม *มาตามสัญญา*

⁸ เพลง “แดงกับเขียว” ยอดผู้เข้าชมในเว็บไซต์ยูทูบ (YouTube) รวม 103,211,402 ครั้ง (ข้อมูล 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2565)

⁹ เพลง “โคโยตี้” ยอดผู้เข้าชมในเว็บไซต์ยูทูบ (YouTube) รวม 22,124,851 ครั้ง (ข้อมูล 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2565)

¹⁰ เพลง “นักเลงเก่า” ยอดผู้เข้าชมในเว็บไซต์ยูทูบ (YouTube) รวม 61,485,202 ครั้ง (ข้อมูล วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2565)

¹¹ เพลง “บังชายถั่ว” ยอดผู้เข้าชมในเว็บไซต์ยูทูบ (YouTube) รวม 34,096,105 ครั้ง (ข้อมูล 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2565)

¹² Kapook, “เปิดประวัติวง Taitosmith (ไททศมิตร) วงดนตรีเพื่อชีวิตยุคใหม่,” จาก <https://musicstation.kapook.com/view234031.html>, [สืบค้นเมื่อ 11 กรกฎาคม 2565].

วงไททศมิตรซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกทั้ง 6 คน¹³ จึงเป็นวงดนตรีที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน คือการสร้างสรรคบทเพลงเพื่อสื่อ สะท้อน เสียดสี หรือวิพากษ์สังคม ชีวิต ความรัก การเมือง และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการบอกเล่าปัญหาชีวิตของประชาชน/สังคมในปัจจุบัน ภายใต้ข้อประกอบทางดนตรีที่หลากหลายและทันสมัย ซึ่งสามารถผสมผสานเข้ากับบริบทนิยมการฟังเพลงของคนไทยได้อย่างลงตัว¹⁴

สำหรับผลงานเพลงของวงไททศมิตรตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน ได้สร้างสรรค์ผลงานเพลงออกมาแล้วทั้งสิ้น 32 เพลง (ข้อมูล 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2565) แบ่งเป็น บทเพลงจากอัลบั้มแรก (ไททศมิตร) รวม 10 เพลง บทเพลงจากอัลบั้มสอง (เพื่อชีวิตกู) รวม 11 เพลง และบทเพลงที่แต่งขึ้นในกรณีพิเศษ รวม 11 เพลง¹⁵ ทั้งนี้ วงไททศมิตรได้พยายามบอกเล่าปัญหาสังคมการเมืองผ่านบทเพลงที่แฝงไปด้วยแฉคิด ซึ่งผสมผสานเข้ากับท่วงทำนองของดนตรีได้อย่างลงตัว จึงนำไปสู่ความนิยมจากคนรุ่นใหม่ หรือกล่าวได้ว่า “วงไททศมิตรได้เป็นตัวแทนบทเพลงเพื่อชีวิตของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันอย่างมีอาจปฏิเสธได้”

ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจหากจะศึกษาวง “ไททศมิตร” ในฐานะที่เป็นตัวแทนของบทเพลงเพื่อชีวิต ยุคใหม่ในปัจจุบัน ซึ่งศึกษาผ่านการวิเคราะห์เนื้อเพลงที่มีเนื้อหาสะท้อนถึงนัยทางการเมืองและสังคมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการศึกษาว่าบทเพลงเพื่อชีวิตของคนรุ่นใหม่นั้นได้สะท้อนประเด็นปัญหาที่เหมือนหรือแตกต่างไปจากบทเพลงเพื่อชีวิตยุคก่อนหน้าหรือไม่อย่างไร เพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงบริบทของสังคมการเมืองไทยมากยิ่งขึ้น¹⁶

¹³ วงไททศมิตร มีสมาชิกทั้งหมด 6 คน ได้แก่ 1). จำย - อิษณกร พึ่งเกียรติศรี (ร้องนำ, กีตาร์) 2). โมส - ตฤณสิษฐ์ สิริพิทยานันต์ (ร้องนำ, กีตาร์) 3). เจ - ธนกฤต สองเมือง (คีย์บอร์ด) 4). มิน - ปณณสิทธิ์ สุขโหด (กีตาร์โซโล่) 5). เจต - เจริญ ปัญญา (เบส) 6). ตึก - พัฒนภูมิ ชุ่มผล (กลอง)

¹⁴ บันเทิงไทย, “8 ข้อรู้จัก ‘ไททศมิตร’ วงดนตรีเพื่อชีวิต (ผู้อื่น) ที่ถูกจับตามากที่สุด,” จาก <https://event.thai-ticketmajor.com/variety/ent/12364/>, เผยแพร่เมื่อ 18 พฤศจิกายน 2562, [สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2565].

¹⁵ เนื้อเพลงใหม่ 2022, “รายชื่อเพลง Taitosmith (ไททศมิตร) ทั้งหมด และเนื้อเพลง,” จาก <https://lyrics.city/songlist/78539/>, เผยแพร่เมื่อ 23 พฤศจิกายน 2564, [สืบค้นเมื่อ 11 กรกฎาคม 2565].

¹⁶ ทั้งนี้เป็นการศึกษาบทเพลงเพื่อชีวิตของวงไททศมิตร ที่ได้สร้างสรรค์ออกมาในช่วงปี พ.ศ.2561 – 15 กรกฎาคม พ.ศ.2565.

คำถามการศึกษา

อะไรคือปัญหาหลักของชีวิตและสังคมการเมืองไทยที่สะท้อนผ่านบทเพลงของวงไททศมิตร และปัญหาดังกล่าวสัมพันธ์อย่างไรกับบริบทสังคมการเมืองไทยในปัจจุบัน ?

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองและประเด็นทางสังคมผ่านบทเพลงเพื่อชีวิตอย่างหลากหลาย ซึ่งผู้ศึกษาสามารถจัดแบ่งกลุ่มได้ดังนี้

นิธิ เอียวศรีวงศ์¹⁷ กล่าวว่า เพลงเพื่อชีวิตได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงเพื่อชีวิตที่เดินตามขนบประเพณีเพลงของวัฒนธรรมไทยแบบเดิม กับเพลงเพื่อชีวิตที่สร้างสรรค์ตามขนบประเพณีแบบใหม่ โดยวงคาราวาน เป็นวงดนตรีเพื่อชีวิตที่ยึดมั่นตามขนบของเพลงไทยแบบเดิม คือ สร้างสรรค์บทเพลงโดยเน้นเนื้อร้องเป็นหลัก ความจับใจและซาบซึ้งของผู้ฟังขึ้นอยู่กับเนื้อเพลง ทำให้เนื้อเพลงของวงคาราวานสามารถสื่ออุดมการณ์และทำให้ผู้คนเชื่อในหลักการบางอย่างที่วงคาราวานพยายามสื่อสารออกมาผ่านเนื้อเพลง ซึ่งแตกต่างจากวงคาราบาวที่สร้างสรรค์บทเพลงเพื่อชีวิตตามขนบประเพณีเพลงแบบใหม่ โดยเน้นลีลาการบรรเลงและการร้อง ซึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญแก่นเนื้อร้องตามวัฒนธรรมของเพลงไทยแบบเดิม จึงทำให้วงคาราบาวมีจุดเด่นจากแนวดนตรีที่หลากหลายและทันสมัย นำไปสู่การสื่อสารอารมณ์เพลงถึงผู้ฟังได้อย่างชัดเจนกว่าวงคาราวาน จึงกล่าวได้ว่าวงคาราบาวเน้นสื่อสารความรู้สึกไม่ใช่สื่อความหมาย ซึ่งแตกต่างจากวงคาราวานที่สื่อสารความหมายผ่านเนื้อร้องได้อย่างชัดเจน และได้เสนอต่อว่าคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันเน้นฟังทำนองเพลงและจังหวะดนตรีเป็นหลัก แล้วจึงค่อยให้ความสำคัญกับเนื้อร้องในภายหลัง

¹⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “คาราวาน หรือ คาราบาว “เหลา-สด-ไม่เนื้อ”, ใน สุพจน์ แจ้งเร็ว, บรรณาธิการ, *โซน, คาราบาว, น้ำเน่า และหนังไทย*, (กรุงเทพฯ:มติชน, 2552), หน้า 141-142.

ในขณะที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เสนอว่าเพลงเพื่อชีวิตไม่ได้ให้ความสำคัญกับเนื้อร้อง โดยเน้นท่วงทำนองของดนตรีเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกันก็มีงานของธีระวัฒน์ ประกอบบุญ อ้างถึงใน ญัฐธนิชา นันตา¹⁸ เชาววิจน์ พาณิชยเสรีวิศิษฐ์¹⁹ และศิริรัตน์ พิสัยเลิศ²⁰ ที่ชี้ให้เห็นว่า เนื้อเพลงมีความสำคัญกับการสร้างสรรค์บทเพลงเพื่อชีวิต เห็นได้จากงานวิจัยดังกล่าวที่ได้วิเคราะห์เนื้อหาของบทเพลงเพื่อชีวิตที่สะท้อนสภาพปัญหาสังคมการเมืองในช่วงนั้น ๆ ซึ่งมีข้อสรุปและทัศนะที่คล้ายกัน คือมองว่าบทเพลงเพื่อชีวิตมีหน้าที่สะท้อนและบอกเล่าปัญหาทางการเมือง สังคม และวิถีชีวิตของคนในแต่ละช่วงเวลา โดยเป็นการเล่าเรื่องราวทางสังคมผ่านบทเพลงเพื่อชีวิตและถ่ายทอดไปสู่ผู้ฟัง จากผลการศึกษา ดังกล่าวสรุปได้ว่า ปัญหาหลักที่เด่นชัดที่สุดของสังคมไทยในช่วงนั้น ๆ คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทั้งด้านความยากจน ความแตกต่างทางชนชั้น และการถูกเอารัดเอาเปรียบจากสังคมเมือง โดยนักวิชาการทั้งสามท่านมองว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมดังกล่าวเกิดจากการขยายตัวของระบบทุนนิยมในสังคมไทยที่ทำให้ผู้คนต้องช่วงชิงและแสวงหาผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก จึงนำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด

ในขณะที่งานทั้งสามชิ้นข้างต้นพยายามชี้ให้เห็นว่าเพลงเพื่อชีวิตมีลักษณะสำคัญคือการวิพากษ์สังคมและสะท้อนความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากระบบทุนนิยมในสังคมไทย แต่ในขณะเดียวกันงานของ คมสัน เสวตมลายย์ อ้างถึงใน ญัฐธนิชา นันตา²¹ ได้เสนอประเด็นที่สำคัญ คือการชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างเพลงเพื่อชีวิตกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย ผลการศึกษาพบว่า งานวิจัยชิ้นนี้มีความแตกต่างไปจากงานวิจัยทั้งสามที่ได้กล่าวไปข้างต้น โดยงานวิจัยชิ้นนี้เสนอว่าบทเพลงเพื่อชีวิตได้สะท้อนประเด็น

¹⁸ ญัฐธนิชา นันตา, *วาทกรรมเพลงเพื่อชีวิตในบริบทการเมืองไทย (พ.ศ. 2525-2550)*, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553), หน้า 51-52.

¹⁹ เชาววิจน์ พาณิชยเสรีวิศิษฐ์, *การสื่อสารทางการเมืองผ่านบทเพลงของยีนง โอภากุล และวงคาราบาว ในช่วงปี พ.ศ. 2524-2552*, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกริก วิทยาลัยสื่อสารการเมือง, 2552), หน้า 141-142.

²⁰ ศิริรัตน์ พิสัยเลิศ, “การสื่อสารทางการเมืองผ่านบทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คัมภีร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2555”, *วารสารด้านการบริหารธุรกิจและการเมือง*, ปีที่ 6 (ฉบับที่ 1): 2560, หน้า 114-119.

²¹ ญัฐธนิชา นันตา, *อ้างแล้ว*, หน้า 46.

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเช่นกัน แสดงให้เห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ยังลึกในสังคมไทย เห็นได้จากการที่ผู้แต่งได้สร้างสรรค์บทเพลงเพื่อบอกเล่าปัญหาดังกล่าวเป็นหลักในทุกยุคทุกสมัย ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวได้เสนอประเด็นที่สำคัญเพิ่มเติมอีกอย่างหนึ่งโดยกล่าวว่าเพลงเพื่อชีวิตได้มีอุดมการณ์แบบประชาธิปไตย เนื่องจากสามารถสะท้อนปัญหาสังคมอันนำไปสู่การรวมตัวของชนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมให้เป็นประชาธิปไตย เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และมีอธิปไตยอย่างแท้จริง งานวิจัยชิ้นนี้พยายามเสนอว่าบทเพลงเพื่อชีวิตเปรียบเสมือนเครื่องมือที่นำสังคมไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างบทเพลงเพื่อชีวิตกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดพบว่า การศึกษาเนื้อร้องของเพลงเพื่อชีวิตในอดีตส่วนใหญ่ได้สะท้อนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากระบบทุนนิยมนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญในสายตาของเพลงเพื่อชีวิตและเป็นปัญหาหลักในสังคมตามทัศนคติของเพลงเพื่อชีวิตในอดีต จึงน่าสนใจว่าบทเพลงเพื่อชีวิตยุคใหม่ของวงโททสมิตรนั้นได้มีการนำเสนอปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าวหรือไม่ และหากมีการนำเสนอปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าวจะมีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างไปจากปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงเพื่อชีวิตรุ่นก่อนหน้าอย่างไร

วิเคราะห์และจำแนกบทเพลงเพื่อชีวิตของวงโททสมิตร

วงโททสมิตร ได้สร้างสรรค์บทเพลงเพื่อชีวิตที่สะท้อนถึงปัญหาสังคมและการเมืองที่หลากหลาย โดยบทเพลงของวงโททสมิตรที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2561-2565 มีจำนวน 32 เพลง แบ่งเป็น 2 อัลบั้ม ได้แก่ อัลบั้ม *โททสมิตร* (2563) รวม 10 เพลง และอัลบั้ม *เพื่อชีวิตกู* (2565) รวม 11 เพลง และบทเพลงที่แต่งขึ้นในกรณีพิเศษ รวม 11 เพลง โดยการเก็บข้อมูลครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ตีความ (Interpretation) ซึ่งจากบทเพลงที่หลากหลายของโททสมิตรจึงทำให้ผู้ศึกษาต้องวิเคราะห์และจัดประเภทของบทเพลงเพื่อให้เห็นถึงภาพปัญหาของชีวิตและสังคมไทยตามที่วงโททสมิตรต้องการจะสื่อผ่านบทเพลง โดยมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

เพลง	ประเด็นที่สื่อสาร	ตัวละครในเพลง
1. ฮาคูน่า มาทาตา (Hakuna Matata) (2563)	ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ความรุนแรง พ่อบังคับลูก ทำร้าย ร่างกายลูก	- เด็กนักเรียนชายพวก มาลียกลางสี่แยกไฟแดง - พ่อ
2. Amazing Thailand (2562)	วิพากษ์ปัญหาสังคมไทยที่ไม่ได้รับ การแก้ไข วิพากษ์ประเทศไทยใน ด้านลบ	คนในสังคมที่ถูกเอารัด เอาเปรียบจากคนเลว
3. ยุติ-ธรรม (2563)	สะท้อนความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย และเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทาง สังคม เปลี่ยนแปลงประเทศด้วย การเปลี่ยนแปลงความยุติธรรม	สมาชิกวงไททศมิตร
4. Hello Mama (2563)	ให้กำลังใจคนที่ต้องทำงานไกลบ้าน เพลงบ่งบอกความคิดถึงบ้าน	คนไกลบ้านที่ต่อสู้เพื่อ เลี้ยงชีพตนเองและ ครอบครัว
5. รสนิยม (2563)	ทัศนคติของคนในสังคมต่อรสนิยม ความชอบของแต่ละคน ความ แตกต่างทางความคิดของคนใน สังคม	รสนิยม ความชอบของ แต่ละคนในสังคม
6. บังชายถั่ว (2563)	ทัศนคติของคนไทยที่มีต่อคน ต่างด้าวในด้านลบ การเหยียด เชื้อชาติ กีดกันทางเชื้อชาติ เรียกร้อง ให้คนไทยเข้าใจอาชีพ บังชายถั่ว	คนต่างด้าวอาชีพขายถั่ว (บังชายถั่ว) กับคนไทย
7. รจนา (2563)	ทัศนคติของผู้หญิงในสังคมที่ ขัดแย้งกับความคิดของผู้ชาย โดยสวมบทเป็นเงาะป่าที่ผิดหวัง กับความรัก	- รจนา เปรียบเสมือน ผู้หญิงในสังคม - เงาะป่าเปรียบเสมือน ผู้ชายในสังคม

8. แดงกับเขียว (2562) สะท้อนปัญหาความรุนแรงใน คนในสังคมและพ่อแม่ สังคมไทย สื่อว่าการใช้ ความรุนแรงไม่ใช่ทางออกของ ปัญหา และเตือนสติว่าก่อนจะทำ อะไรให้นึกถึงคนที่อยู่ข้างหลัง เสมอ
9. คางคก (2562) ไม่ใช่คว่ำจวนเกินตัว ถ่ายทอด คนในสังคม ทักษะคติให้คนในสังคมพอใจกับ สิ่งที่มี สะท้อนการยอมรับ ความเหลื่อมล้ำ
10. ตราบ (2563) เพลงให้กำลังใจคนในสังคมที่กำลัง คนในสังคม ต่อสู้กับปัญหาหรือเรื่องราวต่างๆ
11. เพื่อชีวิตกู (2565) ทักษะคติของคนในสังคมต่ออาชีพ อาชีพนักร้องและคนใน นักร้องกลางคืน โดยต้องการได้รับ สังคม การยอมรับในสังคม
12. เสือกัก (2565) ทักษะคติของคนรุ่นเก่าต่ออาชีพ ผู้ประกอบอาชีพ ขับ ขับวินมอเตอร์ไซด์รับจ้าง การไม่ วินมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ถูกยอมรับและถูกด้อยค่า และคนรุ่นเก่าในสังคม
13. โคโยตี้ (2565) ทักษะคติทางสังคมต่ออาชีพโคโยตี้ โคโยตี้ ผู้หญิงทำงาน นำเสนอทักษะคติของผู้หญิงทำงาน กลางคืน ที่ถูกด้อยค่า กลางคืนเพื่อเรียกร้อยค์ดึศรีให้ จากคนในสังคม สังคมยอมรับในอาชีพนี้

14. ไทเท่ (2565) นำเสนอและภูมิใจในความเป็นไทย ศิลปินไทยเปรียบเทียบกับ
แม้ว่าความเป็นไทยจะไม่ทันสมัย กับศิลปินต่างชาติเพื่อชู
เหมือนต่างประเทศก็ตาม เอกลักษณ์ความเป็นไทย
15. ฝิพนัน (2565) ปัญหาอบายมุขการพนัน ชี้ให้เห็น ลุ่กวาสนาที่ติดการพนัน
ข้อเสียและผลกระทบของการพนัน ทำให้ครอบครัวเดือดร้อน
16. ดวงดารา (2565) มายาคติหรือทัศนคติของคนใน ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพ
สังคมที่ด้อยค่าอาชีพผู้หญิงทำงาน ทำงานกลางคืน หรือ
กลางคืน ไม่ให้เกียรติอาชีพ Sex Sex worker และ
worker ทัศนคติของคนในสังคม
17. ไอ้สอง (2565) ทัศนคติของคนรุ่นเก๋าต่อเพศ - ไอ้สอง (ลูกที่เป็นเพศ
ทางเลือกในปัจจุบัน การไม่ยอมรับ ทางเลือก)
เพศทางเลือก - พ่อและแม่
18. สภาโจ๊ก (2565) พฤติกรรมนักการเมืองในรัฐสภา นักการเมืองและรัฐสภา
เสียดสีรัฐสภาและไม่เชื่อมั่นต่อ
ระบบรัฐสภา
19. ใส่แห้ง (2565) ปลุกใจให้ทุกอาชีพในสังคมสู้ต่อไป ทุกอาชีพในสังคมที่ถูก
ถึงจะเหนื่อย จะท้อ จะยากจน ด้อยค่า อาชีพขายขอบที่
เพียงใดก็ตาม สะท้อนการยอมรับ ไม่ถูกยอมรับในสังคม
ความเหลื่อมล้ำในมิติของอาชีพ
20. นักเลงเก่า (2564) ปัญหาความรุนแรงในสังคม พยายาม นักเลงวัยรุ่น เยาวชน
สั่งสอนและเตือนสติวัยรุ่น

21. สักวันหนึ่ง
(2565)	เพื่อให้กำลังใจคนในสังคมในการ
ต่อสู้กับปัญหาที่เผชิญและคอยอยู่
เคียงข้างในวันที่ท้อ	คนในสังคม
22. Pattaya Lover
(2561)	เพลงรักระหว่างหนุ่มอีสานกับ
สาวต่างชาติ	หนุ่มอีสานและ
สาวชาวต่างชาติ
23. หัวใจเสรี (2564)	เยาวชนต้องการปลดแอกจากการถูก
ครอบงำทางความคิดของคนรุ่นเก่า
ต้องการมีอิสระและสามารถ
กำหนดการกระทำของตนเอง	คนรุ่นใหม่และคนรุ่นเก่า
ในสังคม
24. เจตจำนงเสรี
(Free Will)
(2563)	การลุกขึ้นมาเรียกร้องเสรีภาพ
ประชาธิปไตยที่ควรเป็นของ
ประชาชน เรียกร้องให้เกิด
การเปลี่ยนแปลง	คนในสังคม
25. ใจแผ่นดิน
(2564)	ปัญหาชาติพันธุ์ (ชาวกะเหรี่ยง)
สะท้อนการเหยียด ไม่ยอมรับ และ
กีดกันทางเชื้อชาติ	ชาวกะเหรี่ยง
(กลุ่มชาติพันธุ์)
26. เบื่อ (2564)	เบื่อกับปัญหาในสังคมไทย แต่
ต้องสู้ต่อไป เพราะไม่สามารถทำ
อะไรได้ สะท้อนการยอมรับ
ความเหลื่อมล้ำ	คนในสังคมและปัญหา
ต่าง ๆ ในสังคมไทย
27. ไต้หล้า (2565)	ตัดพ้อ ให้กำลังใจ และสู้ต่อไป
ในสังคมที่ไม่เท่าเทียม	คนในสังคม

28. หัวหน้าสืบ
(2563)	ยกย่องวีรบุรุษของไทยที่เรียกร้อง
ให้คนเห็นถึงความสำคัญของ
การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	-สืบ นาคะเสถียร
นักอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติของไทย
29. โคราชา (2563)	เพื่อส่งกำลังใจให้กับชาวโคราช
จากเหตุการณ์ภัยพิบัติที่จังหวัดนครราชสีมา
พ.ศ. 2563	ชาวนครราชสีมา และ
ผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์
ก ร า ด ยิง ที่ จั ง ห ว ด
นครราชสีมา พ.ศ. 2563
30. น้ำค่อม (2564)	รำลึกและไว้อาลัยแก่ตำนาน
ตลกชื่อดังของเมืองไทย	อาคม ปรีดากุล หรือค่อม
ชวนชื่น
31. เป็นตะลิโดน
(2561)	เพลงรักแบบเศร้า สื่อถึงผู้หญิง
เรื่องความรักที่ยอมทนกับผู้ชายที่
ไม่สนใจใยดี	ผู้หญิงที่ยอมทนกับ
ความรัก
32. อนัตตา (2562)	สอนให้คนเข้าใจโลก ทุกสิ่งที่ผ่าน
เข้ามาล้วนจากไปเป็นปกติ ทุกสิ่ง
ล้วนแปรผันเป็นอนัตตา สะท้อน
ความเหลื่อมล้ำในการดำเนินชีวิต
อย่างน้อย ๆ	คนในสังคม

ตารางที่ 1 ประเด็นสื่อสารและตัวละครในบทเพลงของไททศมิตร

จากตารางการวิเคราะห์บทเพลงเพื่อชีวิตของวงไททศมิตรข้างต้น ผู้ศึกษาสามารถจัดแบ่งประเภทกลุ่มเพลงออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ เพลงที่สะท้อนปัญหาในสังคม และเพลงที่ไม่ได้สะท้อนปัญหา ดังนี้

1. เพลงที่สะท้อนปัญหาในสังคม มีทั้งหมด 25 เพลง ได้แก่ บทเพลง “ฮาคูน่า มาทาทำ” “เสือกี้ก” “ไอ้สอง” “หัวใจเสรี” “Amazing Thailand” “ไทเท” “ยูติ-ธรรม” “เจตจำนงเสรี” “หัวหน้าสี่บ” “สภาโจ๊ก” “รสนิยม” “เพื่อชีวิตกู” “รจนา” “โคโยตี้” “ดวงดารา” “คางคก” “ไส้แห้ง” “เปื้อ” “ไต่ห้อย” “อนัตตา” “ผีพนัน” “แดงกับเขียว” “นักเลงเก่า” “ใจแผ่นดิน” และ “บั้งขยี้” ซึ่งจากบทเพลงดังกล่าว สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.1 บทเพลงสะท้อนปัญหาและเสนอทางออก 4 เพลง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมือง หรือเปลี่ยนแปลงประเทศ ได้แก่ บทเพลง “ยูติ-ธรรม” “เจตจำนงเสรี” “หัวหน้าสี่บ” และ “สภาโจ๊ก”

1.2 บทเพลงสะท้อนปัญหาแต่ไม่ได้เสนอทางออก 16 เพลง ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1.2.1 ความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัย 4 เพลง ได้แก่ บทเพลง “ฮาคูน่า มาทาทำ” “เสือกี้ก” “ไอ้สอง” และ “หัวใจเสรี”

1.2.2 ความเป็นชาตินิยมแบบปฏิกิริยา ความฟุ้งเฟ้อต่อปัญหาสังคมการเมือง 2 เพลง ได้แก่ บทเพลง “Amazing Thailand” และ “ไทเท”

1.2.3 ความแตกต่างทางความคิดของคนในสังคม 5 เพลง ได้แก่ บทเพลง “รสนิยม” “เพื่อชีวิตกู” “รจนา” “โคโยตี้” และ “ดวงดารา”

1.2.4 การยอมรับความเหลื่อมล้ำทางสังคม 5 เพลง ได้แก่ บทเพลง “คางคก” “ไส้แห้ง” “เปื้อ” “ไต่ห้อย” และ “อนัตตา”

1.3 บทเพลงที่เสนอปัญหาทั่วไปในสังคม 5 เพลง ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1.3.1 ตีแผ่ปัญหาอบายมุขการพนัน 1 เพลง ได้แก่ บทเพลง “ผีพนัน”

1.3.2 ปัญหาความรุนแรงในสังคม 2 เพลง ได้แก่ บทเพลง “แดงกับเขียว” และ “นักเลงเก่า”

1.3.3 ปัญหาการเหยียดและกีดกันทางเชื้อชาติ 2 เพลง ได้แก่ บทเพลง “ใจแผ่นดิน” และ “บังชายถั่ว”

2. เพลงที่ไม่ได้สะท้อนปัญหา มีทั้งหมด 7 เพลง ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1 เพลงเพื่อให้กำลังใจในการดำเนินชีวิต 4 เพลง ได้แก่ บทเพลง “Hello Mama” “ตราบ” “สักวันหนึ่ง” และ “โคราชา”

2.2 เพลงรัก 2 เพลง ได้แก่ บทเพลง “Pattaya Lover” และ “เป็นตะลิดอน”

2.3 เพลงรำลึกและไว้อาลัย 1 เพลง ได้แก่ บทเพลง “น้ำค่อม”

จากการจำแนกประเภทของกลุ่มเพลงดังกล่าว ผู้ศึกษาสามารถนำบทเพลงมาจัดทำเป็นตารางเพื่อให้เห็นถึงประเด็นปัญหาที่สื่อสารผ่านบทเพลงของไทยคมิตรได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังตารางต่อไปนี้

	ประเภทของ บทเพลง	ประเด็นปัญหา	บทเพลง
เพลงที่ สะท้อน ปัญหา ในสังคม มีทั้งหมด 25 เพลง	บทเพลงสะท้อน ปัญหาและเสนอ ทางออก 4 เพลง	การเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม การเมือง หรือ เปลี่ยนแปลงประเทศ 4 เพลง	“ยุติ-ธรรม” “เจตจำนงเสรี” “หัวหน้าสู้บ” และ “สภาโจ๊ก”
	บทเพลงสะท้อน ปัญหาแต่ไม่ได้ เสนอทางออก 16 เพลง	ความแตกต่างทางความคิด จากช่องว่างระหว่างวัย 4 เพลง	“ฮาคูน่า มาทาทำ” “เสือก็” “ไอ้สอง” และ “หัวใจเสรี”
		ความเป็นชาตินิยมแบบ ปฏิกิริยา ความฟุ้งเฟ้อต่อ ปัญหาสังคมการเมือง 2 เพลง	“Amazing Thailand” และ “ไทเท”
		ความแตกต่างทางความคิด ของคนในสังคม 5 เพลง	“รสนิยม” “เพื่อชีวิตกู” “รจนา” “โคโยตี้” และ “ดวงดารา”
		การยอมรับความเหลื่อมล้ำ ทางสังคม 5 เพลง	“คางคก” “ไส้แห้ง” “เปื้อ” “ไต้หล้า” และ “อนันตตา”
	เพลงที่เสนอ ปัญหาทั่วไปใน สังคม 5 เพลง	ตีแผ่ปัญหาอบายมุข การพนัน 1 เพลง	“ผีพนัน”
		ปัญหาความรุนแรงใน สังคม 2 เพลง	“แดงกับเขียว” และ “นักเลงเก่า”
		ปัญหาการเหยียดและ กีดกันทางเชื้อชาติ 2 เพลง	“ใจแผ่นดิน” และ “บังชายถั่ว”

เพลงที่ไม่ได้ สะท้อน ปัญหา มี ทั้งหมด 7 เพลง	เพลงเพื่อให้อำลึงใจ ในการดำเนินชีวิต 4 เพลง	-	“Hello Mama” “ตราบ” “สักวันหนึ่ง” และ “โคราชา”
	เพลงรัก 2 เพลง	-	“Pattaya Lover” และ “เป็นตะลิดโนน”
	เพลงรำลึกและ ไว้อาลัย 1 เพลง	-	“น้ำค่อม”

ตารางที่ 2 การจัดประเภทและประเด็นปัญหาในบทเพลงไทยสมัคร

จากตารางการจำแนกประเภทกลุ่มเพลงข้างต้นพบว่า บทเพลงเพื่อชีวิตของ
ไทยสมัครได้สะท้อนถึงปัญหาหลักของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งหากตัดบทเพลงที่ไม่ได้
สะท้อนปัญหาทั้ง 7 เพลงออกไป จะพบว่ามีจำนวนถึง 25 เพลงที่สะท้อนปัญหาทาง
สังคม ซึ่งจากบทเพลงดังกล่าวจะมีถึง 9 เพลง หรือคิดเป็น 36% ที่กล่าวถึงความแตกต่าง
ทางความคิด (ความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัย 4 เพลง ความแตกต่าง
ทางความคิดของคนในสังคม 5 เพลง) ตลอดจนบทเพลงของไทยสมัครยังมีอีกถึง 5 เพลง
หรือคิดเป็น 20% ที่สะท้อนประเด็นการยอมรับความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทั้งนี้ หาก
พิจารณาจะพบว่า เป็นบทเพลงที่สะท้อนความแตกต่างทางความคิดและกล่าวถึง
ความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมทั้งสิ้น 14 เพลง หรือคิดเป็น 56% ซึ่งเป็นจำนวนไม่น้อย
หากเทียบกับบทเพลงที่สะท้อนปัญหาทั้ง 25 เพลง ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าทั้ง 2
ประเด็นดังกล่าวถือเป็นประเด็นที่โดดเด่นที่สุดท่ามกลางบทเพลงเพื่อชีวิตของไทยสมัคร
ที่ได้สร้างสรรค์ออกมา ดังที่จะวิเคราะห์ให้เห็นในส่วนต่อไป

ปัญหาหลักของชีวิตและสังคมการเมืองที่สะท้อนผ่านบทเพลงของไททศมิตร

จากส่วนที่แล้วจะเห็นได้ว่าวงไททศมิตรในฐานะตัวแทนของวงที่นำเสนอบทเพลงเพื่อชีวิตยุคปัจจุบันนั้น ได้สร้างสรรค์บทเพลงที่สะท้อนปัญหาหลักของสังคมไทยในปัจจุบันโดยจำแนกออกเป็น 2 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ การยอมรับความเหลื่อมล้ำทางสังคมและปัญหาการไม่ยอมรับความแตกต่างทางความคิด ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้

การยอมรับหรือยอมรับงานต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคม²²

หากกล่าวถึงชนของบทเพลงเพื่อชีวิตในอดีต ความเหลื่อมล้ำถือเป็นปัญหาสำคัญที่บทเพลงเพื่อชีวิตในอดีตมักจะกล่าวถึง ยกตัวอย่างเช่น เนื้อหาที่สะท้อนผ่านบทเพลงจำนวนมากของวงคาราบาวที่มุ่งตีแผ่ วิพากษ์วิจารณ์ และล้มล้างระบบทุนนิยมในฐานะต้นตอของความเหลื่อมล้ำ²³ อย่างไรก็ตาม ไททศมิตรเป็นวงที่มีได้พิจารณาความเหลื่อมล้ำว่าเป็นปัญหาที่ต้องต่อสู้ด้วยอีกต่อไป เห็นได้จากบทเพลงของไททศมิตรที่ได้นำเสนอความเหลื่อมล้ำในฐานะเงื่อนไขทางชีวิตที่มีอาจปฏิเสธได้จนต้องก้มหน้ายอมรับและสู้ต่อไปในสังคมที่ไม่เท่าเทียมดังกล่าว อาทิ บทเพลง “คางคก” “ไส้แห้ง” “เปื้อน” “ไต่ห้อย” และ “อนัตตา” ซึ่งล้วนแต่เป็นบทเพลงที่มีเนื้อหากล่าวถึงความเหลื่อมล้ำในฐานะข้อเท็จจริงของสังคมที่มีอาจปฏิเสธได้ จนมีอาจขัดชินหรือทำอย่างอื่นได้นอกจากทำความเข้าใจและดำเนินชีวิตต่อไปบนปัญหาดังกล่าว เปรียบเสมือนกับการยอมรับว่าความเหลื่อมล้ำทางสังคมคือสิ่งที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ยกตัวอย่างเนื้อหาจากบทเพลง “คางคก” เป็นบทเพลงอุปมาของทางวงที่ฝันอยากเป็นนกที่สูงส่งบนท้องฟ้า ทั้ง ๆ ที่เป็นได้เพียงคางคกบนผืนน้ำ ถึงกระนั้นก็กลับพอใจในสิ่งที่ตนเป็น รวากับจะสื่อสารให้ผู้ฟังในสังคมพอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่ใช่ไขว่คว้าจนเกินตัว เปรียบเสมือนการบอกให้ยอมรับความเหลื่อมล้ำทางสังคมรวมไปถึงฐานะอันด้อยกว่าของตนเอง ดังเนื้อเพลงที่ว่า:

“...อยากเป็นนก กระโดดบินขึ้นฟ้า กระโจนบินบนท้องนา มีสายลมเป็นเพื่อน แต่คางคกอย่างฉัน ไม่เด่นดีที่เรื่องหน้าตา ไม่เคยบินบนท้องนา อย่างมากก็เป็นเพื่อนกบ แต่ผืนน้ำตรงนี้เป็นของฉัน ผืนป่าแถบนั้นก็เพื่อนกัน จะมัวไขว่คว้าทำไม ปีกบินบนท้องนาฉันก็มี ไปกันเถอะพวกเรา ไปว้ายน้ำกัน...”²⁴

²² มีจำนวน 5 เพลง ได้แก่ บทเพลง “คางคก” “ไส้แห้ง” “เปื้อน” “ไต่ห้อย” และ “อนัตตา”

²³ เขาวีจัน พานิชย์เสรีวิศิษฐ์, อ้างแล้ว, หน้า 141-142.

²⁴ เนื้อร้องเพลง “คางคก”, ผลงานเพลงของวงไททศมิตร อัลบั้มไททศมิตร ในปี พ.ศ.2562

หรืออย่างบทเพลง “ไต้หล้า” ที่สะท้อนถึงการยอมรับความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับสังคมไทยในปัจจุบัน เห็นได้จากเนื้อเพลงที่ตัดพ้อต่อโชคชะตาว่าทำไมคนเราถึงเกิดมาไม่เท่าเทียมกัน ดังเนื้อเพลงที่ว่า:

“...มีมือมีขา มีสองตาเหมือนกันทุกอย่าง แต่เหมือนมีบางอย่าง ทำให้เราไม่เท่าเทียมกันสักที มีเพียงปัญญาแต่ว่าสนานั่นดันไม่มี แต่ก็ยังดี เดินไปต่อไม่ท้อเพราะยังมีแรง มองดูท้องฟ้ากว้างใหญ่ถอนใจอ่อนล้า เพราะว่าชะตามันเกินไหวคิดว่าฟ้าไม่เคยเห็นใจ อยู่ใต้ฟ้าไต้หล้าเดียวกัน แต่เหมือนว่าเราต่างกันเหลือเกิน บางทีก็แอบน้อยใจ ไม่รู้ฟ้ามีตาอยู่ไหม แม้ว่านันทาไหว จะอดทนรอ ไม่ขอให้ใครเห็นใจ ยังมีความหวังสักวันหนึ่งคนเราคงเท่ากัน ให้ฟ้าได้รู้ว่าคุณอย่างฉัน ไม่ยอมแพ้...”²⁵

จากเนื้อหาของบทเพลงข้างต้นจะเห็นได้ถึงน้ำเสียงที่ตัดพ้อต่อความไม่เท่าเทียมกันในสังคม กระนั้น แทนที่จะมุ่งโจมตีเงื่อนไขทางสังคมที่เป็นต้นกำเนิดของความไม่เท่าเทียมดังกล่าว ทางวงกลับกล่าวต่อมาว่า “แต่ก็ยังดี เดินไปต่อไม่ท้อเพราะยังมีแรง” อันเป็นการกลับมาแก้ไขที่ตัวผู้ตั้งคำถามด้วยการแนะนำว่าจะ “อดทนรอ ไม่ขอให้ใครเห็นใจ ยังมีความหวังสักวันหนึ่งคนเราคงเท่ากัน” ราวกับเชื่อมั่นว่าสวรรค์จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ และสิ่งที่พวกตนทำได้ก็แค่เพียงอดทนรอไม่ใช้การลุกขึ้นไปเปลี่ยนแปลงความไม่เท่าเทียมแต่อย่างใด

จากการวิเคราะห์บทเพลงดังกล่าวพบว่า ประเด็นการยอมรับความเหลื่อมล้ำที่สื่อสารผ่านบทเพลงของวงไททศมิตรนั้น แตกต่างไปจากบทเพลงเพื่อชีวิตในอดีตอย่างชัดเจน โดยวงไททศมิตรมีทัศนคติต่อความเหลื่อมล้ำในมิติของการยอมรับและทำความเข้าใจกับความเหลื่อมล้ำในสังคมที่มีอาจแก้ไขได้ ขณะที่เพลงเพื่อชีวิตในอดีตมองว่าความเหลื่อมล้ำจากระบบทุนนิยมเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขโดยเร็ว แสดงให้เห็นว่าสำหรับไททศมิตรแล้วความเหลื่อมล้ำจากระบบทุนนิยมไม่ใช่ปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบันอีกต่อไป แต่ปัญหาหลักกลับเป็นเรื่องของการไม่ยอมรับความแตกต่างทางความคิดที่จะอธิบายต่อไป

²⁵ เนื้อร้องเพลง “ไต้หล้า”, ผลงานเพลงของวงไททศมิตร เพลงที่แต่งขึ้นในกรณีพิเศษ ในปี พ.ศ.2565

การไม่ยอมรับความแตกต่างทางความคิด²⁶

ตรงกันข้ามกับความเหลื่อมล้ำในส่วนที่แล้ว เนื่องจากโทสมิตรกลับเป็นวงที่ชี้ให้เห็นว่าปัญหาของชีวิตและสังคมในปัจจุบันดูเหมือนจะเป็นเรื่องของการไม่ยอมรับความแตกต่างทางความคิด เห็นได้จากมีบทเพลงถึง 9 เพลง จากจำนวน 25 เพลง ที่สะท้อนปัญหาทั้งหมด โดยปัญหาความแตกต่างทางความคิดทั้ง 9 เพลงนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ ความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัย 4 เพลง และ ความแตกต่างทางความคิดของคนในสังคม 5 เพลง ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้

- ความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัย²⁷

ความแตกต่างทางความคิดระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ในปัจจุบันจะพบว่าความขัดแย้งดังกล่าวเริ่มเป็นปัญหาที่เด่นชัดมากขึ้น ซึ่งอาจมีต้นตอมาจากประสบการณ์ในแต่ละช่วงเวลาหรือบริบททางสังคมการเมืองที่ต่างกัน ทำให้คนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่เริ่มมีความคิดที่ขัดแย้งกันมากขึ้น ทั้งนี้ผู้ศึกษามองว่าในปัจจุบันคนรุ่นเก่าในสังคมจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับคนรุ่นใหม่ เนื่องจากบริบทสังคมการเมืองที่เปลี่ยนไป ทำให้คนรุ่นใหม่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้มากกว่า ทำให้บางความคิดของคนรุ่นเก่าก็อาจใช้ได้กับสังคมการเมืองในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของโทสมิตรที่มองว่าความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัยได้กลายเป็นปัญหาหลักของสังคมไทยในปัจจุบัน เห็นได้จากบทเพลงที่สะท้อนปัญหาดังกล่าว อาทิ บทเพลง “ฮาคูน่า มาทาทำ” สะท้อนความขัดแย้งทางความคิดในครอบครัว “เสือกัก” สะท้อนทัศนคติของคนรุ่นเก่าที่ด้อยค่าอาชีพ ข้าราชการมอเตอร์ไซค์ “ไอ้สอง” สะท้อนทัศนคติของคนในครอบครัวที่ไม่ยอมรับเพศทางเลือก (LGBTQ+) และ “หัวใจเสรี” ได้สะท้อนทัศนคติของคนรุ่นใหม่ที่ต้องการปลดแอกตนเองออกจากการถูกครอบงำทางความคิด บทเพลงดังกล่าวสะท้อนภาพสังคมไทยในปัจจุบันได้อย่างชัดเจน เช่น “กลุ่มแดร์ก” (Dressed Resembling A Girl) ที่เคลื่อนไหวเรียกร้องความเท่าเทียมของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ²⁸

²⁶ มีจำนวน 9 เพลง ได้แก่ บทเพลง “ฮาคูน่า มาทาทำ” “เสือกัก” “ไอ้สอง” “หัวใจเสรี” “รสนิยม” “เพื่อชีวิตกู” “รจนา” “โคโยตี้” และ “ดวงดารา”

²⁷ มีจำนวน 4 เพลง ได้แก่ บทเพลง “ฮาคูน่า มาทาทำ” “เสือกัก” “ไอ้สอง” และ “หัวใจเสรี”

²⁸ BBC NEWS, “LGBT: ‘แดร์กควีน’ กับ ‘ราชบุร’ เสียชีวิตเรียกร้องเพื่อความเท่าเทียมของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ”, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-54715657>, เผยแพร่เมื่อ 28 ตุลาคม 2563, [สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2565].

หรือการเคลื่อนไหวของกลุ่มเยาวชนปลดแอกเพื่อแสดงข้อเรียกร้องทางความคิดของคนรุ่นใหม่ในสังคม²⁹ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาขอยกตัวอย่างบทเพลงบางส่วนที่สะท้อนปัญหาดังกล่าวได้อย่างชัดเจน อาทิ เนื้อร้องของบทเพลง “ไอ้สอง” ที่ว่า:

“...เวลาว่าง ๆ เปิดดูนางงามที่เค้าประกวดกันในทีวี คิดว่าบางที อาจมีบางวันที่เราได้มั่งลงดั่งนางงาม แต่โชคไม่ดี พ่อผ่านมาเห็นถามว่า ‘ไอ้สองทำไมมึงต้องดูนางงาม’ เอ็ม ผมขอบอยากได้เมียเหมือนน้ำตาลเหมือนแนทเหมือนมารีญา ก็ใจเรียกร้อง สองไม่ได้อยากเป็นผู้ชาย เข้าใจบ้างไหม หัวใจของสองมันเป็นผู้หญิง ถึงใครจะมอง แต่ตัวเราเองไม่แคร์ ไม่สน เพราะว่าเป็นแหละคือความจริง จะตืด จะเกย์ จะชาย จะหญิง ยังไงก็ได้ อยู่ที่ใจเรา ขโมยเสื้อผ้าแม่มาใส่ดู และคิดว่าเดินอยู่บนรันเวย์ ไม่เคยเกรงตั้งใจเล่าเรียน แค่เพียงไม่อยากจะเป็นผู้ชาย พ่อบอกว่า มึงต้องเป็นทหาร ‘เป็นพยาบาลได้ไหมอะ’ ไม่ได้ ถ้ามึงเป็นมึงตาย เลือกเกิดก็ไม่ได้ ทำไงได้ มันไม่ใช่ ก็พ่อไม่เข้าใจสอง...”³⁰

จากเนื้อหาของบทเพลงข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า “ไอ้สอง” ผู้เกิดมาในครอบครัวที่พ่อประกอบอาชีพทหาร ส่วนแม่ประกอบอาชีพนางพยาบาล ซึ่งพ่อและแม่ต่างวาดฝันให้ลูกเป็นทหาร ดังที่ว่า “พ่อบอกว่า มึงต้องเป็นทหาร ‘เป็นพยาบาลได้ไหมอะ’ ไม่ได้ถ้ามึงเป็นมึงตาย” แต่หารู้ไม่ว่า “ไอ้สอง” เป็นเพศทางเลือกโดยมีความฝันว่าอยากเป็นนางงาม ดังที่ว่า “ขโมยเสื้อผ้าแม่มาใส่ดู และคิดว่าเดินอยู่บนรันเวย์” ซึ่งการที่พ่อบังคับให้ลูกต้องเป็นทหารเปรียบเสมือนการครอบงำทางความคิดจากคนรุ่นเก่า และแสดงให้เห็นว่าคนรุ่นเก่าไม่ยอมรับเพศทางเลือกที่หลากหลายในปัจจุบัน และท่อนที่กล่าวว่า “เลือกเกิดก็ไม่ได้ ทำไงได้ มันไม่ใช่ ก็พ่อไม่เข้าใจสอง” สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางความคิดของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่อย่างชัดเจน

²⁹ กรุเทพธุรกิจ, “เยาวชนปลดแอก เปิดแถลงการณ์ข้อเรียกร้องฉบับเต็ม”, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/890036>, เผยแพร่เมื่อ 19 กรกฎาคม 2563, [สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2565].

³⁰ เนื้อร้องเพลง “ไอ้สอง”, ผลงานเพลงของวงไทยคมมิตร อัลบั้ม เพื่อชีวิตกู ในปี พ.ศ.2565

หรืออย่างเพลง “หัวใจเสรี” ที่สะท้อนความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัยเช่นเดียวกัน แต่บทเพลงนี้จะสะท้อนผ่านการถูกครอบงำความคิดทางการเมืองจากคนรุ่นเก่า หรือกล่าวได้ว่าคนรุ่นใหม่ต้องการปลดแอกสิทธิและเสรีภาพในตนเอง เพื่อให้ตนเองสามารถกำหนดความคิดและการกระทำของตนได้อย่างเสรีภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย โดยต้องปราศจากการครอบงำทางความคิดจากผู้อื่นในสังคม ดังเนื้อเพลงที่ว่า:

“...นกน้อย ๆ บินบนท้องฟ้า เสาะหาหนทางแห่งเสรี เราเป็นคน หากโดน ย่ำยี ชีวิตนี้มีหนเดียว จะไม่ยอมให้ใครเหนี่ยวรั้ง ให้คนรุ่นหลังต้องเดินเดียวดาย จะไม่ยอมให้ใครหน้าไหน มาเอามันไป หัวใจของเราเสรี * จะแสดงให้เห็นเวทดาบนพ้านั้นเป็นพยาน ฉันทจะสู้เพื่ออุดมการณ์สุดท้าย แม้ร่วงหล่นบนพื้นดิน ** แต่อย่างน้อยก็ทำให้รู้ว่าคนอย่างฉัน ก็มีหัวใจ ไม่ยอมรับทุกโชคชะตาที่ใครขีดไว้ หากชีวิตนี้สิ้นสลายให้ลมสุดท้ายนำพาฉันไปสู่จุดหมาย เส้นทางสุดท้าย ที่ไกลแสนไกล หัวใจของเราเสรี...”³¹

จากเนื้อหาของบทเพลงข้างต้นจะเห็นได้ถึงทัศนะของโททสมิตรที่มุ่งปลดแอกตนเองจากการถูกครอบงำทางความคิดจากคนรุ่นก่อนหน้า ดังที่ว่า “จะไม่ยอมให้ใครเหนี่ยวรั้ง ให้คนรุ่นหลังต้องเดินเดียวดาย” เพื่อแสดงให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่ไม่ยอมรับการถูกบังคับจากแบบแผนที่คนรุ่นเก่าได้วางไว้ ทางวงจึงกล่าวต่อว่า “แต่อย่างน้อยก็ทำให้รู้ว่าคนอย่างฉันก็มีหัวใจ ไม่ยอมรับ ทุกโชคชะตาที่ใครขีดไว้” จึงเปรียบเสมือนการแสดงให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่ก็มีสิทธิเสรีภาพในการกำหนดความคิดและการกระทำของตนเองโดยไม่จำเป็นต้องเดินตามแบบแผนทางการเมืองที่พวกเขาไม่ได้ยอมรับ และท่อนที่กล่าวว่า “หัวใจของเราเสรี” ยิ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคนรุ่นใหม่มีเสรีภาพในตนเองและต้องการปลดแอกความคิดจากคนรุ่นเก่าในสังคม

³¹ เนื้อร้องเพลง “หัวใจเสรี”, ผลงานเพลงของวงโททสมิตร เพลงที่แต่งขึ้นในกรณีพิเศษ ในปี พ.ศ.2564

- ความแตกต่างทางความคิดของคนในสังคม³²

จากส่วนที่แล้วได้กล่าวถึงความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัย ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชีวิตและสังคมตามทัศนะของโททสมิตร แต่หากวิเคราะห์จากบทเพลงที่ได้สร้างสรรค์ออกมานั้นจะพบว่าโททสมิตรยังได้ให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางความคิดของคนในสังคมเช่นกัน หากกล่าวถึงความแตกต่างทางความคิดหรือทัศนคติของคนในสังคม คงหนีไม่พ้นที่จะกล่าวว่าคนแต่ละคนย่อมมีความคิด การกระทำ ความเชื่อ และความชอบที่แตกต่างกันไป ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาที่ต้องทำความเข้าใจบริบทสังคมที่หลากหลายในปัจจุบัน แต่บางครั้งทัศนคติที่ไม่ตรงกันในสังคมก็อาจนำไปสู่การด้อยค่า การเหยียด หรือการไม่ยอมรับความคิดของผู้อื่น ซึ่งการกระทำเหล่านี้อาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคม เห็นได้จากบทเพลงของโททสมิตรที่ให้ความสำคัญกับประเด็นความแตกต่างทางความคิดของคนในสังคมมากขึ้น อาทิ บทเพลง “รสนิยม” สะท้อนความชอบและสไตล์ของคนที่แตกต่างกัน “เพื่อชีวิตกู” สะท้อนการด้อยค่าอาชีพนักร้องกลางคืน หรือ “โคโยตี้” ที่สื่อถึงทัศนคติในด้านลบต่ออาชีพโคโยตี้หรือผู้หญิงทำงานกลางคืน จากบทเพลงดังกล่าวโททสมิตรได้หยิบยกอาชีพขายขบซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่ได้ถูกยอมรับในสังคมมาถ่ายทอดผ่านบทเพลงเพื่อให้เข้าใจถึงบริบทของอาชีพเหล่านั้น และหวังให้สังคมยอมรับอาชีพดังกล่าวมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเนื้อร้องจากบทเพลง “เพื่อชีวิตกู” เป็นบทเพลงที่สะท้อนถึงคนในสังคมที่ ด้อยค่าและดูถูกอาชีพนักร้องกลางคืน ทั้งมองว่าเป็นอาชีพที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่ประกอบอาชีพนี้ก็ต้องต่อสู้กับคำดูถูกเหยียดหยามจากผู้อื่น เพราะมันเป็นอาชีพที่พวกเขาทำแล้วมีความสุข ทั้งนี้ บทเพลงดังกล่าวได้แฝงนัยให้คนในสังคมเข้าใจและยอมรับในอาชีพนี้อีกด้วย ดังเนื้อเพลงที่ว่า:

“...รู้ที่รู้ว่าจน รู้ที่รู้ว่าคน เขาไม่ค่อยจะยอมรับ รู้เพราะรู้จึงทำรักเพราะรักจึงรอ
ฝันนั้นยังอีกไกลนัก ไม่เป็นไร ทำต่อไป...ฉันขอกำลังใจ ไม่เป็นไร หลับตาแล้วลอง ก้มหน้าไป
กับเพลง ในเพลงที่เขียน หวังว่าจะดี จะพอมีคนฟัง ไม่ได้ร่ำไรรื่น แต่มีความฝัน จะโง่งจะดั่ง
เผื่อจะมีสตางค์ที่มากพอ จ่ายค่าหมอค่ายาให้ยาย จะเจ็บก็ต้องร้อง จะเหนื่อยก็ต้องร้อง ยังไง
ก็ต้องร้อง เพราะมันเป็นเพลงเพื่อชีวิต กู กู เพราะมันเป็นเพลงเพื่อชีวิต กู กู...”³³

³² มีจำนวน 5 เพลง ได้แก่ บทเพลง “รสนิยม” “เพื่อชีวิตกู” “รจนา” “โคโยตี้” และ “ดวงดารา”

³³ เนื้อร้องเพลง “เพื่อชีวิตกู”, ผลงานเพลงของวงโททสมิตร อัลบั้ม เพื่อชีวิตกู ในปี พ.ศ. 2565

หรืออย่างเพลง “โคโยตี้” ที่สะท้อนทัศนคติของคนในสังคมที่มีต่ออาชีพโคโยตี้ในด้านลบ ทั้งการถูกเหยียดหยามหาว่าขายเรือนร่างเพื่อแลกกับเงิน บทเพลงนี้ได้นำเสนอทัศนคติของผู้หญิงที่ประกอบอาชีพโคโยตี้ได้อย่างลึกซึ้งเพื่อหวังให้สังคมเข้าใจและยอมรับอาชีพดังกล่าวมากยิ่งขึ้น ดังเนื้อเพลงที่ว่า:

“...ให้ดูแค่ตา แต่คุณแต่ละต้อง หยุตแล้วจ้องมองน้อง ฉันให้ก้มมองกัน เหน็บเงินตรงร่องลองลุบ ลามลงไปก็ต้องห้าม มอมแล้วยังตะล่อมบอก จบที่ห้องเปล่า น้องอย่ามาปฏิเสธ นี่เรทพิเศษ ถ้าดูจากเกรด คงเจนนาม เล่นตัวจิ้งจอก เป็นโคโยตี้ ไม่ได้ขายตัวนะพี่ ที่กูต้องแต่งตัวโป๊เพราะอาชีพก๊วนะพี่ คุณด่าแรด ง่าย ใจ ใจความความเป็นหญิงรอบโลก ดูใสโคตรสิ้น กูต้องห้ามโกรธ ต้องโยกลั่น แค่ชอบเด่น โปรดย่าโง่งง ทำมาหากินด้วยอาชีพสุจริต อย่ามาดูถูกในสิ่งที่กูเชื่อมั่น...”³⁴

จากเนื้อหาของบทเพลงข้างต้นสะท้อนถึงทัศนคติของผู้หญิงที่ประกอบอาชีพโคโยตี้ได้เป็นอย่างดี ดังที่ว่า “เป็นโคโยตี้ไม่ได้ขายตัวนะพี่ ที่กูต้องแต่งตัวโป๊เพราะอาชีพก๊วนะพี่” บทเพลงนี้พยายามถ่ายทอดทัศนคติของอาชีพโคโยตี้เพื่อให้คนในสังคมเข้าใจในฐานะที่เป็นอาชีพสุจริต และอีกแง่หนึ่งก็สะท้อนถึงทัศนคติของผู้ชายที่ว่า “ให้ดูแค่ตา แต่คุณแต่ละต้อง หยุตแล้วจ้องมองน้อง ฉันให้ก้มมองกัน เหน็บเงินตรงร่องลองลุบ ลามลงไปก็ต้องห้าม มอมแล้วยังตะล่อมบอก จบที่ห้องเปล่า น้องอย่ามาปฏิเสธ” แสดงให้เห็นว่าผู้ชายมีทัศนคติในด้านลบและได้ดูถูกผู้หญิงที่ประกอบอาชีพโคโยตี้ว่าเปรียบเสมือนผู้หญิงขายบริการที่ไร้ศักดิ์ศรีในตนเอง

จากการวิเคราะห์บทเพลงของโทสมิตรในประเด็นของการไม่ยอมรับความแตกต่างทางความคิด ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัย และความแตกต่างทางความคิดของคนในสังคม ซึ่งประเด็นดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความคิดที่แตกต่างกันทั้งในด้านอาชีพชายขอบ เพศทางเลือก หรือการครอบงำความคิดทางการเมือง โดยปัญหาดังกล่าว

³⁴ เนื้อร้องเพลง “โคโยตี้”, ผลงานเพลงของวงโทสมิตร อัลบั้ม เพื่อชีวิตกู ในปี พ.ศ.2565

ได้เป็นปัญหาหลักของชีวิตและสังคมในปัจจุบันตามทัศนะของไททศมิตร เห็นได้จากการสร้างสรรค์บทเพลงที่มีเนื้อหาสะท้อนประเด็นดังกล่าวถึง 9 เพลง ซึ่งเป็นจำนวนไม่น้อยหากเทียบกับประเด็นที่สะท้อนผ่านบทเพลงอื่น ๆ ทั้งนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าการไม่ยอมรับความแตกต่างทางความคิดได้กลายเป็นปัญหาหลักที่สำคัญของสังคมไทยในปัจจุบันตามทัศนะของไททศมิตร

โดยสรุป จากผลการวิเคราะห์บทเพลงของวงไททศมิตรที่สะท้อนปัญหาหลักของสังคมไทยข้างต้นพบว่า วงไททศมิตรมองว่าปัญหาหลักของสังคมไทยในปัจจุบันไม่ใช่เรื่องของความเหลื่อมล้ำจากระบบทุนนิยมเหมือนอย่างที่เป็นที่บทเพลงเพื่อชีวิตในอดีตได้กล่าวไว้ แต่ปัญหากลับเป็นเรื่องทัศนคติและการไม่ยอมรับความคิดที่แตกต่างกัน ในแง่นี้ผู้ศึกษาจึงสรุปได้ว่าสังคมไทยในปัจจุบัน ผู้คนเริ่มผผสานเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับระบบทุนนิยมไปแล้ว จึงทำให้แม้จะตระหนักถึงปัญหาของระบบทุนนิยม แต่ก็ไม่ได้คิดว่าตนเองจะต้องออกจากสังคมทุนนิยมเหมือนอย่างบทเพลงเพื่อชีวิตในอดีตอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม แม้ไททศมิตรอาจมีทัศนะที่แตกต่างไปจากบทเพลงเพื่อชีวิตในอดีต แต่สิ่งหนึ่งที่ดูเหมือนว่าไททศมิตรจะยังสานต่อแนวทางของบทเพลงเพื่อชีวิตก็คือ การสร้างสรรค์บทเพลงที่เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมือง ถึงแม้หากนับช่วงเวลาที่เป็นบทความวิชาการฉบับนี้ถูกจัดทำขึ้น ทางวงอาจมีบทเพลงในลักษณะนี้ไม่มากนัก แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าเนื้อเพลงดังกล่าวเองก็น่าจะสอดคล้องกับทัศนะและท่าทีในการคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ของโลกและสังคมตามที่ได้กล่าวไปในส่วนนี้ ดังที่จะชี้ให้เห็นในส่วนต่อไป

ไททศมิตรกับบทเพลงเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ดังที่ได้ชี้ให้เห็นไปในย่อหน้าสุดท้ายของส่วนที่แล้วว่า หากนับถึงช่วงเวลาที่เป็นบทความวิชาการฉบับนี้ถูกจัดทำขึ้น ไททศมิตรได้มีบทเพลงที่เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองไม่มากนัก แต่อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาก็ยังเห็นว่าบทเพลงดังกล่าวน่าจะสะท้อนทัศนะทางการเมืองของทางวงได้อย่างไม่ต้องสงสัย ทั้งนี้วงไททศมิตรได้สร้างสรรค์บทเพลงในประเด็นดังกล่าว จำนวน 4 บทเพลง ได้แก่ บทเพลง “ยุติ-ธรรม” “เจตจำนงเสรี” “หัวหน้สับ” และ “สภาโจ๊ก” จากบทเพลงดังกล่าวเห็นได้ว่าไททศมิตรไม่เพียงแต่สร้างสรรค์บทเพลงที่นำเสนอปัญหาหลักของชีวิตและสังคมตามที่ได้กล่าวไว้

ในส่วนที่แล้ว แต่โททสมิตรก็ได้สร้างสรรค์บทเพลงที่มุ่งเสนอทางออกของปัญหาด้วยเช่นกัน นั่นคือการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมือง ทั้งประเด็นการเรียกร้องเสรีภาพ ประชาธิปไตยและเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงความยุติธรรมในสังคม ตามที่ได้อธิบาย ดังต่อไปนี้

ประเด็นการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองเพื่อให้เสรีภาพความเท่าเทียมแก่ประชาชนนั้น ได้ถูกสะท้อนผ่านบทเพลง “เจตจำนงเสรี” ซึ่งเป็นบทเพลงที่ถ่ายทอดประเด็นการเรียกร้องเสรีภาพประชาธิปไตยทางการเมือง โดยแสดงให้เห็นถึงทัศนะทางการเมืองของโททสมิตรที่ไม่นิ่งเฉยต่อปัญหาเหมือนอย่างบทเพลงในส่วนที่แล้ว แต่กลับสร้างสรรค์บทเพลงเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ดังเนื้อเพลงที่ว่า:

“...ซูมือขึ้นมา ซูมือขึ้นมา เอาให้สุดแขน เรายังมีแรง เรายังมีแรง มีลมหายใจ
เอามันคืนมา เอามันคืนมา เสรีภาพประชาธิปไตย เอามันคืนไป เอามันคืนไป ความสุข
จอมปลอม *ต่อให้อิสรภาพเราถูกพรากไป แต่หัวใจคนไทยยังไ้ก้ยังเสรี ต่อให้ใคร
เอาปืนมาจ่อ ต่อให้รอนานกว่านี้ เจตจำนงและเสรีภาพจะเป็นของเรา...”³⁵

เนื่องจากประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค กล่าวคือ มีสิทธิและเสรีภาพภายใต้ตัวกฎหมาย โดยอำนาจในการปกครองต้องมาจากประชาชนและรัฐบาลต้องบริหารงานด้วยหลักนิติธรรม ดังคำกล่าวสุนทรพจน์ของอับบราฮัม ลินคอล์น ที่ว่า “การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน”³⁶ ซึ่งบทเพลงดังกล่าวมีเนื้อหาสะท้อนถึงรัฐบาลที่ได้พรากเสรีภาพ อิสรภาพ ที่เป็นพื้นฐานหลักของระบอบประชาธิปไตยไปจากประชาชน ดังท่อนที่ว่า “ต่อให้อิสรภาพเราถูกพรากไป แต่หัวใจคนไทยยังไ้ก้ยังเสรี” แสดงให้เห็นว่าถึงแม้ประชาชนจะถูกพรากเสรีภาพทางการเมืองไปแต่อย่างไรก็ตามประชาชนก็จะสู้เพื่อเรียกร้องในสิ่งที่ควรเป็นของตนคืนมา

³⁵ เนื้อร้องเพลง “เจตจำนงเสรี (Free Will)”, ผลงานเพลงของวงโททสมิตร เพลงที่แต่งขึ้นในกรณีพิเศษ ในปี พ.ศ. 2563

³⁶ เซาว์วจน์ พาณิพย์เสรีวิศิษฐ์, อ้างแล้ว, หน้า 111.

ดังที่ว่า “ชูมือขึ้นมา ชูมือขึ้นมา เอาให้สุดแขน เรายังมีแรง เรายังมีแรง มีลมหายใจ
เอามั่นคืบมา เอามั่นคืบมา เสรีภาพประชาธิปไตย” บทเพลงนี้จึงแสดงถึงทัศนะของ
ไททศมิตรที่ไม่นิ่งเฉยต่อการกระทำของรัฐบาลและพยายามลุกขึ้นสู้เพื่อเรียกร้องเสรีภาพ
ประชาธิปไตยที่เป็นของประชาชนคืบมา

จากบทเพลง “เจตจำนงเสรี” ที่มุ่งเรียกร้องสังคมการเมืองที่ให้เสรีภาพ
ความเท่าเทียมแก่ประชาชนนั้น ได้นำไปสู่ประเด็นการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง
ความยุติธรรมในสังคมอีกด้วย เนื่องจากการสร้างเสรีภาพความเท่าเทียมของประชาชนนั้น
ต้องมาจากการปฏิบัติความยุติธรรมในสังคมเช่นกัน ทั้งนี้ การเรียกร้องความยุติธรรมใน
สังคมไทยถูกถ่ายทอดอย่างชัดเจนผ่านบทเพลง “ยุติ-ธรรม” ซึ่งเป็นบทเพลงที่สะท้อน
ให้เห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบันไร้ซึ่งความยุติธรรม เห็นได้จากการเอารัดเอาเปรียบผู้คน
ความยุติธรรมและความเท่าเทียมทางสังคมมีอาจเกิดขึ้นได้กับประชาชนทุกคน
ซึ่งบทเพลงนี้ได้มีนัยถึงการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง ดังเนื้อเพลงที่ว่า:

“...*ไถ่เอ๋ย เมื่อโลกใบนี้ไม่สมประกอบ เพราะว่ามีบางคนชอบ เอาปรังเอาเปรียบ
คนจน ไถ่เอ๋ย คงจะทำได้เพียงแค่นั่น เมื่อความเป็นจริง ความเป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำ
ความเป็นคน มันอยู่ที่คนข้างบนจะใช้ **ยุติความเป็นธรรมอันจอมปลอม
ยุติความเป็นธรรมเพื่อพวกพ้อง ยุติความเป็นธรรม ที่สวมด้วยสีเสื้อ ยุติความเลวทราม
ด้วยกฎหมาย ยุติการเปลี่ยนคน ให้เป็นควาย ยุติการทำลาย กฎหมายด้วยกฎหมาย
ความยุติธรรมไม่มีอยู่จริง...”³⁷

จากเนื้อเพลงดังกล่าวจะเห็นได้ถึงทัศนะของไททศมิตรที่มองว่ากฎหมายของ
ประเทศไทยไม่สามารถนำไปสู่ความยุติธรรมในสังคมได้ เนื่องจากกฎหมายไม่มี
ความเป็นธรรมและไม่สามารถบังคับใช้ได้กับทุกคนในสังคม จากท่อนที่ว่า “เมื่อความเป็นจริง
ความเป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำ ความเป็นคน มันอยู่ที่คนข้างบนจะใช้” บทเพลงนี้
จะรู้สึกได้ถึงน้ำเสียงที่ดุดันโดยมุ่งวิพากษ์ความยุติธรรมและเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง

³⁷ เนื้อร้องเพลง “ยุติ-ธรรม”, ผลงานเพลงของวงไททศมิตร อัลบั้ม *ไททศมิตร* ในปี พ.ศ. 2563

ทางสังคม ดังที่ว่า “ยุติความเป็นธรรมอันจอมปลอม ยุติความเป็นธรรมเพื่อพวกพ้อง ยุติความเป็นธรรม ที่สวมด้วยสีเสื้อ ยุติความเลวทราม ด้วยกฎหมาย ยุติการเปลี่ยนคน ให้เป็นควาย ยุติการทำลาย กฎหมายด้วยกฎหมาย” ในบริบทของเพลงนี้ โททสมิตร์ ต้องการสื่อเพื่อเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงความยุติธรรมในสังคม เปลี่ยนแปลงระบบ กฎหมายให้เข้มแข็งและเป็นธรรมมากขึ้น ซึ่งประเด็นหลักของบทเพลงนี้ทางวงพยายาม สื่อว่า “ความยุติธรรมไม่มีอยู่จริง” จึงนำไปสู่การเรียกร้องทวงคืนความยุติธรรมทาง สังคมการเมือง จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นบทเพลงเพื่อการเปลี่ยนแปลง³⁸

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แต่โททสมิตร์ก็ดูเหมือน จะไม่เชื่อมั่นกับการเปลี่ยนแปลงตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตยในกระบวนการ เลือกตั้ง จึงอาจกล่าวได้ว่าโททสมิตร์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับระบอบประชาธิปไตยมากนัก เนื่องจากมองว่าระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่ทางออกในการแก้ปัญหาของสังคมไทย ทักษะ ดังกล่าวได้ถูกสะท้อนผ่านบทเพลง “สภาโจ๊ก” ซึ่งเป็นบทเพลงที่แสดงถึงการไม่เชื่อมั่น ต่อระบบรัฐสภาของไทยและได้เสียดสีพฤติกรรมของนักการเมืองหลายท่าน อาทิ เสียดสี นายกรัฐมนตรี (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) ว่าเป็นคนพูดจาก้าวร้าว ดังที่ว่า “ประธาน เขาช่างรูปหล่อ พูดจาเป็นต่อ ต่างจากท่านนายก” เสียดสีรองนายกรัฐมนตรี (พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ) ที่นั่งสัปหงกในที่ประชุมรัฐสภา ดังที่ว่า “หันไปเจอคนสัปหงก แหม่ ท่านรองนายกคงเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน” หรือเสียดสีสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรที่เป็นเจ้าของฟาร์มเลี้ยงไก่โดยถูกขอกล่าวหาว่าบุกรุกเขตป่าสงวนแห่งชาติ³⁹ ดังที่ว่า “ยิ่งดูก็ยิ่งจะไปกันใหญ่ ก็เพราะว่าเจ้าของฟาร์มไก่ นั่งอยู่ในสภา” ประเด็นเหล่านี้ นำไปสู่ทัศนะของโททสมิตร์ที่ไม่เชื่อมั่นต่อระบบรัฐสภาของไทย เนื่องจากเปรียบเสมือน สภาโจ๊กที่คอยหลอกลวงประชาชน เพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง ดังเนื้อเพลงที่ว่า:

³⁸ บทเพลง “หัวหน้าสืบ” เป็นอีกหนึ่งบทเพลงที่เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในบริบทของการตระหนัก ถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและในคราวเดียวกันก็เป็นบทเพลงเพื่อยกย่องและไว้อาลัย “สืบ นาคะเสถียร”

³⁹ BBC NEWS, “ปาริณา ไกรคุปต์ : ส.ป.ก.-กรมป่าไม้ บอก โกลีโต้ซื้อสุรูป ฟาร์มไก่ 1,700 ไร่ รุก-ไม่รุกที่ป่า สงวน”, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-50584398>, เผยแพร่เมื่อ 28 พฤศจิกายน 2562, [สืบค้นเมื่อ 14 สิงหาคม 2565].

“...สภาจึก สภาจึก สภากะโหลก เพราะตัวตลกอยู่ในสภา สภาจึก สภาฮา สภาหลอกตา ผู้แทนสภาเป็นคนหลอกลวง ยิ่งดูก็ยิ่งจะไปกันใหญ่ ก็เพราะว่าเจ้าของ ฟาร์มไก่ นั่งอยู่ในสภา โบกไม้โบกมือไปมา ตื่นแรงตื่นกา เขาพากันฮากระเจา แต่ดอกนั้นก็ยัง ไม่เท่าไร ยิ่งใหญ่ไม่เท่าดอกนี้ มุกฮาพิพากษาออสซี่ ผู้ต้องหาคดีมีแบ่ง ในครอบครอง...”⁴⁰

จากเนื้อหาของบทเพลงข้างต้นแสดงให้เห็นถึงทัศนะของไททศมิตรที่มองว่า ระบบรัฐสภาของไทยไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองได้ โดยไททศมิตรต้องการ สื่อให้ประชาชนทุกคนลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองด้วยตนเองและไม่ควรฝาก ความหวังไว้กับนักการเมืองที่ได้ชื่อว่าเป็นตัวแทนของประชาชน จากทัศนะดังกล่าวแสดงถึง การไม่เชื่อมั่นต่อระบบรัฐสภาของไทย

จากการวิเคราะห์บทเพลงของไททศมิตรในประเด็นการเรียกร้องให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านการเมือง สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ บทเพลงดังกล่าวแสดงถึง ทัศนะของไททศมิตรที่ไม่นิ่งเฉยต่อปัญหาเหมือนอย่างบทเพลงในส่วนที่แล้ว ซึ่งบทเพลง ที่เสนอทางออกของปัญหานั้นได้สะท้อนทั้งการลุกขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์ การเรียกร้อง ความยุติธรรม เรียกร้องเสรีภาพประชาธิปไตยที่ควรเป็นของประชาชน จนกระทั่ง การปลุกจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังในสังคมหันมาสนใจทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ถึงแม้ว่า บทเพลงในลักษณะนี้จะมีไม่มากนัก แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าไททศมิตรจะนิ่งเฉยต่อปัญหา หรือไม่เรียกร้องเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองแต่อย่างใด บทเพลงในส่วนนี้ จึงสอดคล้องกับแนวทางการสร้างสรรค์บทเพลงเพื่อชีวิตในอดีต จึงกล่าวได้ว่าไททศมิตร ก็ได้ทิ้งกลิ่นอายของบทเพลงเพื่อชีวิตในอดีตแต่อย่างใด ถึงแม้จะให้ความสำคัญกับ ประเด็นอื่นมากกว่าก็ตาม

ทั้งนี้ จากทัศนะของไททศมิตรที่ไม่เชื่อมั่นต่อระบอบประชาธิปไตยและมองว่า การเลือกตั้งไม่ใช่ทางออกของปัญหาสังคมการเมืองในปัจจุบันนั้น ทัศนะดังกล่าวจึง

⁴⁰ เนื้อร้องเพลง “สภาจึก”, ผลงานเพลงของวงไททศมิตร อัลบั้ม เพื่อชีวิตกู ในปี พ.ศ.2565

เปรียบเทียบการบอกถึงความไม่เชื่อมั่นต่อการเมืองรูปแบบเก่าที่มองว่ารัฐเป็นศูนย์กลางของอำนาจและคอยกดขี่ประชาชน ซึ่งหากพิจารณาถึงบริบทสังคมการเมืองในปัจจุบันที่เปลี่ยนไปเป็นการเมืองแบบใหม่มากขึ้นนั้น จึงทำให้ประชาชนต้องลุกขึ้นเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองและส่วนใหญ่จะเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ที่มีความสำคัญกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นหลัก ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าเมื่อบริบทสังคมการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้โททสมิตรในฐานะตัวแทนบทเพลงเพื่อชีวิตของคนรุ่นใหม่จึงได้สร้างสรรค์บทเพลงที่สอดคล้องกับบริบทสังคมการเมืองแบบใหม่มากยิ่งขึ้น ดังที่จะอธิบายในส่วนต่อไป

ปัญหาของโททสมิตรกับบริบทการเมืองแบบใหม่ของสังคมไทยในปัจจุบัน

จากปัญหาสังคมการเมืองที่สะท้อนผ่านบทเพลงเพื่อชีวิตของโททสมิตรในส่วนที่แล้ว เห็นได้ว่ามีความแตกต่างไปจากบทเพลงเพื่อชีวิตในอดีต โดยอาจกล่าวได้ว่าบทเพลงเพื่อชีวิตของโททสมิตรนั้นได้สอดคล้องกับการเติบโตขึ้นของสิ่งที่เรียกว่าการเมืองแบบใหม่ในสังคมไทย ทั้งนี้แนวคิดเรื่องการเมืองแบบใหม่เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอย่างคึกคักในประเทศโลกที่สามในช่วงหลังสงครามเย็น ด้วยเห็นว่าทั้งคอมมิวนิสต์และประชาธิปไตยมีข้อจำกัดของการเคลื่อนไหวอีกต่อไป เพราะโลกยุคใหม่ที่ว่านี้มีใช้โลกของการเมืองแบบเก่าหรือการเมืองแบบชนชั้นในวาทกรรมมาร์กซิสต์ แต่เป็นโลกของการเมืองแบบใหม่ที่หลากหลายและต้องร่วมมือกันจากหลายฝ่าย ดังคำกล่าวของไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ที่ได้ให้ความหมายหรือนัยสำคัญของการเมืองแบบใหม่ไว้ 5 ประการด้วยกัน คือ *ประการแรก* การเมืองแบบใหม่ไม่เชื่อมั่นในระบบการปกครองแบบรัฐสภาที่เป็นอยู่ เพราะไม่มีพื้นที่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเมืองแบบใหม่ไม่เชื่อเรื่องความเป็นตัวแทนประชาชนของสถาบันหลักทางการเมือง เพราะมองว่าเป็นการกีดกันประชาชนออกจากผู้มีบทบาททางการเมือง ฉะนั้นการเมืองแบบใหม่จึงพยายามให้ประชาชนมีบทบาทอย่างแข็งขันในรูปขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนมากกว่าการเมืองแบบรัฐประหารชาติ ที่เน้นการช่วงชิงอำนาจรัฐและมองรัฐเป็นศูนย์กลางอำนาจอย่างการเมืองแบบเก่า ขณะเดียวกันการเมืองแบบใหม่มองว่าอำนาจมิได้ผูกขาดอยู่ที่รัฐหรือพรรคการเมืองอย่างการเมืองแบบเก่า แต่อำนาจจะ

กระจายอยู่ทั่วไปในสังคม จึงนำไปสู่การเคลื่อนไหวที่เน้นความสำคัญกับเรื่องเพศ
วัฒนธรรม หรือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ฯลฯ⁴¹

ประการที่สอง การเมืองแบบใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ
และความมั่นคงของชาติที่เป็นหลักคำจูงการเมืองแบบเก่า เพราะมองว่าทั้งสองสิ่งนี้
นำไปสู่การทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยอ้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและ
การล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์โดยอ้างความมั่นคงของชาติ ในทางกลับกัน การเมืองแบบใหม่
ให้ความสำคัญกับปัญหาที่หลากหลายมากขึ้น อย่างเรื่องของคุณภาพชีวิตหรือเรื่องของ
สันติภาพ จึงกล่าวได้ว่าการเมืองแบบใหม่สนใจบริบทที่กว้างไปกว่าเรื่องพรมแดนของ
รัฐประชาชาติและอำนาจอธิปไตย โดยให้ความสำคัญกับปัญหาในระดับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม ฐานเสียงสนับสนุนการเมืองแบบใหม่ คือกลุ่มคนชนชั้นกลางใหม่
ที่มีการศึกษาสูง และเป็นกลุ่มคนที่ถูกการเมืองแบบเก่ากีดกันทำให้ไม่เท่าเทียม ซึ่งกลุ่มนี้
ส่วนใหญ่มักเคลื่อนไหวเรียกร้องผลประโยชน์สำหรับสังคมในวงกว้างไม่ใช่การเคลื่อนไหว
เพื่อผลประโยชน์ของตนเองเหมือนอย่างชนชั้นกลางเก่าในการเมืองแบบเก่า เช่น
การเคลื่อนไหวเรียกร้องปัญหาการจราจรติดขัด ซึ่งเป็นปัญหาร่วมกันของทุกคนชั้นในสังคม⁴²

ประการที่สี่ การเมืองแบบใหม่ได้เคลื่อนไหวเพื่อช่วงชิงการนำในการสร้าง
ค่านิยมหรือความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เรียกร้อง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของ
การเมืองแบบเก่า จึงเป็นการเมืองที่ไม่หยุดนิ่งและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อเป็นเช่นนี้
การเคลื่อนไหวของการเมืองแบบใหม่จึงไม่ได้จำกัดอยู่ที่เรื่องของเศรษฐกิจหรือ
ความมั่นคงของชาติอย่างการเมืองแบบเก่า แต่จะขยายการเคลื่อนไหวไปสู่เรื่องของ
สังคมและวัฒนธรรมด้วย นั่นจึงเป็นจุดแตกหักของการเมืองแบบใหม่ที่ไม่ได้เคลื่อนไหว
เพื่อช่วงชิงอำนาจรัฐอีกต่อไป แต่จะเป็นการช่วงชิงการสร้างวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้น ๆ

⁴¹ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, “การเมืองแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และ
วาทกรรมการพัฒนาชุดใหม่”, ใน *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), หน้า
150-166.

⁴² ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, “เพ็งอ้าง”, หน้า 153-155.

มากกว่า จึงเป็นการเมืองที่เน้นความแตกต่างหลากหลายอย่างเท่าเทียมกันของเอกลักษณ์ต่าง ๆ ในขณะที่การเมืองแบบเก่าเน้นสร้างความเหนือกว่าของเอกลักษณ์ใดเอกลักษณ์หนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา เป็นต้น และ

ประการสุดท้าย การเมืองแบบใหม่ได้ใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวที่ไม่ใช่การต่อรองผลประโยชน์เหมือนอย่างการเมืองแบบเก่า แต่เลือกใช้วิธีการเผชิญหน้าเนื่องจากเป้าหมายของการเคลื่อนไหวมุ่งสร้างค่านิยมใหม่ให้กับสิ่งที่เรียกว่ามากกว่าการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปอย่างการเมืองแบบเก่า และการเคลื่อนไหวแบบใหม่ไม่ได้มีผลประโยชน์เพื่อต่อรองกับรัฐอย่างการเมืองแบบเก่า จึงไม่สามารถใช้การเจรจาต่อรองได้ ทั้งนี้ ความน่ากังวลอยู่ที่รัฐซึ่งเป็นตัวแสดงหลักของการเมืองแบบเก่าที่ขาดความเข้าใจธรรมชาติของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ เห็นได้จากการที่รัฐพยายามเจรจาต่อรอง แต่เมื่อไม่เป็นผลก็ใช้กำลังเข้าปราบปรามอย่างรุนแรงเพื่อสลายการเคลื่อนไหวโดยอ้างเรื่องความมั่นคงของชาติ กระนั้นการที่รัฐไม่พยายามทำความเข้าใจกับการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ อาจนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งที่รุนแรงในภายหลัง⁴³

จากบริบทของการเมืองแบบใหม่ข้างต้น ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งที่ไททศมิตรได้สะท้อนออกมาผ่านบทเพลงนั้นเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับกระแสการเมืองแบบใหม่ในสังคมไทย โดยการเมืองแบบใหม่ของไททศมิตรได้สะท้อนอย่างชัดเจนผ่านเรื่องของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การกีดกันทางวัฒนธรรม หรือการไม่ให้ความสำคัญกับความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวล้วนเป็นปัญหาสำคัญตามทัศนะของไททศมิตร ทั้งนี้ จากการศึกษาบทเพลงของไททศมิตรจะพบว่าไททศมิตรไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นอย่างการเมืองแบบเก่า ในแง่ที่ว่าความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาของชนชั้นแรงงานที่เกี่ยวข้องอยู่กับประเด็นของมาร์กซิสต์ ซึ่งจากบทเพลงของไททศมิตรจะเห็นได้ว่าไม่มีเพลงไหนเลยที่เป็นตัวแทนของชนชั้นแรงงานแบบมาร์กซิสต์ ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงกลุ่มคนที่ต้องต่อสู้ในระบบทุนนิยม ซึ่งคนเหล่านั้นไม่ใช่ชนชั้นแรงงานตามความหมายของมาร์กซิสต์แต่เดิม จึงกล่าวได้ว่าการเมืองแบบชนชั้น

⁴³ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, “เพ็งอ้าง”, หน้า 155-158.

อย่างการเมืองแบบเก่าได้หายไปและเกิดเป็นการเมืองแบบใหม่ขึ้นมาในสังคม เพราะฉะนั้นจึงไม่แปลกที่โททสมิตรจะไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำดังกล่าว แต่จะเน้นความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มคนหรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นหลัก เนื่องด้วยเป็นสาระสำคัญของการเมืองแบบใหม่

ทั้งนี้ โททสมิตรได้สร้างสรรค์บทเพลงสะท้อนการเมืองแบบใหม่ผ่านเรื่อง ความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หรือการกีดกันทางวัฒนธรรม ซึ่งเห็นได้จาก บทเพลงที่สะท้อนความแตกต่างทางความคิดหรือทัศนคติของคนในสังคมที่มีต่อคนชายขอบ อย่างบทเพลง “โคโยตี้”⁴⁴ ที่ทางวงพยายามสร้างความคิดชุดใหม่ให้แก่ผู้หญิงที่ประกอบ อาชีพโคโยตี้ (อาชีพชายขอบ) โดยเห็นได้จากคนในสังคมส่วนใหญ่ก็มีทัศนคติในด้านลบ ต่ออาชีพนี้ จึงทำให้โททสมิตรได้สร้างสรรค์บทเพลงดังกล่าวขึ้นมาเพื่อหวังสร้างความเท่าเทียม ให้แก่กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพชายขอบในสังคม รวมถึงโททสมิตรยังให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัยที่ปรากฏผ่านบทเพลง “หัวใจเสรี” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่ต้องการปลดแอกตนเองออกจากความคิดของคนรุ่นเก่าใน สังคม จึงกล่าวได้ว่าโททสมิตรได้มีทัศนะที่สอดคล้องกับการเมืองแบบใหม่ในแง่ที่มุ่ง สร้างความเท่าเทียมให้แก่กลุ่มคนชายขอบ/อาชีพ ชายขอบที่ถูกกีดกันทางสังคมและ พยายามนำเสนอความแตกต่างทางความคิดของคน รุ่นใหม่ในฐานะที่เท่าเทียมกันเพื่อ ปลดแอกตนเองจากการเมืองแบบเก่าในอดีต

ในขณะเดียวกัน การเมืองแบบใหม่ได้เน้นถึงเสรีภาพที่ประชาชนสามารถ กำหนดความคิดหรือการกระทำของตนเองได้ โดยปราศจากการครอบงำจากรัฐอย่าง การเมืองแบบเก่า จึงกล่าวได้ว่าการเมืองแบบใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับรัฐและไม่เชื่อมั่น ในระบบการเลือกตั้ง ทั้งนี้ บริบทดังกล่าวอาจสอดคล้องกับทัศนะของโททสมิตรที่ได้

⁴⁴ จากบทสัมภาษณ์สมาชิกวงโททสมิตร กล่าวว่า บทเพลง “โคโยตี้” ถูกเขียนขึ้นจากประสบการณ์ตรง ของผู้ที่ประกอบอาชีพโคโยตี้ โดยทางวงได้สัมภาษณ์ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพนี้เป็นการเฉพาะเพื่อให้รู้ถึงทัศนะ ที่แท้จริงของผู้ที่ประกอบอาชีพชายขอบในสังคม และช่วยกันแก้ไขทัศนคติเดิม ๆ ของสังคมที่เคยตัดสินคุณค่า ของคนจากอาชีพและการแต่งตัว ทำให้อาชีพสุจริตอย่างโคโยตี้กลายเป็นอาชีพที่ซัดต้อศีลธรรมและจริยธรรม อันดีของสังคม

สะท้อนผ่านบทเพลง “สภาโจ๊ก”⁴⁵ ซึ่งแสดงถึงการไม่เชื่อมั่นกระบวนการเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย หรือกล่าวได้ว่าไททศมิตรได้มีท่าทีปฏิเสธการเมืองของการเลือกตั้ง โดยมองว่าการเลือกตั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมการเมืองได้อย่างแท้จริง ในแง่นี้ไททศมิตรอาจมีทัศนะคล้ายกับชนชั้นกลางอยู่ด้วย (คนเสื้อเหลือง) โดยตั้งคำถามและไม่ให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งมากนัก แต่ก็ไม่ได้ถึงขั้นที่จะปฏิเสธคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย อย่างเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่สะท้อนผ่านบทเพลง “เจตจำนงเสรี” ซึ่งทางวงพยายามเรียก้องเสรีภาพทางการเมือง ในแง่ที่เป็นหลักการสำคัญของระบอบประชาธิปไตย แต่ถึงกระนั้น ไททศมิตรก็ได้ตั้งคำถามต่อวิถีทางในระบอบประชาธิปไตยอยู่เช่นกัน ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าไททศมิตรได้มีทัศนะที่สะท้อนความเป็นการเมืองแบบใหม่ไปพร้อม ๆ กัน

โดยสรุป จากการวิเคราะห์ปัญหาที่สะท้อนผ่านบทเพลงเพื่อชีวิตของไททศมิตร จึงเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับบริบทการเมืองแบบใหม่ในปัจจุบัน ซึ่งไม่ใช่เรื่องของ การช่วงชิงอำนาจรัฐ หรือมองรัฐเป็นศูนย์กลางอย่างการเมืองแบบเก่า แต่ไททศมิตร จะเน้นให้ความสำคัญกับความแตกต่างหลากหลายในฐานะที่เท่าเทียมกัน อาทิ การให้ความสำคัญเพื่อสร้างความเท่าเทียมแก่คนชายขอบในสังคม/อาชีพชายขอบ หรือการเน้นความแตกต่างของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งแนวคิดการเมืองแบบใหม่ที่ว่านี้ มักเป็นการเมืองของกลุ่มคนที่ถูกกีดกันไม่ให้มีบทบาทหรือไม่มีส่วนร่วมจากการเมืองแบบเก่า ทั้งนี้ การเมืองแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้สะท้อนปัญหาที่ต่างไปจากการเมืองแบบเก่าอย่างชัดเจน ทำให้ไททศมิตรที่ได้สัมผัสกับบริบทสังคมการเมืองแบบใหม่ในปัจจุบันนี้ จึงสามารถถ่ายทอดประเด็นปัญหาของชีวิตและสังคมผ่านบทเพลงเพื่อชีวิตได้อย่างซาบซึ้งใจ จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า “ทำไมบทเพลงเพื่อชีวิตของไททศมิตรถึงได้ชื่อว่าเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน”

⁴⁵ จากบทสัมภาษณ์สมาชิกวงไททศมิตร กล่าวว่า บทเพลง “สภาโจ๊ก” ถูกเขียนขึ้นจากสถานการณ์ในขณะนั้น ที่รัฐสภาไร้ซึ่งความเชื่อมั่นจากประชาชน เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้ และทางวงมองว่า ผู้แทนของประชาชนในรัฐสภาได้เป็นต้นเหตุของปัญหาที่นำไปสู่บทเพลงอื่น ๆ อย่างเพลง “เสื้อกั๊ก” “โคโยตี้” “ไอ้สอง” เป็นต้น

สรุปผลการศึกษา

ในปัจจุบันคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าบทเพลงได้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของทุกคนในสังคม ซึ่งบทความฉบับนี้เป็นการศึกษาบทเพลงเพื่อชีวิตของไททศมิตรที่ได้สะท้อนถึงปัญหาสังคมการเมืองไทย โดยกล่าวได้ว่าบทเพลงเพื่อชีวิตถือเป็นแนวเพลงที่ได้รับยกย่องว่ามีบทบาทสำคัญในการสะท้อนวิถีชีวิตและปัญหาสังคมการเมืองในแต่ละยุคสมัย และหากพิจารณาถึงวงดนตรีเพื่อชีวิตที่ได้รับความนิยมในยุคปัจจุบัน คงหนีไม่พ้นที่จะกล่าวถึง “ไททศมิตร” ในฐานะวงดนตรีเพื่อชีวิตยุคใหม่ที่ได้รับการนิยมนจากคนรุ่นใหม่ในสังคม โดยไททศมิตรได้มุ่งสร้างสรรค์บทเพลงที่มีเนื้อหาสะท้อนวิถีชีวิตและปัญหาสังคมการเมืองไทย อีกทั้งยังสะท้อนภาพความคิดของคนรุ่นใหม่ในสังคมอีกด้วย จึงนำไปสู่ความน่าสนใจในการศึกษาและวิเคราะห์ถึงเนื้อหาบทเพลงเพื่อชีวิตของไททศมิตรที่ได้ชื่อว่าเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งตอบคำถามที่ว่า อะไรคือปัญหาหลักของชีวิตและสังคมการเมืองไทยที่สะท้อนผ่านบทเพลงของวงไททศมิตร และปัญหาดังกล่าวสัมพันธ์อย่างไรกับบริบทสังคมการเมืองไทยในปัจจุบัน ? ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ตีความ (Interpretation) จากบทเพลงเพื่อชีวิตของไททศมิตรทั้ง 32 เพลง เพื่อให้เห็นถึงภาพปัญหาของชีวิตและสังคมไทยตามที่วงไททศมิตรต้องการจะสื่อผ่านบทเพลง

จากการวิเคราะห์บทเพลงพบว่า บทเพลงเพื่อชีวิตของไททศมิตรได้สะท้อนปัญหาหลักของชีวิตและสังคมการเมืองไทยในปัจจุบัน โดยจำแนกออกเป็น 2 ประเด็นที่สำคัญ คือ หนึ่ง การยอมรับหรือยอมจำนนต่อความเหลื่อมล้ำทางสังคม⁴⁶ ในแง่ที่ว่าความเหลื่อมล้ำเป็นเงื่อนไขทางชีวิตที่ไม่อาจปฏิเสธได้ สอง การไม่ยอมรับความแตกต่างทางความคิด⁴⁷ โดยจำแนกแยกย่อยออกเป็น 2 ประเด็น คือ ความแตกต่างทางความคิดจากช่องว่างระหว่างวัย⁴⁸ และความแตกต่างทางความคิดของคนในสังคม⁴⁹

⁴⁶ จำนวน 5 เพลง ได้แก่ บทเพลง “คางคก” “ไส้แห้ง” “เปื้อน” “ใต้หล้า” และ “อนัตตา”

⁴⁷ จำนวน 9 เพลง ได้แก่ บทเพลง “ฮาคูน่า มาทาทำ” “เสือกัก” “ไอ้สอง” “หัวใจเสรี” “รสนิยม” “เพื่อชีวิตกู” “รจนา” “โคโยตี้” และ “ดวงดารา”

⁴⁸ จำนวน 4 เพลง ได้แก่ บทเพลง “ฮาคูน่า มาทาทำ” “เสือกัก” “ไอ้สอง” และ “หัวใจเสรี”

⁴⁹ จำนวน 5 เพลง ได้แก่ บทเพลง “รสนิยม” “เพื่อชีวิตกู” “รจนา” “โคโยตี้” และ “ดวงดารา”

ทั้งนี้ บทเพลงดังกล่าวได้สะท้อนถึงความคิดที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิงทั้งด้านอาชีพชายขอบเพศทางเล็กลง หรือการครอบงำทางความคิด ในแง่นี้จึงกล่าวได้ว่าทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าวได้ถือเป็นปัญหาหลักของชีวิตและสังคมการเมืองไทยที่สะท้อนผ่านบทเพลงเพื่อชีวิตของไทยทอสมิตร

จากปัญหาสังคมการเมืองที่สะท้อนผ่านบทเพลงเพื่อชีวิตของไทยทอสมิตร จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องสัมพันธ์กับการเติบโตขึ้นของการเมืองแบบใหม่ในสังคมไทย โดยการเมืองแบบใหม่ของไทยทอสมิตรได้ปรากฏให้เห็นผ่าน 3 ประเด็นด้วยกัน คือ *ประการแรก* ไทยทอสมิตรไม่ให้ความสำคัญกับความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น ในแง่ที่ว่าความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาของชนชั้นแรงงานแบบมาร์กซิสต์ในการเมืองแบบเก่า ซึ่งไม่ได้ปรากฏอยู่ในบทเพลงของไทยทอสมิตร จึงทำให้การเมืองแบบเก่าได้หายไปและเกิดเป็นการเมืองแบบใหม่ขึ้นมาในสังคม *ประการที่สอง* ไทยทอสมิตรได้สร้างสรรค์บทเพลงที่สะท้อนความแตกต่างทางความคิดหรือทัศนคติในด้านลบของคนในสังคมที่มีต่อคนชายขอบ/อาชีพชายขอบอย่างบทเพลง “โคโยตี้” ที่ทางวงพยายามสร้างความคิดชุดใหม่ให้แก่ผู้ที่ประกอบอาชีพโคโยตี้ที่ถูกด้อยค่าทางสังคม ซึ่งนั่นได้สอดคล้องกับบริบทการเมืองแบบใหม่ที่มุ่งสร้างความเท่าเทียมให้แก่กลุ่มคนชายขอบหรืออาชีพชายขอบในสังคม และ *ประการที่สาม* การเมืองแบบใหม่ของไทยทอสมิตรได้สะท้อนผ่านการไม่ให้ความสำคัญกับรัฐและไม่เชื่อมั่นระบบการเลือกตั้งตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งปรากฏผ่านบทเพลง “สภาจี้ก” ที่ทางวงได้วิพากษ์วิจารณ์โดยแสดงถึงการไม่เชื่อมั่นต่อระบบรัฐสภาของไทย ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าไทยทอสมิตรได้มีทัศนคติที่สอดคล้องกับบริบทการเมืองแบบใหม่ของสังคมไทยในปัจจุบัน

จากผลการศึกษาที่ได้กล่าวไปข้างต้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดการเมืองแบบใหม่ได้ถูกสะท้อนผ่านบทเพลง เพื่อชีวิตของไทยทอสมิตรอย่างชัดเจน ซึ่งการเมืองแบบใหม่ที่ว่านี้มักเป็นการเมืองของกลุ่มคนชายขอบที่ถูกกีดกันทางสังคมจากการเมืองแบบเก่า ในแง่นี้จึงนำไปสู่ข้อเสนอที่จะศึกษาต่อไปว่านอกจากบทเพลงเพื่อชีวิตของไทยทอสมิตรแล้วนั้นแนวคิดการเมืองแบบใหม่อาจถูกสะท้อนผ่านบทเพลงในแนวอื่นอีกด้วยก็เป็นได้ นั่นจึงเป็นประเด็นที่ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาต่อไปในอนาคต ซึ่งนับเป็นประเด็นที่น่าสนใจอยู่มาก

บรรณานุกรม

- กรุงเทพธุรกิจ. (2563). ‘เยาวชนปลดแอก’ เปิดแถลงการณ์ข้อเรียกร้องฉบับเต็ม. เผยแพร่เมื่อ 19 กรกฎาคม 2563. สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2565. จาก <https://www.bangkokbiznews.com/politics/890036>.
- เชาว์วัจน์ พาณิชยเสรีวิศิษฐ์. (2552). การสื่อสารทางการเมืองผ่านบทเพลงของยีนยง โอภากุล และวงคาราบาว ในช่วงปี พ.ศ. 2524-2552. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกริก วิทยาลัยสื่อสารการเมือง.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2557). “การเมืองแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และวาทกรรมการพัฒนาชุดใหม่”. ใน รัฐศาสตร์แนววิพากษ์. พิมพ์ครั้งที่ 4. หน้า 150-166. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐธินิชา นันดา. (2553). วาทกรรมเพลงเพื่อชีวิตในบริบทการเมืองไทย (พ.ศ. 2525-2550). วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธมน ผดุงไทย. (2565). “โคโยตี้ จาก Taitosmith ft. MILLI เพลงที่เปิดโอกาสให้สาวบริการได้วิจารณ์สังคม.”. จาก <https://thestandard.co/coyote-taitosmith-ft-milli-single/> [สืบค้นเมื่อ 13 สิงหาคม 2565].
- นิธิเอียวศรีวงศ์. (2538). คาราวาน หรือ คาราบาว “เหลา-สด-ไม่เนื้อ”. ใน สุพจน์ แจ้งเร็ว (บรรณาธิการ), โชน, คาราบาว, น้ำเน่า และหนังไทย. หน้า 65-75. กรุงเทพฯ: มติชน.
- เนื้อเพลงใหม่ 2022. (2564). “รายชื่อเพลง Taitosmith (ไททศมิตร) ทั้งหมด และเนื้อเพลง”. จาก <https://lyrics.city/songlist/78539/>. เผยแพร่เมื่อ 23 พฤศจิกายน 2564. [สืบค้นเมื่อ 11 กรกฎาคม 2565].

- บันเทิงไทย. (2562). “8 ข้อรู้จัก ‘ไททศมิตร’ วงดนตรีเพื่อชีวิต (ผู้อื่น) ที่ถูกจับตามากที่สุด.” เผยแพร่เมื่อ 18 พฤศจิกายน 2562. จาก [https:// event.thaiticketmajor.com/variety/ent/12364/](https://event.thaiticketmajor.com/variety/ent/12364/). [สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2565].
- ยุทธนา บุญอ้อม. (25 มีนาคม 2565). “#คุยคุยเพลงep1 เจาะลึกอัลบั้ม ‘เพื่อชีวิตกู’ กับจ่ายและโมสต์ TAITOSMITH | ป่าเต็ดทอล์ก.” [วิดีโอออนไลน์]. สืบค้นจาก <https://youtu.be/izlVKLcl3p4>.
- ศิริรัตน์ พิสัยเลิศ. (2560). “การสื่อสารทางการเมืองผ่านบทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คัมภีร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2555.” *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 6, 114-119. Doi: 10.14456/papo.2017.3
- BBC NEWS. (2562). “ปารีณา ไกรคุปต์ : ส.ป.ก.-กรมป่าไม้ บอก ใกล้ได้ข้อสรุป ฟาร์มไก่ 1,700 ไร่ รุก-ไม่รุกที่ป่าสงวน.” จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-50584398>. เผยแพร่เมื่อ 28 พฤศจิกายน 2562. [สืบค้นเมื่อ 14 สิงหาคม 2565].
- BBC NEWS. (2563). “LGBT: ‘แดร์รักควีน’ กับ ‘ราชภร’ เสียงเรียกร้องเพื่อความเท่าเทียมของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ.” จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-54715657>. เผยแพร่เมื่อ 28 ตุลาคม 2563. [สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2565].
- Kapook. (2564). “เปิดประวัติวง Taitosmith (ไททศมิตร) วงดนตรีเพื่อชีวิตยุคใหม่.” จาก <https://musicstation.kapook.com/view234031.html>. [สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2565].
- Sanook. (ม.ป.ป.). “เพลงในอัลบั้ม ไททศมิตร”. จาก https://www.sanook.com/music/album/NkqlBJ4G+VU9v+ez9F_J_A=. [สืบค้นเมื่อ 11 กรกฎาคม 2565].
- YouTube Gene Lab. (2561). “เพลงไททศมิตร “แดงกับเขียว” “โคโยตี้” “นักเลงเก่า” “บั้งขยถั่ว””. จาก <https://www.youtube.com/c/GeneLab>. [สืบค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม 2565].

“...เมื่อใดที่ประชาชนเกิดมีสำนึกที่ถูกต้องแล้ว
เมื่อนั้นพวกเขาก็จะลุกขึ้นมาต่อสู้
ดังที่เรากำลังเห็นได้ในขบวนการต่อสู้ต่าง ๆ
ซึ่งมีการเรียกร้องให้ปรับเปลี่ยนทั้งตัวรัฐธรรมนูญ กฎหมาย
และลงลึกถึงระดับอุดมการณ์และวัฒนธรรม
ในสถาบันที่มีใช้เพียงรัฐสภา
แต่ยังเป็นทั้งโรงเรียน บ้าน และเพศสภาพอีกด้วย”

๑ รัฐธรรมนูญ 2560 กับแนวคิดมาร์กซิสต์

กนกพร ประสานจิตร⁵⁰

บทนำ

ในทางทฤษฎีหรืออุดมคติ รัฐธรรมนูญถือเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐ เป็นแหล่งที่มาแห่งกฎหมายทั้งปวง รัฐธรรมนูญเป็นข้อตกลงร่วมกันของคนในสังคม ซึ่งยินยอมพร้อมใจให้กฎหมายนั้นมาบังคับใช้กับพวกตน⁵¹ เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2560 ซึ่งมีจุดเน้นสำคัญคือการวางกรอบเป้าหมายการปฏิรูปประเทศ อันครอบคลุมทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง กฎหมาย และการบริหาร ราชการแผ่นดิน นอกเหนือจากการปฏิรูปการเมืองตามแนวทางดั้งเดิม อีกทั้งยังได้รับการขนานนามจากบุคคลบางกลุ่มว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง”⁵² อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผ่านแนวคิดมาร์กซิสต์ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ยังคงเป็นเครื่องมือหรืออาวุธที่

⁵⁰ นิสิตคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

⁵¹ หยุด แสงอุทัย อ้ายโน วรณภา ตีระสังขะ, (บรรณาธิการ), *บทสนทนาหลากหลาย มุมมองรัฐธรรมนูญ 2560*, (กรุงเทพฯ: ชัน แพคเก็จจิง จำกัด, 2561), หน้า 3-4.

⁵² คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และสำรวจความคิดเห็นของประชาชน, *สรุปสาระสำคัญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโครงการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจรัฐธรรมนูญแก่สื่อมวลชน, เอกสารอิเล็กทรอนิกส์*, (หน้า 2), จาก <https://www.forest.go.th/songkhla13/wpcontent/uploads/sites/23/2018/08/หนังสือสรุปสาระสำคัญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย-พุทธศักราช-2560.pdf>, เผยแพร่เมื่อ 23 ธันวาคม 2560, [สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2566].

ชนชั้นปกครองสร้างขึ้นมากเพื่อปกป้อง⁵³ และสืบทอดอำนาจของตน⁵⁴ ในขณะเดียวกัน ก็ใช้กดขี่ชนชั้นผู้ถูกปกครองอยู่เช่นเดิม

มุมมองแนวคิดมาร์กซิสต์ว่าด้วยกฎหมาย

หากพิจารณาอย่างเฉพาะเจาะจงที่ตัวคาร์ล มาร์กซ์ มาร์กซ์แทบไม่มีข้อเขียนในทางทฤษฎีที่พูดถึงกฎหมายโดยตรงอย่างเป็นระบบ⁵⁵ ดังนั้นการที่จะทำความเข้าใจความคิดของมาร์กซ์ต่อกฎหมายจึงต้องดูจากข้อความที่กระจัดกระจายตามชิ้นงานต่าง ๆ ซึ่งก็สามารถแยกแนวคิดออกมาได้ดังนี้

1. กฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนที่มีส่วนในการทำให้ชนชั้นที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจสามารถรักษาสถานะอันได้เปรียบของตนเองต่อไปได้ ไม่ว่าจะเป็นในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จากการบังคับใช้หรือมีอิทธิพลในลักษณะที่เป็นการกดขี่ทางชนชั้น หรือทำลายผลประโยชน์ของชนชั้นระดับล่างไม่ให้มีอิทธิพลในสังคม⁵⁶

2. การเมืองและกฎหมายแท้จริงเป็นการสร้างระบอบการปกครองเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การขูดรีดของชนชั้นนายทุนในระบบทุนนิยม ซึ่งจะนำไปสู่ความแปลกแยก⁵⁷ และลดคุณค่ามนุษย์⁵⁸

⁵³ จรัญ โฆษณานันท์, “บทที่ 11 ทฤษฎีกฎหมายของมาร์กซิสต์ The Marxist Theory of Law,” ใน *นิติปรัชญา Legal Philosophy LW 201*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), หน้า 274.

⁵⁴ ไทยโพสต์, “ปิยบุตร ชำแหละ 5 ปี 5 อภิปรายรัฐธรรมนูญ 2560”, จาก <https://www.thaipost.net/hi-light/119470/>, เผยแพร่เมื่อ 7 เมษายน 2565. [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].

⁵⁵ Shoikhedbrod, อ้างใน อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ, “มุมมองของแนวคิดมาร์กซิสต์ต่อแนวรัฐธรรมนูญนิยมแบบเสรีนิยม,” ใน ไชยันต์ รัชชกุล และ น้ำทิพย์ เสมอเชื้อ, *รัฐธรรมนูญในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง*. (พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา, 2566, หน้า 88) และ จรัญ โฆษณานันท์, *อ้างแล้ว*, หน้า 265.

⁵⁶ อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ, “อ้างแล้ว”, หน้า 91. และ สิทธิกร ศักดิ์แสง และ อภิรดี กิตติสิทโธ, “แนวคิดว่าด้วยกฎหมายที่เป็นเครื่องมือของรัฐควบคุมคนในสังคม: มุมมองเชิงลบและเชิงบวก,” *วารสารนิติศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 3 (1) : ม.ค.-มิ.ย.2562, หน้า 25-29.

⁵⁷ มีทั้งความแปลกแยกจากวัตถุที่แรงงานเป็นผู้ผลิต จากกระบวนการในการผลิต จากตนเอง จากชุมชนชาติพันธุ์ และจากชุมชนเพื่อนมนุษย์, ดู ลิวอิส เอ. โคเซอร์, เขียน, จามะรี พิทักษ์วงศ์, แปล, *แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน คาร์ล มาร์กซ์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 18-21.

⁵⁸ อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ, “อ้างแล้ว”, หน้า 94.

3. ที่ได้มีการกดขี่ ที่นั่นย่อมมีการต่อสู้ เมื่อสำนึกที่ผิดพลาดและความแปลกแยกแปรเปลี่ยนเป็นสำนึกทางชนชั้นที่ถูกต้อง⁵⁹

จากข้างต้น ในมุมมองมาร์กซ์ กฎหมายในฐานะความยุติธรรมในอาณานิคม เศรษฐกิจการเมืองโลกแบบเสรีนิยม จึงปรากฏถึงความไม่เท่าเทียมอันฝังรากลึกอยู่ในการถือครองและการกระจายความมั่งคั่งทางสังคม เมื่อเป็นเช่นนี้ ระบบการปกครองที่มีองค์ประกอบของโครงสร้างอำนาจและสถาบันทางการเมืองภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ จึงไม่ได้ช่วยทำให้สิทธิของคนชายขอบมีมากขึ้น หรือเพิ่มความเป็นประชาธิปไตยขึ้นแต่อย่างใด⁶⁰

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 20 ตราไว้ ณ วันที่ 6 เมษายน 2560 ประกอบด้วย 16 หมวด และบทเฉพาะกาล รวมทั้งสิ้น 279 มาตรา แม้จะมีที่ผ่านการรัฐประหารในปี 2557 แต่บางขั้นตอนก่อนการประกาศใช้ ก็คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เป็นที่ยอมรับแบบสากล ในขณะเดียวกัน ก็ยังต้องการให้สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทย รวมถึงสภาพปัญหาประเทศไทย⁶¹ อีกด้วย ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาทางการเมืองในขณะนั้น รัฐธรรมนูญ 2560 ยังพยายามสร้างกลไกเพื่อการปฏิรูป เพื่อความสามัคคีในสังคม และกำหนดแนวทางในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ จนได้รับการขนานนามว่าเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง” ดังที่ได้กล่าวมา

⁵⁹ ดู สุภากร จันทวนิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 87 และ 90-91. ยศ สันตสมบัติ, *จากวรรณถึงเทวดา: มาร์กซิสต์และมานุษยวิทยามาร์กซิสต์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), หน้า 17-18. และ อมร อมรรัตนานนท์, “โซ่ช่วยลูกขึ้นสู่อีกก้าวของการเติบโต ขบวนการชาติคัดค้านทุนผูกขาดสามัญ,” ใน <https://mgronline.com/daily/detail/9500000084383>, เผยแพร่เมื่อ 19 กรกฎาคม 2550, [สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2565].

⁶⁰ คาร์ล มาร์กซ และ เฟรเดอริก เองเงิลส์, เขียน, (ไม่ปรากฏชื่อผู้แปล), *แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์*, (นนทบุรี: ไพลามทุ่ง, 2510), หน้า 44, 52, และ 56 -57. และ อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ, “อ้าวแล้ว”, หน้า 92.

⁶¹ คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และสำรวจความคิดเห็นของประชาชน, *อ้าวแล้ว*, หน้า 1-2.

วิพากษ์รัฐธรรมนูญ 2560 ผ่านแนวคิดมาร์กซิสม์

ประเด็นที่ 1 ด้านที่มาของรัฐธรรมนูญ และองค์กรทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ

แม้ว่าจะมีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่หากพิจารณาที่กระบวนการได้มาซึ่งร่างรัฐธรรมนูญ และการผ่านประชามติในเนื้อใน การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจเป็นเพียง “เปลือก” หรือเรียกได้ว่ามิได้มีความเป็นประชาธิปไตยในเนื้อแท้แต่อย่างใด นับตั้งแต่ ประเด็นผู้ร่างฯ หรือคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 1 และ 2 ที่แต่งตั้งมาโดย สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) (ทั้งสององค์กรแต่งตั้งมาโดย คสช.- คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ) คณะรัฐมนตรีหลังการรัฐประหาร 2557 และ คสช.

ประเด็นสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งได้รับการแต่งตั้งมาโดย คสช. และมีอำนาจเห็นชอบการแต่งตั้งองค์กรอิสระ เห็นชอบการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และการร่วมรับรองผู้ได้รับการเสนอชื่อเป็นนายกรัฐมนตรี

ประเด็นองค์กรอิสระ ไม่ว่าจะเป็น คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ที่ต้องได้รับการเห็นชอบแต่งตั้งโดย ส.ว. ตลอดจน

ประเด็นการออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งกระทำการในขณะที่มีการห้ามชุมนุมทางการเมืองภายใต้คำสั่งหัวหน้า คสช. ฉบับที่ 3/2558 หรือมีการห้ามมิให้เคลื่อนไหว ชุมนุม วิพากษ์ร่างรัฐธรรมนูญ หรือจะมีการรณรงค์ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญ ไม่ได้⁶²

⁶² ดู สุนทร สุขสรานจิต, “การเมืองรัฐธรรมนูญ: คณะราษฎร 2475, 63, และ คสช.”, ใน ไชยันต์ รัชชกุล และ น้ำทิพย์ เสมอเชื้อ, *อ่วงแล้ว*, หน้า 119-122.

จากข้างต้น รัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุด จึงมิได้เป็นกฎหมายของทุกคน เพื่อทุกคน และโดยทุกคน ส่วนอำนาจอธิปไตยก็ไม่ได้เป็นของปวงชนชาวไทยตามที่ระบุไว้ หรือกล่าวอ้างแต่อย่างใด ดังปรากฏการณ์ทางการเมืองที่พรรคก้าวไกล ในฐานะพรรคที่ได้คะแนนเสียงเลือกตั้งในวันที่ 14 พฤษภาคม 2566 เป็นอันดับหนึ่ง และสามารถรวบรวมเสียง ส.ส. เพื่อจัดตั้งรัฐบาลได้ถึง 312 เสียง (ในจำนวนสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด 500 คน) แต่ไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ เนื่องจาก ส.ว. ไม่รับรอง หรือจะเรียกในทางหนึ่งได้ว่า เสียงส่วนใหญ่ของประชานั่นมีความสำคัญน้อยกว่าเสียงของ ส.ว. สอดคล้องกับแนวคิดแบบมาร์กซิสต์ที่ว่า กฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบน ทำให้ชนชั้นนำสามารถรักษาสถานะอันได้เปรียบของตนเอง มีความชอบธรรมในการกดขี่ขูดรีด และทำลายผลประโยชน์ของชนชั้นระดับล่างไม่ให้มีอิทธิพลในสังคม

ประเด็นที่ 2 ด้าน “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย”

จากมาตรา 25 วรรคหนึ่ง ที่ระบุไว้ว่า

“สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้น ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น”⁶³

หากพิจารณามาตรานี้ประกอบกับบริบททางการเมือง ก็จะพบว่า ในทางปฏิบัติ สิทธิเสรีภาพของประชาชนจะถูกจำกัดด้วยข้ออ้างว่าด้วยความมั่นคงของรัฐ⁶⁴ ตามที่รัฐธรรมนูญออกแบบหรือวางแผนมาล่วงหน้า (?) ดังกรณีการประท้วงของกลุ่มเยาวชนปลดแอก และแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุมที่ได้ออกมา

⁶³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 ใน *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก, วันที่ 6 เมษายน 2560, หน้า 7.

⁶⁴ วรรณภา ตีระสังขะ และคณะ, *อ้างแล้ว*, หน้า 36.

เรียกร้องต่อสู้กับความอยุติธรรมทางการเมือง เรียกร้องให้หาทางออกแก่เรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การยกเลิกหรือแก้ไขรัฐธรรมนูญ การให้สิทธิ เสรีภาพแก่ประชาชนในการร่วมเลือกผู้นำอย่างแท้จริง แต่เสียงของพวกเขากลับถูกเพิกเฉยโดยรัฐบาล⁶⁵ ไม่เพียงเท่านั้น ยังถูกผลักดันให้กลายเป็นศัตรู มีการคุกคาม จับกุม คุมขัง⁶⁶ เหตุการณ์นี้ตรงกับแนวคิดของมาร์กซ์ที่ว่า กฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนในการทำให้ชนชั้นที่มีอำนาจสามารถรักษาสถานะที่ได้เปรียบของตนเองต่อไปจากการบังคับใช้ หรือมีอิทธิพลในลักษณะที่เป็นการกดขี่ทางชนชั้น หรือทำลายผลประโยชน์ของชนชั้นระดับล่างไม่ให้มีอิทธิพลในสังคม

ประเด็นที่ 3 ด้าน “หน้าที่ของรัฐ”

จากมาตรา 55 ที่ระบุไว้ว่า

“รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค และส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บริการสาธารณสุขตามวรรคหนึ่ง ต้องครอบคลุมการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุม และป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพด้วย

รัฐต้องพัฒนาการบริการสาธารณสุขให้มีคุณภาพและมีมาตรฐานสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง”⁶⁷

⁶⁵ ไทยรัฐออนไลน์, “ตัวแทนผู้ชุมนุม อ่านคำประกาศ ยืนยัน 3 ข้อเรียกร้องก่อนยุติมือ 20 กุมภาพันธ์”, จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/2036627?optimize=b>, เผยแพร่เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2564, [สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2566].

⁶⁶ เรื่องเล่าเช้านี้, “เยาวชนปลดแอก ชูรับต้องรับฟังความเห็นทุกกลุ่ม”, จาก <https://www.youtube.com/watch?v=NVmt3NiXLLc&t=742s>, เผยแพร่เมื่อ 18 กรกฎาคม 2563, [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].

⁶⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560, อ้างแล้ว, หน้า 15.

หากพิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่า สิ่งหนึ่งที่หายไปก็คือ การบริการสาธารณสุขที่เสมอภาคกัน⁶⁸ โดยในตัวบทกฎหมายจะระบุว่า “บริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง” ซึ่งควรจะหมายความว่า “การบริการสาธารณสุขในปัจจุบันสามารถเข้าถึงได้ทุกคน” แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่มีความเสมอภาคกัน ดังจะเห็นได้จากระหว่างผู้ที่มีฐานะยากจนกับผู้ที่มีฐานะค่อนข้างดี เมื่อเกิดความเจ็บป่วยขึ้น โอกาสในการเข้าถึงบริการสุขภาพกลับแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

กรณีตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดก็คือ ในช่วงที่มีการระบาดของโควิด 19 เราจะพบปัญหาความเหลื่อมล้ำผ่านประเด็นวัคซีนทางเลือก ซึ่งมี “การลัดคิว” ฉีดวัคซีน โดยใช้เงินบริจาคหรือสายสัมพันธ์กับผู้บริหารโรงพยาบาลที่ได้รับการจัดสรรวัคซีน จนทำให้ผู้สูงอายุและผู้มีโรคเรื้อรังซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงมากกว่ากลุ่มอื่นไม่ได้รับวัคซีนในช่วงแรก การจัดสรรวัคซีนที่บิดเบี้ยวนี้เป็นสาเหตุทำให้เกิดการสูญเสียจากการป่วยหนัก⁶⁹ ส่วนกลุ่มคนผู้ยากจนก็ต้องทนรอต่อคิวฉีดวัคซีนต่อไป เพราะการฉีดวัคซีนแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งจะต้องจ่ายด้วยตนเอง⁷⁰

ไม่เพียงเท่านั้นผลกระทบของโควิด 19 ยังสร้างความเหลื่อมล้ำทางรายได้ต่อกลุ่มแรงงาน ผู้มีฐานะยากจนจนถึงระดับระดับกลาง จากการที่บริษัทต่าง ๆ ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานเป็นแบบออนไลน์ หรือใช้เครื่องจักรกลเข้ามาทำงานแทนมนุษย์แรงงานเหล่านี้จึงต้องตกงาน หรือไม่ ก็มีค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์ที่เพิ่มขึ้นเมื่อประกอบกับการมีเงินสะสมน้อยหรือไม่มีเลย การไม่สามารถเข้าถึงระบบสินเชื่อธนาคาร และการไม่สามารถเข้าถึงมาตรการความช่วยเหลือรัฐที่เพียงพอ ท้ายที่สุดจึงทำให้พวกเขาต้องขายบ้าน รถ ฯลฯ หรือมีหนี้สินนอกระบบที่สูงขึ้น

⁶⁸ อ่างโน วรณภา ตีระสังขะ และคณะ, *อ่วงแล้ว*, หน้า 63.

⁶⁹ รอยทราย วงศ์สุบรรณ, “มหากาพย์วัคซีน (18) ความเหลื่อมล้ำเชิงชนชั้นและเชื้อชาติในการจัดสรร”, จาก <https://themomentum.co/citizen2-0-vaccine-18/>, เผยแพร่เมื่อ 9 มีนาคม 2565, [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].

⁷⁰ สถาบันวัคซีนแห่งชาติ, “วัคซีนทางเลือก จำเป็นแค่ไหน”, จาก <http://nvi.go.th/2020/03/31/วัคซีนทางเลือก-จำเป็นแค่ไหน>, เผยแพร่เมื่อ 31 มีนาคม 2563, [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].

นอกจากมาตรา 55 ที่ไม่เป็นจริงตามอุดมการณ์แห่งชนชั้นแล้ว มาตรา 54 อันว่าด้วย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานสากล และต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน⁷¹ ก็ยังไม่เป็นจริงในภาวะวิกฤติอีกด้วย จากการที่ชนชั้นล่างต้องเผชิญความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา พวกเขามีศักยภาพในการซื้ออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้ลูกเรียนออนไลน์ในระดับต่ำ ที่อยู่อาศัยไม่มีอินเทอร์เน็ตที่ดี และไม่มีเวลาสอนหนังสือลูก ทำให้เวลาของเด็ก ๆ ในชนชั้นนี้ถูกตัดออกจากระบบทางการศึกษาไป ทั้ง ๆ ที่การศึกษาควรเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง และรัฐก็มีหน้าที่เช่นนั้นตามรัฐธรรมนูญ⁷²

เรื่องสาธารณสุข การศึกษา และรายได้ในภาวะวิกฤติ สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น และความแปลกแยกที่ลึกและชัดเจนมากในสังคมไทย เป็นปัญหาระยะยาวที่ไม่เคยได้รับการแก้ไขอย่างตรงจุด เพราะสังคมไทยยังมีการเลือกปฏิบัติ ยังมีความไม่เท่าเทียมเป็นปกติอยู่ยั้งรัฐบาลหรือผู้แทนราษฎรที่มาจากชนชั้นสูงก็ยังมีแนวโน้มที่จะรักษผลประโยชน์ของชนชั้นตน และมองไม่เห็นมุมมองไปยังชนชั้นล่าง ปรากฏการณ์นี้จึงตรงกับแนวคิดของมาร์กซ์ที่อธิบายว่า กฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบนที่มีส่วนในการทำให้ชนชั้นที่มีอำนาจสามารถรักษาสถานะอันได้เปรียบของตนเองต่อไปได้ ไม่ว่าจะเป็นในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จากการบังคับใช้หรือมีอิทธิพลในลักษณะที่เป็นการกดขี่ทางชนชั้น หรือทำลายผลประโยชน์ของชนชั้นระดับล่างไม่ให้มีอิทธิพลในสังคม อีกทั้งทำให้เกิดความแปลกแยก และลดคุณค่าความเป็นมนุษย์

⁷¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560, อ้างแล้ว, หน้า 15.

⁷² ภาคภูมิ จตุพิตรจันทร์ และ ไตรสรณ์ ธิรชิวานนท์, “การจัดการความเหลื่อมล้ำจากวิกฤตโควิด,” จาก <https://tdri.or.th/2020/10/inequalities-in-the-time-of-covid-19/>, เผยแพร่เมื่อ 2 ตุลาคม 2563, [สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2566]. และ ดู ญัฐฉิ พันทะลี, พระ, และคณะ, “ความเหลื่อมล้ำทางสังคมไทยในยุคชีวิตวิถีใหม่,” ใน วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2565), หน้า 202-206.

ประเด็นที่ 4 ด้าน “แนวนโยบายของรัฐ”

ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 75 ได้ระบุไว้ว่า

“รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึงเป็นธรรมและยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ”⁷³

หากพิจารณาในมาตรานี้จะเห็นสิ่งที่ไม่เป็นไปตามที่บัญญัติไว้เช่นกัน นั่นก็คือ “การจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม” เพราะในสังคมปัจจุบันเห็นได้ชัดว่า มีการผูกขาดทางเศรษฐกิจ⁷⁴

กรณีตัวอย่างกลุ่มที่ยกปรากฏการณ์นี้ขึ้นมาป่าวประกาศให้สังคมรับทราบ ก็คือกลุ่มราษฎรโง่ซิมุน ซึ่งได้ทำกิจกรรม “สินค้าขึ้นนี้จะเมิดมนุษย์ชน” โดยติดสติ๊กเกอร์ไว้ที่สินค้า ซึ่งจำหน่ายในร้านสะดวกซื้อ เซเว่น อีเลฟเว่น เพื่อต่อต้านสินค้าที่เป็นของกลุ่มทุนผูกขาดในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็น ไส้กรอก CP เบียร์สิงห์ และ เบียร์ช้าง เนื่องจากเมื่อเศรษฐกิจหรือสินค้าถูกผูกขาดการแข่งขันทางการค้าโดยทุนกลุ่มใหญ่ ดังกล่าวจึงทำให้ประชาชนไม่สามารถเลือกปฏิเสธสินค้าที่มาจากการผูกขาดได้⁷⁵

⁷³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560, อ้างแล้ว, หน้า 19.

⁷⁴ ดู ญัฐนันท์ ยนต์วิทย์, “หลักเกณฑ์การวินิจฉัยพฤติกรรมทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมศึกษาเฉพาะกรณีพฤติกรรม การแข่งขันประเภทการส่งเสริมการขาย”, ใน วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์, ฉบับที่ 4 เมษายน - มิถุนายน 2561, หน้า 306-307.

⁷⁵ ประชาไท, “ราษฎรหยุด APEC ทำกิจกรรมต่อต้านทุนผูกขาด คัดค้านฟอกเขียวกลุ่มทุน”, จาก <https://prachatai.com/journal/2022/11/101459>, เผยแพร่เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2565, [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].

เหตุการณ์นี้ตรงกับแนวคิดของ มาร์กซ์ ที่มองว่า การเมืองและกฎหมาย แท้จริงเป็นการสร้างระบอบการปกครองที่สร้างความชอบธรรมให้แก่การขูดรีดของชนชั้นนายทุนในระบบทุนนิยม ซึ่งจะนำไปสู่ความแปลกแยก⁷⁶ เช่น การแข่งขันในตลาดเบียร์ จะเห็นได้ว่ากฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับเบียร์ทั้งหมดภายในประเทศไทยล้วนแล้วแต่ถูกควบคุมด้วยกฎหมายซึ่งถูกบัญญัติมาแล้วเป็นเวลานาน ไม่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขแต่อย่างใด ทำให้ผู้ผลิตรายย่อยถูกกีดกัน และไม่สามารถเข้ามาสู่ตลาดเบียร์เพิ่มได้⁷⁷ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ตลาดเบียร์ภายในประเทศไม่ได้มีไว้เพื่อผู้ผลิตรายย่อย แต่มีไว้เพื่อผู้ผลิตรายใหญ่ อันนำมาสู่ปัญหากระจุกตัวทางรายได้ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และทำให้ชาวบ้าน หรือประชาชนทั่วไปแปลกแยกกับทักษะ องค์ความรู้ ผลผลิต และการบริโภคของตนเอง⁷⁸

นอกจากนั้น การผูกขาดทางเศรษฐกิจของนายทุน ยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ค้ารายย่อย อย่างเช่นร้านโชห่วย ที่ไม่สามารถจะขายได้ดีเหมือนเดิม จนในที่สุดกลุ่มทุนเล็กก็จะต้องปิดกิจการลง ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดยที่รัฐแทนที่จะเป็นผู้คุ้มครองผลประโยชน์สาธารณะ ทั้งในส่วนผู้บริโภคและกลุ่มทุนเล็ก แต่รัฐกลับกลายเป็นเสมือนผู้ปกป้องผลประโยชน์ของธุรกิจขนาดใหญ่⁷⁹ ผ่านกลไกทางกฎหมายแทน ดังนั้นจึงเกิดปรากฏการณ์ประท้วงขึ้น⁸⁰ ผ่านกลุ่มคนที่มีสำนึกทางชนชั้นที่ไม่ผิดพลาดอีกต่อไป และก็ตรงกับแนวคิดของมาร์กซ์ที่ว่า ที่ใดมีการกดขี่ ที่นั่นย่อมมีการต่อสู้

⁷⁶ อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ, “อ้าวแล้ว”, หน้า 9..

⁷⁷ กาญจนา ช่วยแทน และคณะ, “มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมให้มีการแข่งขันทางการค้าในอุตสาหกรรมคราฟต์เบียร์”, จาก http://www2.huso.tsu.ac.th/ncom/bill_202011392233.pdf, (หน้า 4 และ 6), [สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2566].

⁷⁸ ดู อรรถพล ทิพย์ดารา และ ศิวัช ศรีโกคางกุล, “ข้อเรียกร้องและแนวทางการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่ม ‘ประชาชนเบียร์’”, ใน *Journal of Roi Kaensarn Academi*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 7 กรกฎาคม 2564, หน้า 367 และ 373-374.

⁷⁹ VOICE online, “เพื่อไทย ชี้ รบ.ปล่อย ซีพี-เทสโก้ ควบรวม เท่ากับรังแก รายเล็ก-โชห่วย”, จาก <https://voicetv.co.th/read/IN8ZV3AcU>, เผยแพร่เมื่อ 9 พฤศจิกายน 2563, [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].

⁸⁰ อมร อมรรัตนานนท์, *อ้าวแล้ว*.

จากเนื้อหาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นั้น มิได้สะท้อนถึงความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ในแง่เนื้อหาของบางมาตราปรากฏถึงความเป็นอำนาจอานิยม และมีเงื่อนไขอนุญาตให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย สอดคล้องกับแนวคิดของมาร์กซิสต์ที่ว่าด้วยกฎหมายคือโครงสร้างส่วนบน สร้างขึ้นมาเพื่อกดขี่ขูดรีดชนชั้นล่างอย่างชอบด้วยกฎหมาย กฎหมายมิได้สร้างมาเพื่อคนส่วนใหญ่ แต่สร้างขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นนำ ซึ่งในกรณีเมืองไทยก็คือบรรดาผู้ทำการปฏิวัติและชนชั้นนายทุน ดังกรณีการไม่ให้เสรีภาพในการชุมนุมประท้วง การบริการสาธารณสุขและการศึกษาที่ไม่เสมอภาค ตลอดจนการเอื้อให้กับกลุ่มทุนผูกขาดขายสินค้า เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แนวคิดมาร์กซิสต์ระบุไว้ว่า เมื่อใดที่ประชาชนเกิดมีสำนึกที่ถูกต้องแล้ว เมื่อนั้นพวกเขาก็จะลุกขึ้นมาต่อสู้ ดังที่เรากำลังเห็นได้ในขบวนการต่อสู้ต่าง ๆ ซึ่งมีการเรียกร้องให้ปรับเปลี่ยนทั้งตัวรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และลงลึกถึงระดับอุดมการณ์และวัฒนธรรม ในสถาบันที่มีใช้เพียงรัฐสภา แต่ยังเป็นทั้งโรงเรียน บ้าน และเพศสภาพอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กาญจนา ช่วยแท่น และคณะ. (ม.ป.ป.). “มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมให้มีการแข่งขันทางการค้าในอุตสาหกรรมคราฟต์เบียร์.” จาก http://www2.huso.tsu.ac.th/ncom/bill_202011392233.pdf. [สืบค้นเมื่อ 3 เมษายน 2566].
- คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และสำรวจความคิดเห็นของประชาชน. (23 ธันวาคม 2560). “สรุปสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโครงการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจรัฐธรรมนูญแก่สื่อมวลชน”. จาก <https://www.forest.go.th/songkhla13/wpcontent/uploads/sites/23/2018/08/หนังสือสรุปสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย-พุทธศักราช-2560.pdf> [สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2566].
- คาร์ล มาร์กซ และ เฟรเดอริก เองเงิลส์. เขียน. (2510). *แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์*. นนทบุรี: ไพลามทุ่ง.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2521). “บทที่ 11 ทฤษฎีกฎหมายของมาร์กซิสต์ The Marxist Theory of Law.” ใน *นิติปรัชญา Legal Philosophy LW 201*. (หน้า 263-288). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไทยรัฐออนไลน์. (20 กุมภาพันธ์ 2564). “ตัวแทนผู้ชุมนุม อ่านคำประกาศ ยืนยัน 3 ข้อเรียกร้อง ก่อนยุติมือบ 20 กุมภาพันธ์.” จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/2036627?optimize=b>. [สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2566].
- ณัฐนันท์ ยนต์วิทย์. (2561). “หลักเกณฑ์การวินิจฉัยพฤติกรรมทางการเมืองที่ไม่เป็นธรรมศึกษาเฉพาะกรณีพฤติกรรมการแข่งขันประเภทการส่งเสริมการขาย.” ใน *วารสารบัณฑิตศึกษา นิติศาสตร์*. ฉบับที่ 4 เมษายน - มิถุนายน 2561. (หน้า 303-317).
- ณัฐวุฒิ พันทะลี. พระ. และคณะ. “ความเหลื่อมล้ำทางสังคมไทยในยุคชีวิตวิถีใหม่.” ใน *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*. (หน้า 185-209). ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม.
- ประชาไท. (17 พฤศจิกายน 2565). “ราษฎรหยุด APEC ทำกิจกรรมต่อต้านทุนผูกขาด คัดค้านฟอกเขียวกลุ่มทุน. จาก <https://prachatai.com/journal/2022/11/101459>. [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].
- ภาคภูมิ จตุพรพรจันทร์ และ ไตรสรณ์ ธีรชิวานนท์. (2 ตุลาคม 2563). “การจัดการความเหลื่อมล้ำจากวิกฤตโควิด.” จาก <https://tdri.or.th/2020/10/inequalities-in-the-time-of-covid-19/>. [สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2566].
- ยศ สันตสมบัติ. (2557). *จากวานรถึงเทวดา: มาร์กซิสต์และมานุษยวิทยาของมาร์กซิสต์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก. เรื่องเล่าเช้านี้. (18 กรกฎาคม 2563). “เยาวชนปลดแอก ชี้ รัฐบาลต้องรับฟังความเห็นทุกกลุ่ม.” จาก <https://www.youtube.com/watch?v=NVmt3NiXLLc&t=742s>. [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].
- รอยทราย วงศ์สุบรรณ. (9 มีนาคม 2565). “มหากาพย์วัคซีน (18) ความเหลื่อมล้ำเชิงชนชั้นและเชื้อชาติในการจัดสรร.” จาก <https://themomentum.co/citizen2-0-vaccine-18/>. [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].
- ลิวอิส เอ. โคเซอร์. เขียน. จามะรี พิทักษ์วงศ์. แปล. (2533). *แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน คาร์ล มาร์กซ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณภา ตีระสังขะ. บรรณาธิการ. (2561). *บทสนทนาหลากหลาย มุมมองรัฐธรรมนูญ 2560*. กรุงเทพฯ: ชัน แพคแก๊จจิง จำกัด.
- สถาบันวัคซีนแห่งชาติ. (31 มีนาคม 2020). “วัคซีนทางเลือก จำเป็นแค่ไหน”. จาก <http://nvi.go.th/2020/03/31/วัคซีนทางเลือก-จำเป็นแค่ไหน/> [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].
- สุภากร จันทวานิช. (2552). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิกร คักดีแสง และ อภิรติ กิตติสิริโช. (2562). “แนวคิดว่าด้วยกฎหมายที่เป็นเครื่องมือของรัฐควบคุมคนในสังคม: มุมมองเชิงลบและเชิงบวก.” ใน *วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น*. ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 ม.ค.-มิ.ย. 2562. (หน้า 21-49).
- อนูรัตน์ ฝั้นถึงภูมิ. (2566). “มุมมองของแนวคิดมาร์กซิสต์ต่อแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมแบบเสรีนิยม.” ใน ไชยันต์ รัชชกุล และ น้ำทิพย์ เสมอเชื้อ. บรรณาธิการ. *รัฐธรรมนูญในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง*. (หน้า 79-99). พะเยา: คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- อมร อมรรัตนานนท์. (19 กรกฎาคม 2550). “โซ่ห่วยลูกขึ้นสู่อีกก้าวของการเติบโต ขบวนการชาตคัดค้านทุนผูกขาดสามัญ.” จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9500000084383>. [สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2565].
- อรรถพล ทิพย์ดารา และ ศิวี ศรีโสภากุล. (2564). “ข้อเรียกร้องและแนวทางการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่ม ‘ประชาชนเปียร์.’” ใน *Journal of Roi Kaensarn Academi*. ปีที่ 6 ฉบับที่ 7 กรกฎาคม 2564. (หน้า 365-375).
- อิสราภาพแห่งความคิด. (7 เมษายน 2565). “ ‘ปิยบุตร’ ชำแหละ 5 ปี 5 ปี อภิสิทธิ์รัฐธรรมนูญ 2560”. จาก <https://www.thaipost.net/hi-light/119470/>. [สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566].
- VOICE online. (9 พฤศจิกายน 2563). “เพื่อไทย ชี้ รัฐบาลต้องรับฟังความเห็นทุกกลุ่ม.” จาก <https://voicetv.co.th/read/IN8ZV3AcU>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566].

“...ยังปรากฏภาพของกลุ่มกษัตริย์นิยม
ซึ่งยังคงยึดถือเอาตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษา
เป็นเครื่องแสดงความจงรักภักดีอยู่เสมอ
จนภาพจำของตราไปรษณียากรวาระนี้ในระยะหลัง
กลับกลายเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับการชำระค่าบริการไปรษณีย์
หรือสิ่งสะสมในงานอดิเรก
มาเป็นสิ่งบูชาแทนพระมหากษัตริย์...”

๑ การประกอบสร้างสัญญาแก่ (สถาบัน) กษัตริย์ไทยผ่านตราไพบรณียาการ:
กรณีศึกษา ตราไพบรณียาการวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ซึ่งออกจำหน่ายในระหว่างปี พ.ศ. 2490 - 2558

ธนกร การิสุข⁸¹

1. บทนำ

ตราไพบรณียาการหรือแสตมป์ คือสิ่งที่ใช้เป็นหลักฐานการชำระค่าบริการไพบรณีย์ ซึ่งโดยปกติแล้วตราไพบรณียาการมักเป็นสิ่งพิมพ์รูปสี่เหลี่ยม มีรอยปรุเพื่อให้ต่อการฉีกใช้งาน และที่สำคัญคือมักมีการพิมพ์ภาพที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์ มีจุดประสงค์ แอบแฝงไว้นอกเหนือจากการใช้งานในกิจการไพบรณีย์ ทั้งการประชาสัมพันธ์ วรรณคดี หรือแม้กระทั่งวัตถุประสงค์ด้านการเมือง จนมีการนิยามตราไพบรณียาการให้เป็นหนึ่งใน “สื่อมวลชน” ที่เข้าถึงคนทุกกลุ่ม⁸² ด้วยเหตุที่ในช่วงเวลาหนึ่ง การส่งจดหมายผนึกตราไพบรณียาการเป็นช่องทางการสื่อสารที่สะดวกที่สุดของคนหลากหลายกลุ่ม ตราไพบรณียาการจึงมีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารและต่อกลุ่มคนในบริบทดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

⁸¹ นักศึกษาภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

⁸² สมบัติ จันทรวงศ์, *แสตมป์กับสังคม*, (กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์, 2526), หน้า 1 - 3.

การใช้งานตราไปรษณียากรในประเทศไทย เริ่มขึ้นพร้อมกับการจัดตั้งกิจการไปรษณีย์อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2426 โดยตราไปรษณียากรชุดแรกที่ออกจำหน่ายเป็นภาพพระบรมฉายาลักษณ์ของรัชกาลที่ 5 มีรูปแบบ สี และชนิดราคาที่แตกต่างกันใน 5 ชนิดราคา คือ โสฬส อัฐ เสี้ยว ซีก และสลึง ซึ่งการออกจำหน่ายตราไปรษณียากรในระยะแรกจนถึงช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้น ล้วนปรากฏภาพ สัญลักษณ์ และวาระการออกจำหน่ายเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ จนกระทั่งเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ภาพ สัญลักษณ์ และวาระการออกจำหน่ายตราไปรษณียากร จึงได้ถูกปรับเปลี่ยนไปใช้แนวทางที่เกี่ยวข้องกับระบอบการปกครองใหม่มากขึ้น ซึ่งอาจเป็นการลดทอนความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ในสื่อที่คนเข้าถึงได้ง่าย ด้วยเหตุที่มีความพยายามในการสร้างวัฒนธรรมใหม่จากฝ่ายคณะราษฎร โดยให้ระบอบการปกครองใหม่ (รัฐธรรมนูญ – ประชาธิปไตย) เป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมแทนสถาบันกษัตริย์⁸³ จึงต้องอาศัยพื้นที่จากสื่อมวลชนอย่างตราไปรษณียากรเป็นส่วนเสริมเพื่อช่วยสร้างความคุ้นเคยของประชาชนต่อวัฒนธรรมใหม่นั้น

กระทั่งมาถึงช่วงทศวรรษ 2490 ภาพและสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์จึงกลับมาปรากฏบนตราไปรษณียากรอีกครั้ง⁸⁴ พร้อมกับการกลับมาของบทบาทสถาบันกษัตริย์ในสังคมและวัฒนธรรมไทย ภายหลังการขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) และการรื้อฟื้นความสำคัญของสถาบันกษัตริย์⁸⁵ ซึ่งจากช่วงระยะดังกล่าวจนถึงปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงที่สถาบันกษัตริย์กลับมาามีพื้นที่บนตราไปรษณียากรอีกครั้งนี้ ยังคงมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาอย่างมีนัยสำคัญ

⁸³ อิกานต์ ศรีนารา, *รักและการปฏิบัติ*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2564), หน้า 55.

⁸⁴ *ไปรษณีย์ไทย, 120 ปี ตราไปรษณียากรไทย*, (กรุงเทพฯ: บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด, 2546), หน้า 50 - 58.

⁸⁵ คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2557), หน้า 198 - 244.

แต่ถึงกระนั้น แม้จะพบความเชื่อมโยงระหว่างตราไปรษณียากรกับบริบททางการเมืองและสังคมดังกล่าว แต่การศึกษาตราไปรษณียากรไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์กลับไม่แพร่หลายเท่าที่ควร เรียกได้ว่าเป็นการมองไม่เห็นหรือปฏิเสธความสัมพันธ์ของบริบทต่าง ๆ เหล่านั้นไปอย่างน่าเสียดาย⁸⁶

บทความนี้จึงมุ่งศึกษา วิเคราะห์ และนำเสนอความเชื่อมโยงระหว่างตราไปรษณียากรที่ปรากฏภาพ สัญลักษณ์ และวาระซึ่งเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์กับบริบทความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคมและ วัฒนธรรม รวมทั้งผลสืบเนื่องของสัญลักษณ์บนตราไปรษณียากรวาระดังกล่าวต่อสังคม โดยมีวัตถุประสงค์คือ

1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวทางหรือพัฒนาการของการออกแบบ การเลือกใช้ภาพหรือสัญลักษณ์ บนตราไปรษณียากรวาระเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ ที่เชื่อมโยงกับบริบทความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม

2) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ตราไปรษณียากรในฐานะสิ่งประกอบสร้างสัญลักษณ์ของสถาบันกษัตริย์ และ

3) ศึกษาพฤติกรรมของประชาชนที่มีต่อตราไปรษณียากรวาระเกี่ยวกับสถาบันกษัตริย์ ผ่านกรณีศึกษา คือ ตราไปรษณียากรวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ซึ่งออกจำหน่ายในระหว่างปี 2490 - 2558

2. นัยสำคัญของตราไปรษณียากรวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

การจัดสร้างตราไปรษณียากรสำหรับเป็นที่ระลึกวาระสำคัญแบบเป็นทางการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2426 – 2475 มีทั้งหมด 3 ชุด คือ

⁸⁶ สมบัติ จันทวงศ์, อ้าวแล้ว, หน้า 32 - 36.

1) ชุตรชมังคลาภิเศก (ที่ระลึกการครองราชย์ครบ 40 ปีของรัชกาลที่ 5 ออกจำหน่าย 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2451)

2) ชุตมนังคศิลา (ที่ระลึกวันฉัตรมงคลปีที่ 15 ของรัชกาลที่ 6 ออกจำหน่าย 1 มีนาคม พ.ศ. 2468 ภายหลังการสวรรคต) และ

3) ชุตที่ระลึกในงานสมโภชพระนคร 150 ปี (ออกจำหน่าย 1 เมษายน พ.ศ. 2475 เพื่อเป็นที่ระลึกครบรอบ 150 ปี การสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์และราชวงศ์จักรี)

หลังจากนั้นในช่วงระยะเวลาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475-2489 พบว่ามีเพียงชุดที่ระลึกงานพระราชพิธีสมโภชสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (ออกจำหน่าย 17 เมษายน พ.ศ. 2484 เพื่อเป็นที่ระลึกการขึ้นครองราชย์ของรัชกาลที่ 8) เพียงชุดเดียวเท่านั้นที่จัดสร้างเป็นที่ระลึกในวาระเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ (แต่ถึงกระนั้นกลับไม่ได้เน้นความสำคัญไปยังสัญลักษณ์ของกษัตริย์โดยสิ้นเชิง)⁸⁷

ผู้เขียนพบว่า ตราไปรษณียากรที่ระลึกในช่วงระยะปี พ.ศ. 2426 - 2489 โดยเฉพาะวาระที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ จะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับ “สถาบันกษัตริย์” (Monarchy) ในแง่ที่เป็นการเฉลิมฉลองการที่บุคคลขึ้นดำรงตำแหน่งเป็น “ประมุข” หรือ “สัญลักษณ์แห่งสถาบันกษัตริย์” (Head or Symbol of the Monarchy) ดังเช่นกรณีของชุตรชมังคลาภิเศก ชุตมนังคศิลา และชุดพระราชพิธีสมโภชสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รวมทั้งการตอกย้ำความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ที่มีเรื่อยมาตั้งแต่อดีตผ่านชุดที่ระลึกในงานสมโภชพระนคร 150 ปี ดังกล่าวสอดคล้องกับบริบททางสังคมที่ประชาชนมีความสัมพันธ์กับประมุขในเชิงของสถาบันมากกว่าบุคคล ขณะที่ในปี พ.ศ. 2490 ภายหลังการขึ้นครองราชย์ของรัชกาลที่ 9 (2489) กลับมีการออกจำหน่าย

⁸⁷ มีการพิจารณาเรื่องจัดสร้างตั้งแต่ปี 2478 แต่มีข้อถกเถียงจนยากหาข้อสรุปในเรื่องภาพที่คณะรัฐมนตรีต้องการใช้โฆษณาสินค้าส่งออก ในขณะที่ภาพพระบรมฉายาลักษณ์มีการพิจารณาเรียบร้อยแล้วอย่างรวดเร็ว โปรดดู Stamp in Love, “ยุวกษัตริย์ในยุค “รัฐนิยม” บนแสตมป์รัชกาลที่ 8”, จาก [https:// www.facebook.com/256405714372136/posts/pfbid02M5Gd2GCSz8PVMobRsXcKoBnvSFbz-RCzr45yozANVBim6KRDxbSJD1Y92KRbZ9rsnU/](https://www.facebook.com/256405714372136/posts/pfbid02M5Gd2GCSz8PVMobRsXcKoBnvSFbz-RCzr45yozANVBim6KRDxbSJD1Y92KRbZ9rsnU/), เผยแพร่เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2564, [สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2566].

ตราไปรษณียากรที่ระลึกคือ ชุดฉลองราชินิติภาวะ (ออกจำหน่าย 5 ธันวาคม พ.ศ. 2490) เพื่อเป็นที่ระลึกการบรรลุนิติภาวะของรัชกาลที่ 9 ตราไปรษณียากรวาระนี้ได้กลายเป็นหมุดหมายสำคัญของการให้ความสำคัญกับสถาบันกษัตริย์ในลักษณะบุคคลหรือปัจเจก (Monarchy as person or individual / Monarch) เนื่องจากเป็นครั้งแรกที่มีการจัดสร้างตราไปรษณียากรสำหรับเป็นที่ระลึกวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งเป็นการเฉลิมฉลองส่วนบุคคลแยกออกจากการทำหน้าที่กษัตริย์ที่มุ่งเน้นความสำคัญอยู่ที่วันฉัตรมงคลแล้ว แม้การฉลองวันเฉลิมพระชนมพรรษาจะไม่ใช่วาระที่เพิ่งเกิดขึ้น แต่การให้ความสำคัญจนมีการจัดสร้างตราไปรษณียากรกลับไม่ปรากฏในรัชกาลก่อนหน้า จึงทำให้ตราไปรษณียากรวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษากลายเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 9

ในขณะเดียวกันตราไปรษณียากรวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา (รวมทั้งวาระอื่น ๆ) ยังมีนัยสำคัญทางการเมืองในแง่ของการเป็นเครื่องมือในการแสดงอำนาจของรัฐและสถาบันกษัตริย์ เนื่องจากรัฐเป็นเพียงหน่วยงานเดียวที่สามารถจัดสร้างหรือมีอำนาจอนุมัติให้มีการจัดสร้างตามคำขอของหน่วยงานต่าง ๆ ได้ ซึ่งแต่เดิมนั้นกรมไปรษณีย์โทรเลขที่สังกัดกระทรวงคมนาคม มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดสร้างตราไปรษณียากรแต่เพียงผู้เดียว ทั้งการกำหนดโครงการจัดสร้างฯ การออกแบบ (ในบางครั้งอาจร่วมกับกรมศิลปากรหรือจัดงานประกวดและใช้ภาพจากการประกวดนั้น) การตรวจสอบแบบ การขออนุมัติจัดพิมพ์ ถึงการจัดพิมพ์ และการออกจำหน่ายในวันที่กำหนด ซึ่งรัฐหรือคณะรัฐมนตรีได้เข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงในขั้นตอนการตรวจแบบและอนุมัติให้จัดพิมพ์ โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติไปรษณีย์ พ.ศ. 2477⁸⁸ และที่สำคัญคือ ตราไปรษณียากรที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ต้องผ่านการทอดพระเนตรเพื่อทรงพระราชทานคำแนะนำ และพระราชทานพระบรมราชานุญาตโดยตรงจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า ตราไปรษณียากรมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อทั้งพฤติกรรมของรัฐและสถาบันกษัตริย์

⁸⁸ สมบัติ จันทวงศ์, อ้างแล้ว, หน้า 133 - 134.

3. การออกแบบและออกจำหน่ายตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ ช่วงระยะปี พ.ศ. 2490 - 2558

ช่วงระยะ 70 ปี ในรัชกาลที่ 9 การออกตราไปรษณียากรที่ปรากฏภาพเฉพาะพระองค์หรือเกี่ยวเนื่องกับรัชกาลที่ 9 นั้นมีมากกว่า 70 ชุด โดยแบ่งเป็นตราไปรษณียากรสำหรับ 1) ใช้งานทั่วไปซึ่งเป็นภาพทางการ (Official portrait) 10 ชุด 2) วาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา 24 ชุด 3) วาระพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติ (วันฉัตรมงคล) 13 ชุด 4) วาระราชาภิเษกสมรส 4 ชุด 5) พระราชกรณียกิจและพระอัจฉริยภาพ 5 ชุด และ 6) วาระที่ระลึกอื่น ๆ (ไม่เกี่ยวข้องกันกับวันสำคัญส่วนพระองค์โดยตรง) 17 ชุด⁸⁹ ซึ่งแต่ละวาระมักมีการออกแบบหรือเลือกใช้ภาพและสัญลักษณ์แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษาที่มีการออกจำหน่ายมากที่สุดในกลุ่มตราไปรษณียากรที่ปรากฏภาพเฉพาะพระองค์หรือเกี่ยวเนื่องกับรัชกาลที่ 9 ดังตารางที่ 3

จากตารางจะพบว่า การเลือกใช้ภาพสำหรับจัดพิมพ์เป็นตราไปรษณียากรที่ระลึกวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชค่อนข้างจะมีความหลากหลาย ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวนั้น เมื่อประกอบกับการเป็นสื่อมวลชนอย่างตราไปรษณียากรตามที่ได้กล่าวไปแล้ว ก็ได้กลายเป็นการประกอบสร้างสัญลักษณ์แก่พระองค์และสถาบันกษัตริย์ไปโดยปริยาย

4. การประกอบสร้างสัญลักษณ์แก่(สถาบัน)กษัตริย์ไทยผ่านตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ

หากพิจารณาจากองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ กับความหมายซึ่งสังคมสอนให้รับรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์นั้น สัญลักษณ์ซึ่งหมายถึงสิ่งใด ๆ (คำ ภาพ วัตถุ ฯลฯ) ที่อ้างอิงความหมายถึงสิ่งอื่น⁹⁰ ตามการให้คำนิยาม

⁸⁹ K@POOK!, “เปิดภาพสดมภ์เฉลิมพระเกียรติ 70 ชุด 70 ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9”, จาก <https://highlight.kapook.com/view/143631>, เผยแพร่เมื่อ 9 พฤศจิกายน 2559, [สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2565].

⁹⁰ เถกิง พัฒโนภาส, “สัญลักษณ์ กับ ภาพแทนความ”, จาก <https://www.arch.chula.ac.th/journal/files/article/qyYaZ1mab3Sun103124.pdf>, (ม.ป.ป.), [สืบค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2565].

ตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ช่วงระยะปี 2490 - 2558⁹¹

ลำดับ	ชื่อชุด	ชนิดราคา	ภาพ	วันแรกจำหน่าย
1	ที่ระลึกฉลองราชินิติภาวะ	5, 10, 20, 50 สต.	พระบรมฉายาลักษณ์ทางการ (Official Portrait)	5 ธ.ค. 2490
2	ที่ระลึกเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 3 รอบ	1.50, 5 บาท	“—————”	5 ธ.ค. 2506
3	ที่ระลึกวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 รอบ	75 สต., 5 บาท	ตรา ภ.ป.ร. (75 สต.) และภาพถ่ายทางการ (5 บาท) *วางภาพประกอบตราจักรีทั้งสองดวง	5 ธ.ค. 2518
4	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ (ชุด 1)	100 บาท	พระบรมฉายาลักษณ์ทางการ (Official Portrait)	5 ธ.ค. 2530
5	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ (ชุด 2)	2 บาท (8 แบบ)	พระบรมฉายาลักษณ์ 1) ทรงพระเยาว์ 2) ราชากษัตริย์ 3) บรมราชาภิเษก 4) ทรงผนวช 5) – 8) พระราชกรณียกิจ (เรียงตามแบบ)	5 ธ.ค. 2530

⁹¹ ไปรษณีย์ไทย, “รวมแสตมป์ไทยและสิ่งสะสม 138 ปี”, จาก <https://vthailandpost.com/รวมแสตมป์ไทย-138ปี/>, เผยแพร่เมื่อ 4 สิงหาคม 2564, สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2565].

ลำดับ	ชื่อชุด	ชนิดราคา	ภาพ	วันแรกจำหน่าย
6	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ (ชุด 3)	2 บาท (7 แบบ)	ภาพ 1) พระรูปหมู่พระบรมวงศานุวงศ์ 2) รัชกาลที่ 9 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 3) สมเด็จพระศรีนครินทราบรา 4) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ 5) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ 6) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณ (เรียงตามแบบ)	5 ธ.ค. 2530
7	ที่ระลึก 70 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช	2 บาท (4 แบบ) 6, 7, 9 บาท	พระราชอัจฉริยภาพ ด้านดนตรี จิตรกรรม งานช่าง กีฬา ถ่ายภาพ พระราชนิพนธ์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ (เรียงตามแบบ)	5 ธ.ค. 2540
8	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ (ชุด 1)	6 บาท (4 แบบ)	พระตำหนัก 4 แห่งทั่วประเทศ 1) พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน 2) พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ 3) พระตำหนักภูมิพานราชนิเวศน์ 4) พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ (เรียงตามแบบ)	5 พ.ค. 2542

ลำดับ	ชื่อชุด	ชนิดราคา	ภาพ	วันแรกจำหน่าย
9	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ (ชุด 2)	3, 6, 12 บาท (ราคาละ 3 แบบ)	พระบรมฉายาลักษณ์ 1) ฉายร่วมกับสมเด็จพระบรมราชชนก 2) ฉายร่วมกับสมเด็จพระบรมราชชนนี รัชกาลที่ 8 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ราชอิสราชนครินทร์ 3) - 4) ฉายร่วมกับรัชกาลที่ 8 ช่วงทรง พระเยาว์และเจริญพระชนมพรรษา 5) ราชภาภิเษกสมรส 6) บรมราชาภิเษก 7) ทรงผนวช 8) พระบรมวงศานุวงศ์ 9) ภาพทางการประทับยืน (เรียงตามแบบ)	10 ก.ย. 2542
10	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ (ชุด 3)	3, 6, 12 บาท (ราคาละ 3 แบบ)	ภาพพระราชกรณียกิจที่ปรากฏ ภาพประชาชนอยู่โดยรอบพระองค์	21 ต.ค. 2542
11	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ (ชุด 4)	100 บาท (3 แบบ)	ตราไปรษณียากรบนตราไปรษณียากร (Stamp on stamp) ภาพตราไปรษณียากรชุดแรกในรัชกาล ดวง 5 สด. พิมพ์ด้วยแผ่นทอง เงิน นาก	5 ธ.ค. 2542

ลำดับ	ชื่อชุด	ชนิดราคา	ภาพ	วันแรกจำหน่าย
12	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา (ชุด 1)	9 บาท	ภาพขณะเสด็จออกมหาสมาคม สืบชัยพรพระที่นั่งอนันตสมาคม 9 มิถุนายน 2549	5 พ.ค. 2550
13	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา (ชุด 2)	5 บาท (8 แบบ) 80 บาท (1 แบบ)	พระบรมสาทิสลักษณ์ ทุกช่วงพระชนมพรรษา 10 พรรษา	5 ธ.ค. 2550
14	ที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา (ชุด 3)	5 บาท (4 แบบ)	ช้างสำคัญในรัชกาล	5 ธ.ค. 2550
15	“ ----- ”	3 บาท	พระบรมสาทิสลักษณ์ทรงถ่ายภาพประชาชน	5 ธ.ค. 2551
16	ที่ระลึกวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	9 บาท	พระบรมสาทิสลักษณ์ประกอบเหรียญรางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา (WIPO)	5 ธ.ค. 2552
17	ที่ระลึกวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช	9 บาท	พระบรมสาทิสลักษณ์ทรงเกี่ยวข้าว และ ตัดไม้เลื้อยข้าวจริงจากพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ	17 ก.พ. 2554 (เลื่อนจาก 1 ธ.ค. 2553)

ลำดับ	ชื่อชุด	ชนิดตรา	ภาพ	วันแรกจำหน่าย
18	ที่ระลึกพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 (ชุด 1)	5 บาท (7 แบบ)	เหรียญกษาปณ์ที่ระลึก 7 แบบ (ดวงตราไปรษณียากรเป็น 7 เหลี่ยม)	5 ธ.ค. 2554
19	ที่ระลึกพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 (ชุด 2)	5 บาท (7 แบบ)	รางวัลนานาชาติที่ได้รับทูตเกล้าฯ ถวาย (ดวงตราไปรษณียากรเป็น 7 เหลี่ยม)	5 ธ.ค. 2554
20	ที่ระลึกพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554 (ชุด 3)	100 บาท	พระบรมฉายาลักษณ์ทางการ (Official Portrait) (ดวงตราไปรษณียากรเป็น 7 เหลี่ยม)	5 ธ.ค. 2554
21	ที่ระลึกวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	9 บาท	พระบรมฉายาลักษณ์เมื่อครั้งเสด็จฯ ไปทรงเปิดโครงการชลประทานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	5 ธ.ค. 2555
22	ที่ระลึกวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช	9 บาท	พระบรมสาทิสลักษณ์ประกอบเหรียญรางวัลนักวิทยาศาสตร์ดีเด่นและวัฒนธรรม	5 ธ.ค. 2556
23	“ ----- ”	5 บาท	พระบรมสาทิสลักษณ์ประกอบภาพโครงการชิงห่มัน	5 ธ.ค. 2557
24	“ ----- ”	5 บาท (4 แบบ)	พระราชกรณียกิจด้านพลังงานสะอาด 1) พลังงานชีวมวล 2) พลังงานน้ำ 3) พลังงานลม 4) พลังงานแสงอาทิตย์	5 ธ.ค. 2558

ตารางที่ 3 ข้อมูลตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ช่วงระยะปี 2490 - 2558

ดังกล่าว ย่อมจะแสดงให้เห็นว่า บุคคลสามารถมีความรับรู้ในสัญญาณได้ผ่านการปลูกฝังจากสังคมและความเคยชินที่ส่งผ่านวัตถุเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่ง การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นความสำคัญไปที่การทำหน้าที่ของวัตถุอย่างตราไปรษณียากร ซึ่งมีส่วนในการส่งผ่านเสริมสร้าง และเน้นย้ำความสำคัญต่อสัญญาณของสถาบันกษัตริย์ ในช่วงระยะที่ความแตกต่างกันทั้งสภาพการเมือง สังคมและวัฒนธรรม ดังจะกล่าวต่อไปคือ

4.1 สัญญาณของกษัตริย์ไทยบนตราไปรษณียากรฯ ช่วงระยะปี พ.ศ. 2490 - 2518

ตราไปรษณียากรวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษาในช่วงระยะแรก (พ.ศ. 2490 - 2518) เป็นระยะที่ใช้เพียงภาพพระบรมฉายาลักษณ์แบบทางการ (Official Portrait) ซึ่งเป็น “ภาพพระราชทาน” เท่านั้น (รายการที่ 1 - 3 ในตารางที่ 3) โดยกรมไปรษณีย์โทรเลขมีนโยบายที่กำหนดให้เป็นวาระประจำปีทุก 12 ปี (ตามรอบนักษัตรของวันเฉลิมพระชนมพรรษา) มีเพียง ชุดที่ระลึกฉลองราชินิติภาวะ ที่ออกจำหน่ายในวาระทรงเจริญพระชนมพรรษา 20 พรรษา ซึ่งไม่ตรงตามรอบนักษัตร 12 ปี ตราไปรษณียากรวาระนี้ไม่เคยปรากฏในรัชกาลที่ผ่านมาเช่นเดียวกับการออกจำหน่ายตราไปรษณียากรวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา กล่าวคือ แม้รัชกาลที่ 8 จะทรงบรรลุนิติภาวะในปี 2488 ก่อนการออกจำหน่ายชุดที่ระลึกฉลองราชินิติภาวะในรัชกาลที่ 9 เพียง 2 ปี แต่กลับไม่มีการพิจารณาจัดสร้างตราไปรษณียากรเพื่อเป็นที่ระลึก

ชุดที่ระลึกฉลองราชินิติภาวะ ยังมีลักษณะต่างจากตราไปรษณียากรชุดอื่น ๆ ในระยะนั้นคือ จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์ในประเทศ (โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก) ใช้กระดาษคุณภาพต่ำประเภทที่เคยใช้พิมพ์ตราไปรษณียากรช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นระยะที่ขาดแคลนกระดาษ พิมพ์ด้วยวิธีพิมพ์หินซึ่งไม่มีความละเอียดมาก ในขณะที่ตราไปรษณียากรชุดก่อนหน้าอย่าง ชุดพระบรมฉายาลักษณ์ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เป็นตราไปรษณียากรทั่วไป (Definitive stamp) กลับมีลักษณะที่แตกต่างไป⁹² กล่าวคือ จัดพิมพ์จากโรงพิมพ์ต่างประเทศ (Waterlow and Sons Ltd., England) ด้วยวิธีการพิมพ์แบบแกะแม่พิมพ์โลหะ และใช้กระดาษคุณภาพสูง เมื่อพิจารณาจากกระบวนการ

⁹² ไปรษณีย์ไทย, *อ้าวแล้ว*, หน้า 50. และ อุภุชฌ์ อุเทนสุด, *King Bhumibol Definitive Issue แสตมป์พระบรมรูปรัชกาลที่ 9*, (กรุงเทพฯ: บริษัท โอดี ออล ดิจิตอล พรินท์ จำกัด, 2560), หน้า 35 - 53.

พิจารณาจัดสร้างตราไปรษณียากรในระยะนั้นที่มักใช้เวลาในกระบวนการจัดสร้างอย่างน้อย 1-2 ปี⁹³ ตราไปรษณียากรที่จัดสร้างจึงควรมีความสมบูรณ์ทั้งการออกแบบและการจัดพิมพ์ ซึ่งกรณีนี้จะพบในตราไปรษณียากรทั่วไปดังกล่าวไปแล้ว ในขณะที่ชุดที่ระลึกฉลองราชชนินดิภาวะซึ่งไม่มีความสมบูรณ์ย่อมแสดงว่า กระบวนการจัดสร้างต้องเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับบริบททางการเมืองและสังคมในระยะหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 ซึ่งสถาบันกษัตริย์ถูกลดบทบาทหรือความสำคัญแทบทุกด้าน การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์เพื่อก่อให้เกิดความสำคัญต่อสถาบันดังกล่าวจึงไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก จนภายหลังการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 กลุ่มกษัตริย์นิยมได้กลับมามีบทบาททางการเมืองแทนที่คณะราษฎร⁹⁴ รวมทั้งการเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองไทยหลังสงครามโลกโดยสหรัฐอเมริกา ที่มุ่งเน้นให้สถาบันกษัตริย์เป็น “ศูนย์รวมความสามัคคี”⁹⁵ ได้ก่อให้เกิดสภาวะฟื้นตัวของสถาบันกษัตริย์ทั้งในบทบาททางการเมือง และความสำคัญในเชิงสังคมและวัฒนธรรม จึงได้มีการพิจารณาจัดสร้างตราไปรษณียากรเพื่อตอบสนองนโยบายและความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างรวดเร็ว

แต่ในขณะเดียวกัน บทบาทของตราไปรษณียากรในยุคนี้อาจยังไม่เด่นชัดในแง่ของการสร้างสัญญะแก่สถาบันกษัตริย์มากนัก หากเทียบกับสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ อย่าง หนังสือ (สำหรับอ่านทั่วไปและหนังสือแบบเรียน) หนังสือพิมพ์ วารสาร และแผ่นปฏิทิน⁹⁶ ซึ่งมี

⁹³ สมบัติ จันทรวงศ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 133.

⁹⁴ สายชล สัตยานุรักษ์, *ประวัติศาสตร์สังคมไทย*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2558), หน้า 780.

⁹⁵ คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, *อ้างแล้ว*, หน้า 243.

⁹⁶ ในระยะนี้กระทรวงศึกษาธิการได้มีการจัดพิมพ์หนังสืออ่านประกอบการเรียนสำหรับนักเรียนหลายระดับชั้น ด้วยเนื้อหาที่มีการเทิดทูนสถาบันกษัตริย์และรัฐ เพื่อเป็นการทำสงครามจิตวิทยาต่อต้านระบอบคอมมิวนิสต์ รวมทั้งในระยะนี้ยังปรากฏพระบรมฉายาลักษณ์บนสื่อสิ่งพิมพ์เชิงพาณิชย์ของเอกชนมากขึ้น โปรดดูกรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2522). และ เอนก นาวิกมูล และธงชัย ลิขิตพรสวรรค์, *ปรีดีฉายาลักษณ์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิมพ์คำ, 2558).

พื้นที่และความเป็นอิสระในการพิมพ์ภาพ โดยไม่ต้องมีการพิจารณาหรือขออนุญาตสำหรับการจัดพิมพ์หลายขั้นตอนหากเทียบกับตราไปรษณียากร บทบาทของตราไปรษณียากรจึงปรากฏอยู่เพียงการเป็นสัญลักษณ์ของช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่าน จากยุคที่สถาบันกษัตริย์ถูกลดบทบาทความสำคัญ ส่งผ่านสู่ยุคของการฟื้นฟูความสำคัญของสถาบันกษัตริย์เท่านั้น

4.2 สัญญาของกษัตริย์ไทยบนตราไปรษณียากรฯ ช่วงระยะปี พ.ศ. 2530 - 2542

การออกจำหน่ายตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ เว้นช่วงไปเป็นระยะเวลา 12 ปี นับแต่ปี พ.ศ. 2518 (พระชนมพรรษาครบ 4 รอบ) และมีการออกจำหน่ายอีกครั้งในปี พ.ศ. 2530 (พระชนมพรรษาครบ 5 รอบ) (รายการที่ 4-11 ในตารางที่ 3) ในระยะนี้มีการออกแบบหรือเลือกใช้ภาพในลักษณะที่แปลกใหม่มากขึ้น กล่าวคือ นอกเหนือจากการใช้ภาพพระบรมฉายาลักษณ์แบบทางการแล้วนั้น ยังได้มีการใช้ภาพพระราชอิริยาบถที่ผ่อนคลายมากขึ้นจากระยะที่ผ่านมา ทั้งการเสนอภาพชีวิตส่วนพระองค์ผ่านภาพพระบรมฉายาลักษณ์ในหลากหลายช่วงพระชนมพรรษา ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ที่ทรงฉายร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์ ภาพพระราชอัจฉริยภาพด้านต่าง ๆ รวมทั้งภาพขณะประกอบพระราชกรณียกิจโดยมีประชาชนอยู่โดยรอบพระวรกาย หรือแม้กระทั่งการใช้สีน้ำสำหรับวาดภาพต้นแบบสำหรับจัดพิมพ์เป็นตราไปรษณียากร ซึ่งคณะกรรมการการจัดสร้างตราไปรษณียากรระบุว่า “เป็นสิ่งที่ให้ความรู้สึกใกล้ชิดอบอุ่น และเป็นกันเอง”⁹⁷

คณะกรรมการจัดสร้างตราไปรษณียากร มุ่งหวังให้ตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นสิ่งที่ “เกิดพระเกียรติ” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช กลายเป็นการสร้างสัญญาให้ทรงเป็น “บุคคลตัวอย่าง” ไปโดยปริยาย ไม่ว่าจะเป็น การเสนอภาพของบุคคลต้นแบบด้านการดำเนินชีวิตให้สมบูรณ์ถูกต้องตามวัฒนธรรมไทย เช่น ภาพชายไทยผู้(ผ่านการ)บวชเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาผ่านภาพขณะทรงผนวช ภาพผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตนผ่านภาพทรงก้มรับดอกบัวจากคุณยาย

⁹⁷ สมบูรณ์ บุญโพธิ์ทอง, “ตราไปรษณียากรที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542”, ใน คณะอนุกรรมการสาขาจัดทำหนังสือที่ระลึก (บ.ก.), งานแสดงตราไปรษณียากรแห่งชาติ ครั้งที่ 13 พ.ศ. 2542 THAIPLEX'99, (กรุงเทพฯ: การสื่อสารแห่งประเทศไทย, 2542), หน้า 70.

ดัม จันทนิตย์ หญิงชราชาวนครพนม (รายการที่ 5 ในตารางที่ 3) หรือภาพบุคคลผู้สร้างและมีกรอบครีวที่สมบูรณ์ผ่านภาพทรงราชภิเษกสมรส และพระบรมฉายาลักษณ์รวมของพระบรมวงศานุวงศ์ (รายการที่ 5, 6 และ 9 ในตารางที่ 3) รวมไปถึงภาพของบุคคลผู้มีความสามารถหลากหลาย พัฒนatanเองอยู่เสมอ และพร้อมจะใช้ความสามารถนั้นช่วยเหลือผู้อื่น ผ่านภาพพระราชอัจฉริยภาพบนตราไปรษณียากรชุดที่ระลึก 70 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รายการที่ 7 ในตารางที่ 3) สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ปรากฏในขณะนี้คือ ภาพของพระราชกรณียกิจที่สัมพันธ์กับประชาชนในหลายด้าน (รายการที่ 5 และ 10 ในตารางที่ 3) ที่ได้สร้างสัญญะให้พระองค์เป็นตัวแทนของกษัตริย์ผู้ทรงงานหนัก (Hard – workings Monarch)

สัญญะซึ่งปรากฏบนตราไปรษณียากรระยะนี้สอดคล้องกับบริบทความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่น่าสนใจคือ ภาพของกษัตริย์ผู้ทรงงานหนักเป็นต้นแบบ มีพระมหากรุณาธิคุณ มีปฏิสัมพันธ์ และประกอบพระราชกรณียกิจที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน (ซึ่งอาจรวมไปถึงท่าทีขององค์กษัตริย์ที่ทรงแนะนำทางออกต่อเหตุการณ์คับขันของชาติอย่างเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535) ได้ก่อให้เกิดชุดความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างประชาชนกับสถาบันกษัตริย์ กล่าวคือ ประชาชนสัมพันธ์กับความเป็นกษัตริย์ในเชิงบุคคลมากกว่าสถาบัน จนการกล่าวว่า รัก เทิดทูน และภักดี กลายเป็นคำพูดที่กล่าวกันโดยปกติ ต่างจากอดีตที่ใช้สำหรับการปฏิญาณตนของข้าราชการ พร้อมกับการเกิดขึ้นของวาทกรรมที่ยกย่องให้องค์กษัตริย์เป็น “พ่อ” หรือ “พ่อแห่งชาติ” จนเกิดคำใหม่ ๆ อย่างคำว่า “พ่อหลวง” ที่ใช้ควบคู่กับคำว่า “ในหลวง” ซึ่งเป็นคำเรียกลำลองของประชาชนต่อกษัตริย์มาแต่เดิม รวมทั้งการสถาปนาให้ทรงเป็น “พระบิดา” แห่งกิจการต่าง ๆ ตราไปรษณียากรในยุคนี้จึงมีขึ้นเพื่อตอบรับและเสริมสร้างสัญญะแก่องค์กษัตริย์ร่วมกับบริบทดังกล่าวอย่างปฏิเสธไม่ได้

4.3 สัญญะของกษัตริย์ไทยบนตราไปรษณียากรฯ ช่วงระยะปี พ.ศ. 2550 - 2558

ภาพจำทั่วไปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช หลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 นั้น นอกเหนือจากการร่วมเฉลิมฉลองพระราชพิธีกาญจนาภิเษก (ครองราชย์ครบ 50 ปี) ในปี 2539 และ

การร่วมฉลองวาระเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ (72 พรรษา) ในปี 2542 แล้ว ภาพที่ปรากฏในช่วงทศวรรษถัดมาคือ ภาพของกลุ่มคนสวมเสื้อเหลืองที่มาเฝ้ารับเสด็จในการออกมหาสมาคมในงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี (9 มิถุนายน 2549) จนเต็มลานพระบรมรูปทรงม้า เช่นเดียวกับพระบรมฉายาลักษณ์ที่ทรงประทับยืนคู่กับสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และทรงโบกพระหัตถ์ตอบการถวายพระพรที่ได้กลายเป็นจุดสำคัญที่แสดงให้เห็นช่วงเวลาที่ยุคสมัยไทยได้รับความนิยมสูงสุดจากประชาชน ภาพดังกล่าวได้ถูกนำเสนอเรื่อยมาผ่านสื่อเฉลิมพระเกียรติหลาย ๆ ประเภทในช่วงระยะหนึ่ง ก่อนจะถูกแทนที่ด้วยภาพในลักษณะเดียวกันจากการเสด็จออกมหาสมาคมในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 85 พรรษา 5 ธันวาคม 2555 จนปฏิเสธไม่ได้ว่า ในระยะดังกล่าวประชาชนต่างได้พบภาพจากเหตุการณ์ดังกล่าวจนจินตนาจนเกิดเป็นกระแสชาตินิยมที่ผูกโยงผู้คนอย่างเหนียวแน่นในที่สุด

ไปรษณีย์ไทยเลือกตอบรับบริบทของกระแสชาตินิยมนั้น ด้วยการออกจำหน่ายตราไปรษณียากรที่เกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุดที่ระลึกสำหรับวันเฉลิมพระชนมพรรษาซึ่งถูกกำหนดนโยบายใหม่ให้มีการออกจำหน่ายเป็นประจำทุกปี (รายการที่ 12-24 ในตารางที่ 3) โดยมีตราไปรษณียากรชุดที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา (ชุด 1) ที่ออกจำหน่ายเมื่อ 5 พฤษภาคม 2550 เป็นชุดแรกที่ใช้ภาพพระบรมฉายาลักษณ์จากเหตุการณ์สำคัญในปี 2549 และตอบสนองบริบทสังคมดังที่กล่าวไปในข้างต้น ซึ่งในระยะนี้ไปรษณีย์ไทยเลือกใช้ภาพที่เป็นปัจจุบันมากขึ้น กล่าวคือ ภาพที่นำมาจัดพิมพ์เป็นตราไปรษณียากรเป็นภาพจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในระยะ 1 ปี หรือเป็นภาพซึ่งยังคงอยู่ในกระแสการรับรู้ของประชาชนอย่างชัดเจน

การเลือกใช้ภาพในลักษณะดังกล่าวปรากฏในตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาปีต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ปี 2550 เลือกใช้ภาพพระบรมฉายาลักษณ์จากงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี เมื่อปี 2549 2) ปี 2551 เลือกใช้ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ที่ทรงยกกล้องถ่ายภาพประชาชนที่มาเฝ้าถวายพระพร เมื่อครั้งเสด็จออกจากโรงพยาบาลศิริราช 7 พฤศจิกายน 2550 3) ปี 2552 ใช้ภาพเหรียญรางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อ 14 มกราคม 2552

4) ปี 2554 ที่ใช้ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ขณะเสด็จออกมหาสมาคม ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม 2553 5) ปี 2555 ใช้ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ครั้งเสด็จฯ ไปทรงเปิดโครงการชลประทานฯ เมื่อ 7 กรกฎาคม 2555 6) ปี 2556 ใช้ภาพเหรียญรางวัลนักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม ซึ่งทรงรับการทูลเกล้าฯ ถวายเมื่อ 16 เมษายน 2555 และ 7) ปี 2557 ใช้ภาพพระบรมฉายาลักษณ์ครั้งเสด็จฯ ทอดพระเนตรโครงการชั่งหัวมัน จ.เพชรบุรี 3 มีนาคม 2557

ในขณะเดียวกันภาพบนตราโปรชนียากรในระยะนี้ยังถูกใช้สำหรับการนำเสนอและสนับสนุนนโยบายหรือกิจกรรมของรัฐและสังคมอย่างมีนัยสำคัญ คือ 1) ชุดที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา (ชุด 3) ออกจำหน่าย 5 ธันวาคม 2550 เป็นภาพพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับช้างสำคัญในรัชกาล สอดคล้องกับบริบทของสังคมและกิจกรรมของรัฐในการอนุรักษ์ช้างไทยที่มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่องจนใกล้จะสูญพันธุ์⁹⁸ 2) ชุดที่ระลึกวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ออกจำหน่าย 17 กุมภาพันธ์ 2554 (เลื่อนจาก 1 ธันวาคม 2553) เป็นภาพพระบรมสาทิสลักษณ์ทรงเกี่ยวข้าว รวมทั้งมีการตีแผ่ชีวิตจริงที่พระราชทานมาจากพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ สอดคล้องกับการจัดตั้งโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ ระยะปี 2552 - 2556 โดยรัฐบาล เพื่อเพิ่มผลผลิตสำหรับส่งออกสู่ตลาดโลกหลังภาวะขาดแคลนข้าว⁹⁹ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2553 ที่มีการคาดการณ์ว่าจะเป็นปีทองของข้าวไทย เนื่องจากคู่แข่งทางเศรษฐกิจได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติจนไม่สามารถผลิตข้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁰⁰

⁹⁸ MRGOnline, “ผสมเทียมช้างแก้วฤๅตช้างไทยสูญพันธุ์”, จาก <https://mgronline.com/qpl/detail/9500000105409>, เผยแพร่เมื่อ 7 กันยายน 2550, [สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2566].

⁹⁹ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าว, “ประวัติและความเป็นมา”, จาก <https://brps.ricethailand.go.th/history.php>, เผยแพร่เมื่อ 10 มีนาคม 2564, [สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2566].

¹⁰⁰ ศูนย์วิจัยกลไกไทย, “ปี 2553...ปีทองข้าวไทย (มองเศรษฐกิจฉบับที่ 2701)”, จาก <https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-econ/business/Pages/24422.aspx>, เผยแพร่เมื่อ 1 ธันวาคม 2552, [สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2566].

เช่นเดียวกับ 3) ชุดที่ระลึกวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ออกจำหน่าย 5 ธันวาคม 2558 ซึ่งเป็นตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาชุดสุดท้ายในรัชกาล ได้ใช้ภาพพระราชกรณียกิจด้านพลังงานสะอาด 4 ชนิดคือ พลังงานชีวมวล น้ำ ลม และแสงอาทิตย์ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐในการแสวงหาและจัดการพลังงานสำหรับทดแทนการนำเข้าพลังงานฟอสซิลแบบดั้งเดิม ด้วย “แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก พ.ศ. 2558 - 2579”¹⁰¹ เนื่องจากสถานการณ์ด้านพลังงานของประเทศไทยกำลังเข้าสู่สภาวะวิกฤติที่พลังงานมีราคาพุ่งสูงขึ้น รัฐจึงพยายามนำเสนอทางเลือกใหม่สำหรับพลังงานทดแทนดังกล่าวให้หน่วยงานรัฐและประชาชนนำไปปรับใช้

จากข้อมูลที่ปรากฏไปในข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า สัญญาของกษัตริย์บนตราไปรษณียากรยุคนี้จึงมีความสัมพันธ์ระหว่างกระแสกษัตริย์นิยมและวาทกรรมจากยุคก่อนหน้า อย่างวาทกรรมหรือสัญญาของกษัตริย์ผู้ทรงงานหนัก ซึ่งตราไปรษณียากรได้สร้างสัญญาเพื่อเน้นย้ำให้รัชกาลที่ 9 ทรงกลายเป็น “กษัตริย์นักพัฒนา” (Monarch as Developer) ผ่านภาพโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ “กษัตริย์ผู้ประสบความสำเร็จ” (Successful Monarch) ผ่านรางวัลที่ทรงได้รับ และ “กษัตริย์ผู้เป็นที่รัก” (Beloved Monarch) จากการนำเสนอภาพในการรับรู้ที่กษัตริย์เป็นจุดร่วมของการปฏิสัมพันธ์ของประชาชนในเหตุการณ์ต่าง ๆ และรัฐก็ได้ใช้กลไกของความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับกษัตริย์และวาทกรรมดังกล่าว ในการเผยแพร่นโยบายที่เร่งด่วนของรัฐผ่านภาพพระราชกรณียกิจที่สัมพันธ์กับนโยบายของรัฐ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้นโยบายดังกล่าวได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากภาคประชาชนมากขึ้น ด้วยผลของการรับรู้จากวาทกรรม “ทรงเป็นแบบอย่างด้าน...” (การอนุรักษ์ช้าง การผลิตข้าว พลังงานทดแทน) ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

¹⁰¹ สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, กระทรวงพลังงาน, “แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก พ.ศ. 2558 - 2579 (AEDP 2015)”, จาก <https://www.eppo.go.th/index.php/th/plan-policy/tieb/aedp>, เผยแพร่เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559, [สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2566].

5. พลวัตสำคัญของการประกอบสร้างสัญญาณของ(สถาบัน)กษัตริย์ไทยผ่านตราไปรษณียากร

นอกเหนือจากตราไปรษณียากรที่เป็นสิ่งประกอบสร้างสัญญาณแก่สถาบันกษัตริย์ในตนเองแล้ว ยังต้องอาศัยการขับเคลื่อนไปสู่การรับรู้ของประชาชนเป็นวงกว้างด้วยพลวัตสำคัญต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญด้วย เนื้อหาในส่วนนี้จึงมุ่งวิเคราะห์และนำเสนอพลวัตสำคัญ ที่ส่งเสริมให้ตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาทรงพลังยิ่งขึ้นในการประกอบสร้างสัญญาณแก่(สถาบัน)กษัตริย์ ซึ่งสำหรับพลวัตที่สำคัญและสัมพันธ์กันระหว่างบทบาทของรัฐและประชาชนประกอบไปด้วย 1) กิจการไปรษณีย์ 2) การสะสมตราไปรษณียากร และ 3) ความจงรักภักดีในสถาบันกษัตริย์ กล่าวคือ

5.1 “กิจการไปรษณีย์” ในฐานะพลวัตร่วมประกอบสร้างสัญญาณ

หน้าที่ของตราไปรษณียากรคือการเป็นสิ่งแทนการชำระค่าบริการไปรษณีย์ ด้วยการผนึกบนซองจดหมาย หีบห่อพัสดุ หรือเอกสารธุรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการไปรษณีย์ ทำให้ความต้องการตราไปรษณียากรเพื่อใช้งานในลักษณะนี้กระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งในหน่วยงานของรัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปที่ต้องการใช้บริการกิจการไปรษณีย์ ซึ่งตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ มักมีดวงชนิดราคาที่เป็นอัตราแรกของจดหมายธรรมดาในประเทศซึ่งมีความต้องการใช้งานสูง ประกอบกับที่ทำการไปรษณีย์ซึ่งเป็นสถานที่บริการด้านไปรษณีย์และจำหน่ายตราไปรษณียากรดังกล่าวกระจายตัวอยู่อย่างมากมายในทุกพื้นที่ เช่น ที่ทำการไปรษณีย์ของจังหวัด อำเภอ ที่ทำการไปรษณีย์ในสถานีรถไฟและบนขบวนรถไฟ ที่ทำการไปรษณีย์อนุญาตเอกชน รวมทั้งที่ทำการไปรษณีย์ขนาดเล็กย่อยที่สุดอย่างที่ทำกรไปรษณีย์ของตำบล ที่อนุญาตให้กำนันของทุกตำบลรับฝากส่งจดหมายจากประชาชนทุกท้องที่ได้¹⁰² บริบทดังกล่าวจึงทำให้ตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ เข้าไปปรากฏในความรู้ของประชาชนได้อย่างทั่วถึง

¹⁰² ในปี 2508 มีที่ทำการไปรษณีย์กระจายไปทั่วประเทศมากถึง 4,018 แห่ง เพิ่มขึ้นจากปี 2494 ซึ่งมีที่ทำการไปรษณีย์รวมทั้งสิ้นเพียง 859 แห่ง โปรดดู กรมไปรษณีย์โทรเลข, 100 ปี กรมไปรษณีย์โทรเลข, (กรุงเทพฯ: บริษัท ประยูรวงศ์ จำกัด, 2526), หน้า 288. และ ประวัติและวิวัฒนาการกรมไปรษณีย์โทรเลข ครบรอบ 80 ปี พ.ศ. 2426 - 2506., (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธนาคารอมสิน, 2508), หน้า 42.

5.2 “การสะสมตราไปรษณียากร” ในฐานะพลวัตร่วมประกอบสร้างสัญญา

การสะสมตราไปรษณียากรเป็นที่นิยมในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5¹⁰³ แต่ในระยะนั้นเป็นเพียงงานอดิเรกของชนชั้นสูง เนื่องจากสิ่งสะสมประเภทดังกล่าวมีราคาสูงเกินกว่าที่ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำจะสะสมเงินมาซื้อเพื่อสะสมได้ ซึ่งการสะสมตราไปรษณียากรเริ่มเข้าไปสู่กลุ่มประชาชนทั่วไปมากขึ้นเมื่อกรมไปรษณีย์โทรเลขได้จัดให้มีระบบสมาชิกนักสะสมเพื่อเป็นเครือข่ายการสะสมและกระจายข่าวประชาสัมพันธ์ โดยระยะแรกมีสมาชิกทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติรวมทั้งสิ้น 2,378 ราย¹⁰⁴ และการไปรษณียังได้จัดกิจกรรมให้ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้เป็นนักสะสมหันมาให้ความสนใจต่อตราไปรษณียากร ผ่านการจัดงานแสดงตราไปรษณียากรระดับชาติ และระดับนานาชาติ รวมทั้งการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ไปตามโรงเรียนและส่วนภูมิภาค เพื่อเป็นการส่งเสริมการสะสมตราไปรษณียากรให้แพร่หลายยิ่งขึ้น และเมื่อมีการจัดตั้งสมาคมนักสะสมตราไปรษณียากรแห่งประเทศไทยฯ ซึ่งดำเนินงานโดยเอกชนขึ้น ก็ยังทำให้การสะสมตราไปรษณียากรกระจายไปเป็นวงกว้าง และนักสะสมก็มีความสัมพันธ์แนบแน่นมากยิ่งขึ้นเช่นกัน

ช่วงระยะที่ตราไปรษณียากรในฐานะสิ่งสะสมได้รับความนิยมสูงสุดคือ ทศวรรษ 2530-2540 ทั้งการประชาสัมพันธ์ของการสื่อสารแห่งประเทศไทยผ่านข้อความ “แสดมปีมีค่ายิ่ง โปรดอย่าทิ้งเก็บสะสม” หรือการบรรจุให้การสะสมตราไปรษณียากรเป็นกิจกรรมในระดับโรงเรียนเพื่อฝึกให้นักเรียนมีระเบียบ และการเขียนจดหมายในรายวิชาภาษาไทยที่ต้องผนึกตราไปรษณียากรส่ง ก็ทำให้ตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ ในระยะนั้นอย่างชุดที่ระลึกมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ (ชุด 2 และ 3) ไปปรากฏในชุดสะสมของนักเรียนซึ่งมีเงินทุนน้อยอย่างแพร่หลาย โดยอาศัยการซื้อตราไปรษณียากรจากที่ทำการไปรษณีย์ในราคาที่ตนพอจ่ายไหว การลอกจากซองจดหมายที่ได้รับ หรือการแลกเปลี่ยนกับเพื่อน เป็นต้น

¹⁰³ เอนก นาวิกมูล, *ฉลากคาลาสสิก*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2552), หน้า 14.

¹⁰⁴ กรมไปรษณีย์โทรเลข, *ประวัติและวิวัฒนาการกรมไปรษณีย์โทรเลข ครบรอบ 80 ปี พ.ศ. 2426 - 2506*, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธนาคารอมสิน, 2508), หน้า 157.

5.3 “ความจงรักภักดีในสถาบันกษัตริย์” ในฐานะพลวัตร่วมประกอบสร้างสัญลักษณ์

ความจงรักภักดีในสถาบันกษัตริย์เป็นพลวัตจากคนจากกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งอาจเรียกโดยรวมว่า “กลุ่มกษัตริย์นิยม” ในช่วงเวลาหนึ่งกลุ่มกษัตริย์นิยมหันมาให้ความสนใจต่อตราไปรษณียากรในฐานะ “เครื่องแสดงความจงรักภักดี” มากขึ้น ด้วยเหตุที่ตราไปรษณียากรเป็นสิ่งที่มีความถูกหาคู่เทียบกับสิ่งสะสมที่ระลึกอื่น ๆ อย่างธนบัตรหรือเหรียญที่ระลึก เหมาะสำหรับสถานะเศรษฐกิจที่ค่อนข้างขบเซาและการใช้จ่ายที่ไม่คล่องตัวนัก อีกทั้งภาพบนตราไปรษณียากรยังหลากหลายมากกว่า วาระการออกจำหน่ายที่ค่อนข้างบ่อยกว่า และมีจุดจำหน่ายมากกว่าธนบัตรและเหรียญที่ระลึก จึงมีการซื้อเพื่อเก็บสะสมเป็นที่ระลึกและใช้แสดงความจงรักภักดี เช่น ชูเหนือศีรษะเวลารับเสด็จ ใส่กรอบและติดไว้ผนังของที่พัก หรือแม้แต่การยกไว้ในฐานะของสิ่งแทนองค์กษัตริย์ที่สมควรแก่การกราบไหว้

แต่ความสัมพันธ์ในเชิงของความจงรักภักดีจากกลุ่มกษัตริย์นิมดังกล่าว มักเจาะจงอยู่เฉพาะตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเพียงอย่างเดียว และอาจเป็นเพียงการเกาะกลุ่มไปตามกระแสเพียงชั่วระยะหนึ่ง ทำให้พฤติกรรมของกลุ่มกษัตริย์นิยมมีความแตกต่างจากกลุ่มนักสะสมที่มักซื้อเก็บไว้ทุกชุดที่มีการออกจำหน่ายและมีการต่อยอดด้านการสะสมซื้อนี้อาจสังเกตเพิ่มเติมได้จากการต่อยอดด้านการสะสมที่นักสะสมมักทำสิ่งสะสมประเภทอื่น ๆ นอกจากการซื้อตราไปรษณียากรและออกจากที่ทำการไปรษณีย์ไป เช่น การทำของจดหมายประทับตราที่ระลึกสำหรับส่งในวันแรกจำหน่าย การเก็งกำไรหรือหามูลค่าเพิ่ม หรือแม้แต่การพยายามรวบรวมข้อมูลและเสนอสัญลักษณ์หรือนิทรรศการเทิดพระเกียรติหรือการประกวดตราไปรษณียากร เป็นต้น

6. ผลของสัญลักษณ์บนตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาฯ ต่อสังคม

วาทกรรม “ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท” ที่แอบอิงและเป็นกระแสร่วมของกลุ่มกษัตริย์นิยม มักปรากฏบนสื่อที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจหรือพระราชจริยวัตรส่วนพระองค์ จนการพยายามปฏิบัติตนตามสัญลักษณ์ที่ปรากฏเกี่ยวกับกษัตริย์ กลายเป็นแนวทางเดียวที่จะแสดงให้เห็นถึงตัวตนของลักษณะบุคคลที่

“จงรักภักดีอย่างแท้จริง” เช่นเดียวกับกลุ่มของนักสะสมตราไปรษณียากรที่พยายามนำเสนอแนวคิดดังกล่าวผ่านวาทกรรม “ตั้งใจจะตามรอยพระยุคลบาท จากภาพที่ปรากฏบนตราไปรษณียากร” และผลักดันให้ตราไปรษณียากรเป็นสิ่งสำหรับสร้างการรับรู้เชิงนามธรรม ในแง่ของการรู้ซึ่งหรือทราบซึ่งในพระมหากษัตริย์¹⁰⁵ แต่สภาวะที่น่าสนใจจากบริบทดังกล่าวคือ แม้จะพบการผลิตซ้ำเชิงวาทกรรมดังกล่าวอย่างแพร่หลาย แต่ผลที่ควรจะต้องเกิดขึ้นต่อสังคมกลับไม่ปรากฏอย่างชัดเจน กล่าวคือความสำเร็จจากการปฏิบัติตนตามสัญญาของเกี่ยวกับกษัตริย์ไม่ว่าจะจากสื่อใด ๆ รวมไปถึงจากตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษา มักเป็นไปในลักษณะเชิงปัจเจกมากกว่าบริบทร่วมทางสังคม ไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอย่างแท้จริง ภาพรวมที่ปรากฏจึงมีเพียงภาพมายาคติของสังคมที่รุ่มเย็น (ที่อาจเสริมด้วยคำว่า “ใต้ร่มพระบารมี”) อย่างถาวรที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จในแง่ใดเลย

7. บทสรุปผลของความเป็นมาและสิ่งที่จะเป็นไป

ตราไปรษณียากรวาระวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งออกจำหน่ายระหว่างปี พ.ศ.2490 - 2558 เป็นวาระการออกจำหน่ายที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 9 มีลักษณะสำคัญที่มีการออกแบบด้วยภาพที่หลากหลายซึ่งในระยะแรกมีความสำคัญอยู่เพียงแค่การเป็นสัญลักษณ์ของช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านจากช่วงที่สถาบันกษัตริย์ถูกลดบทบาทความสำคัญ เข้ามายังยุคที่บทบาทของสถาบันกษัตริย์ได้รับการฟื้นฟูเท่านั้น ผ่านภาพพระบรมฉายาลักษณ์ทางการขององค์กษัตริย์ก่อนจะเป็นระยะที่ก้าวสู่ช่วงของการเสริมสร้างความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ผ่านบทบาทโดยตรงขององค์กษัตริย์ ที่มีพระมหากษัตริย์และพระราชอัจฉริยภาพหลากหลายด้านซึ่งพร้อมจะเป็นต้นแบบแก่ผู้อื่น ผ่านภาพพระบรมฉายาลักษณ์ส่วนพระองค์ในช่วงพระชนมพรรษาต่าง ๆ พระราชกรณียกิจ และพระราชอัจฉริยภาพและสิ้นสุดด้วยยุคที่ให้สัญญาบนตราไปรษณียากรได้แทนภาพองค์กษัตริย์ ในฐานะนักพัฒนาผู้ประสบความสำเร็จและสร้างประโยชน์แก่ประชาชน เป็นที่รักของประชาชน

¹⁰⁵ อาณัฐชัย รัตกุล, *หลักฐานประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยจากการศึกษาการไปรษณีย์*, (กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984) จำกัด, 2546), หน้า 158.

ผ่านภาพพระราชกรณียกิจ รางวัลที่ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวาย และภาพพระบรมฉายาลักษณ์จากเหตุการณ์สำคัญที่ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก ตอกย้ำให้เกิดกระแสชาตินิยมและสร้างความสำคัญให้สถาบันกษัตริย์ยังคงมีบทบาทในทางสังคมและวัฒนธรรมไทยต่อมาในอีกระยะหนึ่ง

ในขณะเดียวกัน ตราไปรษณียากรยังได้อาศัยพลวัตภายนอกตนเองเพื่อขับเคลื่อนให้การรับรู้สัญญาไปสู่กลุ่มคนต่าง ๆ ทั้งความสัมพันธ์ในด้านจุดมุ่งหมายของกิจการไปรษณีย์ การสะสมตราไปรษณียากรในงานอดิเรก หรือกระทั่งการเป็นสิ่งแสดงความจงรักภักดีของบุคคลต่อกษัตริย์ซึ่งพร้อมจะปฏิบัติตามรอยเบื้องพระยุคลบาท แม้ผลเชิงประจักษ์ของการปฏิบัติตามสัญญาบนตราไปรษณียากรจะไม่ปรากฏเด่นชัดในแง่ ملموسة แต่ยังคงปรากฏภาพของกลุ่มกษัตริย์นิยมซึ่งยังคงยึดถือเอาตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นเครื่องแสดงความจงรักภักดีอยู่เสมอ จนภาพจำของตราไปรษณียากรวาระนี้ในระยะหลังกลับกลายเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับการชำระค่าบริการไปรษณีย์หรือสิ่งสะสมในงานอดิเรก มาเป็นสิ่งบูชาแทนพระมหากษัตริย์ขององค์กษัตริย์

ความเปลี่ยนแปลงบนตราไปรษณียากรดังกล่าวยังคงมีความสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังการผลัดเปลี่ยนรัชกาลแล้ว การจัดสร้างตราไปรษณียากรสำหรับวันเฉลิมพระชนมพรรษาของกษัตริย์ไทยยังคงดำเนินเรื่อยมา หากแต่มีความแตกต่างในเชิงแบบแผนเมื่อพิจารณาจากรัชกาลก่อนหน้า กล่าวคือ ในรัชกาลปัจจุบันนี้ล้วนใช้เพียงภาพพระบรมฉายาลักษณ์ทางการในการออกแบบ ต่างจากรัชกาลก่อนหน้าที่มีภาพหลากหลายและเข้าถึงง่าย จนอาจทำให้สัญญาบนตราไปรษณียากรวันเฉลิมพระชนมพรรษาของรัชกาลปัจจุบันนี้ปรากฏอยู่เพียงภาพขององค์กษัตริย์ ในเชิงของสถาบันที่สูงส่งมากกว่าบุคคลที่ประชาชนใกล้ชิด ข้อนี้อาจส่งผลให้ความรับรู้และใกล้ชิดระหว่างประชาชนและองค์กษัตริย์ผ่านตราไปรษณียากรน้อยลงไปด้วย จนการสร้างสัญญาแก่สถาบันกษัตริย์บนตราไปรษณียากรในยุคใหม่นี้อาจไม่ประสบความสำเร็จในด้านอื่นหากเทียบกับสิ่งที่มีความหมายในรัชกาลที่ผ่านมา ซึ่งบริบทดังกล่าวนี้ก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจและควรศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

- การสื่อสารแห่งประเทศไทย. (2526). *100 ปี การไปรษณีย์ไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท ประยुरวงค์ จำกัด.
- กรมไปรษณีย์โทรเลข. (2526). *100 ปี กรมไปรษณีย์โทรเลข*. กรุงเทพฯ: บริษัท ประยुरวงค์ จำกัด.
- _____. (2506). *ประวัติและวิวัฒนาการกรมไปรษณีย์โทรเลข ครบรอบ 80 ปี พ.ศ. 2426 - 2506*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธนาคารอมสิน.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2522). *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กองบรรณาธิการนิตยสารแสดมภ์และสิ่งสะสม. “นักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม พระองค์แรกของโลก”. ใน *นิตยสารแสดมภ์และสิ่งสะสม*. 2556(12): ธันวาคม 2556. หน้า 24 - 26.
- _____. “นารู้คู่แสดมภ์: “ที่สุด” แสดมภ์ของพ่อ (1)” ใน *นิตยสารแสดมภ์และสิ่งสะสม*. 2557(10): ตุลาคม 2557. หน้า 37 - 39.
- _____. “แสดมภ์เปิดตัว: บ้านไร่ของในหลวง.” ใน *นิตยสารแสดมภ์และสิ่งสะสม*. 2557(12): ธันวาคม. 2557. หน้า 30.
- _____. “Cover story: พลังงานแห่งแผ่นดิน จากสายพระเนตรสู่ความยั่งยืนพลังงานไทย.” ใน *นิตยสารแสดมภ์และสิ่งสะสม*. 2558(12): ธันวาคม 2558. หน้า 30 - 33.
- _____. “แสดมภ์ของพ่อ: สายธารแห่งพระมหากรุณาธิคุณ ด้วยพระราชกรณียกิจและพระราชอัจฉริยภาพ.” ใน *นิตยสารแสดมภ์และสิ่งสะสม*. 2560(3): มีนาคม. 2560. หน้า 36 - 38.
- _____. “แสดมภ์ของพ่อ: แสดมภ์ทองฉลองพระเกียรติจอมราชัน.” *นิตยสารแสดมภ์และสิ่งสะสม*. 2560(4): เมษายน 2560. หน้า 37 - 38.
- _____. “แสดมภ์ของพ่อ: พระราชอัจฉริยภาพ ตราไว้ในแสดมภ์.” *นิตยสารแสดมภ์และสิ่งสะสม*. 2560(7): กรกฎาคม 2560. หน้า 34 - 35.
- _____. “My Collection : ล้ำเลิศค่าแห่งดวงตรารัชกาลที่ 9.” *นิตยสารแสดมภ์และสิ่งสะสม*. 2560(7): กรกฎาคม 2560. หน้า 34 - 35.

- คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2546). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มติชน.
- คนกรุงเก่า (นามแฝง). (2542). “พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในตราไปรษณียากร”. ใน คณะอนุกรรมการสาขาจัดทำหนังสือที่ระลึก (บ.ก.), *งานแสดงตราไปรษณียากรแห่งชาติครั้งที่ 13 พ.ศ. 2542 THAIPEX’99*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). หน้า 18 - 26. กรุงเทพฯ: การสื่อสารแห่งประเทศไทย.
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2550). *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ณัฐพล ใจจริง. (2556). *ขอฝันใฝ่ ในฝัน อันเหลือเชื่อ: ความเคลื่อนไหวของขบวนการปฏิบัตินิติธรรม*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- เถกิง พัฒโนภาส. “สัญลักษณ์ กับ ภาพแทนความ”. จาก <https://www.arch.chula.ac.th/journal/files/article/qyYaZ1mob3Sun103124.pdf>. (ม.ป.ป.). [สืบค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2565].
- ธิดานต์ ศรีนารา. (2564). *รักและการปฏิวัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- ไปรษณีย์ไทย. (2546). *120 ปี ตราไปรษณียากรไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด.
- _____. (2556). “สู่ วัน รุ่ง” ที่ระลึก 130 ปี กิจการไปรษณีย์ไทย และ 10 ปี บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- _____. “รวมแสดมปไทยและสิ่งสะสม 138 ปี”. จาก <https://vrthailandpost.com/รวมแสดมปไทย-138ปี/>. เผยแพร่เมื่อ 4 สิงหาคม 2564. [สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2565].
- พระราชบัญญัติไปรษณีย์ พุทธศักราช 2477. (10 กุมภาพันธ์ 2477). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 51 ตอนที่ 0 ก. หน้า 1226.
- บุรี พวงศ์เจริญ. “ลัทธิบูชารัฐธรรมนูญ กับสยามสมัยคณะราษฎร” ใน *นิตยสารศิลปวัฒนธรรม*, 37 (2): ธันวาคม 2558. หน้า 75 - 103.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2558). *ประวัติศาสตร์สังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
 สุรเชษฐ์ สุขลาภกิจ. (2561). *พ่อเดียว แม่...เดียว อาณานิคมครอบครองในสยาม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
 มติชน.

สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน. กระทรวงพลังงาน. “แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก
 พ.ศ. 2558-2579 (AEDP 2015)”. จาก <https://www.eppo.go.th/index.php/th/plan-policy/tieb/aedp>. เผยแพร่เมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2559. [สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2566].

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2523). *การไปรษณีย์ระยะเริ่มแรก*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ข้าว. “ประวัติและความเป็นมา”. จาก <https://brps.ricethailand.go.th/history.php>. เผยแพร่เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2564. [สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2566].

สมบัติ จันทรวงศ์. (2526). *แสดมภ์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.

สมบุญ บัญโพธิ์ทอง. (2542). “ตราไปรษณียากรที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542”. ใน
 คณะอนุกรรมการสาขาจัดทำหนังสือที่ระลึก (บ.ก.). *งานแสดงตราไปรษณียากรแห่งชาติ
 ครั้งที่ 13 พ.ศ. 2542 THAIPLEX'99*. พิมพ์ครั้งที่ 1. หน้า 67 - 71. กรุงเทพฯ: การสื่อสาร
 แห่งประเทศไทย.

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. “ปี 2553...ปีทองข้าวไทย (มองเศรษฐกิจฉบับที่ 2701)”. จาก <https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-econ/business/Pages/24422.aspx>.
 เผยแพร่เมื่อ 1 ธันวาคม 2552. [สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2566].

อานัฐชัย รัตตกุล. (2546). *หลักฐานประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยจากการศึกษา
 การไปรษณีย์*. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984) จำกัด.

- อาสา คำภา. (2564). *กว่าจะครองอำนาจนำ: การคลี่คลายตัวของเครือข่ายในหลวงภายใต้ปฏิสัมพันธ์ชนชั้นนำไทย ทศวรรษ 2490 - 2530*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- อุกฤษฏ์ อุเทนสุต. (2560). *King Bhumibol Definitive Issue แสตมป์พระบรมรูปรัชกาลที่ 9*. กรุงเทพฯ: บริษัท ไอที ออล ดิจิตอล พรินท์ จำกัด.
- เอนก นาวิกมูล. (2552). *ฉลากคลาสสิก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- เอนก นาวิกมูล และธงชัย ลิขิตพรสวรรค์. (2558). *ประวัติายาลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิมพ์คำ.
- K@POOK!. “เปิดภาพแสตมป์เฉลิมพระเกียรติ 70 ชุด 70 ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9”. จาก <https://hilight.kapook.com/view/143631>. เผยแพร่เมื่อ 9 พฤศจิกายน 2559. [สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2565].
- MRG Online. “ผสมเทียมช้าง แก้วกฤตช้างไทยสูญพันธุ์”. จาก <https://mgronline.com/qol/detail/9500000105409>. เผยแพร่เมื่อ 7 กันยายน 2550. [สืบค้นเมื่อ 7 มกราคม 2566].
- Stamp in Love. “ยุวกษัตริย์ในยุค “รัฐนิยม” บนแสตมป์รัชกาลที่ 8”. จาก <https://www.facebook.com/256405714372136/posts/>. เผยแพร่เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2564. [สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2566].

เอกสารอ้างอิงภาษาต่างประเทศ

- Kittisak Sujittarom. (2022). “Becoming the Father of the National: An Intellectual History of Paternal Monarchy during the Reign of King Bhumibol Adulyadej”. [Unpublished Doctoral Thesis]. Waseda University.

“...การกระจายทรัพยากรทางการเมืองและเศรษฐกิจ
อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมไปสู่คนหมู่มาก
จึงเป็นสิ่งที่บั่นทอนความมั่งคั่งของกลุ่มคนเหล่านี้
เพราะฉะนั้นคนกลุ่มนี้จึงเกิดความรู้สึกหวาดกลัว
ถ้าหากอำนาจถูกกระจายไปในวงกว้าง
เพราะนั่นคือการสูญเสียอำนาจนำ
และความเป็นอภิสิทธิชนเหนือประชาชนหมู่มาก
การหยิบยกหนังสือ Animal Farm ขึ้นมานั้น
จึงเป็นสิ่งที่มีความ
รวมทั้งมีเหตุผลที่ตรงมาอย่างดีแล้วอยู่เบื้องหลัง
เราจะเห็นได้ว่า หลักการความเสมอภาค
มักจะถูกสนับสนุนและถูกกล่าวหาอยู่เสมอ...”

๑ การต่อสู้เพื่อความเสมอภาค การได้กลับแบบไม่เท่าเทียม

ธวัชชัย พิณะพงษ์¹⁰⁶

แนวคิดความเสมอภาคทางการเมือง

แนวคิดว่าด้วยความเสมอภาคทางการเมือง นับว่าเป็นสิ่งมีความสำคัญในระบบการเมืองแบบสมัยใหม่ (Modern politics) เพราะการที่สังคมไทยจะได้รับการยอมรับเช่นเดียวกันกับนานาอารยประเทศนั้น สิ่งแรกที่จะใช้เป็นเส้นแบ่งคือ ความเสมอภาคกันในหมู่ประชาชนพลเมือง เงื่อนไขดังกล่าวเคยถูกใช้กับสยามประเทศแล้ว เมื่อครั้งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ซึ่งเห็นได้จากเอกสารจดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1228 เลขที่ 117 ซึ่งเป็นจดหมายที่ส่งไปยังพระพิเทศพานิช กงสุลสยามเมืองสิงคโปร์ พ.ศ. 2408 ความบางตอนระบุไว้ว่า

*“การข้างยุโรปข้างอเมริกาข้างอเมริกาเปนเมืองไกลตาไกลวิไลถึงจะเอามาคิดเป็นอย่างก็หาใช้ไม่ได้ เพราะข้างชาวยุโรปเขาเข้าใจว่าเป็นคนเหมือนกัน ฝ่ายพวกเรานั้นชาวยุโรปเขาคิดว่าเหมือนหนึ่งสัตว์ป่า สัตว์เถื่อนอย่างลิงค่างแลไร ๆ เห็นไม่มีใครจะตัดสินยุติธรรมให้เหมือนคนไหนคนไปตีต้อนไล่สัตว์ป่า”*¹⁰⁷ (ตัวหนาโดยผู้เขียน)

¹⁰⁶ นักประวัติศาสตร์ จบการศึกษารัฐศาสตร์บัณฑิต (การเมืองการปกครอง) วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

¹⁰⁷ จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1228 เลขที่ 117 จดหมายถึงพระพิเทศพานิช กงสุลสยามเมืองสิงคโปร์ พ.ศ. 2408 อ้างใน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, *แนวพระราชดำริเก้าวรัชกาล*. (กรุงเทพฯ: ศุภสภา, 2527), 70-72.

เงื่อนไขที่ชนชาติตะวันตกมองสยามในขณะนั้นคือ เป็นชนชาติที่ไร้อารยะ เพราะฉะนั้นถ้าหากราชอาณาจักรสยามต้องการได้รับการรับจากชนชาติตะวันตก จึงต้องเร่งทำให้ราษฎรมีสติ มีเสียง ไม่ตกอยู่ในฐานะไพร่หรือทาส ดังที่ชาวตะวันตก ให้เหตุผลว่าป่าเถื่อน การให้สิทธิ เสรีภาพ และความเท่าเทียมจึงเป็นเหมือนการทำให้ ราชอาณาจักรสยามได้สิทธิเท่าเทียมกับประเทศอื่น ๆ ในระบบการเมืองโลกในขณะนั้น ฉะนั้นแล้วจึงต้องมีการปฏิรูปและการเลิกทาสในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

ด้วยเหตุนี้ความเสมอภาคทางการเมืองของราษฎรจึงเป็นสิ่งสำคัญ ในแง่ที่ว่า เราจะไม่สามารถทัดเทียมกับนานาประเทศได้ ถ้าหากผู้คนในประเทศยังไม่มีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ต้องมีระบอบการปกครองที่ทำให้ประชาชนมีสิทธิทางการเมืองที่เท่าเทียมกันเสียก่อน ต่างชาติจึงจะมองเราเท่าเทียมกันกับพวกเขา ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าชนชาติคนในชาติด้วยกันเอง ยังมองกันด้วยความไม่เท่าเทียมกันแล้ว และแน่นอนว่าคนต่างชาติ ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม ย่อมมองเราในฐานะที่ด้อยกว่าเช่นกัน

ในประวัติศาสตร์การเมืองของไทยนั้น มีความพยายามหลายครั้งที่จะทำให้ ประชาชนมีสิทธิทางการเมืองในด้านต่าง ๆ ที่เสมอภาคกัน การปฏิวัติสยามในปี พ.ศ. 2475 เป็นอีกครั้งที่มีความสำคัญ คณะราษฎรมีความพยายามที่จะสถาปนาหลักการ ดังกล่าว ซึ่งเห็นได้จาก “คำแถลงการณ์ ฉบับที่ 1” ของคณะราษฎรในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งมีการกล่าวถึงหลักการความเสมอภาคทางการเมือง รวมทั้งความจำเป็น ที่ต้องเร่งทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว ความบางตอนระบุว่า

“ราษฎรทั้งหลายจงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎรให้ทำกิจอันจะคงอยู่ชั่วดินฟ้านี้ ให้สำเร็จ คณะราษฎรขอให้ทุกคนที่มีได้ร่วมมือเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลกษัตริย์เหนือ กฎหมายพึงตั้งตนอยู่ในความสงบและตั้งหน้าทำมาหากิน อย่าทำการใด ๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎร การที่ราษฎรช่วยคณะราษฎรนี้ เท่ากับราษฎรช่วยประเทศ และช่วยตัวราษฎร บุตร หลาน เหลน ของตนเอง ประเทศจะมีความเป็นเอกราชอย่าง พร้อมบริบูรณ์ ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะต้องมีงานทำไม่ต้องอดตาย ทุกคนจะมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสพวกเจ้า

หมดสมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่ง queทุกคนพึงปรารถนาคือ ความสุขความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่า ‘ศรีอาริยะ’ นั้น ก็จะต้องบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า” ¹⁰⁸ (ตัวหนาโดยผู้เขียน)

ความพยายามในการทำให้ราษฎรมีอำนาจและสิทธิทางการเมืองของคณะราษฎร ยังเห็นได้จากการประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ฉบับวันที่ 27 มิถุนายน 2475 ซึ่งความเสมอภาคดังกล่าว นั้น ได้ถูกแสดงผ่านการมอบอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศให้เป็นของราษฎรตามมาตรา 1 ซึ่งในก่อนหน้านั้นไม่ส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารราชการใด ๆ ของรัฐ ความดังกล่าวระบุไว้ว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย”¹⁰⁹

การให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิและความเสมอภาคของคณะราษฎร ยังได้รับการระบุไว้อีกครั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามฉบับต่อมา ที่ประกาศใช้ในวันที่ 10 ธันวาคม 2475 ในมาตรา 12 ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับความเสมอภาคระบุไว้ว่า

“ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนี้บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายฐานะตริศักดิ์โดยกำเนิดก็ดัดโดยแต่งตั้งก็ดัดหรือโดยประการอื่นใดก็ดัดไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิอย่างใดเลย”¹¹⁰

ฉะนั้นแล้ว จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า หลักการความเสมอภาคทางการเมืองเริ่มก่อตัวและได้เข้ามามีส่วนสำคัญในทางการเมืองนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 มาแล้วเป็นอย่างดี ต่อจากนั้นได้เริ่มเด่นชัดขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยในยุคถัดมา

¹⁰⁸ ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เวลาประมาณ 6 โมงเช้า (เวลาตามนัดหมาย) ผู้อ่านประกาศฉบับนี้คือ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา

¹⁰⁹ มาตรา 1 พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ประกาศใช้ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จาก *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 49, วันที่ 27 มิถุนายน 2475, หน้า 166-179.

¹¹⁰ มาตรา 12 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ประกาศใช้ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 จาก *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 45, วันที่ 10 ธันวาคม 2475, หน้า 529-551.

ท่าทีการไม่ยอมรับแนวคิดด้วยความเท่าเทียม

ความเสมอภาคทางการเมือง (equality) นับว่าเป็นหลักการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะความเสมอภาคจะเป็นกรอบและทิศทางในกำหนดสิ่งต่าง ๆ ในทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นหลักการหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียง ในการลงคะแนนเลือกตั้ง สิทธิทางการเมืองตามกระบวนการยุติธรรม สิทธิในการได้รับการศึกษาตามมาตรฐานแห่งรัฐที่ควรจะเป็น หรือแม้แต่สิทธิในการได้รับการดูแลจากรัฐเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย

การกำหนดให้สิทธิในด้านต่าง ๆ ของพลเมืองเท่าเทียมกันจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ เพราะอย่างน้อย ๆ ก็คือหลักประกันและมาตรฐานในทางสังคมว่าไม่มีอภิสิทธิ์ชน ไม่มีใครได้รับสิทธิในด้านต่าง ๆ เหนือกว่ากันและกัน หรือละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่น ๆ ได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า หลักการแห่งความเสมอภาคทางการเมือง คือสิ่งที่ใช้ในการยับยั้งการมีสิทธิมีเสียงที่เหนือกว่าผู้อื่น ๆ หรือการใช้สิทธิในขอบเขตที่เกินเลยไปจากสิ่งที่ควรจะเป็น

เช่นนั้นแล้ว การมีหลักประกันทางกฎหมายในเรื่องสิทธิและความเท่าเทียมจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะนั่นเท่ากับว่าสิทธิของพลเมืองได้รับการปกป้องอย่างเสมอภาค ไม่มีใครหรือผู้ใดสามารถที่จะทำการละเมิดได้ ไม่เว้นแม้แต่หน่วยงานความมั่นคงหรือองค์กรของรัฐ

อย่างไรก็ตาม ในการเมืองไทยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า การขึ้นมามีอำนาจของรัฐบาลทหาร หรือ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ทำให้สถานะหรือตัวตนของพวกเขายู่เหนือกฎหมายเรื่องสิทธิและความเสมอภาค รัฐบาลทหารได้รับสิทธิบางอย่างที่เหนือกว่าประชาชนหรือพลเมืองอื่น ๆ ทั่วไป การมีสถานภาพที่เหนือกว่าผู้อื่นนี้ จึงเป็นสิ่งที่ขัดกับหลักการแห่งความเสมอภาคทางการเมืองอย่างร้ายแรง เพราะสิ่งที่ตามคือการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างกว้างขวาง

อำนาจสิทธิขาดของรัฐบาลทหารขณะนี้เป็นที่ทราบดีว่าส่วนใหญ่แล้วมาจากมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 ซึ่งระบุว่า

“บรรดาการกระทำทั้งหลายซึ่งได้กระทำเนื่องในการยึดและควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ของหัวหน้าและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ รวมทั้งการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำดังกล่าวหรือของผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากหัวหน้า หรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือของผู้ซึ่งได้รับคำสั่งจากผู้ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าหรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติ อันได้กระทำไปเพื่อการดังกล่าวข้างต้นนั้น การกระทำดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ไม่ว่าจะเป็นการกระทำเพื่อให้มีผลบังคับในทางรัฐธรรมนูญ ในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ รวมทั้งการลงโทษและการกระทำอันเป็นการบริหารราชการอย่างอื่น ไม่ว่ากระทำในฐานะตัวการผู้สนับสนุน ผู้ใช้ให้กระทำ หรือผู้ถูกใช้ให้กระทำ และไม่ว่ากระทำในวันที่กล่าวนั้นหรือก่อนหรือหลังวันที่กล่าวนั้น หากการกระทำนั้นผิดต่อกฎหมาย ให้ผู้กระทำพ้นจากความผิดและความรับผิดโดยสิ้นเชิง”¹¹¹

จากข้างต้นจึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า อำนาจสิทธิขาดนี้ได้เป็นเหมือนโล่กำบัง และดาบอาญาสิทธิ์ให้กับพวกเขา รวมทั้งได้ทำให้คนกลุ่มดังกล่าวมีสถานะเหนือกว่าคนอื่น ๆ ทั่วไป

เช่นนั้นแล้วการปกครองของ คสช. จึงเป็นตัวอย่างของส่วนผสมของการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย และคณาธิปไตยได้เป็นอย่างดี และนี่จึงเป็นเหตุผลว่าทำไม คสช. จึงไม่สามารถปกครองและบังคับใช้กฎหมายด้วยความเสมอภาคและทั่วถึงได้

การเริ่มแนวคิดความไม่เสมอภาคเพื่อก่อการรัฐประหาร

สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ คสช. ปกครองประเทศด้วยความเสมอภาคไม่ได้คือ ในการชุมนุมของกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ในช่วงก่อนการรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 มีแกนนำหลายท่านเคยแสดงข้อคิดเห็นทางการเมืองในลักษณะที่ตรงข้ามกันกับความเท่าเทียมกันอย่างสิ้นเชิง

¹¹¹ มาตรา 44 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ให้ไว้ ณ วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 จาก *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 ตอนที่ 55 ก, หน้า 1.

หากพิจารณาอย่างละเอียดในขณะนั้นจะพบว่า การประท้วงในครั้งนี้คือสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งในการทำให้ทหารออกมาก่อรัฐประหารในเวลาต่อมา การใช้กลุ่มคนที่มีความเชื่อว่าสิทธิและเสียงของตนอยู่เหนือคนอื่นในครั้งนี้ จึงบ่งบอกกรอบคิดบางอย่างของทหารคณะดังกล่าวในขณะเดียวกัน

วันที่ 18 พฤศจิกายน 2554 ภายใน “งานเสวนาพิเศษพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษ ข้าเดิมวิกฤตประชาธิปไตย” ซึ่งจัดโดยกลุ่มสยามสามัคคีและภาคีเครือข่ายที่อาคารลีลาศ สวนลุมพินี ดร. เสรี วงษ์มณฑา ซึ่งต่อมาเป็นแกนนำคนสำคัญของ กปปส. ได้กล่าวปราศรัยกับประชาชนผู้ที่เข้าร่วมงานในครั้งนั้นว่า

“พวกของเขามาอ้างว่า เขาเป็นตัวแทนคน 15 ล้านคน เขาเป็นตัวแทนคน 15 ล้านคน เขากำลังเล่นปริมาณ ไม่เล่นคุณภาพ มีคน 15 ล้านคนที่ไม่มีคุณภาพ กับมีคน 3 แสนคนที่มีคุณภาพ เราเลือก 3 แสนคนที่มีคุณภาพไม่ดีกว่าหรือ ? ไม่เคยมีรัฐบาลใดที่สูญเสียอำนาจ ด้วยการต่อต้านของประชาชนที่มีจำนวนมากว่าคนที่โหวตให้ไม่ว่าใครก็ตาม โหวตมา 10, 20 ล้าน แต่ไปเพราะคนสามแสนเสมอ คือถ้าจะสู้กัน 15 ล้าน ต้องหา มา 16 ล้าน มันจะนองเลือดก่อนหน้านั้นแน่นอน แต่ในโลกความเป็นจริง คนที่มีคุณภาพเพียงแสน แสนคน จะสามารถล้มรัฐบาล ที่ถูกเลือกตั้งโดยเกินกว่า 10 ล้านคนได้”¹¹²

การปราศรัยในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นภาพสะท้อนของผู้คนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมรับฟัง เพราะสามารถรับรู้ได้ภาพบรรยากาศในระหว่างที่มีการปราศรัย มีประชาชนแสดงความพึงพอใจ รวมทั้งส่งเสียงและตบมือ ในระหว่างที่มีการกล่าวดูหมิ่นว่า 15 ล้านเสียงไม่มีคุณภาพ แน่แน่นอนว่ากรอบคิดดังกล่าวนี้ มีสาระที่เป็นความสำคัญคือ การมองสิทธิทางการเมืองของผู้อื่นว่าด้อยค่า สิทธิของตนมีคุณค่ามากกว่า ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องฟังเสียงของกลุ่มคนดังกล่าว เพราะไม่มีความสำคัญใด ๆ ในทางการเมือง

¹¹² ถอดจากเทปบันทึกภาพ การปราศรัยของ ดร. เสรี วงษ์มณฑา ใน “งานเสวนาพิเศษพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษ ข้าเดิมวิกฤตประชาธิปไตย” ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2554 ซึ่งถูกจัดโดยกลุ่มสยามสามัคคีและภาคีเครือข่าย ณ อาคารลีลาศ สวนลุมพินี

ทำนองเช่นเดียวกัน ในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2556 ทาง Agence France Press ได้มีการรายงานข่าวบทสัมภาษณ์คุณจิตภัทร์ กฤตากร (ภริมย์ภักดี) แกนนำคนสำคัญ ที่มีบทบาทในการปราศรัยบนเวทีของ กปปส. สารที่สำคัญซึ่งทาง AFP นำเสนอคือคำพูดบางตอนที่เกิดขึ้นในระหว่างการสนทนา

“The problem, she added, is that many Thais lack a ‘true understanding of democracy’ . . . Especially in the rural areas. (เธอกำลังเพิ่มเติมว่า ปัญหาคือว่า คนไทยจำนวนมากขาดความเข้าใจที่แท้จริงของประชาธิปไตย . . . โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล)”¹¹³

นับเป็นการนำเสนอกรอบคิดที่ว่า ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยที่ถูกต้องคือสิ่งที่จำเป็นต่อผู้คนในชนบท ต้องเร่งเรียนรู้และปรับตัว แน่แน่นอนว่าการตีความของผู้คนในสังคมขณะนั้น อาจจะไม่ตรงกับสิ่งที่เจ้าตัวต้องการที่จะสื่อสาร ตามที่ได้ออกมาแก้ข่าวความหมายดังกล่าวไปถึงขั้นที่ว่า คนจนในชนบทไร้การศึกษาและโง่เขลา ที่สำคัญมักจะตกเป็นเหยื่อของนักการเมืองอยู่เสมอ

จากที่ได้กล่าวไปในข้างต้น จะเห็นได้ว่านี่คือกรอบแนวคิดพื้นฐานของการก่อตัวก่อนการทำรัฐประหารในปี 2557 ซึ่งแสดงตนเป็นปฏิปักษ์กับหลักการความเท่าเทียมตั้งแต่แรกเริ่ม เช่นนี้แล้วจึงไม่มีหลักการความเสมอภาคทางการเมืองใด ๆ ตามที่รัฐบาลทหารได้โฆษณาชวนเชื่อเนื่องในวาระต่าง ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่ากระบวนการสร้างความชอบธรรมก่อนการทำรัฐประหารของ กปปส. และการเข้าสู่อำนาจพร้อมทั้งการบริหารราชการของ คสช. ก็คือการยืนอยู่ฝ่ายตรงข้ามกับความเสมอภาคทางการเมืองของประชาชนเสมอมา

¹¹³ Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat, “The rise of the Thai upper middle class and its turn against democracy,” in Michael J Montesano, Terence Chong, and Mark Heng, Editors, *After the Coup: The National Council for Peace and Order Era and the Future of Thailand*, (Singapore: ISEAS Publishing, 2019), pp. 24-57.

การโต้กลับต่อแนวอุดมการณ์ความเสมอภาค

ในวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 พล.ท.วีรชน สุคนธปฏิภาค รองโฆษกสำนักนายกรัฐมนตรี ออกมาให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่า พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชาแนะนำให้ประชาชนอ่านหนังสือ *แอนนิมอล ฟาร์ม* (Animal Farm) โดย Gorge Orwell เนื่องจากหนังสือดังกล่าวมีความน่าสนใจ และให้ข้อคิดได้เป็นอย่างดี ดังที่ปรากฏเนื้อหาบางตอนในขณะที่ พล.ท.วีรชน สุคนธปฏิภาค ได้แถลงต่อสื่อมวลชน ความว่า

“วันนี้นายกฯ ยังคงทำงานตามปกติ โดยเฉพาะงานเอกสารที่มีเข้ามาให้พิจารณาทุกวัน และยังฝากแนะนำให้อ่านหนังสือ *Animal Farm* ฉบับภาษาไทย ซึ่งเป็นหนังสือน่าอ่านที่ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี”¹¹⁴

การแนะนำให้อ่านหนังสือดังกล่าว เริ่มเป็นที่สนใจของผู้คนในวงกว้าง และไปสู่การถกเถียงและตั้งคำถามต่าง ๆ นานา ว่าทำไมต้องเป็นหนังสือ *แอนนิมอล ฟาร์ม* ? และในหมู่ของประชาชนที่สนใจติดตามหนังสือเรื่องนี้ ได้มีความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการแนะนำให้อ่าน *Animal Farm* ของท่านนายกประยุทธ์ แท้ที่จริงแล้ว ก็หนีไม่พ้นเรื่องการเมืองนั่นเอง

ในช่วงเวลาประมาณ 21.51 น. ของวันเดียวกันนั้น หนังสือพิมพ์ข่าวสดออนไลน์ ได้นำเสนอข้อความที่อาจารย์เจษฎา เด่นดวงบริพันธ์ อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้เขียนลงใน Facebook ส่วนตัวว่า

“เดี๋ยวนะครับลุง ได้อ่านหนังสือ *Animal Farm* จริง ๆ หรือเปล่าว่าเนื้อหาเป็นยังไง มันหนังสือประชดประชันสังคมมนุษย์ที่มีการทำการยึดอำนาจขึ้นมาปกครองคนอื่นนะครับ หรือว่าลุงเริ่มกลับใจแล้ว ลองอ่าน 1984 เพิ่มอีกเล่มมัยครับ 55”¹¹⁵

¹¹⁴ หนังสือพิมพ์ข่าวสด (ออนไลน์) ประจำวันที่ 29 พฤษภาคม 2562 ประเด็นหัวข้อข่าว “บิ๊กตู่ แนะนำให้อ่านหนังสือ *Animal Farm* นวนิยายการเมืองสัตว์ ที่ยึดอำนาจมนุษย์”, จาก https://www.khaosod.co.th/politics/news_2563470, เผยแพร่เมื่อ 29 พฤษภาคม 2562, [สืบค้นเมื่อ 31 พฤษภาคม 2562].

¹¹⁵ หนังสือพิมพ์ข่าวสด (ออนไลน์) ประจำวันที่ 29 พฤษภาคม 2562 ประเด็นหัวข้อข่าว “โซเชี่ยลลามย้านายกฯแนะให้อ่าน *Animal Farm* จริงหรือ มันเกี่ยวกับยึดอำนาจนะ,” จาก https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_2564535, เผยแพร่เมื่อ 31 พฤษภาคม 2562, [สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2562].

ถัดมาคือนายสุพท สยามวาลา ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหนังสือดังกล่าวไว้เช่นเดียวกัน ความว่า

“เร็ว ๆ เร่เข้ามาจร้า มาอ่านเรื่องย่อของหนังสือที่นายเกราแนะนำให้อ่าน *Animal Farm* แต่ไม่แน่ใจว่านายอ่านหรือยังนะ คริคริ มาอ่านกันตาม link ได้เลยคร้า มีย่อ ๆ มาขมิลงนินสง มีบทเรียนสำคัญเรื่องการใช้อำนาจ เมื่อคนมีอำนาจก็จะใช้อำนาจในทางที่ผิด และยังมีอำนาจมากก็ยังมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจผิดมาก...”¹¹⁶

การให้ข้อคิดเห็นของทั้ง 2 ท่านมีพื้นฐานอยู่บนเรื่องของการเมืองอย่างเห็นได้ชัดเนื่องจาก *Animal Farm* เป็นหนังสือที่ใช้ในการล้อเลียนและเสียดสีการเมือง มีเนื้อหาสาระวิพากษ์วิจารณ์เผด็จการฝ่ายซ้ายเป็นหลัก แต่ก็ไม่ได้เห็นด้วยกับเผด็จการแบบฝ่ายขวา

ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (ออนไลน์) ประจำวันที่ 30 พฤษภาคม 2562 ระบุว่า หนังสือ *Animal Farm* ได้รับการยกย่องจากนิตยสารไทม์ให้เป็นหนึ่งในนิยายภาษาอังกฤษที่ดีที่สุด 100 เรื่อง ระหว่างปี พ.ศ. 2466-2548 ซึ่งต้นฉบับถูกเขียนโดยจอร์จ ออร์เวล นักเขียนชาวอังกฤษ ตีพิมพ์ครั้งแรกในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488 เป็นนิยายเสียดสีเหตุการณ์การปฏิวัติรัสเซียและการใช้อำนาจของโจเซฟ สตาลิน ผู้นำสหภาพโซเวียตหรือรัสเซีย เมื่อต้นศตวรรษที่ 20 ที่ประกาศอิสรภาพจากอำนาจเก่า ประกาศความเท่าเทียมและความยุติธรรม แต่ก็ทำไม่ได้อย่างที่เคยมุ่งไว้¹¹⁷

เมื่อ *Animal Farm* ของ จอร์จ ออร์เวล อยู่ในฐานะของเครื่องมือที่ใช้ในการล้อเลียนและเสียดสีการเมือง ซึ่งมุ่งเน้นที่จะตอบโต้เผด็จการฝ่ายซ้ายเป็นหลัก แต่ก็ไม่ได้เห็นด้วยกับเผด็จการฝ่ายขวาเลยเสียทีเดียว ฉะนั้นแล้วนิยายดังกล่าวจึงมีโอกาที่จะถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ ในการโจมตีหรือใส่ร้ายคู่แข่งทางการเมืองได้เช่นกัน

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹¹⁷ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (ออนไลน์) ประจำวันที่ 30 พฤษภาคม 2562 ประเด็นหัวข้อข่าว “บ๊ิกตู แนะนำให้อ่านหนังสือ *Animal Farm* นวนิยายการเมืองสัตว์ ที่ยึดอำนาจมนุษย์,” จาก <https://www.thairath.co.th/news/society/1580151>, เผยแพร่เมื่อ 31 พฤษภาคม 2562, [สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2562].

อาจกล่าวได้ว่า เนื้อหาส่วนใหญ่ *Animal Farm* คือการนำเสนอแนวคิดด้วยความเท่าเทียม และการเมืองในอุดมคติของลัทธิสังคมนิยม แต่ผลสุดท้ายจบที่การมีรัฐบาลเผด็จการฝ่ายซ้าย เช่นนั้นแล้วการดำเนินเรื่องในหลาย ๆ ตอน จึงมักพบตัวละครที่ชื่อว่า Old Major ที่เป็นหมูและมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่แนวคิดความเท่าเทียมที่สุดโต่ง คำพูดที่สำคัญของ Major ในการกล่าวปลุกระดมสรรพสัตว์ในฟาร์ม มีสาระที่สำคัญว่า

“ต้องไม่มีสัตว์ใดอยู่ในบ้าน นอนบนเตียง สวมเสื้อผ้า ดื่มแอลกอฮอล์ สูบบุหรี่ แตะเงิน หรือเกี่ยวข้องกับการค้า พฤติกรรมทั้งหมดของมนุษย์คือสิ่งชั่วร้าย และนอกเหนือจากนี้ทั้งหมด ต้องไม่มีสัตว์ใดกดขี่ข่มเหงสัตว์ประเภทอื่น อ่อนแอหรือเข้มแข็ง แยกย่อยหรือเรียบง่าย พวกเราทั้งหมดคือพี่น้องกัน ต้องไม่มีสัตว์ใดฆ่าสัตว์อื่น สัตว์ทุกตัวเท่าเทียมกัน”¹¹⁸

สิ่งหนึ่งที่เป็นสาระสำคัญที่หนังสือ *Animal Farm* พยายามนำเสนอนอกเสียจากความเท่าเทียมที่สุดโต่งคือ การนำเสนอภาพการขูดรีดแรงงานและการกดขี่ของมนุษย์

“มนุษย์คือสิ่งมีชีวิตเพียงอย่างเดียวที่บริโภคโดยปราศจากการผลิต เขาไม่ได้ให้น้ำนม เขาไม่ได้วางไข่ เขาอ่อนแอเกินกว่าที่จะอุดคั่นไถ เขาไม่สามารถวิ่งได้เร็วพอที่จะจับกระต่าย แต่ทว่าเขากลับเป็นนายของสรรพสัตว์ทั้งหมด”¹¹⁹

ความพยายามในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมของเหล่าสรรพสัตว์ในฟาร์ม มีลักษณะที่คล้ายกับการปราบปรามเหล่านายทุนดังที่ปรากฏในประวัติศาสตร์การเมืองของสหภาพโซเวียต หรือแม้แต่กระทั่งในจีนเอง คำพูดที่เป็นคำขวัญในการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อปลุกระดมมีอยู่ว่า

¹¹⁸ Gorge Orwell, *Animal Farm: A Fairy Story*, (Aylesbury: The English Language Book Society, 1967), pp. 12, “No animal must ever live in a house, or sleep in a bed, or wear clothes, or drink alcohol, or smoke tobacco, or touch money, or engage in trade. All the habits of Man are evil. And, above all, no animal must ever tyrannize over his own kind. Weak or strong, clever or simple, we are all brothers. No animal must ever kill any other animal. All animals are equal.”

¹¹⁹ *Ibid*, pp. 9, “Man is the only creature that consumes without producing. He does not give milk, he does not lay eggs, he is too weak to pull the plough, he cannot run fast enough to catch rabbits. Yet he is lord of all the animals.”

“และในหมู่สรรพสัตว์ของพวกเรา ขอให้มีความสามัคคีที่แท้จริง ขอให้เป็น
สหายร่วมต่อสู้ ที่มีจิตใจเป็นหนึ่งเดียวกัน เพราะมนุษย์ทุกคนคือศัตรู และสัตว์ทุกชนิด
คือสหาย”¹²⁰

ฉะนั้นแล้ว ในภาพรวมของหนังสือ *Animal Farm* มันก็คือการนำเสนอ
ความเท่าเทียมกันแบบอุดมคติที่สุดโต่งของลัทธิสังคมนิยม รวมทั้งความล้มเหลวและ
ความเลวร้ายของการปกครองประเทศตามแบบเผด็จการฝ่ายซ้าย ซึ่งการหยิบยกขึ้นมา
แนะนำให้ประชาชนได้อ่านนั้น แน่นนอนว่าย่อมมีทัศนคติทางการเมืองที่ได้รับจาก
การอ่าน ถึงแม้จะบอกว่าไม่เกี่ยวกับการเมือง เพราะหนังสือดังกล่าวได้พยายามที่จะ
วิพากษ์หลักการสำคัญของลัทธิสังคมนิยม นั่นก็คือความเท่าเทียมกันทางการเมือง

เมื่อรัฐบาลนำเอาการวิพากษ์หลักการความเท่าเทียมกันจากในหนังสือ *Animal Farm* ใช้ในสังคมไทย ในอีกแง่หนึ่งนั่นก็คือการตอบโต้ฝ่ายประชาธิปไตยหัวก้าวหน้า
ที่เชื่อมั่นในความเท่าเทียม และออกมาเคลื่อนไหวเพื่อวิพากษ์ความเหลื่อมล้ำในสังคม
ที่เกิดขึ้นในยุครัฐบาล คสช. เช่นนั้นแล้วภาพความเลวร้ายของการปกครองแบบลัทธิ
สังคมนิยมในหนังสือดังกล่าวจึงถูกใช้เป็นข้อคิดเพื่อตักเตือน และชี้ให้เห็นว่าได้เกิด
วุ่นวายขึ้นในฟาร์มหรือในประเทศที่มีความพยายามในการสถาปนาสังคมอุดมคติตาม
ลัทธิสังคมนิยม

อย่างไรก็ตาม การแนะนำหนังสือดังกล่าวสู่สาธารณชน ในอีกแง่หนึ่งนั่นก็คือ
การใช้หนังสือ *Animal Farm* ในฐานะเครื่องมือสำหรับการตอบโต้หลักการความเสมอภาค
ทางการเมือง ที่ถูกนำเสนอโดยฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาลทหาร และฝั่งตรงข้ามกับรัฐบาล
ดังกล่าว ที่นำเสนอหลักการนี้อย่างตรงไปตรงมาและบทบาทสำคัญในขณะนี้คือ
พรรคการเมืองหรือนักการเมืองที่ไม่ต้องการเห็นการสืบทอดอำนาจของรัฐบาล คสช.
รวมทั้งนิสิตนักศึกษา นักกิจกรรม และประชาชนทั่วไปที่เรียกร้องประชาธิปไตย

¹²⁰ *Ibid*, pp. 11, “And among us animals let there be perfect unity, perfect comradeship in the struggle. All men are enemies. All animals are comrades.”

กระบอกเสียงแห่งความเท่าเทียมผ่านผู้นำของพรรคการเมืองต่าง ๆ

ในสาระถัดไป ผู้เขียนจะนำเสนอวาทะของนักการเมือง รวมทั้งหลักการของพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหลักการความเสมอภาค เพื่อชี้ให้เห็นว่า แท้ที่จริงรัฐบาลทหารต้องการที่จะสื่อความโดยนัยไปยังกลุ่มคนดังกล่าวฝ่ายตรงข้าม และที่สำคัญเราจะได้เห็นวาทะและการเรียกร้องความเท่าเทียม ในช่วงก่อนหน้าที่รัฐบาลจะออกมาพูดเกี่ยวกับหนังสือดังกล่าว ซึ่งจะทำให้เราเห็นชัดเจนขึ้นว่า *Animal Farm* คือการโต้ตอบทางการเมืองการต่อว่าฝ่ายที่อ้างแต่ความชอบธรรม

ขอเริ่มต้นที่พรรคเสรีรวมไทยของ พล.ต.อ.เสรีพิศุทธ์ เตมียาเวส ในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง ได้มีการนำเสนอนโยบายของพรรค ซึ่งส่วนหนึ่งมีการนำเสนอว่า “หยุดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำของคนในชาติ”¹²¹ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารของรัฐบาลทหาร ซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม รวมทั้งช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยขึ้นอย่างมหาศาล

ถัดมาคือพรรคประชาชาติ ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 ที่จังหวัดปัตตานี พันตำรวจเอกทวี สอดส่อง เลขาธิการพรรคประชาชาติ ได้กล่าวปราศรัยถึงเจตนารมณ์ของพรรคว่า “มนุษย์นั้นเท่าเทียมกัน มีความเห็นพ้องถึงการเป็นมนุษย์นิยามมากกว่าวัตถุนิยม ดังนั้นการพัฒนามนุษย์นั้นเหนือกว่าการพัฒนาด้านวัตถุ และการพัฒนามนุษย์ที่ดีที่สุดนั้นคือการศึกษา ที่พรรคประชาชาติเชื่อว่านั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในชาติ”¹²² และอีกตอนหนึ่งว่า “เราจึงเน้นหนักในเรื่องการศึกษาที่รัฐต้องจัดบริการให้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ถึงปริญญาตรี โดยสอดคล้องกับการบริการรักษาพยาบาลที่นับเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนเสมอกัน โดยรัฐจะต้องจัดบริการด้านสาธารณสุขให้มีไว้เพื่อรับใช้ประชาชนโดยหน้าที่รัฐ”¹²³

¹²¹ Voice TV – รายงานประจำวันที่ 12 มีนาคม 2562 ประเด็นหัวข้อข่าว “เสรีรวมไทย หนุนเสรีกัญชาตั้ง 1 สหกรณ์ 1 ตำบลดูแล,” จาก <https://voicetv.co.th/read/HzboPO7gG>, เผยแพร่เมื่อ 12 มีนาคม 2562, [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

¹²² Voice TV – รายงานประจำวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2562 ประเด็นหัวข้อข่าว “ประชาชาติ ปราศรัยปัตตานี ชูธงกระจายอำนาจ ยึดหลักการสิทธิขั้นพื้นฐาน,” จาก <https://voicetv.co.th/read/1UQCulnlk>, เผยแพร่เมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2562, [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

¹²³ เรื่องเดียวกัน

จากการปราศรัยของพันตำรวจเอกทวี สอดส่อง เลขาธิการพรรคประชาชาติ ดังกล่าว อาจนับได้ว่าเป็นการยืนยันในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่ควรได้รับอย่างเท่าเทียมกันจากรัฐ นับว่าเป็นคำกล่าวปราศรัยที่ชวนปลุกเร้า กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกคล้อยตาม รวมทั้งการเป็นปากเสียงให้กับประชาชน ในฐานะพรรคการเมืองในการเลือกตั้งครั้งนี้

ต่อมาคือพรรคเพื่อชาติ ในวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 ดร.รยุศด์ บุญทัน รองโฆษกพรรคเพื่อชาติ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเสมอภาคและสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นว่า “การเมืองไทยทุกวันนี้ พลิกหลักการทุกชั้นทุกตอน ทั้งหลักการทางคณิตศาสตร์ ตรรกะแห่งนิติรัฐ นิติธรรม ตลอดจนหลักแห่งความเท่าเทียมและความเสมอภาค ผลลัพธ์ที่ออกมาทุกอย่างช่างย้อนแย้งกับสิ่งที่ควรจะเป็น หรือสิ่งที่ต้องเป็นตามหลักการประชาธิปไตย”¹²⁴

ในส่วนของพรรคเพื่อไทย ในวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2561 ได้มีการประชุมใหญ่ที่พรรค เพื่อที่จะรับรองร่างข้อบังคับพรรคฉบับใหม่¹²⁵ และในข้อที่ 9 (4) ของร่างฉบับนี้ ได้ระบุเกี่ยวกับหลักการความเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะในมิติทางด้านเศรษฐกิจและปากท้อง ความว่า “ขจัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจการเมือง สังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ยกย่องคุณภาพชีวิตของประชาชน”¹²⁶ หลักการความเท่าเทียมกันทางการเมือง ในşikทางฝั่งพรรคเพื่อไทยนี้มีสมาชิกและแกนนำของพรรคจำนวนหลายคน ได้ให้ข้อคิดเห็นและพูดถึงหลายครั้งด้วยกัน ในบริบททางการเมืองของสังคมไทยที่กำลังเป็นอยู่ ในที่นี้ขออนุญาตกล่าวถึงเฉพาะแกนนำ

¹²⁴ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (ออนไลน์), “เพื่อชาติ แฉว การเมืองเข้ายุคพรรคชนะเลือกตั้งอันดับ 1 ยอมทุกอย่าง,” จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/1578303>, เผยแพร่เมื่อ 28 พฤษภาคม 2562, [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

¹²⁵ หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ (ออนไลน์), “เพื่อไทยประกาศ 9 อุดมการณ์พรรค บัดมีใบสั่งตั้งหัวหน้า,” จาก <https://www.posttoday.com/politic/news/566392>, เผยแพร่เมื่อ 3 ตุลาคม 2562, [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

¹²⁶ ร่างข้อบังคับพรรคเพื่อไทย ข้อ 9 (4) ร่างข้อบังคับพรรคดังกล่าวได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกพรรคในการประชุมพรรค วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2561.

ของพรรค ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเลือกตั้งที่ผ่านมา ในวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2562 ทางรายการ Wake Up News ของ Voice TV ได้นำเสนอการออกมาให้สัมภาษณ์ตอบโต้ของคุณหญิงสุรารัตน์ ในกรณีทีรัฐบาลได้กล่าวหาว่าการเมืองว่า มีต้องการที่จะสืบทอดอำนาจเช่นกัน เนื้อหาสาระที่สำคัญที่คุณหญิงให้สัมภาษณ์คือ

“พลเอกประยุทธ์อาจจะเข้าใจอะไรผิดนะค่ะ อาจจะต้องไปเรียนรู้ประชาธิปไตย หลักการประชาธิปไตยใหม่ (อย่า) เพียงแต่พยายามจะเข้ามาสืบทอดอำนาจและเอาสื่อคลุมประชาธิปไตยมาคลุมเท่า ถ้าพลเอกประยุทธ์จะเข้ามาอย่างแฟร์เกม จะเข้ามาอย่างเสมอภาค และเข้ามาในกติกาประชาธิปไตยสากล ไม่มีใครว่าคุณได้ว่าคุณสืบทอดอำนาจ นักการเมืองทุกคนไม่ว่าจะพรรคไหน เขาเข้ามาในกติกาที่เท่ากัน แล้วให้ประชาชนเลือก วันนี้กติกาที่พลเอกประยุทธ์กำลังจะเข้ามานั้น มันเท่ากันไหมคะ ?”¹²⁷

จากที่คุณหญิงสุรารัตน์ได้กล่าวนั้น ที่จริงแล้วก็คือบทบาทและสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมของรัฐบาล คสช. ซึ่งอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ที่ประชาชนและนักการเมืองจากพรรคการเมืองต่าง ๆ ให้การยอมรับ ในการเลือกตั้งที่กำลังจะเกิดขึ้น ในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 เป็นการเริ่มต้นที่มีแต้มต่อที่ล่วงหน้าในการขึ้นสู่อำนาจนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง

และสุดท้ายคือพรรคอนาคตใหม่ (The Future Forward Party) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองหน้าใหม่ ที่มีความชัดเจนสำหรับเรื่องความเสมอภาคอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งสามารถเห็นได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่ทางพรรคได้จัดทำขึ้น เพื่อแนะนำพรรคให้กับประชาชนได้รู้จัก อุดมการณ์ความเท่าเทียมของพรรคอนาคตใหม่ ได้ถูกอธิบายไว้ในเอกสาร “ได้เวลาอนาคตใหม่ (The Futurista’s Guide)” ความว่า

“พรรคอนาคตใหม่ยึดมั่นในหลักประชาธิปไตย นิติรัฐ คัดค้านความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม การกระจายอำนาจ ความหลากหลายทางเพศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจที่แข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรม ปราศจากการผูกขาด การพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึง

¹²⁷ ถอดเทปการให้สัมภาษณ์ของคุณหญิงสุรารัตน์ เกยุราพันธุ์ จากรายการ Wake Up News “สุรารัตน์แนะนำประยุทธ์ไปเรียนประชาธิปไตยใหม่” ของ Voice TV, เผยแพร่ในวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2562.

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างระบบสวัสดิการ และการสร้างโอกาสให้แก่นุชน้อยในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณภาพตั้งแต่เกิดจนตาย”¹²⁸

ในส่วนของคุณธนธร จีรุงเรืองกิจ ในฐานะของหัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ ที่ได้มีการแสดงข้อความเห็นเกี่ยวกับความเสมอภาค ภายใต้บริบทของสังคมไทยไว้อย่างแหลมคมและหนักแน่น ความว่า

“มาร่วมกันสร้างสังคมใหม่ที่ก้าวหน้า ยุติธรรม และเท่าเทียม เพื่อที่ในอนาคตเราจะส่งต่อสังคมที่น่าอยู่กว่าปัจจุบันให้แก่คนรุ่นต่อไป”¹²⁹

หรือในทำนองเช่นเดียวกันในเอกสาร “เปิดวิสัยทัศน์ เปลี่ยนอนาคต คู่มือนโยบายพรรคอนาคตใหม่” ซึ่งมีความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า สังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำสูง ทรัพยากรกระจุกตัวอยู่เพียงกลุ่มคนไม่กี่คนในสังคม ความดังกล่าวมีอยู่ว่า “สังคมของเราที่ความเหลื่อมล้ำมหาศาล ทรัพยากรของประเทศใช้ไปเพื่อความมั่งคั่งของกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน คนจนในประเทศนี้ไม่เคยได้เข้าถึงสวัสดิการที่ดีจากรัฐ คนจนในประเทศนี้ไม่เคยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่ดี”¹³⁰

สอดคล้องกับอาจารย์ปิยบุตร แสงกนกกุล เลขาธิการพรรคอนาคตใหม่ ซึ่งได้ให้น้ำหนักของการอธิบายไปที่ตัวโครงสร้างแบบรวมศูนย์ของประเทศไทยเป็นหลัก ความว่า “พรรคอนาคตใหม่มีเจตจำนงทางการเมืองในการยุติรัฐราชการรวมศูนย์ กระจายอำนาจครบวงจร เพราะเราเชื่อว่าความเหลื่อมล้ำทางอำนาจ คือรากฐานของปัญหาประเทศไทย ปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนจะไม่สามารถถูกแก้ไขได้ ถ้าไม่นำอำนาจในการกำหนดชะตาชีวิตและแก้ไขปัญหาของประชาชนในพื้นที่มาไว้ใกล้มือประชาชนที่สุด”¹³¹

¹²⁸ เอกสารแนะนำพรรคอนาคตใหม่ ได้เวลาอนาคตใหม่: The Futurista's Guide, หน้า 12-13. จาก https://en.futureforwardparty.org/wp-content/uploads/2018/09/FuturistaGuide_EN_Final.pdf, [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

¹²⁹ เพิ่งอ้าง, หน้า 11-13.

¹³⁰ เอกสารคู่มือพรรคอนาคตใหม่ เปิดวิสัยทัศน์ เปลี่ยนอนาคต คู่มือนโยบายพรรคอนาคตใหม่, หน้า 4-5, จาก https://futureforwardparty.org/wp-content/uploads/2019/02/policybook.pdf?fbclid=IwAR34T-7v5OKgZv7yy1_GuyepvOzFEp19nwHeR-FqfLRyI-JWbW7JH8Jh10. [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

¹³¹ เพิ่งอ้าง, หน้า 13.

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในช่วงต้นจะเห็นได้ว่า นี่คือกลุ่มคนและพรรคการเมืองที่มีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิและความเสมอภาคอย่างแข็งขัน เพราะเป็นฝ่ายที่ประกาศจุดยืนทางการเมืองที่ชัดเจนว่า ไม่สนับสนุนรัฐบาลทหาร หรืออาจกล่าวได้ว่า พรรคการเมืองและผู้คนเหล่านี้ คือกลุ่มคนที่รัฐบาลต้องการที่ตอบโต้ เช่นนั้นแล้วในอีกแง่หนึ่ง การแนะนำหนังสือ *Animal Farm* ของทางรัฐบาลทหาร จึงมีความหมายในทางการเมือง ในฐานะการวิจารณ์ฝ่ายก้าวหน้าที่เรียกร้องความเสมอภาคอย่างแข็งขัน

ซึ่งแน่นอนว่าการเรียกสิ่งดังกล่าวนี้ สำหรับรัฐบาลทหารแล้ว คือสิ่งที่ค่อนข้างสุดโต่ง ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วคือสิ่งที่ควรจะเป็น ในบริบทของสังคมไทย เพราะฉะนั้นแล้ว *Animal Farm* จึงเป็นการฉกฉวยเพื่อยับยั้งเนื้อหาบางส่วน เพื่อใช้ในทางการเมือง นั่นก็คือเพื่อตอบโต้ฝ่ายตรงข้าม โดยพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า อุดมการณ์ความเท่าเทียมกันในทางการเมืองแบบฝ่ายซ้าย สุดท้ายแล้วจบลงด้วยความล้มเหลว

ดังที่ในรายการ *สมหวัคิต* (2 เดือนผ่านไป ยังไม่มีรัฐบาลจากการเลือกตั้ง) ประจำวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 ของ Voice TV ได้มีการวิเคราะห์ถึงใจความที่เป็นสาระของหนังสือดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจและแหลมคม ซึ่งสาระที่สำคัญนี้ หม่อมหลวงฉัตรกุล ณ อยุธยา ได้พยายามที่จะนำเสนอในเชิงวิพากษ์ว่า

“ผมกลับมองว่าที่ปักตูให้อ่านเรื่องนี้ เพราะว่าเรื่องนี้มันสื่อสารว่า ความพยายามในการที่จะสร้างความเสมอภาคโดยการเอาเผด็จการลง ในที่สุดก็ทำไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นอย่าไปเชื่อคนที่สร้างวาทกรรม ก็คือหมู่ที่ว่าจะสร้างความเสมอภาคได้ เพราะถึงเวลาคนที่ประกาศจะให้ความเสมอภาค มันก็ทำตัวเป็นเผด็จการตัวใหม่อยู่ดี”¹³²

¹³² ถอดเทปบันทึกรายการ *สมหวัคิต*, “2 เดือนผ่านไป ยังไม่มีรัฐบาลจากการเลือกตั้ง,” ประจำวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 จาก Voice TV พิธีกรที่ร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นคือ นายแพทย์สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี และหม่อมหลวงฉัตรกุล ณ อยุธยา มีเนื้อหาสาระที่สำคัญดังนี้ (1) *Animal Farm* หนังสือแนะนำจาก พล.อ.ประยุทธ์ (2) ปราบกฏการณ์มุ่งหา เข้ายึดรัฐบาลพันธุทาง และ (3) เลือกตั้งเชิงใหม่ มีกันทั้งเมือง จาก <https://voicetv.co.th/read/1UQCulnlk>, [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

อย่างไรก็ตาม การตีความของหม่อมหลวงพันธุ์ชูถรณ์ เทวกุล นับว่าทำให้เราเห็นภาพที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ต้องการจะสื่อสารมากขึ้น ทั้งในแง่ที่ว่าความเท่าเทียมกันไม่เกิดขึ้นจริง ซึ่งทำให้เราสามารถทำความเข้าใจต่อไปได้อีกว่า แท้ที่จริงแล้วการแนะนำให้อ่าน *Animal Farm* ก็คือการโจมตีฝ่ายที่เรียกร้องความเสมอภาคในสังคม อันได้แก่ประชาชน นิสิตนักศึกษา และนักการเมืองในชั่วตรงข้าม กลุ่มคนผู้ลุกขึ้นมาวิพากษ์ความล้มเหลวที่เกิดจากการบริหารงานภายใต้เงาของเผด็จการ

คำถามมีอยู่ว่า “ทำไมรัฐบาลทหารถึงต้องตอบโต้หลักการดังกล่าว รวมทั้งพรรคการเมืองและกลุ่มคนที่เรียกร้อง ?” คำตอบก็คือ เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ตัวของรัฐบาลทหารเองก็คือความเหลื่อมล้ำ และคือตัวแทนช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน นั่นก็คือทุนใหญ่ที่กำลังผูกขาดอยู่ ดังนั้นความเท่าเทียมที่พรรคการเมืองในส่วนนี้กำลังเรียกร้องจึงเป็นอุปสรรคใหญ่ในการรักษาสถานภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐบาล รวมทั้งกลุ่มผลประโยชน์ที่สนับสนุนรัฐบาลทหาร

การกระจายทรัพยากรทางการเมืองและเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมไปสู่คนหมู่มาก จึงเป็นสิ่งที่บั่นทอนความมั่งคั่งของกลุ่มคนเหล่านี้ เพราะฉะนั้นคนกลุ่มนี้จึงเกิดความรู้สึกหวาดกลัว ถ้าหากอำนาจถูกกระจายไปในวงกว้าง เพราะนั่นคือการสูญเสียอำนาจนำและความอภิสิทธิ์ชนเหนือประชาชนหมู่มาก การหยิบยกหนังสือดังกล่าวขึ้นมาจึงเป็นสิ่งที่มืดมัว รวมทั้งมีเหตุผลที่ตรงมาอย่างดีแล้วอยู่เบื้องหลัง

การต่อสู้เพื่อความเสมอภาค ได้ถูกดำเนินมาโดยตลอดควบคู่กับประวัติศาสตร์การเมืองไทย มีทั้งล้มเหลวและประสบความสำเร็จบ้างขึ้นอยู่กับเหตุและปัจจัยในแต่ละช่วงระยะเวลาทางการเมือง เราจะเห็นได้ว่าหลักการความเสมอภาค มักจะถูกสนับสนุนและถูกกล่าวหาอยู่เสมอ จนกระทั่งในยุคปัจจุบัน ดังที่เราเห็นได้จากการประชุมรัฐสภาในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2562

ซึ่งความในตอนหนึ่งของการประชุมรัฐสภาครั้งนี้ นายกษิต์เดช ชุติมันต์ ส.ส. จากพรรคพลังประชารัฐ ได้อภิปรายเพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า ความเสมอภาคคือสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง ความว่า

“คนเราไม่มีทางความเท่ากันหรือครับ หน้าตาก็ไม่เหมือนกัน แล้วยิ่งสิ่งที่เรายก้องกัน
อยากเท่าเทียมกัน การศึกษาก็ไม่เท่ากัน การมีมนุษยสัมพันธ์ก็ไม่ได้เท่ากัน ไม่มีอะไรเท่ากัน
หรือครับ”

ส่วนฝ่ายประชาธิปไตยที่สนับสนุนความเท่าเทียม นายปิยบุตร แสงกนกกุล
ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อ จากพรรคอนาคตใหม่ ได้อภิปรายโต้ตอบว่า

“ท่านไม่สนับสนุนเรื่องความเสมอภาค ท่านเชื่อว่าคนไม่เท่ากัน เป็นสิทธิของ
ท่าน แต่พวกเรา พรรคอนาคตใหม่และพรรคร่วมทั้ง 7 พรรค 246 เสียงนี้ เราเชื่อมั่นว่า
คนไทยเท่าเทียมกันครับ เราทุกคนมีศักดิ์ศรี มีความเป็นมนุษย์ มีความเสมอภาคเท่ากัน
ท่านเชื่ออย่างนั้น เป็นเรื่องของท่าน”

จากการอภิปรายของ ส.ส. ทั้งสองท่านนี้ เราจะสามารถเห็นถึงการแบ่งขั้ว
เชิงอุดมการณ์ทางการเมืองในรัฐสภาได้ค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือ ฝ่ายที่นิยม
ประชาธิปไตยและฝ่ายที่นิยมเผด็จการ ฝ่ายที่ไม่เอาการสืบทอดอำนาจและฝ่ายต้องการ
เป็นไม่มีมือให้เผด็จการ ฝ่ายที่ต่อสู้เพื่อคนยากจนและฝ่ายที่เมินเฉยต่อประชาชนที่กำลัง
เดือดร้อน และภาพสุดท้ายที่ชัดเจนขึ้นทุกที ในการเมืองปัจจุบันคือ ฝ่ายที่เชื่อว่าทุกคน
เท่าเทียมกันและฝ่ายที่เชื่อว่าตนดีเลิศและประเสริฐศรีกว่าใครอื่น

บรรณานุกรม

- Gorge Orwell. (1967). *Animal Farm: A Fairy Story*. Aylesbury: The English Language Book Society.
- Thorn Pitidol and Chanon Techasunthornwat. (2019). “The rise of the Thai upper middle class and its turn against democracy.” in Michael J Montesano, Terence Chong, and Mark Heng. Editors. *After the Coup: The National Council for Peace and Order Era and the Future of Thailand*. pp. 24-57. Singapore: ISEAS Publishing. <https://doi.org/10.1355/9789814843058>.
- Voice TV. (11 กุมภาพันธ์ 2562). “ประชาชนตี ปราศรัยปัดตานี ชูธงกระจายอำนาจ ยึดหลักการสิทธิขั้นพื้นฐาน. จาก <https://voicetv.co.th/read/1UQCulnlk>. [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].
- Voice TV. (12 มีนาคม 2562). “เสรีรวมไทย หนุนเสรีกัญชา ชงตั้ง 1 สหกรณ์ 1 ตำบลดูแล.” จาก <https://voicetv.co.th/read/HzboPO7gG>. [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1228 เลขที่ 117 จดหมายถึงพระพิเทศพานิช กงสุล สยามเมืองสิงคโปร์ พ.ศ. 2408.
- ถอดเทปการให้สัมภาษณ์ของคุณหญิงสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์ จากรายการ Wake Up News “สุดารัตน์แนะประยุกต์ไปเรียนประชาธิปไตยใหม่.” ช่อง Voice TV. เผยแพร่เมื่อ 14 มีนาคม พ.ศ. 2562.
- ถอดเทปบันทึกภาพการปราศรัยของ ดร. เสรี วงษ์มณฑา ในงานเสวนาพิเศษพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษ ข้าเดิมวิกฤตประชาธิปไตย ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2554. จัดโดยกลุ่มสยามสามัคคีและภาคีเครือข่าย ณ อาคารลีลาศ สวนลุมพินี.
- ถอดเทปบันทึกการรายการ สุ่มหัวคิด “2 เดือนผ่านไป ยังไม่มีรัฐบาลจากการเลือกตั้ง” ประจำวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2562. ช่อง Voice TV. จาก <https://voicetv.co.th/read/1UQCulnlk>. [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].
- ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475.
- พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ประกาศใช้ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ใน *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 49. วันที่ 27 มิถุนายน 2475. หน้า 166-179.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ให้ไว้ ณ วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 ใน *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 ตอนที่ 55 ก.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ประกาศใช้ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475
ใน *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 45. วันที่ 10 ธันวาคม 2475. หน้า 529-551.

ร่างข้อบังคับพรรคเพื่อไทย ข้อ 9 (4) ร่างข้อบังคับพรรคดังกล่าวได้รับการเห็นชอบจากสมาชิกพรรค
ในการประชุมพรรค วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2561

หนังสือพิมพ์ข่าวสดออนไลน์. (29 พฤษภาคม 2562). “บิ๊กตู แนะนำให้อ่านหนังสือ Animal Farm
นวนิยายการเมืองสัตว์ที่ยึดอำนาจมนุษย์” จาก https://www.khaosod.co.th/politics/news_2563470.
[สืบค้นเมื่อ 31 พฤษภาคม 2562].

หนังสือพิมพ์ข่าวสดออนไลน์. (29 พฤษภาคม 2562). “โซเชี่ยลถามย้านายกฯแนะนำให้อ่าน Animal Farm
จริงหรอ มันเกี่ยวกับยึดอำนาจนะ.” จาก https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_2564535.
[สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2562].

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์. (28 พฤษภาคม 2562). “เพื่อชาติ แวะหา การเมืองเข้ายุคพรรคชนะ
เลือกตั้งอันดับ 1 ยอมทุกอย่าง.” จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/1578303>.
[สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐออนไลน์. (31 พฤษภาคม 2562). “บิ๊กตู่ แะให้อ่านหนังสือ Animal Farm
นวนิยายการเมืองสัตว์ที่ียดอำนาจมนุษย์” จาก <https://www.thairath.co.th/news/society/1580151>.
[สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2562].

หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ออนไลน์. (3 ตุลาคม 2561). “เพื่อไทยประกาศ 9 อุดมการณ์พรรค ปัดมี
ใบสั่งตั้งหัวหน้า.” จาก <https://www.posttoday.com/politic/news/566392>.
[สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

เอกสารคู่มือพรรคอนาคตใหม่. เป็ดวิสัยทัศน์ เปลี่ยนอนาคต คู่มือนโยบายพรรคอนาคตใหม่. จาก
https://futureforwardparty.org/wp-content/uploads/2019/02/policybook.pdf?fbclid=IwAR34T7v5OKgZv7yy1_GuyepvOzFEp19nwHeR-FqfLRyl-jJWbW7JH8Jh1l0. [สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

เอกสารแนะนำพรรคอนาคตใหม่. ได้เวลาอนาคตใหม่: The Futurista’s Guide. จาก
https://en.futureforwardparty.org/wp-content/uploads/2018/09/FuturistaGuide_EN_Final.pdf.
[สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562].

“...ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ศรีธนญชัย
ไม่ใช้สติปัญญาของตนเองเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง
ที่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์
ทั้งนี้ก็มาจากผลประโยชน์ต่าง ๆ จำนวนมาก
ที่เขาเก็บเกี่ยวได้จากระบอบดังกล่าว
ส่งผลทำให้เขามีความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบาย
อันเป็นผลมาจากการใช้สติปัญญา
ชวนขายหาสิ่งของเหล่านั้นมาได้ด้วยตนเอง
ผนวกกับการเป็นขุนนางคนสนิทของกษัตริย์
ที่คนทั่วทั้งเมืองให้ความเคารพยำเกรง...”

๑ การเมืองของการใช้สติปัญญาในนิทานพื้นบ้านไทย เรื่อง ศรีธนญชัย¹³³

พันธกานต์ เขียววงษ์¹³⁴

ที่มาและความสำคัญ

นิทานพื้นบ้านไทย เป็นนิทานประเภทหนึ่งที่เล่าสืบทอดกันมาในหมู่บ้าน ในท้องถิ่น หรือในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ซึ่งโดยทั่วไปมักถูกเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมา จากจินตนาการของชาวบ้านในพื้นที่ แต่หากมองให้ลึกลงไปกว่านั้นจะเห็นว่า นิทาน เหล่านี้แฝงไปด้วยข้อคิดและแนวคิดต่าง ๆ ตามที่ วิมล คำศรี ได้ระบุไว้ว่า “แนวคิดที่ แฝงอยู่ในนิทานพื้นบ้านเหล่านี้ เป็นแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เช่น ด้านจริยศาสตร์ คติธรรม เป็นต้น”¹³⁵ ทั้งนี้ท่ามกลางนิทานพื้นบ้านไทย ซึ่งเป็นที่นิยมกันในสังคมไทย ปัจจุบันนั้น เรื่องที่อาจแพร่หลายมากที่สุดเรื่องหนึ่ง ก็คือ ศรีธนญชัย เห็นได้จาก การนำเอา นิทานพื้นบ้านเรื่องดังกล่าว มาสร้างเป็นภาพยนตร์ในปี พ.ศ. 2524 และ 2557 นอกจากนี้ ยังถูกนำมาสร้างเป็นการตุนในปี พ.ศ. 2551 อีกด้วย¹³⁶

¹³³ ขอขอบคุณ ผศ.ดร.อรรถสิทธิ์ สิทธิดำรง ที่ให้เกียรติเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิชาการชิ้นนี้ จึงทำให้ บทความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

¹³⁴ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สำนักวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ช่องทางการติดต่อ : pantakankiewwong@gmail.com โทรศัพท์ 082-8015731

¹³⁵ วิมล คำศรี, “การศึกษานิทานพื้นบ้าน”, จาก <https://jflib.oas.psu.ac.th/opac2/BibDetail.aspx?bibno=1089605>, ม.ป.ป., [สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2565].

¹³⁶ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้, “ฐานข้อมูลภาพยนตร์ดีเด่น”, จาก <https://lib.mju.ac.th/film/search.php>, เผยแพร่เมื่อ 22 มิถุนายน 2560, [สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2565].

ศรีธนญชัย เป็นเรื่องราวของเด็กหนุ่มที่มีชื่อว่า ศรีธนญชัย เป็นบุตรชายคนโตของนายันทา และ นางเหรา ซึ่งเด็กหนุ่มผู้นี้เป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาด และไหวพริบปฏิภาณเหนือผู้อื่น โดยในบางครั้งเขาได้ใช้ความรู้และความสามารถทางปัญญามาแก้ไขปัญหามานานในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและบ้านเมืองได้ เช่น การเอาตัวรอดจากตึกมดและตึกเย็น, การอาสารับพนันเรื่องผ้าวิเศษกับชาวฝรั่งเศส, การอาสารับพนันเรื่องมวยปล้ำกับพวกมะละกา ฯลฯ แต่ในบางครั้ง เขาก็ใช้ความรู้และปัญญาแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง เช่น การพนันกับพวกขุนนางว่าตนเองสามารถทายใจพวกขุนนางได้, การพนันเอาชนะมวงจากสมภาร, การไปกินเมืองปักข์ได้ ฯลฯ ในแง่นี้ ศรีธนญชัย จึงเป็นนิทานพื้นบ้านที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสติปัญญา ไหวพริบและปฏิภาณของศรีธนญชัย ทั้งด้านดี อันได้แก่ การใช้ปัญญาเพื่อปกป้องบ้านเมือง และด้านที่เลวร้าย นั่นก็คือ การใช้เล่ห์เหลี่ยมเอาเปรียบผู้อื่น

จากข้างต้น การศึกษาค้นคว้าวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเรื่อง ศรีธนญชัย นี้ จึงจะมุ่งเน้นไปที่ลักษณะของไหวพริบปฏิภาณที่ ศรีธนญชัย ใช้ ไม่ว่าจะเป็น การศึกษาอุปมาทางภาษาของศรีธนญชัย¹³⁷ หรือ คุณลักษณะทางจริยธรรมที่เป็นผลมาจากการใช้กลอุบายต่าง ๆ¹³⁸ โดยงานศึกษาวิจัยที่น่าสนใจและควรนำมาทบทวนวรรณกรรม ณ จุดเริ่มต้น ก็คืองานที่มุ่งแสดงให้เห็นถึงนัยยะทางการเมือง ที่สัมพันธ์กับลักษณะของสติปัญญาดังที่ได้กล่าวมานั้นก็คือ งานวิจัยของ สันติกร วรวรรณ ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง *นัยยะทางการเมืองในวรรณกรรมเรื่อง ศรีธนญชัย* โดยสันติกรเสนอว่า แม้ศรีธนญชัย จะชอบใช้ปัญญาล้อเลียนกษัตริย์ในหลาย ๆ ครั้ง ทั้ง ๆ ที่กษัตริย์ไม่สามารถถูกล้อเลียนหรือล่วงละเมิดได้ จนดูเหมือนจะเป็นตัวแทนของประชาชนที่ถูกกดขี่ข่มเหงจากผู้ปกครอง แต่แท้จริงแล้ว ศรีธนญชัย ไม่ได้ต้องการเป็นตัวแทนของประชาชนที่ถูกกดขี่ข่มเหงจากผู้ปกครอง หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือที่สะท้อนให้เห็นระเบียบทางการเมืองแบบเดิมมากกว่า¹³⁹

¹³⁷ สุวรรณ งามเหลือ, “ศรีธนญชัยกับอุปมาการตีความหมายทางภาษา”, จาก http://utcc2.utcc.ac.th/academicweek_proceeding/2553/humanities/suwanna.pdf, ม.ป.ป., [สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2565].

¹³⁸ ปาหนัน บัวโสม, “การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์”, จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Tha/Panan_B.pdf, เผยแพร่เมื่อ 14 พฤษภาคม 2548, [สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2565].

¹³⁹ สันติกร วรวรรณ, “นัยทางการเมืองในวรรณกรรมเรื่อง ศรีธนญชัย”, จาก <http://www.thaitheis.org/detail.php?id=1082542001152>, เผยแพร่เมื่อ 21 มิถุนายน 2542, [สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2565].

ข้อเสนอข้างต้น ดูเหมือนจะไปด้วยกันได้กับงานวิจัยของ สมบัติ จันทรวงศ์ ที่ได้ทำการศึกษา เรื่อง *ศรีธนญชัย ความคิดเรื่องอำนาจ ปัญญา และความหมายทางการเมือง* โดยสมบัติมีข้อเสนอ 3 ประการ ดังต่อไปนี้ *ประการแรก* การใช้ปัญญาของ ศรีธนญชัย มีลักษณะที่ไม่เป็นแบบแผนอย่างชัดเจนว่ามีการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างภาษา และธรรมชาติ นั่นคือการบิดเบือนความหมายทางภาษาในการทำทายอำนาจกษัตริย์ ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วกษัตริย์ไม่สามารถถูกทำทายหรือล่วงเกินได้โดยเด็ดขาด *ประการที่สอง* การใช้ปัญญาของ ศรีธนญชัย มีเป้าหมายเพื่อต้องการเอาชนะอำนาจของกษัตริย์ เช่นการเอาตัวรอดจากกรงเหล็กที่ถูกนำไปถ่วงน้ำ เนื่องจากอวดอ้างต่อกษัตริย์ว่าตนเอง ไม่กลัวตาย, การเอาตัวรอดจากตีกมดและตึกเย็น เพราะใช้อุบายเพื่อจะหลอกดูหน้าของ กษัตริย์เมืองจีน ฯลฯ และ *ประการที่สาม* การใช้ปัญญาของศรีธนญชัย ยังคงอยู่ภายใน กรอบหรือระเบียบทางการเมืองแบบเดิม กล่าวคือ แม้ศรีธนญชัยจะใช้ปัญญา ในการทำทายเพื่อเอาชนะอำนาจกษัตริย์ จนดูเหมือนว่าต้องการจะล้มล้างกษัตริย์และ เปลี่ยนแปลงระเบียบการเมืองการปกครองที่มีอยู่เดิม แต่แท้จริงแล้วเขากลับยอมรับใน ตัวตนของกษัตริย์กับระเบียบ เห็นได้จากการผายลมใส่หม้อ เพื่อถวายเป็นเครื่อง บรรณาการให้กับกษัตริย์ ตามหน้าที่อย่างหนึ่งของขุนนางในสมัยนั้น หรือการหลอกให้ กษัตริย์เสด็จลงไปในสระ ตามคำสั่งของตัวกษัตริย์เอง เป็นต้น¹⁴⁰

แม้ว่างานวิจัยทั้ง 2 ชิ้น จะมีความน่าสนใจตรงข้อเสนอกที่เหมือนกันที่ว่า ศรีธนญชัยยินดีที่จะอยู่ภายใต้ระเบียบการเมืองการปกครองแบบเดิม แต่งานวิจัยทั้งสอง กลับไม่ได้กล่าวถึง หรืออธิบายต่อไปว่าทำไมศรีธนญชัย ถึงไม่ยอมที่จะเปลี่ยนแปลง ระบบการปกครอง ทั้ง ๆ ที่มีสติปัญญาเหนือกว่าผู้อื่น หรือสามารถทำเรื่องดังกล่าวนี้ ได้โดยง่าย หรือแท้จริงแล้ว มีเงื่อนไขบางอย่างที่เป็นเหตุให้ศรีธนญชัยยอมอยู่ภายใต้ ระเบียบการเมืองการปกครองแบบเดิม และเงื่อนไขดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์อย่างไร กับระเบียบการเมืองภายในเรื่อง

¹⁴⁰ สมบัติ จันทรวงศ์, “ศรีธนญไชย ความคิดเรื่องอำนาจ ปัญญา และความหมายทางการเมือง”, ใน สมบัติ จันทรวงศ์, บรรณาธิการ, *บทพิจารณาว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ไวลาย, 2540), หน้า 216-218.

ประเด็นคำถาม

อะไรคือเงื่อนไขที่ทำให้ ศรีธนญชัย ไม่ใช้สติปัญญาของตนเองเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองที่ตนต้องอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์ และเงื่อนไขดังกล่าวสัมพันธ์กับระเบียบทางการเมืองภายในเรื่องอย่างไร

ลักษณะการใช้สติปัญญาของ ศรีธนญชัย

การที่จะตอบคำถามข้างต้นในส่วนแรก ที่มุ่งศึกษาถึงเงื่อนไขที่ทำให้ ศรีธนญชัย ไม่ใช้ปัญญาของตนเองเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองนั้น ควรที่จะเริ่มต้นด้วยการอ่านหนังสือเรื่อง ศรีธนญชัย สำนวนกาพย์ เพื่อจำแนกลักษณะการใช้สติปัญญาของศรีธนญชัย ตั้งแต่ในตอนที่เขาเข้ารับราชการจนถึงตอนจบของเรื่อง ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดจะมีอยู่ 20 เหตุการณ์ โดยแบ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง จำนวน 16 เหตุการณ์ และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมือง จำนวน 4 เหตุการณ์ ซึ่งสามารถจำแนกเหตุการณ์เป็นประเภทย่อย ๆ ได้ดังนี้

1.เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง จำนวน 16 เหตุการณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นถึงข้อสังเกตที่น่าสนใจจากการจำแนกประเภทเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง นั่นคือ การที่เหตุการณ์ดังกล่าวส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการใช้ปัญญาของศรีธนญชัย 2 รูปแบบ อันได้แก่ 1.1 การใช้ปัญญาแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง และ 1.2 การใช้ปัญญาต่อกรกับอำนาจของกษัตริย์ ซึ่งในรูปแบบแรกที่เป็นการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง จะมีลักษณะร่วมกัน คือ การแอบอ้างอำนาจของกษัตริย์มาใช้ในทางที่ผิด ยกตัวอย่างเช่น การพนันทายใจพวกขุนนาง และการไปครองเมืองปักข์ใต้ ฯลฯ

กรณีแรก การพนันทายใจขุนนาง เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อทรัพย์สินเงินทองภายในบ้านของศรีธนญชัย เริ่มร่อยหรอลง ส่งผลทำให้ภรรยาของเขาออกอาการบ่นเป็นอย่างมาก จึงทำให้เขาคิดวิธีการหาเงินเข้าสู่บ้าน นั่นคือการไปท้าพนันทายใจกับพวกขุนนางด้วยเงินต่อหน้าพระพักตร์ของกษัตริย์ โดยเขาทำนายว่า “ขุนนางทุก ๆ คน มีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ คงไม่มีใครในที่นี้จะคิดคด และก่อกบฏอย่างแน่นอน ขอให้

พระองค์ทรงถามพวกขุนนาง ถ้าข้าพระองค์พูดผิดก็สั่งประหารได้เลย” ซึ่งผลปรากฏออกมาว่า ไม่มีขุนนางคนใดปฏิเสธในคำทำนายดังกล่าว เนื่องจากขุนนางเหล่านั้นเกิดความเกรงกลัวต่อพระราชอาญาฐานคิดกบฏ จึงทำให้การพนันในครั้งนี้ ศรีธนญชัยได้ชัยชนะพร้อมกับทรัพย์สินเงินทองจำนวนมากกลับไป¹⁴¹

การแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง จำนวน 6 เหตุการณ์	การใช้ปัญญาเพื่อต่อกรกับอำนาจศักดีย์ จำนวน 10 เหตุการณ์
• การขอที่เท่าแม่ผัวตาย • การทำนาโดยใช้กลบหวาน • การพนันทายใจพวกขุนนาง • การไปครองเมืองปักษ์ใต้ • การทำนาริมน้ำ • การพนันขอมะม่วงจากสมภาร	• การพนันเรื่องไข้ไ้กับกษัตริย์ • การหลอกกษัตริย์ว่าตนเองสร้างเรือนทั้งหลังจากทอง • การผายลมใส่หม้อถวายให้กษัตริย์ดม • การหลอกให้กษัตริย์คลานเข้าไปหาตนเองตอนป่วย • การเขียนดินางสนมที่ไปอุจจาระบนเรือนของตนเอง • การไม่มาเข้าเฝ้ากษัตริย์ เพราะอ้างว่าไปบอกหนังสือให้แก่สังฆราช • การโต้เถียงกับกษัตริย์เรื่องต้นตาลกับปลายตาล • การอวดตนว่าไม่กลัวตายต่อหน้ากษัตริย์ จนถูกสั่งขังใส่กรงเหล็กที่จะนำไปถ่วงน้ำ • การหลอกดูพระพักตร์ของกษัตริย์เมื่อจิ้น

ตารางที่ 4 แสดงการแยกประเภทเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเองในนิทานศรีธนญชัย

¹⁴¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ, *ศรีธนญชัย สำนวนกาพย์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2540), หน้า 97-98.

กรณีที่สอง การไปครองเมืองปักซีได้ เป็นเหตุการณ์ที่ ศรีธนญชัย เกิดความคิดว่าอยากเพิ่มบารมีของตนเองโดยการไปเป็นเจ้าเมืองทางปักซีได้ จึงทำที่ซิด ๆ เขียน ๆ ต่อหน้าพระพักตร์กษัตริย์ เพื่อต้องการดึงความสนใจมาที่เขา แล้วทำการอ้างว่า “ข้าพระองค์เขียนหนังสือไม่เป็นและอยากเขียนคำว่า “ให้ไปกินเมืองปักซีได้” ด้วยความรำคาญที่กษัตริย์ทรงมีต่อเขา จึงทรงเขียนคำดังกล่าวให้ไป หลังจากที่ได้ล่ายพระหัตถ์ของกษัตริย์แล้ว ศรีธนญชัย ก็รีบถวายบังคมลากลับ และเอาพระราชสาส์นที่ได้มานั้นไปให้อาลักษณ์ เมื่ออาลักษณ์เห็นล่ายพระหัตถ์ของกษัตริย์ จึงรีบแต่งตราให้เขาเดินทางไปครองเมืองปักซีได้ทันที ดังจะเห็นได้จากภาพต่อไปนี้

• ธนญชัยเขียนอะไรนั้น	เพื่อนทูลด้วยพลัน
ชีวนอยู่ใต้บาทา	
• ข้าแต่พระพุทธิเจ้าข้า	ขอพระเดชา
อาญาอยู่ใต้ธูลี	
• ในข้าพระพุทธิเจ้านี้	เขียนอักษรศรี
ธนญชัยใจมิรักใคร่	
• จะกินซึ่งเมืองปักซีได้	เขียนหาถูกไม่
บัดสีดีร้ายนักหนา	
• พระองค์ทรงฟังวาจา	ศรีธนญชัยว่า
ดำรงสตรัสมาทันใด	
• เอากระดาษมาข้างนี้ไซ้	ทรงเขียนด้วยไว
ธนญชัยกินเมืองปักซีได้ ¹⁴²	

สำหรับลักษณะการใช้ปัญญาของ ศรีธนญชัย ในแบบที่สอง เป็นการใช้ปัญญาต่อกับอำนาจของกษัตริย์ ซึ่งจะมีลักษณะร่วมกันคือ การใช้ปัญญาเอาชนะอำนาจของกษัตริย์ ยกตัวอย่างเช่น การหลอกให้กษัตริย์เสด็จลงไปในสระน้ำ และ การอวดอ้างว่าตนเองไม่กลัวตายต่อหน้ากษัตริย์ ฯลฯ

¹⁴² สุจิตต์ วงษ์เทศ, เพิ่งอ้าง, หน้า 174-175.

กรณีของการหลอกให้กษัตริย์เสด็จลงไปในสระน้ำ เป็นเหตุการณ์ที่กษัตริย์ทรงสร้างข้อตกลงขึ้นมาว่า หากศรีธนญชัย ไม่สามารถทำให้ตัวกษัตริย์เองเสด็จลงไปสระได้ เขาจะถูกประหารชีวิต ด้วยเหตุนี้ เขาจึงใช้อุบายทางคำพูดด้วยสีหน้าท่าทางที่ตื่นตระหนกว่า “ข้าพระองค์ไม่สามารถหลอกให้พระองค์ลงไปสระได้ แต่ถ้าหากพระองค์ทรงลงไปสระ แล้วให้ข้าพระองค์ใช้สติปัญญาเฉยเสด็จขึ้นมา จะเห็นว่ายากกว่า” เมื่อกษัตริย์ทรงได้ยินดังนั้น จึงรีบสั่งให้ขุนนางเอาผ้ามาให้เปลี่ยน แล้วเสด็จลงไปสระทันที แต่ไม่รู้ไม่ว่า นั่นเป็นแผนลวงที่ ศรีธนญชัย ใช้ในการหลอกให้พระองค์ลงไปสระ ครั้นเมื่อลงไปสู่สระแล้ว ก็รีบสั่งให้ ศรีธนญชัย หลอกตนเองขึ้นจากสระให้ได้ ศรีธนญชัย จึงทูลกลับไปว่า “ข้าพระองค์สามารถหลอกให้พระองค์ลงไปสระตามข้อตกลงของพระองค์ได้แล้ว จะให้หลอกขึ้นมาจากสระได้อย่างไร” เมื่อกษัตริย์ทรงได้ฟังดังนั้น ก็ทราบได้ทันทีว่าหลงกล ศรีธนญชัย เข้าแล้ว จึงพระราชทานทรัพย์สินเงินทองและสิ่งของมีค่าเป็นรางวัลให้แก่เขา¹⁴³

กรณีของการรอดอ้างไม่กลัวตายต่อหน้ากษัตริย์ เป็นเหตุการณ์เกิดขึ้นจากการที่กษัตริย์ตรัสว่า “ไม่มีใครที่จะรอดหรือหนีพ้นจากความตายได้” เมื่อ ศรีธนญชัย ได้ยินแบบนั้น จึงโต้เถียงขึ้นมาว่า “คนเราถ้าไม่ถึงที่ตายทำยังไงก็ไม่ตาย” เมื่อกษัตริย์ทรงได้ฟังก็กริ้วมาก จึงสั่งขัง ศรีธนญชัย ในกรงเหล็กที่จะถูกนำไปถ่วงน้ำ ซึ่งก่อนที่เขาอาจจะตายจากการถูกนำไปถ่วงน้ำ ได้ทูลขอเครื่องประดับของกษัตริย์และให้นำของเหล่านั้นตั้งบนกรงเหล็ก ดังความในกาพย์ที่ว่า

• เสียแรงเกิดเป็นชาย	จะกลัวตายไปไยมี
จึงกราบทูลพระภูมิ	ด้วยเห็นที่ทางอุบาย
• ขอเดชพระบารมี	โปรดปรานีมามากมาย
เห็นไม่รอดคงวอดวาย	จะขอถวายบังคมลา
• แต่ซุบเลี้ยงมาหลายปี	ยังไม่มีเครื่องยศลา
ถึงจะตายตามเวร	ไม่เมตตาโปรดปรานี

¹⁴³ สุนจิตต์ วงษ์เทศ, เพิ่งอ้าง, หน้า 91-92.

• ขอรับเครื่องกกุธภัณฑ์	เสวตฉัตรพานพระศรี
ไปตั้งพอเป็นที่	ให้เห็นดีว่าโปรดปราน
• ท้าวทรงพระสรवल้า	อ้ายนี่กล้าใจโหด
คงมันจะวายปราน	ขอให้ทานมันตามที ¹⁴⁴

หลังจากนั้นก็เมื่อเรือสำเภาจีนแล่นมาเขาก็ตะโกนขอความช่วยเหลือแล้วบอกกับนายเรือสำเภาว่า “อีกประเดี๋ยวจะมีคนมารับข้าให้ไปเป็นกษัตริย์ครองเมือง แต่ข้าไม่อยากเป็นจึงถูกนำมาขังไว้ในกรง ถ้าไม่เชื่อ ท่านเห็นเครื่องประดับของกษัตริย์ที่ตั้งอยู่บนกรงเหล็กไหม” ด้วยความโลภของนายเรือสำเภาก็พาตนเองเข้าไปอยู่ในกรงเหล็กแทนและมอบเรือสำเภาพร้อมสินค้าบนเรือให้เขากลับมาเมืองอีกด้วย ดังกาพย์ที่ว่า

• เราไม่อยากเป็น	ด้วยคิดเห็นไม่ได้เรื่อง
ไม่อยากจะครองเมือง	ท้าวขุนเคืองในพระทัย
• จึงเอามาใส่กรง	ด้วยพระองค์ยังสงสัย
แม้ร่องกลับเสียใหม่	ว่าจะไปเป็นแล้วว
• ไม่เลือกว่าจีนไทย	คงจะได้ทุกภาษา
เครื่องสำหรับกษัตรา	ประทานมาทุกสิ่งอัน
• ฝ้ายเงินขาวสำเภา	ได้ฟังเล่าทุกสิ่งสรรพ์
ไม่รู้เล่ห์กลมัน	ต่างชิงกันจะเข้ากรง ¹⁴⁵

เมื่อศรีธนญชัยกลับมาถึงก็ไปเข้าเฝ้ากษัตริย์ทันที พอกษัตริย์ทอดพระเนตรเห็นว่าเขายังไม่ตายและยังสามารถเอาตัวรอดจากความตายได้ ก็ทรงถามไถ่ถึงวิธีการเอาตัวรอดจากเขา เมื่อกษัตริย์ทรงฟังเขาเล่าจนจบ จากที่จจะกริ้วเพราะ ศรีธนญชัยเคยอวดอ้างไม่กลัวตายต่อหน้าพระพักตร์กษัตริย์ ก็กลับทรงอภัยโทษแล้วชื่นชมในสติปัญญาและพระราชทานทรัพย์สินเงินทองพร้อมกับยศถาบรรดาศักดิ์เป็นรางวัลให้แก่เขาอีกด้วย ดังกาพย์ต่อไปนี้

¹⁴⁴ สุจิตต์ วงษ์เทศ, เพิ่งอ้าง, หน้า 127.

¹⁴⁵ สุจิตต์ วงษ์เทศ, เพิ่งอ้าง, หน้า 128-129.

• พระองค์ได้ทรงฟัง ธนญชัยคิดอุบาย	เหตุแต่หลังสิ้นทั้งหลาย ล้าเลิศจายในโลกา
• กูคิดว่าอดวาย บุญตัวเต็มประดา	กลับมาได้คืนักหนา เพราะปัญญามั่นเชี่ยวชาญ
• มิเสียแรงเกิดเป็นชาย ยกโทษกลับโปรดปราน	ไม่กลัวตายใจทหาร ข้า้ปรทานเครื่องยศ ¹⁴⁶

2. เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมือง จำนวน 4 เหตุการณ์ ประกอบไปด้วย

เหตุการณ์ที่กษัตริย์ไม่ได้สั่ง
แต่ ศรีธนญชัย อาสาทำเอง
จำนวน 3 เหตุการณ์

- การตอบปัญหาธรรมะกับนักปราชญ์
สิงหล
- การพนันเรื่องผ้าวิเศษกับชาวฝรั่งเศส
- การพนันเรื่องนกพุดได้กับชาวฝรั่งเศส

เหตุการณ์ที่กษัตริย์สั่ง
จำนวน 1 เหตุการณ์

- การพนันมวยปล้ำกับพวกมะละกา

ตารางที่ 5 แสดงการแยกประเภทเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมืองในนิทานศรีธนญชัย

จากตารางที่ 5 ความน่าสนใจจากการจำแนกประเภทเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมือง ก็คือการที่เหตุการณ์ดังกล่าวทั้งหมด มีลักษณะร่วมกันคือสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการใช้ปัญญาของศรีธนญชัย ที่ดูเหมือนว่าจะทำเพื่อปกป้องบ้านเมือง แต่ความจริงแล้วเขาก็ต้องการผลประโยชน์เป็นการตอบแทน ยกตัวอย่าง เช่น การพนันเรื่องผ้าวิเศษกับชาวฝรั่งเศส และ การพนันเรื่องนกพุดได้กับชาวฝรั่งเศส ฯลฯ

¹⁴⁶ สุจิตต์ วงษ์เทศ, เพิ่งอ้าง, หน้า 130-131.

กรณีแรก การพนันเรื่องผ้าพิเศษกับชาวฝรั่งเศส เป็นเหตุการณ์ที่ศรีธนญชัย ทราบจากพวกบ่าวไพร่ในเรือนของตนเองว่า พวกฝรั่งเศสนำผ้าพิเศษมาทำพนันกับ กรุงศรีอยุธยา ด้วยทรัพย์สินเงินทอง จำนวน 7 กำป็น โดยมีข้อแม้ว่า หากผู้ใดมีผ้าที่พิเศษกว่าพวกเขาจะยอมเสียพนันตามที่ได้สัญญากันไว้ เมื่อ ศรีธนญชัย ทราบถึงเรื่องราวดังกล่าวอย่างถ่องแท้ จึงใช้ปัญญาคิดหาอุบายเพื่อจะเอาชนะการพนันในครั้งนี้ เมื่อเขาคิดหาวิธีการอันซึ่งเป็นอุบายได้ ก็ตัดสินใจอาสาแข่งพนันกับพวกฝรั่งเศสเอง ดังจะเห็นได้จากภาพต่อไปนี้

• เขาจะพนัน

เงินเจ็ดกำป็น

เล่นกันมากมาย

แม้แต่ใครมี

ดังนี้โดยหมาย

เขาจักต่อให้

ตามสัญญากัน

• ธนญชัยได้ฟัง

เอนอิงฟังนั่ง

น้ำใจกระสัน

เห็นทางอุบาย

แยบคายหลายชั้น

ก็จะพนัน

ชั้นสู้มันเอง¹⁴⁷

อุบายดังกล่าว ก็คือการเอามือล้วงลงไปหยิบผ้าที่เขาเตรียมมา ซึ่งไม่มีอะไรอยู่ในนั้นเลย แล้วชูมือเปล่า ๆ ขึ้นมาพร้อมกับคำพูดที่ว่า “ผ้าผืนนี้เป็นผ้าพิเศษที่มีสีขาวใส ดังกระจก และไม่สามารถมองเห็นเส้นด้ายได้ด้วยตาเปล่าอีกด้วย” เมื่อพวกฝรั่งเศสได้ยินเช่นนั้น ก็ไม่เห็นด้วยจึงพยายามโต้เถียงกับ ศรีธนญชัย อยู่นานมาก และหาข้อยุติไม่ได้ จนทำให้กษัตริย์ต้องมาไกล่เกลี่ยให้ต่างฝ่ายต่างยอมกันไป โดยทั้งสองฝ่ายไม่ได้เสียทรัพย์สินเงินทองที่ใช้ในการเดิมพันให้แก่กันแต่อย่างใด¹⁴⁸

ส่วนกรณีของ การพนันเรื่องนกทูตได้กับชาวฝรั่งเศส เป็นเหตุการณ์ที่ศรีธนญชัย ทราบจากชาวบ้านว่า พวกฝรั่งเศสได้นำนกแขกเต้าข้างเจรจามาทำพนันกับกรุงศรีอยุธยา ด้วยเงินทองหลายกำป็น โดยมีข้อตกลงว่า หากผู้ใดมีนกที่ข้างเจรจาอย่างไพละก็ให้นำ

¹⁴⁷ สุจิตต์ วงษ์เทศ, เพิ่งอ้าง, หน้า 106-107.

¹⁴⁸ สุจิตต์ วงษ์เทศ, เพิ่งอ้าง, หน้า 113.

ออกมาพนันแข่งกัน เมื่อศรีธนญชัย ทราบถึงเรื่องราวดังกล่าวอย่างชัดเจน ก็ใช้สติปัญญาหาวิธีการเอาชนะการพนันในครั้งนี้ เนื่องจากศรีธนญชัยรู้แน่แก่ว่าพวกฝรั่งเศษยังคงแค้นที่เสียรู้เขาในการพนันเมื่อครั้งก่อน ผวนอกกับลักษณะนิสัยที่ชอบการพนันด้วยทรัพย์สินเงินทองอยู่แล้ว ส่งผลให้เขาตัดสินใจอาสาแข่งพนันกับพวกฝรั่งเศษด้วยตนเอง ภายหลังจากที่คิดออกถึงอุบาย ดังจะเห็นได้จากภาพยี่ว่า

• ชาวเมืองลือเลื่องทุกสถาน	ต่างคนขึ้นบาน
มาฟังแขกเต้าเจรจา	
• ขุนศรีธนญชัยใจกล้า	ฟังข่าวเล่ามา
ว่านแขกเต้าอย่างดี	
• พุดได้ทุกภาษากะลาสี	ฝรั่งตัวดี
ที่น้ำมันจะเล่นกุ	
• ตรองตรึกนึกฟังดู	คิดอยู่เป็นครู่
ก็รู้ในทางอุบาย ¹⁴⁹	

อุบายนี้ก็คือการที่พวกฝรั่งเศษไม่ได้ระบุว่าจะใช้นกอะไรในการแข่งขัน จึงเป็นการเปิดโอกาสและช่องทางให้ศรีธนญชัยใช้นกตะกรุมแข่งพนันครั้งนี้ ด้วยการปล่อยให้นกตะกรุมหิวมาก ๆ จนเดินเข้าไปกินนกแขกเต้าของพวกฝรั่งเศษ แล้วอ้างว่า “นกของท่านพุดจาไม่ไพเราะ ด่าทอนกของเขา จนทำให้นกตะกรุมได้รับความอับอายและทนไม่ได้ จึงเป็นเหตุให้นกแขกเต้าต้องตายในที่สุด” เมื่อพวกฝรั่งเศษได้ยินเช่นนั้นก็ได้เถียงกับศรีธนญชัยอยู่นานมาก จนทำให้กษัตริย์ตรัสออกมาว่า “อย่าได้เถียงกันอีกเลย ให้ต่างฝ่ายต่างยอมกันไปด้วยดี โดยที่ทั้งสองฝ่ายไม่ต้องเสียทรัพย์สินเงินทองที่ใช้ในการพนันให้แกกันแต่อย่างใด” ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้พวกฝรั่งเศษตั้งสัจย์ปฏิญาณกับตนเองว่า “นับตั้งแต่บัดนี้จะไม่มาพนันแข่งกับศรีธนญชัยอีกต่อไป” แล้วหลังจากนั้นก็รีบนำกำป่นที่บรรจุทรัพย์สินสมบัติลงเรือกลับเมืองของตนเองไป¹⁵⁰

¹⁴⁹ สุจิตต์ วงษ์เทศ, เพิ่งอ้าง, หน้า 115.

¹⁵⁰ สุจิตต์ วงษ์เทศ, เพิ่งอ้าง, หน้า 121-123.

จากที่ได้วิเคราะห์มาในข้างต้น ด้วยการจำแนกลักษณะการใช้สติปัญญาของ ศรีธนุชัย ผ่านการแบ่งประเภทเหตุการณ์ออกเป็น 2 ประเภท นั่นคือ เหตุการณ์เกี่ยวกับตนเอง และเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับบ้านเมือง จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ทั้งสองส่วนจะมีลักษณะการใช้ปัญญาของ ศรีธนุชัย ที่แตกต่างกัน เช่น บางครั้งใช้ปัญญาผ่านการนำอำนาจของกษัตริย์มาใช้ในทางที่ผิดเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง, บางครั้งใช้ปัญญาต่อกรเพื่อเอาชนะอำนาจของกษัตริย์, และบางครั้งใช้ปัญญาให้ดูเหมือนว่าทำเพื่อปกป้องบ้านเมืองเพียงอย่างเดียว แต่แท้จริงนั้นก็แอบหวังในผลตอบแทนอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม จากลักษณะการใช้ปัญญาของศรีธนุชัยที่แตกต่างกันนั้น ได้นำมาสู่จุดร่วมสำคัญที่มีเหมือนกันของเหตุการณ์ทั้ง 2 ประเภท นั่นคือ ผลประโยชน์จากการใช้สติปัญญา เห็นได้จาก เมื่อไรก็ตามที่ศรีธนุชัยใช้สติปัญญาของเขา ก็มักจะมีผลประโยชน์อื่น ๆ ตามมาเสมอ ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง หรือยศลาบรรดาศักดิ์ โดยผลประโยชน์เหล่านี้ ส่วนใหญ่มักจะได้รับมาจากกษัตริย์ทั้งในตอนที่ยังไม่รู้ตัวและไม่รู้ตัว โดยผลประโยชน์ที่กษัตริย์ทรงมอบให้โดยรู้ตัว มักจะมาจากการที่ศรีธนุชัยได้ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาและเอาตัวรอดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในขั้นวิกฤติมาได้ แต่ในส่วนของผลประโยชน์ที่กษัตริย์ทรงมอบให้โดยไม่รู้ตัว มักจะมาจากการแอบอ้างนำอำนาจของกษัตริย์มาใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตัวเขาเอง

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ศรีธนุชัยไม่ใช้สติปัญญาของตนเองเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองที่ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์ ทั้งนี้ก็มาจากผลประโยชน์ต่าง ๆ จำนวนมากที่เขาเก็บเกี่ยวได้จากระบอบดังกล่าว ส่งผลทำให้เขามีความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบาย อันเป็นผลมาจากการใช้สติปัญญาวนขวายหาสิ่งของเหล่านั้นมาได้ด้วยตนเอง ผนวกกับการเป็นขุนนางคนสนิทของกษัตริย์ที่คนทั่วทั้งเมืองให้ความเคารพยำเกรง ดังคำกล่าวจากกาพย์ที่ว่า

• ธนุชัยใจเป็นสุชา	เป็นข้าราชการ
ทั่วทุกชนาอย่าเกรง	
• เพื่อนไซ้ใจไม่เฆ่เงง	ทั้งหลายได้เกรง
เพราะเป็นข้าท้าวแลนา ¹⁵¹	

¹⁵¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ, *อ้าวแล้ว*, หน้า 168.

ผลประโยชน์กับระเบียบทางการเมือง

จากข้อค้นพบในส่วนก่อนหน้านี้นี้เราจะเห็นได้ว่าเหตุผลที่ศรีธนญชัยไม่ใช้สติปัญญาของตนทำการเปลี่ยนแปลงหรือปฏิบัติระเบียบการเมืองที่เป็นอยู่นั้น ก็เพราะตัวศรีธนญชัยได้ผลประโยชน์จากระเบียบการเมือง หรือก็คือการที่ตนสามารถอ้างอิงอำนาจจากระเบียบทางการเมืองมาหาประโยชน์ให้กับตนเองได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ คำถามที่ตามมาก็คือ แล้วอะไรคือลักษณะของระเบียบทางการเมืองที่ว่า ? อะไรคือความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ที่ศรีธนญชัยได้รับจากระเบียบทางการเมืองดังกล่าว ? ถึงตรงนี้ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าลักษณะสำคัญของระเบียบทางการเมืองในเรื่องศรีธนญชัย นั่นคือระเบียบทางการเมืองแบบราชาธิปไตยที่มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอำนาจ และเนื่องจากระเบียบดังกล่าวยึดอำนาจของกษัตริย์เป็นศูนย์กลาง จึงไม่น่าแปลกใจที่หัวใจสำคัญของระเบียบทางการเมืองในเรื่องศรีธนญชัย คือการเชื่อในลำดับชั้นทางสังคม ดังที่ศาสตราจารย์ ลูเซียน แสงก์¹⁵² กล่าวว่า “สิ่งมีชีวิตทั้งหมดในสังคมไทยถูกจัดเป็นลำดับชั้นตามขีดความสามารถที่ต่างกันออกไปในการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างได้ผล และตามระดับของเสรีภาพที่แตกต่างกันออกไป”

จากคำกล่าวของ แสงก์ แสดงให้เห็นว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหลายในสังคมไทยถูกแบ่งเป็นลำดับชั้นผ่านสถานภาพที่แตกต่างกันไปของบุคคลในสังคม การแบ่งลำดับชั้นนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียกว่าบุญ โดยบุญจะเป็นตัวกำหนดสถานภาพของบุคคลในสังคมให้มีความแตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น สิ่งมีชีวิต 2 สิ่ง นั่นคือ งู ที่เลื้อยคลานไปมาในความมืด กับอีกสิ่งหนึ่งคือ เทวดา ที่สามารถเหาะเหินกลางอากาศได้อย่างอิสระ เมื่อสิ่งมีชีวิตทั้งสองดับสูญลง สถานภาพของสิ่งมีชีวิตทั้งสองอาจจะสลับกันก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุญเก่าที่ได้สั่งสมไว้ว่าจะมีมากน้อยเพียงใด¹⁵³ บุญจึงสัมพันธ์กับสถานภาพทางสังคม ยิ่งบุญมากสถานภาพทางสังคมภายในโลกทัศน์แบบนี้ก็จะยิ่งสูงมากขึ้นตามไปด้วย เช่นเดียวกันในกรณีบุญของกษัตริย์ จะอยู่ในรูปแบบของอำนาจในการปกครอง

¹⁵² สุวรรณา วงศ์ไวยวรรณ, “บุญกับอำนาจ ไตรลักษณ์กับลักษณะไทย”, ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, บรรณาธิการ, *อยู่เมืองไทย รวมบทความทางสังคมการเมือง เพื่อเป็นเกียรติแด่ ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ในโอกาสอายุครบ 60 ปี*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 9.

¹⁵³ สุวรรณา วงศ์ไวยวรรณ, “เพ็งอ้ง”, หน้า 10.

ที่เป็นผลมาจากบุญเก่า ซึ่งได้สั่งสมไว้เป็นจำนวนมาก แต่บุญเป็นสิ่งที่อยู่ในรูปของนามธรรม ไม่สามารถพิสูจน์หรือจับต้องได้ จึงทำให้การอ้างอิงถึงบุญของกษัตริย์เป็นสิ่งที่ไม่มีความแน่นอน ด้วยเหตุนี้กษัตริย์จึงต้องแสดงออกถึงการมีบุญผ่านการถือครองวัตถุบางอย่าง อาทิเช่น อำนาจ, ทรัพย์สินเงินทอง, สมบัติพิสดาน ฯลฯ เพื่อดึงดูดให้เหล่าขุนนางรวมไปถึงข้าราชการยังคงอยู่รับใช้พระองค์ตลอดไป อันเป็นเครื่องแสดงถึงความมั่นคงของการดำรงอยู่ในสถานภาพกษัตริย์ที่ยั่งยืนมากขึ้นกว่าเดิม¹⁵⁴

หากเราวิเคราะห์ย้อนกลับไปยังตัวบริบทของเรื่องศรีธนญชัย จะพบว่าศรีธนญชัยสามารถใช้สติปัญญาของตนเองเอาชนะเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมไปถึงตัวกษัตริย์ผู้ซึ่งมีบุญมากได้ นั่นหมายความว่าศรีธนญชัยก็มีบุญเช่นกัน โดยบุญดังกล่าวอาจจะเทียบเท่าหรือมากกว่ากษัตริย์ก็เป็นไปได้ แต่กระนั้นบุญของศรีธนญชัยมิได้แสดงออกมาในรูปแบบเดียวกับของกษัตริย์ นั่นคืออำนาจในการปกครอง หากแต่บุญของศรีธนญชัยมักจะปรากฏออกมาในรูปของสิ่งที่เรียกว่าสติปัญญา เห็นได้จากลักษณะการใช้สติปัญญาของศรีธนญชัยในรูปแบบที่แตกต่างกัน อันได้แก่ การใช้ปัญญาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองผ่านการแอบอ้างนำอำนาจของกษัตริย์มาใช้ในทางที่ผิด การใช้ปัญญาต่อกรกษัตริย์เพื่อเอาชนะอำนาจของกษัตริย์ และการใช้ปัญญาที่ดูเหมือนว่าทำเพื่อปกป้องบ้านเมืองเพียงอย่างเดียว แต่แท้จริงแล้วก็แอบหวังผลตอบแทน โดยลักษณะการใช้ปัญญาที่แตกต่างกันนั้นส่งผลทำให้ศรีธนญชัยได้รับชัยชนะอย่างต่อเนื่อง จนนำมาซึ่งผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่กษัตริย์พระราชทานให้ ศรีธนญชัย ทั้งในตอนที่ยังไม่รู้ตัวและไม่รู้ตัว ตามที่ได้กล่าวมา

ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ไม่น่าแปลกใจที่ความพ่ายแพ้ของศรีธนญชัย มิได้มาจากอำนาจของกษัตริย์ หากมาจากผู้ที่มีสติปัญญาหรือมีบุญมากกว่า กล่าวคือ แม้ว่าศรีธนญชัยจะใช้สติปัญญาฝ่าฟันเอาชนะเหตุการณ์และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เข้ามาจนมีชีวิตที่สุขสบายแต่ท้ายที่สุดแล้ว เขาก็ต้องมาประสบกับความพ่ายแพ้ครั้งแรกในชีวิต อันเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงการหมดบุญของตนเองจากน้ำมือของบุคคลที่ฉลาดกว่าเขา ดังกรณีของ “การขึ้นฝั่งที่ไหนก็ได้” ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ศรีธนญชัยอยากจะไปเล่นหมากรุกสากลกับสมภารที่วัดแต่ไม่มีเรือจะพาข้ามคลองไป เขาจึงหันไปเห็นเณรูปหนึ่ง แล้วตะโกนบอกไปว่า “ช่วยข้าข้ามเรือหน่อย” เมื่อได้ยินเช่นนั้น เณรก็เดินข้ามเรือไปมาอยู่ที่ริมคลอง ดังภาพที่ว่า

¹⁵⁴ สุวรรณา วงศ์ไวยวรรณ, “เพ็งอ้ง”, หน้า 14.

- พ่อเฒ่าเอ็นดูข้าที่ ข้ามเรือสักที
- เอ็นดูโยมนี่เถิดนา
- เฒ่าน้อยยินถ้อยวังนา จึ่งข้ามไปมา
- เรือที่หน้าท่าชล¹⁵⁵

เมื่อเขาทราบว่าได้เสียรู้แก่เฒ่าแล้ว จึ่งตะโกนบอกอีกครั้งว่า “ช่วยพาข้าข้ามฝั่งด้วยเรือหน่อย” เมื่อเฒ่าได้ยินแบบนั้นจึงพายเรือไปรับเขาเพื่อข้ามฝั่ง แต่แล้วพอมาถึงกลางลำคลอง เฒ่าก็ถามเขาว่า “ประสภจะขึ้นฝั่งที่ไหน” เขาจึงบอกไปว่า “ขึ้นที่ไหนก็ได้” เฒ่าจึงพายเรือพาขึ้นฝั่งตรงปากอ่าวที่เต็มไปด้วยหนาม และพูดกับเขาว่า “ประสภขึ้นไปเถิดเราจะไถกลับวัด” พอเขาได้ยินดังนั้นจึงทราบทันทีว่า ได้เสียรู้แก่เฒ่าอีกครั้ง จึ่งทำอะไรมาไม่ได้ต้องฝ่าดงหนามออกไป กว่าจะออกจากที่นั่นได้ก็ตอนเย็นมากแล้ว เลยส่งผลให้ไม่ได้ไปเล่นหมากรุกสกากเหมือนดังที่ใจปรารถนา ดังกาพย์ที่ว่า

- ต้องแฉ้วถางกอไผ่ แต่เข้าเล่าไชร้
- จนบ่ขายไปสุริยา
- จนตลอดไปยังเคหา ว่าจะไปวัดวา
- เล่นหมากรุกสกากเปล่าไป¹⁵⁶

จะเห็นได้ว่าบุญของเฒ่า หรือ “นายเฒ่า” ปรากฏออกมาในลักษณะเดียวกับ ศรีธนญชัย นั่นก็คือสติปัญญา แต่ทว่าสติปัญญาของเฒ่ากลับมีมากกว่าศรีธนญชัย

มาถึงตรงนี้ เราต้องทำความเข้าใจก่อนว่า แม้ศรีธนญชัยจะมีบุญ แต่บุญของเขาก็ผูกติดอยู่กับคติความเชื่อเรื่องกรรม นั่นคือ แม้ว่าศรีธนญชัยอาจจะมีบุญมากกว่าผู้อื่น แต่บุญดังกล่าวก็ไม่มีทางที่จะเอาชนะกรรมไปได้ ซึ่งกรรมนั้นปรากฏในรูปของเฒ่า หรือ นายเฒ่า หรือ ก็คือน้องชายของศรีธนญชัยที่กลับชาติมาเกิดนั่นเอง ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวในหนังสือ *ศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐาน* ที่ว่า “ความจริงแล้ว เฒ่า หรือ นายเฒ่าผู้นี้ เป็นน้องชายของศรีธนญชัยที่โดนพี่ชายตนเองฆ่าตายเมื่อครั้งเยาว์วัย แล้วได้กลับชาติมาเกิดอีกครั้ง เพื่อจองเวรพี่ชายตน”¹⁵⁷

¹⁵⁵ สุจิตต์ วงษ์เทศ, *อ้างแล้ว*, หน้า 183-184.

¹⁵⁶ สุจิตต์ วงษ์เทศ, *เพ็ญอ้าง*, หน้า 185.

¹⁵⁷ ประยูร พิทยานาคะ, *ศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐาน*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อำนวยสาสน์), หน้า 518.

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เนร หรือนายเวร กลายเป็นสัญลักษณ์ของกรรมที่ส่งผลให้บุญของศรีธนญชัยสิ้นสุดลง โดยวิธีการหนามยอกเอาหนามบ่ง นั่นคือการใช้บุญหรือสติปัญญาที่มีมากกว่าแก้ผิดศรีธนญชัย จนทำให้เขาไม่สามารถใช้ปัญญาได้ตอบกลับไปได้เลย ซึ่งเปรียบเทียบได้กับแสงสว่างของดวงดาว กล่าวคือ เมื่อมีดาวดวงหนึ่งสว่างที่สุดในท้องฟ้าและหลังจากนั้นไม่นานก็มีดาวอีกดวงที่สว่างมากกว่าดาวดวงแรกปรากฏขึ้นมา จึงส่งผลให้แสงสว่างของดาวดวงแรกดูอ่อนจางลงไปอย่างทันที

กระนั้น การที่จะตอบคำถามข้างต้นว่า อะไรคือความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์ที่ศรีธนญชัยได้รับจากระเบียบทางการเมืองดังกล่าว ? เราควรที่จะต้องกล่าวถึงระเบียบทางการเมืองที่ปรากฏภายใต้เรื่องศรีธนญชัยก่อน นั่นก็คือระเบียบทางการเมืองแบบราชาธิปไตยที่มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอำนาจ หรือที่เราเรียกกันว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบการปกครองที่มีการแบ่งลำดับชั้นทางสังคมผ่านแนวคิดเรื่องบุญญาบาปมี โดยที่กษัตริย์จะอยู่บนจุดสูงสุดของลำดับชั้นทางสังคมภายในระบอบการปกครองเช่นนี้

จากการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามข้างต้นผ่านแนวคิดเรื่องบุญ จะเห็นได้ว่า บุญมีความสัมพันธ์กับสถานภาพทางสังคม กล่าวคือ ยิ่งมีบุญมากเท่าไรสถานภาพทางสังคมก็ยิ่งจะสูงขึ้นเท่านั้น เช่นเดียวกันในกรณีบุญของกษัตริย์ จะปรากฏในรูปของอำนาจในการปกครองที่เป็นผลจากบุญเก่าจำนวนมากที่ได้สั่งสมมาจากชาติปางก่อน ซึ่งบุญนี้จัดเป็นนามธรรม นั่นคือเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์และจับต้องไม่ได้ ด้วยเหตุความไม่แน่นอนในบุญดังกล่าวของกษัตริย์ จึงมีอิทธิพลทำให้กษัตริย์ต้องหาวิธีการเพื่อรักษาสถานภาพของตนเองไว้ โดยการแสดงออกถึงการมีบุญผ่านการถือครองทรัพย์สินต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

สรุปผลการศึกษา

บทความวิชาการชิ้นนี้ มุ่งศึกษาการเมืองของการใช้สติปัญญาในนิทานพื้นบ้านเรื่องศรีธนญชัย ซึ่งเป็นเรื่องราวของเด็กหนุ่มที่มีชื่อว่าศรีธนญชัย เด็กหนุ่มผู้มีสติปัญญาล้ำเลิศเหนือผู้อื่น ในบางครั้งเขาใช้สติปัญญาแสวงหาผลประโยชน์หรือแก้ไขปัญหาของตนเอง แต่ในบางครั้งก็สามารถแก้ไขปัญหาของบ้านเมืองได้ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนเห็นว่ามียุ่ 2 งานด้วยกันที่มีความน่าสนใจ ได้แก่งานวิจัยของสันธิกร วรวรรณ¹⁵⁸ และของ สมบัติ จันทรวงศ์¹⁵⁹ งานวิจัยทั้ง 2 ชิ้นมีข้อเสนอว่าด้วยศรีธนญชัยนั้นยินดีที่จะอยู่ภายใต้ระเบียบการเมืองการปกครองแบบเดิม แต่ก็ไม่ได้ให้เหตุผลว่าทำไมเราจึงไม่ใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง หรือสามารถถามได้ในอีกทางหนึ่งก็คือ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว มีเงื่อนไขอะไรบ้างที่มีอิทธิพลทำให้ศรีธนญชัยยอมอยู่ภายใต้ระเบียบการเมืองการปกครองแบบเดิม ? และเงื่อนไขนี้มีความสัมพันธ์กับระเบียบการเมืองภายในเรื่องอย่างไร ?

การที่จะตอบคำถามแรกที่มุ่งศึกษาถึงเงื่อนไขที่ทำให้ศรีธนญชัยไม่ใช้สติปัญญาของตนเองเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ผู้เขียนเสนอว่า เราควรเริ่มต้นจากการจำแนกลักษณะการใช้สติปัญญาของศรีธนญชัย ผ่านการแบ่งประเภทเหตุการณ์ภายในเรื่อง ตั้งแต่ตอนที่ศรีธนญชัยเข้ารับราชการเป็นต้นมา ซึ่งสามารถแบ่งเหตุการณ์ออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับตนเอง และ เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับบ้านเมือง โดยเราจะพบว่า เหตุการณ์ทั้ง 2 ประเภท มีลักษณะการใช้สติปัญญาของศรีธนญชัยที่แตกต่างกันออกไป กระนั้นความแตกต่างนี้ก็กลับนำไปสู่จุดร่วมที่มีเหมือนกัน นั่นก็คือ ผลประโยชน์จากการใช้สติปัญญา ดังจะเห็นได้จาก เมื่อไรก็ตามที่ศรีธนญชัยใช้สติปัญญาของตนเองก็มักจะมีผลประโยชน์อื่นๆ ตามมาอยู่เสมอ โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่ได้รับมาจากกษัตริย์ ทั้งในขณะที่ทรงรู้ตัวและไม่รู้ตัวก็ตาม

¹⁵⁸ สันธิกร วรวรรณ, “นัยทางการเมืองในวรรณกรรมเรื่อง ศรีธนญชัย”, จาก <http://www.thaithesis.org/detail.php?id=1082542001152>, เผยแพร่เมื่อ 21 มิถุนายน 2542, [สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2565].

¹⁵⁹ สมบัติ จันทรวงศ์, “ศรีธนญไชย ความคิดเรื่องอำนาจ ปัญญา และความหมายทางการเมือง”, ใน สมบัติ จันทรวงศ์, บรรณาธิการ, *บทพิจารณาว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไฉไล, 2540), หน้า 216-218.

ทั้งนี้ ผลประโยชน์ที่กษัตริย์ทรงมอบให้โดยรู้ตัว มาจากการที่ศรีธนญชัยได้ใช้สติปัญญาของตนเองแก้ไขปัญหาและเอาตัวรอดจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชั้นวิกฤติ ส่วนผลประโยชน์ที่กษัตริย์ทรงมอบให้โดยไม่รู้ตัว ก็มาจากการที่ศรีธนญชัยนำอำนาจของกษัตริย์ไปใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง

ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ศรีธนญชัยไม่ยอมใช้สติปัญญาของตนเองเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองที่ตนเองอยู่ภายใต้อำนาจของกษัตริย์ เนื่องจากมีผลประโยชน์นานัปการที่ศรีธนญชัยสามารถกอบโกยได้จากระบอบการปกครองเช่นนี้ อันส่งผลให้ศรีธนญชัยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สุขสบาย จากการเป็นขุนนางคนสนิทของกษัตริย์ ที่คนทั่วทั้งเมืองให้ความเคารพและยำเกรง¹⁶⁰

ในการที่จะตอบคำถามที่สอง ซึ่งมุ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์กับระเบียบทางการเมืองภายในเรื่อง ซึ่งก็คือ ระเบียบทางการเมืองแบบราชาธิปไตยที่มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางของอำนาจ หรือที่เรามักจะเรียกว่า ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อันเป็นระบอบการปกครองที่มีการจัดแบ่งลำดับชั้นทางสังคมผ่านแนวคิดเรื่องบุญญาบารมี โดยที่กษัตริย์ทรงอยู่บนจุดสูงสุดของลำดับชั้น

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ่านแนวคิดเรื่องบุญ จะเห็นว่าบุญมีความสัมพันธ์กับสถานภาพทางสังคม กล่าวคือ ยิ่งมีบุญมากเท่าไร สถานภาพทางสังคมก็ยิ่งจะสูงมากขึ้นเท่านั้น เช่นเดียวกับในกรณีบุญของกษัตริย์ ซึ่งจะปรากฏในรูปของอำนาจทางการเมือง อย่างไรก็ดี เนื่องจากบุญจัดเป็นสิ่งนามธรรม หรือเป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์และจับต้องไม่ได้ และด้วยเหตุในความไม่แน่นอนในบุญของกษัตริย์ ดังกล่าวจึงส่งผลให้กษัตริย์ต้องพยายามรักษาสถานภาพของตนเองไว้ โดยการแสดงออกถึงการมีบุญผ่านการถือครองทรัพย์สินหรือวัตถุบางอย่าง เพื่อดึงดูดให้เหล่าขุนนางรวมไปถึงตัวศรีธนญชัยยังคงอยู่ปรนนิบัติรับใช้กษัตริย์ตลอดไป ส่วนข้าราชการปราชญ์อย่างศรีธนญชัย แม้จะถือได้ว่ามีสติปัญญามากกว่ากษัตริย์ และ

¹⁶⁰ สุจิตต์ วงษ์เทศ, อ้าวแล้ว, หน้า 168."

ได้รับผลประโยชน์จากการรับใช้กษัตริย์ แต่เหตุผลสำคัญที่สุดของการไม่คิดที่จะเปลี่ยนแปลงระเบียบการปกครอง นั่นก็คือ การยอมรับในสถานภาพหรือบุญตามชนชั้นหรือต้นกำเนิดนั่นเอง

จากข้อเสนอทั้ง 2 ส่วน จึงนำไปสู่คำถามวิจัยที่ผู้เขียนบทความเห็นว่าควรจะมีการศึกษาในอนาคตต่อไป นั่นก็คือคำถามที่ว่า ระเบียบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นมีวิธีการเข้าไปครอบงำความคิดทางการเมืองของศรีธนญชัย หรือแม้กระทั่งตัวผู้เขียนเรื่องศรีธนญชัยอย่างไร ?

บรรณานุกรม

- ประยูร พิศนาคะ. (2530). *ศรีธนญชัย ฉบับมาตรฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อำนวยสาส์น.
- พานัน บัวโฮม. (2548). “การศึกษาพฤติกรรมของศรีธนญชัยในแนวจริยศาสตร์”. จาก http://thesis.swu.ac.th/Tha/Panan_B.pdf. เผยแพร่เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2548. [สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2565].
- วิมล คำศรี. (ม.ป.ป.). “การศึกษานิทานพื้นบ้าน”. จาก <https://jfklib.oas.psu.ac.th/opac2/BibDetail.aspx?bibno=1089605>. [สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2565].
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2540). “ศรีธนญไชย ความคิดเรื่องอำนาจ ปัญญา และความหมายทางการเมือง”. ใน สมบัติ จันทรวงศ์. บรรณาธิการ. *บทพิจารณาว่าด้วยวรรณกรรมการเมืองและประวัติศาสตร์*. (หน้า 175-220). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไฉไล.
- สันธิกร วรวรรณ. (2542). “นัยทางการเมืองในวรรณกรรมเรื่อง ศรีธนญชัย”. จาก <http://www.thaithesis.org/=1082542001152>. เผยแพร่เมื่อ 21 มิถุนายน 2542. [สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2565].

- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (2560). “ฐานข้อมูลภาพยนตร์ดีเด่น Film Database”. จาก <https://lib.mju.ac.th/film/search.php>. เผยแพร่เมื่อ 22 มิถุนายน 2560. [สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2565].
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2540). *ศรีธนญชัย ลำนวนกาพย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มติชน.
- สุวรรณา งามเหลือ. (ม.ป.ป.). “ศรีธนญชัยกับอุบายการตีความหมายทางภาษา”. จาก http://utcc2.utcc.ac.th/academicweek_proceeding/2553/huminites/suwanna.pdf. ม.ป.ป. [สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2565].
- สุวรรณา วงศ์ไวยวรรณ. (2530). “บุญกับอำนาจ : ไตรลักษณ์กับลักษณะไทย”. ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. บรรณาธิการ. *อยู่เมืองไทย รวมบทความทางสังคมการเมือง เพื่อเป็นเกียรติแด่ ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ในโอกาสอายุครบ 60 ปี*. (หน้า 1-24). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

“...ความมหัศจรรย์หรือแฟนตาซีนั่น
ไม่ได้เป็นแค่เรื่องราวเพื่อฝันหรือมีไว้เฉพาะสำหรับเด็กอีกต่อไป
แต่ได้กลายเป็นสิ่งที่นำเสนอถึงสภาพความเป็นจริงทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม
ตลอดจน ความมีดีมาน ความยากลำบาก ความเศร้า
และความยินดีหลังจากก้าวข้ามชะตากรรมที่เจ็บปวดมาได้
อีกทั้งยังแฝงประเด็นทางการเมือง
ที่เป็นร่องรอยของการต่อสู้กับลัทธิจักรวรรดินิยมของกลุ่มชนพื้นเมือง
ซึ่งเป็นกลุ่มชายขอบกับอำนาจศูนย์กลาง
อีกทั้งยังมีประเด็นทางปรัชญา
ซึ่งคอยจรรโลงให้มนุษย์สามารถก้าวข้ามประวัติศาสตร์บาดแผล
ความขัดแย้ง และความแตกต่าง
จนสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ”

๑ อนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ในภาพยนตร์แฟนตาซีเรื่อง The Lord of the Rings

วีรศักดิ์ พันธุง¹⁶¹

รังสรรค์ นัยพรม¹⁶²

บทนำ

ภาพยนตร์เป็นวัฒนธรรมทางสายตา เป็นสื่อสมัยใหม่ที่ได้รับการนิยมนิยามแพร่หลายมากกว่าสื่อวรรณกรรม ภาพยนตร์เป็นสื่อบันเทิง เป็นเช่นดังประตูที่เปิดไปสู่โลกซึ่งถูกสร้างขึ้นผ่านจินตนาการ เพื่อเสริมแต่งสิ่งที่ขาดหายไปในชีวิต ภาพยนตร์สามารถจัดการเคลื่อนไหวภาพได้หลากหลายและมีอิสระในเวลาและพื้นที่ (Time and Space) มากกว่านวนิยาย¹⁶³ ด้วยเหตุนี้ภาพยนตร์จึงมีมิติการนำเสนอเรื่องราวที่มากมายผ่านศาสตร์แห่งภาพยนตร์อันทำให้ผู้คนทั่วไปจดจำเรื่องราวได้ดีกว่าในนวนิยาย

สมาน งามสนิท¹⁶⁴ ได้จำแนกประเภทของภาพยนตร์ไว้ตามลักษณะการนำเสนอ โดยแบ่งเป็น 2 ชุดคือ 1) ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาจริง ได้แก่ ภาพยนตร์ข่าว ภาพยนตร์สารคดี ภาพยนตร์สารคดี ภาพยนตร์การศึกษา และ 2) ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหามาจาก

¹⁶¹ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

¹⁶² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

¹⁶³ อีรวดี ไตลังคะ, *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546), หน้า 103.

¹⁶⁴ สมาน งามสนิท, *เอกสารชุดการสอนชุดวิชาการสร้างสรรค์และผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช, 2548), หน้า 182-202.

การประพันธ์จากความคิดและจินตนาการ อันประกอบด้วยสิ่งเป็นไปได้ และเป็นไปไม่ได้ในโลกความเป็นจริง โดยสามารถแยกย่อยได้อีก 11 ประเภท ได้แก่ 1) ภาพยนตร์แอคชั่น เป็นแนวต่อสู้ระทึกใจ 2) ภาพยนตร์ผจญภัย เป็นแนวการเดินทางฝ่าฟันอุปสรรค 3) ภาพยนตร์การ์ตูนเคลื่อนไหว 4) ภาพยนตร์ตลกขบขัน เป็นภาพยนตร์ที่สร้างเสียงหัวเราะและอารมณ์ขันให้กับผู้ชม 5) ภาพยนตร์ประเภทลึกลับ สืบสวนสอบสวนคลี่คลายเงื่อนงำ 6) ภาพยนตร์ชีวิต เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงเรื่องราวชีวิตคนจริง ๆ 7) ภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเพศ เป็นเรื่องราวที่นำเสนอเรื่องราวทางเพศแบบชัดเจนซึ่งไม่เหมาะกับเด็ก 8) ภาพยนตร์ครอบครัว เป็นภาพยนตร์ที่สามารถรับชมได้ทุกเพศทุกวัย 9) ภาพยนตร์แฟนตาซี เป็นภาพยนตร์ที่นำเสนอจินตนาการทั้งเทพนิยายและวิทยาศาสตร์ (ไซไฟ) 10) ภาพยนตร์เรื่องความรัก เป็นการนำเสนอเรื่องราวรัก ๆ ใคร่ ๆ ในสังคม 11) ภาพยนตร์สยองขวัญ เป็นภาพยนตร์ที่นำเสนอความน่ากลัวขนหัวลุก ซึ่งตัวบทที่ผู้วิจัยให้ความสนใจในการศึกษานั้นจัดอยู่ในประเภทของภาพยนตร์แฟนตาซี

คำว่า แฟนตาซี มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ Phantastikios¹⁶⁵ หมายถึง การปรากฏตัวหรือสิ่งที่ถูกสร้างให้เป็นสิ่งที่ประจักษ์ ซึ่งคล้ายคลึงกับคำว่า ความฝัน วิญญาณและความปรารถนา ดังนั้นสารที่แฟนตาซีสื่อออกมาจึงไม่ใช่การรับรู้ด้วยตาเปล่า แต่มุ่งนำเสนอเชิงลึกลงไปถึงจิตใจที่ต้องใช้สามัญสำนึกของมนุษย์ในการวิเคราะห์ เพื่อที่จะเข้าใจสารที่แฟนตาซีสื่อออกมา เจ.อาร์.อาร์.โทลคีน ได้กล่าวไว้ว่า มุมมองของมนุษย์ต่อความจริงเป็นเพียงสิ่งลวง ในขณะที่มุมมองของเทพนิยายคือภาพลวงที่เสมือนจริง และสามารถสะท้อนความเป็นจริงได้ในมิติที่ลึกซึ้งกว่าเรื่องจริงมากนัก¹⁶⁶ ความหมายของโทลคีน คือ แฟนตาซีคือหนทางที่ทำให้ได้ค้นพบความจริงของชีวิต ทั้งในมิติทางกายภาพและมิติทางจิตวิญญาณ ดังนั้นภาพยนตร์แนวแฟนตาซีจึงนำเสนอ “ความมหัศจรรย์” อันเป็นนามธรรมที่อยู่ภายในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ ทั้งความรู้สึก และระบบคิดที่ไม่สามารถแลเห็น ให้ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมที่สายตาสามารถแลเห็นได้ผ่านองค์ประกอบแฟนตาซี

¹⁶⁵ กอบพร ธีรเจริญสกุล, องค์ประกอบแฟนตาซีในนวนิยายชุดเดอะ สไปเดอร์วิก โครนิเคิลส์ ของโทนี ดิเอตรลิชชี และฮอลลีแบล็ก, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 24-30.

¹⁶⁶ เจ.อาร์.อาร์.โทลคีน, เขียน, วู้ลฟี ชีนยง, แปล, *The Lord of the Rings : The Fellowship of the Rings*, (กรุงเทพฯ: แพรียวเยาวชน, 2544).

ตัวบทภาพยนตร์ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา คือภาพยนตร์แฟนตาซีเรื่อง *The Lord of the Rings trilogy* ฉบับที่กำกับโดย ปีเตอร์ แจ็คสัน ของค่าย New line Cinema ซึ่งถูกนำเข้ามาฉายในปี ค.ศ. 2001, 2002 และ 2003 ตามลำดับไตรภาค ภาพยนตร์ชุดนี้ได้ดัดแปลงมาจากนวนิยายแฟนตาซีระดับโลกซึ่งประพันธ์โดย ศาสตราจารย์ จอห์น ร็อนัล รูเอล โทลคีน ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์และวรรณคดีของมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้กวาดรางวัลการ์ตูนตีความยอดเยี่ยมเอาไว้หลายสาขาเมื่อฉายสู่จอภาพยนตร์ ทั้งยังเป็นใบเบิกทางให้กับภาพยนตร์แฟนตาซีหลาย ๆ เรื่องในเวลาต่อมา และจากที่กล่าวไปข้างต้น ด้วยกลวิธีการเล่าเรื่องราวระหว่างนวนิยายและภาพยนตร์นั้นต่างกัน การดัดแปลงจึงเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แน่แน่นอนว่า ปีเตอร์ แจ็คสัน เองก็ดัดแปลงเนื้อหาไปจากหนังสือมาก เช่น ตัดทอนเหตุการณ์ที่ไม่ส่งผลต่อเส้นเรื่องหลักออกไป เช่น เหตุการณ์ที่กลุ่มฮอบบิททั้งสี่ต้องพบกับ ทอม บอมบาดิล ในป่าตึกบรรัฟ ตัดทอนการเดินทางรวบรวมกองทัพอจากทางใต้ของ อารากอร์น ตลอดจนตัดตัวละครออกไปหลายตัว เพื่อให้สอดคล้องกับเวลาอันจำกัดในการเล่าเรื่องแบบภาพยนตร์ เช่นเปลี่ยนบทบาท กลอฟินเดล นักรบเอลฟ์ จาก กอนโดลิน ที่ไปช่วยโฟรโด ให้กลายเป็น อาร์เวน บุตรีของ เอลรอน ไปช่วยแทน ทั้งนี้เพื่อให้เวลาของตัวละครพระนางอย่าง อาร์เวน และ อารากอร์น ได้มีเวลาอยู่ร่วมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้ผู้ชมได้รู้สึกอินไปกับตัวละคร โดยในตัวหนังสือนั้น อาร์เวน จะมีบทบาทน้อยมาก นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยของตัวละคร ให้เพิ่มมิติเพื่อให้สมเหตุสมผลกับสถานการณ์ในภาพยนตร์มากขึ้น เช่น เปลี่ยนนิสัยของ ฟาราเมียร์ ให้ขัดขวาง โฟรโด และต้องการจะนำแหวนไปที่ กอนดอร์ เพราะ ผู้กำกับเห็นว่าลักษณะที่ไม่สนใจแหวนของ ฟาราเมียร์ ในนวนิยายนั้นค่อนข้างที่จะขัดกับพลังของแหวนดังกล่าวนี้จึงทำให้แฟนหนังสือระดับฮาร์ดคอร์บางส่วนไม่ค่อยพอใจ แต่กระนั้นแม้ผู้กำกับจะดัดแปลงเนื้อหาไปมาก แต่ก็ถือว่าก็เป็นเพียงส่วนของกระพี้ เพราะแก่นเรื่องหลัก ทีมงานของปีเตอร์ แจ็คสัน ต่างรักษาเอาไว้อย่างซื่อสัตย์ที่สุด นั่นก็คือการนำเสนอเรื่องราวแบบเทพนิยาย การนำเสนอความรุนแรงและความมืดมนของสงคราม ความทุกข์ยากของผู้บริสุทธิ์จากภัยสงคราม และการต่อสู้ระหว่างความดีและความชั่วตามนวนิยายต้นฉบับ พร้อมกับแต่งแต้มให้มีความสมจริงมากขึ้น ซึ่งทำให้โลกแฟนตาซีไม่ได้มีไว้เฉพาะสำหรับเด็กอีกต่อไป

จากลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็นของกลวิธีการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ โดยใช้แนวคิดศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (narratology) เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องเล่าในระดับเนื้อหาและรูปแบบ¹⁶⁷ โดยเน้นไปที่การวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องเล่า อันได้แก่ แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก และผู้เล่าเรื่อง เพื่อให้เห็นทัศนคติของผู้เล่าเรื่องซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดประเด็นการศึกษาตัวบทภาพยนตร์ที่ซับซ้อนได้อย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ ผู้วิจัยมองว่า นอกจากองค์ประกอบทางแพนตาซีเป็นสิ่งแทนความรู้สึกนึกคิดภายใต้จิตใจสำนึกของมนุษย์แล้ว แพนตาซียังนำเสนอให้เห็นถึงปัญหาและสถานการณ์ที่มนุษย์ไม่อาจหาทำอธิบายได้ทางวิทยาศาสตร์ เนื่องด้วยตรรกะเหตุผลไม่สามารถอธิบายหรือชดเชยความรู้สึกของมนุษย์ได้ทั้งหมด ฉะนั้นแพนตาซีจึงมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอ การหลบหนีจากความเจ็บปวดของมนุษย์ เช่นที่ โทลสตอย ได้ให้นิยามความหมายของความเป็นแพนตาซีในเทพนิยายไว้ว่า “สิ่งที่อยู่ในเทพนิยายคือแพนตาซี การหลบหนี การเยียวยา และการปลอมโยน”¹⁶⁸ หรือก็คือ ความมหัศจรรย์ในรูปแบบเทพนิยานั้น คือการที่ตัวละครได้หลบหนีจากบางสิ่งในสังคมที่ก่อให้เกิดบาดแผลในจิตใจ จากนั้นจะได้รับการเยียวยาให้เข้มแข็งผ่านการก้าวข้ามอุปสรรคของตัวละครและมีตอนจบที่สมหวังเป็นการปลอมประโลมจิตใจ ดังนั้นวรรณกรรมแพนตาซีร่วมสมัยจึงนำเอาองค์ประกอบของเทพนิยาย ตำนาน มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือในยุคสมัยของผู้ประพันธ์เพื่อเป็นเครื่องมือนำเสนอวัฒนธรรมรวมถึงปัญหาของสังคม

เนื่องด้วยแพนตาซีเป็นเครื่องมือการนำเสนอวัฒนธรรมและสังคม ผู้วิจัยจึงขอเลือกใช้แนวคิดอนุภาคทางคติชนวิทยาในการศึกษาองค์ประกอบแพนตาซีที่นำเสนอเรื่องราวของ “อำนาจเหนือธรรมชาติ” หรือ Super natural ซึ่งอนุภาค (Motif)

¹⁶⁷ สุรเดช โชติอุดมพันธ์, *ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตก ในคริสต์ศตวรรษที่ 20*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), หน้า 90-96.

¹⁶⁸ กอบพร ธีรเจริญสกุล, *อ้างแล้ว*, หน้า 27.

เป็นการศึกษาทางคติชนวิทยาที่จะนำผู้ศึกษาไปสู่ความเข้าใจวัฒนธรรมและระบบคิดของมนุษย์¹⁶⁹ ที่ถูกถ่ายทอดผ่านทางจินตนาการอันแปลกประหลาดได้มากมาย เนื่องจากเป็นภาพยนตร์แนวแฟนตาซี ผู้วิจัยจึงเน้นศึกษาอนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ โดย Emile Durkheim¹⁷⁰ ได้กล่าวถึงโลกศักดิ์สิทธิ์ในทางมานุษยวิทยาไว้ว่า เป็นเหตุการณ์ พื้นที่ และเวลาที่มีความพิเศษนอกเหนือไปจากรับรู้ของสัมผัสทั้ง 5 และสัมผัสที่สามารถจับต้องได้ของมนุษย์ในแต่ละวัฒนธรรม ดังนั้นแนวคิดเรื่องความศักดิ์สิทธิ์จะนำเสนอให้เห็นว่า วัฒนธรรมในสังคมหนึ่ง ๆ มักมีความเชื่อในเรื่องราวที่ซับซ้อนมากกว่ามิติทางกายภาพ ดังนั้นมุมมองการศึกษานูภาคความศักดิ์สิทธิ์จึงมีความคล้ายคลึงกับการศึกษาแฟนตาซี นั่นก็คือ การวิเคราะห์ให้เห็นถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังความเหนือจริงว่าสะท้อนให้เห็นถึงระบบคิด วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของมนุษย์ได้อย่างไร

จากการสำรวจงานวิจัยปรากฏว่า ในประเทศไทย การศึกษาวรรณกรรมและภาพยนตร์แฟนตาซีที่มาจากต่างประเทศแบบเจาะลึกทางวัฒนธรรมนั้นยังมีจำนวนน้อย เนื่องด้วยความแตกต่างทางวัฒนธรรม จึงอาจทำให้ไม่สามารถเข้าใจบริบททางสังคมตะวันตกได้ทั้งหมด และการแปลสำนวนก็มีความหลากหลาย ดังนั้นด้วยเหตุผลเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภาพยนตร์เรื่องนี้ เนื่องจาก The Lord of the Rings นั้นคือการรวมเอาเทพนิยายและตำนานปรัมปราของตะวันตกมาผสมผสานแล้วนำเสนอใหม่ บทความวิจัยนี้จึงจะทำให้เห็นความหลากหลายและความคล้ายคลึงทางวัฒนธรรมซึ่งทำให้ทราบว่าแม้จะอยู่คนละซีกโลก แต่มนุษย์ก็มีแนวคิดที่เกี่ยวกับความมหัศจรรย์ที่มีความคล้ายคลึงกันอย่างน่าสนใจ

¹⁶⁹ ศิราพร ณ ถลาง, *ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), หน้า 40-41.

¹⁷⁰ มานิต โคกค้อ, *ตำนานประจำถิ่นอีสาน : ภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์และความหมายทางวัฒนธรรม*, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2560), หน้า 84-89.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการเล่าเรื่องในภาพยนตร์แฟนตาซีเรื่อง *The Lord of the Rings*
2. เพื่อวิเคราะห์การนำเสนออนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ในภาพยนตร์แฟนตาซีเรื่อง

The Lord of the Rings

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการนำเสนออนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ในภาพยนตร์แฟนตาซีที่ดัดแปลงจากนวนิยายของเจ.อาร์.อาร์.โทลคีน ทั้ง 3 เล่ม ได้แก่

1. *The Lord of the Rings : The Fellowship of the Ring* กำกับโดย ปีเตอร์ แจ็คสัน New Line Cinema 2001
2. *The Lord of the Rings : The Two Tower* กำกับโดย ปีเตอร์ แจ็คสัน New Line Cinema 2002
3. *The Lord of the Rings : The Return of the King* กำกับโดย ปีเตอร์ แจ็คสัน New Line Cinema 2003

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางวรรณคดีศึกษา และวัฒนธรรมศึกษา และนำเสนอผลงานวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์โดยมีวิธีการดำเนินงานวิจัยดังนี้

1. ขั้รวบรวมข้อมูล

- 1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์
- 1.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์แห่งเรื่องเล่าและอนุภาคทางคติชนวิทยา

2. ขั้วิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสื่อวิทัศน์
- 2.2 วิเคราะห์กลวิธีการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ *The Lord of the Rings Trilogy*
- 2.3 วิเคราะห์อนุภาคความศักดิ์สิทธิ์และการนำเสนอแนวคิดทางวัฒนธรรมในภาพยนตร์ *The Lord of the Rings Trilogy*

3. ขั้นนำเสนอข้อมูล

สรุปผล อภิปรายผล และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “อนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ในภาพยนตร์ The Lord of the Rings” สามารถสรุปการวิจัยได้ตามประเด็นที่ผู้วิจัยคนพบได้ ดังนี้

1. ด้านกลวิธีการเล่าเรื่องในภาพยนตร์

เนื่องจาก The Lord of the Rings เป็นภาพยนตร์ที่ดัดแปลงมาจากนวนิยาย ผู้วิจัยจึงได้จำแนกประเด็นการศึกษาตามองค์ประกอบของวรรณกรรม ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร และ ฉาก โดยสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1.1 การตั้งชื่อเรื่อง พบว่าในภาพยนตร์เรื่อง The Lord of the Rings เป็นการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้ตัวละครสำคัญเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งจะบ่งบอกถึงลักษณะพิเศษของตัวละครสำคัญที่เป็นต้นตอสำคัญของเรื่องราวในภาพยนตร์ หากมองเพียงผิวเผิน ชื่อ The Lord of the Rings มักถูกตีความว่าเป็นแหวนประมุข แต่แท้จริงแล้ว The Lord of the Rings หมายถึงตัว เซารอน ที่เป็นเจ้าของแหวน แต่โดยตรรกะแล้ว เซารอน กับแหวนต่างก็เป็นบุคลาธิษฐานของกันและกัน เนื่องจาก เซารอน ได้ใส่พลังชีวิตเกือบทั้งหมดลงไปในแหวน เพื่อให้แหวนของตนมีอำนาจเหนือแหวนแห่งอำนาจทั้ง 19 วง ด้วยเหตุนี้ทั้ง เซารอน และแหวนจึงเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังคำที่ว่า “แหวนและจอมโหด (The Ring and The Dark lord)” กล่าวคือ The lord of the Rings สามารถหมายถึงได้ทั้งตัวของ เซารอน และแหวนประมุข หรือหากกล่าวถึงแหวนก็จะสื่อถึงอำนาจปกครองของ เซารอน ที่อยู่เหนือบรรดาผู้ถือครองแหวนทั้ง 20 วง และหากกล่าวถึงเซารอน ก็จะสื่อถึงอำนาจอันเป็นต้นกำเนิดของแหวนทั้ง 20 วงเช่นกัน

1.2 แนวคิดของเรื่อง The Lord of the Rings เป็นการนำเสนอถึงการก้าวข้ามชะตากรรมที่ผ่านเข้ามา และการเอาชนะความชั่วร้ายทั้งจากภายนอกและภายในตนเอง โดยใช้องค์ประกอบทางแฟนตาซีในวรรณกรรมเป็นสื่อที่นำเสนอให้เห็นผ่านตัวละคร

ฉาก และบทสนทนาว่า ชีวิตของคนเรายังมีพลังบางอย่างที่อยู่นอกเหนือความเข้าใจของมนุษย์ เราไม่สามารถควบคุมสิ่งที่จะเข้ามาในชีวิตได้ และไม่ใช้สิทธิของเราที่จะไปกำหนดสิ่งเหล่านั้น แต่ที่เราสามารถกำหนดก็คือ เราจะทำอย่างไรต่อไปกับเวลาในช่วงชีวิตที่เรายังมีอยู่ ซึ่งแก่นเรื่องนี้ถูกถ่ายทอดออกมาอย่างสมบูรณ์แบบและหลากหลายโดยอาศัย “ความมหัศจรรย์” (fantasy) ที่เป็นภาพลวงเสมือนจริงอันนำเสนอความเป็นจริงได้หลายมิติมากกว่าสามัญ

1.3 โครงเรื่อง ตามศาสตร์แห่งเรื่องเล่า (narratology) โครงเรื่อง คือ การนำเสนอความหมาย แนวคิดและทัศนคติของผู้เล่า โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับเนื้อหาที่จะให้ความสำคัญกับบทบาทความสัมพันธ์ของตัวละคร รวมทั้งลักษณะของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในเรื่องโดยผ่านองค์ประกอบของโครงเรื่องได้แก่ การเปิดเรื่อง (Exposition) โดยตัวละครสำคัญในภาพยนตร์จะบรรยายเหตุการณ์จุดกำเนิดของแหวนไปจนถึงเหตุการณ์ที่เป็นจุดเริ่มต้นการเดินทางของตัวละครเอก การผูกปมปัญหา (Complication) ปมปัญหาใหญ่ของเรื่อง คือการต่อสู้ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ บิลโบ ส่งแหวนต่อให้หลานอย่าง โฟรโด อันเป็นจุดเริ่มต้นการเดินทางของตัวละครเอก ส่วนปมปัญหาย่อยก็คือการต่อสู้ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ซึ่งมีความขัดแย้งกันในเผ่าพันธุ์ และปมปัญหาสุดท้าย คือการต่อสู้ระหว่างมนุษย์กับตนเอง ตัวละครแต่ละตัวจะแก้ปมปัญหาของตนแล้วปมที่ถูกแก้นั้นก็จะเป็นแรงผลักดันให้ตัวละครอื่นต่อไป จุดสูงสุด (Climax) นั่นก็คือเหตุการณ์ สงครามครั้งสุดท้ายที่หน้าประตูดำหรือศึก โมรันนอน ที่เป็นศึกชี้ชะตาระหว่างชัยชนะของตัวละครฝ่ายดีกับตัวละครฝ่ายร้าย สุดท้ายคือ การคลายปมและปิดเรื่อง (Falling Action and Ending) โดยตัวละครแต่ละตัวสามารถจัดการกับปมปัญหาย่อยของตนเองได้ และร่วมมือกันคลายปมปัญหาหลักจนสำเร็จ อันนำไปสู่การปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรม

สำหรับการวิเคราะห์โครงเรื่องในประการที่ 2) การวิเคราะห์ในระดับรูปแบบ อันเป็นการศึกษาในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่าเรื่องกับเรื่องเล่า เป็นการให้ความสำคัญกับผู้เล่า ผู้ถูกเล่าให้ฟัง และเรื่องเล่า ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงทัศนคติและจุดมุ่งหมาย

ของผู้เล่าที่มีต่อเรื่องเล่า โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดผังการแสวงหาของ A. J. Greimas¹⁷¹ ในการศึกษาความสัมพันธ์ของผู้เล่าเรื่องกับเรื่องเล่า เพื่อให้ทราบถึงความหมายและ วัตถุประสงค์ของเรื่องเล่าที่สื่อมายังผู้ถูกเล่าให้ฟัง

ผลการศึกษาพบว่า ผู้แสวงหา (Subject) คือ โฟรโด ตัวละครเอกฝ่ายดี เผ่าพันธุ์ ฮอบบิท ผู้เป็นกึ่งมนุษย์จากดินแดนไชร์ สิ่งที่เขาแสวงหา (Object) ก็คือการทำลายแหวน ประมุข เพื่อให้ เซารอน พ่ายแพ้แล้วไปจาก มิตเดิลเอิร์ธ โฟรโด มีฝ่ายสนับสนุน (Helper) คือ จิตสำนึกต่อโลก คำพูดของ แกนดัล์ฟ และ กาลาเดรียล อันเป็นสิ่งที่ย่อย ผลักดันให้เขาเดินทางทำภารกิจที่ยากลำบาก ผู้ขัดขวาง (Opponent) คือ อำนาจมืด ของแหวนที่คอยดึงให้คนรอบข้างขัดขวาง โฟรโด และคอยทอนกำลังเขาลงตลอด การเดินทาง ผู้ให้ (Donor) คือ คณะพันธมิตรแห่งแหวนและตัวละครฝ่ายดีอื่น ๆ ที่คอย เคลื่อนไหวดึง ความสนใจ เซารอน จนการเดินทางของ โฟรโด ไม่อยู่ในความคิดของเขา ผู้รับ (Receiver) คือ โฟรโด ที่สามารถบรรลุภารกิจนั้นก็คือความสามารถทำลายแหวน และขจัดอำนาจของ เซารอน ลงได้

การใช้ผังการแสวงหาพร้อมกับศาสตร์แห่งเรื่องเล่าจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ เชิงโครงสร้างของเรื่องเล่า ที่ทำให้เราสามารถเข้าถึงทัศนคติ ระบบคิด สังคม ความเชื่อ และวัฒนธรรมของผู้เขียน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจและการเปิดมุมมองยอมรับใน ความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรม

1.4 ตัวละคร พบว่าในด้าบทภาพยนตร์มีการสร้างตัวละครแบบลักษณะเดียว และตัวละครหลายลักษณะ คือ ตัวละครลักษณะเดียวจะเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัย อย่างเดียวตลอดทั้งเรื่อง ซึ่งมักจะเป็นเผ่าพันธุ์ผีร้ายและสัตว์ร้าย อันได้แก่ ออร์ค โทรล นางแมงมุม ซี้ลอบ เหยี่ยวรอก วาร์ก ผู้เฝ้าหนองน้ำ ส่วนตัวละครหลายลักษณะเป็น ตัวละครที่มีลักษณะไม่แน่นอนปรับเปลี่ยนได้ตามเหตุการณ์ในเรื่อง จะเป็นลักษณะ

¹⁷¹ โปรตดู รังสรรค์ นัยพรม, *แบบเรียนวรรณกรรมวิจารณ์*, (อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2559), หน้า 106-107.

ตัวละครส่วนใหญ่ในเรื่องทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย ตัวละครแต่ละตัวจะไม่ได้เลวบริสุทธิ์หรือดีพร้อม ซึ่งผู้เขียนในต้นฉบับนวนิยายก็ได้สร้างปัญหาสำหรับตัวละครแทบจะทุกตัว ทำให้ตัวละครมีมิติไม่แบนราบ เรียกได้ว่าตัวละครแต่ละตัวมีโครงเรื่องย่อยเป็นของตนเอง นั่นจึงเป็นสิ่งที่เพิ่มความน่าสนใจและความโดดเด่นชวนให้ติดตาม ซึ่งผู้กำกับภาพยนตร์เองก็สามารถถ่ายทอดปมเหล่านั้นออกมาได้อย่างน่าชม

1.5 ฉากและสถานที่ พบว่าในตัวบทภาพยนตร์ปรากฏฉากที่เป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สถาปัตยกรรมและฉากที่เป็นห้วงเวลาและยุคสมัย ซึ่งฉากเหล่านี้เป็นฉากที่สมมุติขึ้นโดยใช้ความมหัศจรรย์เป็นตัวกลางในการสร้างฉาก และเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้ผู้ชมภาพยนตร์ได้คล้อยตาม และคิดว่ามีฉากเหล่านี้อยู่จริง นอกจากนั้น ฉากเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ ความคิด ประสบการณ์ ความเชื่อและวัฒนธรรมอีกด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ทำให้เห็นถึงระบบคิดที่ฝังรากอยู่ในจิตใต้สำนึกของชาวตะวันตก นั่นก็คือ เรื่องอิทธิพลจากตำนานปรัมปรา เทพนิยายพื้นบ้าน ที่เป็นความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งยังคงมีอิทธิพลในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของชาวตะวันตกในปัจจุบัน นอกจากนั้นยังปรากฏความเชื่อใหม่ของคริสต์ศาสนาที่เข้ามาแทนที่ความเชื่อดั้งเดิมอีกด้วย โดยถือได้ว่าได้กลายจุดศูนย์กลางของวรรณกรรมของ โทลคีน ทั้งในฉบับภาพยนตร์และนวนิยาย นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมลูกผสมจากนำเสนอตำนานปรัมปรา อันเป็นสิ่งที่บ่งบอกตัวตนของชาวตะวันตก

2. ด้านอนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ในภาพยนตร์ The Lord of the Rings

ได้มีการนำเสนอความศักดิ์สิทธิ์ไว้ดังนี้

2.1 การนำเสนออนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ผ่านทางตัวละคร ตัวละครศักดิ์สิทธิ์หรือบุคคลศักดิ์สิทธิ์เป็นอนุภาคอย่างหนึ่งที่ปรากฏในภาพยนตร์หรือวรรณกรรมแฟนตาซี โดยมักจะได้รับอิทธิพลจากเทพนิยาย ตำนานปรัมปรา เทพนิยายและนิทานพื้นบ้าน ในภาพยนตร์ The Lord of the Rings ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมพื้นบ้านและวรรณกรรมศาสนาและที่ปรากฏโดดเด่นคือ ตำนานศาสนาอาซาร์ทูลของชาวนอร์ส

(ไวกกิง) ในแถบแกนดินเนียร์ ตำนานพื้นบ้านและวรรณคดีของอังกฤษ นอกจากนี้ยังมี คัมภีร์ทางคริสต์ศาสนาอย่างพระคัมภีร์ไบเบิล ซึ่งงานที่กล่าวมานั้นล้วนเป็นสิ่งที่มียุทธิพลกับงานเขียนของ โทลคีน ทั้งสิ้น ดังนั้นตัวละครศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้จึงเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของผู้คนที่ปรากฏอยู่ในตำนานปรัมปรา เทพนิยาย และประวัติศาสตร์ โดยผู้วิจัยได้แบ่งชนิดของตัวละครศักดิ์สิทธิ์ออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ ตัวละครศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นมนุษย์และตัวละครศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นอมมนุษย์

1) ตัวละครศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นมนุษย์ โดยถูกนำเสนอให้ศักดิ์สิทธิ์ผ่านทางพรวิเศษ และชาติกำเนิด ซึ่งเป็นการทำให้ตัวละครมนุษย์ธรรมดาที่มีความศักดิ์สิทธิ์โดยมีวัตถุเพื่อเพิ่มอำนาจของตนในสังคมหรือวัฒนธรรมนั้น ๆ ทั้งยังทำให้ผู้คนเคารพยำเกรง ซึ่งตัวละครเหล่านี้ก็สื่อถึงภาพตัวแทนของผู้นำในอุดมคติที่ต้องมีความพิเศษ ผู้ซึ่งสามารถปกครองและปกป้องประชาชนได้ ทั้งยังต้องมีคุณธรรมและรับใช้ผู้คนของตนอยู่เสมอ สิ่งนี้เป็นคุณสมบัติของผู้นำในคริสต์ศาสนา นั่นก็คือ ผู้นำต้องมีความถ่อมตนต่อผู้อื่น เสียสละ เข้าใจ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เช่นตัวละครเอกอย่าง อารากอร์น แม้จะมีสายเลือดกษัตริย์ แต่ก็ไม่ได้มีความหยิ่งทะนง ทั้งยังคอยช่วยเหลืออาณาจักรต่าง ๆ อย่างลับ ๆ มีการปลอมตัวไปช่วย ราชาเอมเกล แห่ง โรฮัน และเสนาบดี เอกเธลิออนแห่ง กอนดอร์ ทั้งยังเป็นมิตรกับเผ่าพันธุ์อื่น ๆ และคอยเป็นผู้นำหลังจากคณะพันธมิตรแห่งแหวนสูญเสียแกนดัล์ฟ ไปใน มอเรีย กล่าวคือ อารากอร์น นั้นเป็นภาพตัวแทนสถานะกษัตริย์ของพระเยซูคริสต์ที่จะเป็นผู้ดับยุคเข็ญ คอยอยู่เคียงข้างผู้คน และปกป้องชีวิตทางฝ่ายโลกไม่ให้เผ่าพันธุ์มนุษย์ล่มสลายเพราะความชั่วร้าย

นอกจากประเด็นในด้านความเชื่อแล้ว ยังคงมีประเด็นในด้านการเผชิญหน้าทางชนชาติอีกด้วย ดังที่เห็นได้จากกรณี ชาวนูเมนอร์ และมนุษย์เผ่าพันธุ์อื่น ๆ ซึ่งถือเป็นภาพตัวแทนชนชาติต่าง ๆ ในโลก โดยที่ ชาวนูเมนอร์ มักคิดว่าตนเป็นมนุษย์ชั้นสูงเนื่องจากได้รับพรจากเทพและมีอารยธรรมสูงส่ง จึงมองมนุษย์กลุ่มอื่นว่าเป็นมนุษย์ชั้นรองเหมือนกับการที่ชนชาติตะวันตกมองว่าชาวตะวันออกเป็นกลุ่มชนที่ด้อยกว่า เนื่องด้วยไม่มีอารยธรรมสูงเทียบเท่ากับตน ซึ่ง กอนดอร์ และ โรฮัน ก็เป็นอีกภาพตัวแทนได้อย่างดีของการพบกันระหว่างอารยธรรมตะวันตกและตะวันออก ทั้งสภาพแวดล้อมและ

วัฒนธรรม เช่น ขณะที่ กอนดอร์ มีอารยธรรมและวิทยาการสูงอย่าง มินัสติริธ แต่พื้นที่ทางธรรมชาตินั้นเริ่มเสื่อมโทรม ยกเว้นที่ อิลิเลียน ส่วน โรฮัน แม้จะมีอารยธรรมและวิทยาการไม่เทียบเท่า กอนดอร์ แต่ก็ยังคงมีพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ชาวกอนดอร์เขียนบันทึกวิทยาการ ขณะที่ชาว โรเฮียร์ริม ชอบเล่าขานผ่านทางบทเพลงและบทกวีเป็นต้น นอกจากนี้เรายังจะสามารถเห็นได้ถึงความไม่ลงรอยกันระหว่าง กอนดอร์ และ โรฮัน ผ่าน ราชาเอโอเดน และ เสนาบดีเดเนธอร์ ดังในฉาก ฌาเฮล์ม เมื่อ อารากอร์นแนะนำให้ เอโอเดน ส่งสารขอความช่วยเหลือไปที่ กอนดอร์ เอโอเดน จึงบอกว่าไม่ทางที่ กอนดอร์ จะมาช่วย และหลังจากจบศึกที่ ฌาเฮล์ม แกนดัล์ฟได้ ได้บอก เอโอเดน ว่า หาก กอนดอร์ ขอความช่วยเหลือมา โรฮัน จะต้องพร้อมสู้ทันที องค์เอโอเดน เลยสวนขึ้นว่า ทำไมจะต้องไปช่วยพวกที่ไม่มาช่วยพวกเราด้วย ฉากและบทสนทนาี้แสดงให้เห็นถึงความไม่ลงรอยกันระหว่าง โรฮัน และ กอนดอร์ ในขณะที่ เอโอเดน คิดว่า กอนดอร์ เป็นพวกยึดในศักดิ์ศรีคงไม่ยอมมาช่วยกลุ่มมนุษย์ชั้นรองอย่างตน แต่แท้จริงแล้ว กอนดอร์ กำลังเผชิญหน้ากับ มอร์ดอร์ แบบถอนกำลังมาช่วยไม่ได้ แต่ในท่ามกลางความขัดแย้งนี้เอง ก็ได้มีตัวเชื่อม นั่นก็คือ อารากอร์น เนื่องด้วยเขาไม่ได้โตมาแบบราชา หากแต่โตมาแบบคนธรรมดาที่เข้าใจจิตใจผู้อื่นและไม่แบ่งต่อชนชั้น การกระทำของ อารากอร์น จึงไคค่อย ๆ พื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่าง โรฮัน และ กอนดอร์ จนสำเร็จ เช่นในตอน ที่ อารากอร์น ได้นำ องค์เอโอเดน ยืนหยัดในศึก ฌาเฮล์ม องค์เอโอเดน จึงเริ่มยอมรับในความเป็นกษัตริย์ของ อารากอร์น และเมื่อสัญญาณไฟแห่ง กอนดอร์ มาถึง โรฮัน เอโอเดน ก็ได้ครุ่นคิดอยู่พักหนึ่งก่อนจะเรียกกระดมไปช่วยเพื่อตอบแทนที่ อารากอร์น ช่วยให้เรายืนหยัดได้อีกครั้ง ดังนั้น อารากอร์น จึงเป็นตัวเชื่อมที่ทำให้สองอารยธรรมสามารถอยู่ร่วมกันต่อไปได้

ดังนั้นชาติกำเนิดหรือสายเลือดศักดิ์สิทธิ์จึงมีความสำคัญในการกำหนดความอยู่รอดเผ่าพันธุ์ในช่วงสงครามหรือในช่วงยุคเข็ญ ซึ่งทำให้ตัวละครที่มีสายเลือดศักดิ์สิทธิ์เป็นตัวแปรสำคัญในการเปลี่ยนแปลงชะตากรรมของเผ่าพันธุ์และของโลก เช่น ตัวละครเอกอย่าง อารากอร์น ผู้ซึ่งสืบเชื้อสายกษัตริย์ นูเมนอร์ และได้ชื่อว่าเป็นทายาทของ อิสซิลดูร์ ผู้มีสิทธิในบัลลังก์แห่ง กอนดอร์ หรือมีสถานะเป็นราชันแห่งมวลมนุษยโดยในยุคที่ 3 ในเรื่องราวของภาพยนตร์นั้น มนุษย์เกิดความแตกแยกเพราะสายเลือดกษัตริย์ที่สูญหายและการปกครองที่เสื่อมถอยลงของเอนาบดี ดังนั้นการมีตัวตนของอารากอร์น จึงเป็นความหวังว่าโลกนี้จะไม่ถูกทำลายจากอำนาจมืด

2) ตัวละครศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นมนุษย์ จะถูกนำเสนอให้ศักดิ์สิทธิ์ผ่านทางลักษณะทางกายภาพ เวทมนตร์คาถา และการถูกสาป สิ่งเหล่านี้มักเป็นลักษณะพิเศษที่ติดตัวมากับตัวละครมนุษย์อันทำให้ตัวละครมีความศักดิ์สิทธิ์ในตนเอง โดยความศักดิ์สิทธิ์นี้จะแสดงถึงความเชื่อที่ปรากฏในตำนานและศาสนาของวัฒนธรรมนั้น ๆ ทั้งนี้ ตัวละครที่มีลักษณะพิเศษผิดแผกจากธรรมชาติ อาจสื่อถึงเทพเจ้าหรือปิศาจตามความเชื่อ อีกทั้งยังสื่อถึงอารมณ์และสภาพจิตใจของมนุษย์ที่เจ็บปวดและดีใจอย่างถึงที่สุดก็ได้

ลักษณะพิเศษทางกายภาพยังเป็นสิ่งที่ใช้จำแนกฝั่งของตัวละครในโลกแฟนตาซี ตัวละครที่มีลักษณะพิเศษสวยงาม มีความองอาจ เข้มแข็ง ส่วนใหญ่มักจะอยู่ในฝ่ายดี ในขณะที่ตัวละครที่มีความน่ากลัว รูปร่างบิดเบี้ยว ก็มักจะเป็นตัวละครฝ่ายร้าย นอกจากนี้ ลักษณะพิเศษของตัวละครเหล่านี้ก็แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของผู้เขียนอันเป็นที่มาของตัวละครอีกด้วย

ผู้วิจัยขอสรุปแนวคิดทางวัฒนธรรม¹⁷² ของทางตะวันตกผ่านการศึกษาอนุภาคของบุคคลศักดิ์สิทธิ์ ผ่านทางลักษณะทางกายภาพ ดังนี้

ประการแรก คือเรื่องของพระเจ้าผู้สร้างหรือพระเจ้าสูงสุด อันเป็นแนวคิดหลักของตำนานความเชื่อตะวันตกที่พระเจ้าจะคอยเป็นผู้สร้าง ผู้ควบคุมความเป็นไปของภาวะเป็นจริงและก้อยู่เหนือภาวะเป็นจริง เป็นผู้ที่สามารถกำหนดชะตากรรมและพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดได้ พระเจ้าจะเป็นผู้ที่มีความดีงาม มีสติปัญญาและอำนาจเหนือทุกสิ่งที่มีมนุษย์เข้าใจ โดยข้างกายพระเจ้าก็จะมีเหล่าทวยเทพคอยช่วยเหลือกิจการตามประสงค์

ประการที่ 2 คือความสัมพันธ์ของพระเจ้าสูงสุด เหล่าทวยเทพ และสิ่งสร้างหรือแผ่นดินโลก การกระทำของพวกท่านเหล่านี้จะส่งผลกระทบและสร้างเรื่องราวมากมายทั้งดีและเลวร้ายในโลก เช่นเมื่อองค์เอร์ู สร้างสรรพสิ่งจากนิมิตของ ไอน์วัวร์ เหล่าไอน์วัวร์ก็จะเข้ามาสร้างความเป็นระเบียบในจักรวาลที่อยู่เบื้อง ในฐานะของ

¹⁷² ไพรตดู ศิราพร ณ ถลาง, *อ้างแล้ว*, หน้า 62-63.

เทพวาลาร์ เหล่า วาลาร์ จะช่วยเหลือเอลฟ์ กับมนุษย์จาก พวกออร์ค และ จอมมารมอร์กอธ เป็นเช่นดังที่พระบิดามีทูตสวรรค์ เกเบรียล ส่งสารแก่ พระแม่มารีย์ มีทูตสวรรค์ไมเคิล ผู้คอยต่อสู้กับ ลูซิเฟอร์ และซาตาน หรือ โอดิน ก็มีสภาพคอยอภิบาลอาณาจักรทั้ง 9 เป็นต้น

ประการที่ 3 คืออนุภาคที่สะท้อนถึงรากของวัฒนธรรมอันมีที่มาจากตำนานเรื่องเล่าและความเชื่อ สถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่ถูกสร้างนั้นมีฐานมาจากสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ อันเนื่องมาจากความศรัทธาที่ยิ่งใหญ่และความกลัว ความเชื่อในเรื่องประเพณี เช่นที่ พวกเอลฟ์ ฉลองดวงดาวในฐานะเป็นตัวแทนของเทพี วาดาร์ ฉากนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่ว่า สรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นตัวแทนของพระเจ้าหรือเหล่าทวยเทพ เช่นที่ อีกาเป็นสารจาก โอดิน สายฟ้าเป็นสัญลักษณ์ของ เทพธอร์ และลูกแกะเป็นสัญลักษณ์แทนพระเยซูคริสต์ โดยผู้ที่มีความเชื่อเช่นนี้ต้องปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ด้วยความเคารพ

2.2 การนำเสนอความศักดิ์สิทธิ์ผ่านเวทมนตร์คาถา

ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า เวทมนตร์คือองค์ประกอบสำคัญในโลกแฟนตาซี เนื่องด้วยเป็นปัจจัยเสริมอันทำให้เรื่องเล่านั้น ๆ มีความศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนั้น เวทมนตร์ยังเป็นภาพตัวแทนของพิธีกรรม เนื่องจากเวทมนตร์มักมีการร่ายคาถาด้วยภาษาศักดิ์สิทธิ์ หรือถูกประกอบสร้างขึ้นจากคำพูดของตัวละครศักดิ์สิทธิ์แล้วก่อให้เกิดอำนาจเหนือธรรมชาติ (ซึ่งก็เป็นเหมือนภาพตัวแทนของคำสวดในพิธีกรรม) เวทมนตร์เป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มพลังอำนาจให้กับตัวละครทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย และเป็นสิ่งที่ทำให้ตัวละครมีความศักดิ์สิทธิ์ เช่นทำให้ตัวละครศักดิ์สิทธิ์ฝ่ายมนุษย์อย่าง อารากอร์น คูมีความพิเศษแตกต่างจากมนุษย์คนอื่น ๆ หรือทำให้ตัวละครฝ่ายร้ายอย่าง เซารอน เป็นที่หวาดกลัว และทำให้แหวนซึ่งเป็นเหมือนอีกตัวตนหนึ่งของ เซารอน เป็นที่หวาดหวั่นสำหรับบรรดาผู้วิเศษที่รู้ถึงอำนาจของมัน นอกจากนั้น เวทมนตร์ยังสื่อถึงพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เนื่องด้วยมีการกล่าววาจาศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นภาพตัวแทนถึงคำสวดในพิธีกรรม และการที่เวทมนตร์จะสามารถใช้ได้ ผู้ใช้ต้องมีความเชื่อมั่นและเคารพในเวทมนตร์ว่าจะอำนาจให้เป็นไปได้ตามหวัง สิ่งนี้ก็เหมือนกับในพิธีกรรมของมนุษย์ในสังคมจริงที่ต้องอาศัยศรัทธาของผู้ร่วมพิธีด้วยจึงจะเกิดผลทางจิตวิญญาณ

2.3 การนำเสนอความศักดิ์สิทธิ์ของตัวละครมนุษย์ผ่านการถูกสาป

คำสาปเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับพรที่มักจะส่งผลไปในทางลบ คำสาปนี้มีส่วนทำให้เกิดตัวละครมนุษย์ขึ้นเช่นเดียวกับเวทมนตร์ คำสาปมักถูกใช้ผ่านทางตัวละครฝ่ายร้ายเพื่อเพิ่มฐานอำนาจกับความยำเกรงให้กับตนโดยอาศัยความกลัว ความโลภ ความอ่อนแอ และจิตใจด้านมืดของผู้ถูกสาปเป็นตัวเชื่อมโยงให้คำสาปเป็นผลและทวีความรุนแรงมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผลของคำสาปจึงเป็นสิ่งสะท้อนด้านมืดในจิตใจออกมาผ่านทางรูปลักษณ์ที่บิดเบี้ยวผิดแผกไปจากธรรมชาติ อันสะท้อนถึงความเจ็บปวด อารมณ์รุนแรง และความเป็นสามัญของมนุษย์ที่มีความต้องการสนองความอยากอันล้นเกินตนเองจนเป็นสิ่งขับเคลื่อนวิถีชีวิต ดังนั้นการนำเสนอตัวละครศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นอมมนุษย์ผ่านคำสาป ทำให้เห็นว่า ผลของคำสาปที่แสดงอย่างเป็นรูปธรรมสะท้อนถึงความเจ็บปวด ความบิดเบี้ยวของจิตใจ และด้านมืดในตัวมนุษย์ อย่างการแสวงหาอำนาจของกษัตริย์มนุษย์โดยไม่ไตร่ตรอง สุดท้ายแล้วเขาก็ต้องจบลงด้วยการกลายเป็น นาซกูล และอยู่เป็นทาสของอำนาจที่พวกเขาต้องการ หรือ สมิ๊กอล ที่มีต้องเสี่ยงแหกก้อนในลำคอด้วยเพราะเขม่า ดีเอโก ด้วยการบิบบอกจนตาย ความรู้สึกผิดต่อเพื่อนและความรักต่อแหวนจึงทำให้จิตใจของเขาไม่คงที่มีบุคลิกเช่นสมิ๊กอลและกอลลัม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป อนุภาคตัวละครศักดิ์สิทธิ์นั้นเป็นภาพตัวแทนของสังคมมนุษย์ที่ถูกนำเสนอออกมาผ่านทางประกอบแฟนตาซี ตัวละครศักดิ์สิทธิ์ฝั่งมนุษย์บ่งบอกถึงสังคมการอยู่ร่วมกัน การปกครองและวัฒนธรรม ในขณะที่ตัวละครมนุษย์นั้นบ่งบอกถึงสังคมในทางจิตวิญญาณและความเชื่อ ซึ่งทั้งสองสังคมแม้จะอยู่ในมิติที่แตกต่างกัน แต่ก็ต้องพึ่งพากันและกันในการดำรงอยู่ กล่าวคือ ตัวละครฝั่งมนุษย์ต้องอาศัยอมมนุษย์เพื่อทำให้ตนเองมีความศักดิ์สิทธิ์ มีความพิเศษเหนือคนทั่วไป ในขณะที่อมมนุษย์เองก็ต้องอาศัยความภักดี ความเคารพ และความกลัวของฝั่งมนุษย์ ที่จะทำให้ตนมีความศักดิ์สิทธิ์ และยังสามารถดำรงความมีชีวิตตนอยู่ได้ ดังเช่นในสังคมของมนุษย์ในปัจจุบัน ที่มักจะใช้เรื่องราวของอมมนุษย์มาช่วยเสริมเติมแต่งให้ผู้นำของตนดูมีอำนาจและทุกคนต้องเคารพ ในขณะที่วัฒนธรรมทางจิตวิญญาณและความเชื่อในสังคมนั้น ๆ ก็ต้องอาศัยสังคมมนุษย์เพื่อให้ตัววัฒนธรรมยังคงอยู่ไม่สูญหายไป

2.4 การนำเสนออนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ผ่านวัตถุสิ่งของ

ในตำนานพื้นบ้านของแต่ละวัฒนธรรม วัตถุศักดิ์สิทธิ์จะเป็นอนุภาคหนึ่งที่มีปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง เนื่องด้วยมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยเสริมอำนาจให้กับตัวละครในโลกแฟนตาซี นอกจากนั้น วัตถุศักดิ์สิทธิ์ยังสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชน อันสังเกตได้จากความประณีตของวัตถุที่ถูกทำขึ้น ทั้งยังบ่งบอกว่าวัตถุนั้นเป็นสิ่งของเครื่องใช้ของผู้คนในวัฒนธรรมนั้นในโลกของความเป็นจริงอีกด้วย

จากการศึกษาตัวบท ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทของวัตถุศักดิ์สิทธิ์ไว้ 5 ประเภทดังนี้

1) วัตถุสิ่งของที่เป็นเครื่องประดับพิเศษ เครื่องประดับศักดิ์สิทธิ์เป็นวัตถุที่มีค่าสำหรับหลาย ๆ เผ่าพันธุ์ อันเป็นเครื่องแสดงฐานะและเป็นสัญลักษณ์ทางอำนาจ โดยเครื่องประดับศักดิ์สิทธิ์มักจะอยู่กับบุคคลที่มีอำนาจหรือฐานะสูงส่ง โดยผู้วิจัยสามารถจำแนกเครื่องประดับศักดิ์สิทธิ์ไว้ได้ 4 ประเภท ได้แก่ 1.1) แหวนศักดิ์สิทธิ์ 1.2) สร้อยศักดิ์สิทธิ์ 1.3) ขวดแก้วศักดิ์สิทธิ์ 1.4) ลูกแก้วศักดิ์สิทธิ์

2) วัตถุสิ่งของที่เป็นอาวุธ ใน The Lord of the Rings มีอาวุธศักดิ์สิทธิ์มากมายหลายประเภทซึ่งถูกสร้างขึ้นจากแต่ละเผ่าพันธุ์ โดยอาวุธแต่ละชนิดก็จะมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัวที่จะคอยสนับสนุนตัวละครศักดิ์สิทธิ์ให้มีอำนาจในการต่อสู้ระหว่างตัวละครฝ่ายดีและฝ่ายร้าย นอกจากนั้น อาวุธบางชนิดยังเป็นสัญลักษณ์แทนความเชื่อและตำแหน่งทางสังคมของผู้ถือครอง โดยผู้วิจัยได้สามารถแบ่งอาวุธศักดิ์สิทธิ์ออกเป็น 9 ประเภท ได้แก่ 2.1) ดาบศักดิ์สิทธิ์ 2.2) ธนูศักดิ์สิทธิ์ 2.3) หอกศักดิ์สิทธิ์ 2.4) ขวานศักดิ์สิทธิ์ 2.5) เสือเกราะศักดิ์สิทธิ์ 2.6) แตรศักดิ์สิทธิ์ 2.7) เชือกศักดิ์สิทธิ์ 2.8) ไม้เท้าศักดิ์สิทธิ์ และ 2.9) ไฟศักดิ์สิทธิ์ อาวุธศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 9 ประเภทนี้ มีบทบาทสำคัญในการช่วยเพิ่มอำนาจให้กับตัวละครฝ่ายดีและฝ่ายร้ายในการเอาชนะฝ่ายตรงข้าม โดยเรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ของอาวุธ ก็คือสิ่งที่พบเห็นได้ในวัฒนธรรมตะวันตก ผ่านการนำเสนอในลักษณะอนุภาคที่ไม่ธรรมดา เช่นกัน

3) วัตถุสิ่งของที่เป็นเรือพิเศษ เรือคือพาหนะการเดินทางสัญจรทางน้ำ โดยเฉพาะในตำนานปรัมปราและเทพนิยายของชาวตะวันตก จะมีตำนานเกี่ยวกับเรือ

วิเศษที่มีอนุภาพในการเดินทางไปสู่อีกภพหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่าตำนานปรัมปราและเทพนิยายของชาวตะวันตกถือเป็นวัตถุดิบในการรังสรรค์เรื่องราวใน The Lord of the Rings ตำนานเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของอารยธรรมตะวันตก ที่เดิมเป็นนักเดินเรือผู้ออกเดินทางไปสำรวจดินแดนใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่น ชาวไวกิง ที่อาศัยอยู่ในดินแดนแถบสแกนดิเนเวีย พวกเขาถือเป็นนักเดินเรือที่เก่งกาจ และเชี่ยวชาญการเดินทางโดยใช้ดวงดาวเป็นตัวนำทาง ด้วยเหตุนี้จึงมีการแต่งตำนานขึ้นมาเพื่อให้ความสำคัญกับเรืออันเป็นหนึ่งในสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตของกลุ่มชน

4) วัตถุดิบที่เป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์ หนังสือมักเป็นสิ่งที่คอยเก็บและบันทึกเรื่องราวศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้น หรือเป็นแหล่งสำคัญทางพิธีกรรมหรือบันทึกเวทมนตร์คาถา

5) วัตถุดิบที่เป็นอาหารและเครื่องดื่มศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ซึ่งในเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ก็จะหยิบยกเอาอาหาร สมุนไพร และเครื่องดื่มของกลุ่มชนในสังคมนั้น ๆ มานำเสนอโดยใส่ความเหนือจริงเข้าไป เพื่อเน้นให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมการกินที่มีต่อวิถีชีวิตของกลุ่มชนในสังคมนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็น ขนมปังเอลฟ์ หรือ เลมบัส ที่ให้ชีวิตกับพวก โพรโด และ แซม ตลอดการเดินทาง สิ่งนี้ก็เหมือนกับที่ชาวตะวันตกทานขนมปังเป็นอาหารหลักในแต่ละวัน

จากที่กล่าวไปนั้น การนำภาพความศักดิ์สิทธิ์ผ่านวัตถุดิบของจึงเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชนทั้งด้านการวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และความเชื่อ เนื่องจากวัตถุดิบต่างเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นทั่วไปในวัฒนธรรมตะวันตก เช่นดาบ ในตะวันตกดาบมักเป็นดาบยาวสำหรับจับสองมือและมีด้านคมสองด้าน ซึ่งเป็นลักษณะดาบที่อัศวินในยุคกลางใช้กัน ส่วนในวัฒนธรรมด้านความเชื่อ วัตถุดิบศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงอำนาจและภาระหน้าที่ อย่างเช่นดาบนั้นเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจของกษัตริย์หรือผู้นำฝ่ายโลก เหมือนในดาบเอ็กซ์คาลิเบอร์ของกษัตริย์ อาร์เธอร์ ในตำนานการกำเนิดประเทศอังกฤษ หรือแม้แต่ในความเชื่อของศาสนาคริสต์ซึ่ง แกนต์ลัฟ เองก็เป็นภาพตัวแทนได้อย่างดี กล่าวคือ แกนต์ลัฟ เป็นพ่อมดคนเดียวที่ใช้ดาบเป็นอาวุธคู่กับไม้เท้า ในความเชื่อทางศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ไม้เท้าเป็นสัญลักษณ์ของ

ผู้นำฝ่ายวิญญาณ ผู้อภิบาลปกป้องลูกแกะของพระเจ้าด้วยความเมตตา ความอารี และความถ่อมตน ส่วนคาบคือพลังอำนาจของพระเจ้า ที่จะจัดและทำลายสิ่งชั่วร้าย ให้หายไป ดังนั้น แกดัลฟ จึงได้รับสิทธิและอำนาจครบถ้วนจากพระเจ้าเฉกเช่น พระเยซูคริสต์ที่คือผู้มอบความรักจากพระเจ้า (ผู้นำฝ่ายวิญญาณ) และคอยขับไล่สิ่งชั่วร้าย จากโลก (ผู้นำฝ่ายโลก) เป็นต้น

2.5 การนำเสนออนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ผ่านพื้นที่

อันได้แก่ 1) พื้นที่แม่น้ำและทะเล 2) พื้นที่ภูเขา 3) พื้นที่ป่าไม้ 4) พื้นที่เมือง

พื้นที่ (space) ที่ปรากฏทางกายภาพนั้นไม่ได้มีเฉพาะมิติทางกายภาพเท่านั้น แต่เมื่อมันถูกมอบคุณค่าให้ พื้นที่ทางกายภาพจึงถูกทำให้สัมพันธ์กับมิติทางความเชื่อ จนถูกให้ความหมายเป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ที่สะท้อนถึงระบบคิดและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในสังคมนั้น ๆ

พื้นที่ที่มีลักษณะผิดแผกไปจากธรรมชาติ หรือมีความลึกลับจนไม่สามารถสำรวจได้ มักจะเป็นสถานที่ที่เชื่อว่าเป็นดินแดนถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตเหนือธรรมชาติ และเหนือความเข้าใจของมนุษย์ เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่ทั้งให้คุณและให้โทษ ต่อมนุษย์ได้ เช่น ถ้า ส่วนใหญ่มักจะถูกเชื่อว่าเป็นที่อาศัยอยู่ของสิ่งที่ชั่วร้าย และให้โทษ ต่อมนุษย์ มากกว่าให้ประโยชน์ ขณะเดียวกันภูเขาสูงและป่า ก็มักเป็นที่สถิตของอำนาจ ศักดิ์สิทธิ์และพลังธรรมชาติที่คอยช่วยเหลือมนุษย์มากกว่าทำลาย และถูกมองว่าเป็น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องเคารพยำเกรง

จากที่กล่าวไปทั้งหมด จะเห็นว่าอนุภาคจะสะท้อนให้เห็นถึงระบบคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมของผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งฝังรากลึก และได้รับการสืบทอดให้คงอยู่ แม้ในปัจจุบันจะถูกลดทอนบทบาทลง แต่อนุภาคเหล่านี้ก็ไม่เคยสูญหายไป ทั้งยังได้รับการผลิตซ้ำขึ้นมาใหม่ และดำรงอยู่ในหลายรูปแบบ เช่นถูกนำเสนอผ่านสื่อสมัยใหม่ที่หลากหลาย ทำให้เห็นว่า แม้มนุษย์จะมีวิทยาการและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า แต่ก็ยังโหยหาความต้องการสิ่งที่ยู่นอกเหนือสัจนิยม เนื่องจากต้องการหลบหนี

จากความโศกเศร้า อุปสรรค และความทุกข์ยากในชีวิต โดยอนุภาคความศักดิ์สิทธิ์นี้เอง จะคอยปกป้องปกป้องประโลม จรรโลงความคิดโดยผ่านตัวละครต่างๆ เมื่อตัวละครสามารถก้าวข้ามอุปสรรคไปได้ก็จะเป็นการสร้างแรงผลักดันให้ผู้คนสามารถดำรงชีวิตท่ามกลางความยากลำบากได้นั่นเอง

อภิปรายผล

การศึกษา อนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ *The Lord of the Rings* เป็นศึกษา “ความมหัศจรรย์” ที่ปรากฏในภาพยนตร์ ผ่านแนวคิด ศาสตร์แห่งเรื่องเล่า และ ไวยากรณ์ของเรื่องเล่า เพื่อวิเคราะห์สิ่งที่ซ่อนอยู่ในความมหัศจรรย์ของตัวบท อันจะไปสัมพันธ์ เชื่อมโยงกับ ระบบคิด วิถีชีวิต และวัฒนธรรม นอกตัวบท หรือในตัววัฒนธรรมของมนุษย์ โดยผู้วิจัยมีข้อค้นพบ ดังต่อไปนี้

ในด้านกลวิธีการเล่าเรื่องในภาพยนตร์ การเล่าเรื่องจะถูกกำกับเอาไว้ในประเภทของเรื่องเล่ามหัศจรรย์ คือมีการนำเสนอความเหนือจริงตามแบบฉบับของแฟนตาซี ทั้งยังมีลักษณะของความเป็นวีรบุรุษ ที่ตัวละครเอกและตัวละครมหัศจรรย์ตัวอื่นจะสะท้อนให้เห็นถึงจิตใจและประสบการณ์ของผู้เขียน เส้นทางที่ตัวละครเอกได้ก้าวเดินคือเรื่องราวที่เป็นส่วนสะท้อนในจิตใจของผู้เขียน ซึ่งมีทั้งดีและเลวร้าย กระทั่งมีตอนจบแบบสุขนาฏกรรมตามฉบับของแฟนตาซีเป็นการปλοบโยน

ในด้านของตัวละคร เป็นการนำเสนอถึงความศักดิ์สิทธิ์ผ่านทางคุณสมบัติพิเศษของตัวละครแต่ละตัว ที่สื่อให้เห็นถึงทัศนคติ การก้าวข้ามประสบการณ์ที่เจ็บปวดของผู้เขียน ตลอดจนภาพแทนทางสังคมวัฒนธรรมได้อย่างน่าสนใจ สิ่งนี้สอดคล้องกับกอบพร ธิรเจริญสกุลที่ได้ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบแฟนตาซีในการนำเสนอปัญหาครอบครัวและปัญหาครอบครัวและปัญหาสิ่งแวดล้อมในนวนิยาย ชุด เดอะ สไปเดอร์วิก โครนิเคิลส์ ของ โทนี ดิเตอร์ลิชชี และฮอลลี แบล็ก ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า วรรณกรรมแฟนตาซีร่วมสมัยได้นำองค์ประกอบในตำนาน นิทานพื้นบ้าน และเทพนิยาย มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดปัญหาในสังคม¹⁷³

¹⁷³ กอบพร ธิรเจริญสกุล, อ้างแล้ว, หน้า 28.

สำหรับการนำเสนอความศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ปรากฏประเด็นทางสังคมและวัฒนธรรมคือการนำเสนอให้เห็นถึงระบบคิดของชาวตะวันตกที่มีต่อสรรพสิ่งในโลกผ่านจินตนาการมหัศจรรย์ ทั้งยังได้เห็นรูปแบบของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมผ่านอนุภาคศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นตัวละครวัตถุสิ่งของและสถานที่ อันสะท้อนถึงตัวตนและความต้องการของมนุษย์ในโลกแห่งความเป็นจริง โดยสัญลักษณ์ทางอนุภาคที่มี “ความไม่ธรรมดา” จะต้องนำมาศึกษาตีความประกอบกับการพิจารณาบริบททางสังคมจึงจะสามารถเข้าใจในความหมายของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นได้ นอกจากนี้ ยังอาจกล่าวได้อีกว่า ความศักดิ์สิทธิ์นั้นอยู่ที่การนิยามความหมาย การอธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่แตกต่างออกไปจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์และตรรกะเหตุผล ด้วยเหตุนี้จะทำให้เห็นว่าผู้คนในวัฒนธรรมนั้นๆ มีวิถีคิดต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไร เช่นในตัวของภาพยนตร์ *The Lord of the Rings* ที่นำเสนอความมหัศจรรย์ได้อย่างโดดเด่น และภายใต้ความมหัศจรรย์ ก็คือภาพตัวแทนของความศักดิ์สิทธิ์ทางวัฒนธรรมของชาวตะวันตกที่ได้รับการสืบทอดและประยุกต์ให้เข้ากับโลกสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว

ประการต่อมา คือในด้านการอยู่ร่วมกันของความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อใหม่ กล่าวได้ว่า ในประวัติศาสตร์ ความเชื่อพื้นบ้านมักจะถูกโจมตีโดยความเชื่อสมัยใหม่นั้นก็คือความเชื่อในศาสนาคริสต์ จนกลายเป็นข้อขัดแย้งของกลุ่มชน การที่โทลคีน ได้ประพันธ์นวนิยาย *The Lord of the Rings* โดยมีแรงบันดาลใจมาจากตำนานปรัมปรานิทานพื้นบ้านของตะวันตกและความเชื่อของศาสนาคริสต์ จึงเป็นตัวเชื่อมให้เห็นถึงการที่ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมซึ่งแตกต่าง สามารถพบหนทางที่จะอยู่ร่วมกันได้ด้วย ความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งก็จะสอดคล้องกับที่ เจ.อาร์.อาร์. โทลคีน ได้กล่าวเอาไว้ว่า “แฟนตาซีคือการค้นพบแนวทางของชีวิต”

จากการศึกษาอนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ ผู้วิจัยพบว่าอนุภาคความศักดิ์สิทธิ์ที่มีความโดดเด่นที่สุดก็คือ อนุภาคเครื่องประดับศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นแหวนวิเศษ ซึ่งผู้วิจัยพบถึงอนุภาคเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอำนาจการครอบงำทางการเมืองโดยผ่านแหวนแห่งอำนาจทั้ง 20 วง

“เมื่อ เซารอน หลบหนีการลงโทษจาก เทพวาลาร์ มายัง มิดเดิลเอิร์ธ ในยุคที่ 2 ตอนนั้นเองเขาได้เล็งเห็นว่าอำนาจสามารถครอบงำผู้คนได้อย่างง่ายดาย เขาจึงได้เริ่มสร้างฐานอำนาจขึ้นใน มอร์ดอร์ จากนั้น เซารอน ได้จำแลงร่างกายงดงามในชื่อว่า อันนันบาร แล้วเข้าไปตีสนิทกับ นายช่างเอลฟ์ แห่ง เอเรกioon โดยอ้างว่ามามอบ วิทยาการจาก เทพวาลาร์ ให้ เซารอน ได้สอน เคลบริมบอร์ ผู้ครองนครถึงการสร้าง แหวนแห่งอำนาจ ที่มีพลังในการปกครอง และมอบพลังให้กับผู้ใช้ จากการร่วมมือของ เซารอน เคลบริมบอร์ ได้สร้างแหวนแห่งอำนาจขึ้นมา 16 วง เมื่อมอบแหวนทั้ง 16 วง ให้เหล่า เอลฟ์ สูงศักดิ์ใน นครเอเรกioon แล้ว เซารอน จึงได้กลับไป มอร์ดอร์ แล้วทำการ หลอมแหวนประมุขขึ้นจากเปลวอัคคีใจกลางโลก แต่ในขณะที่ เซารอน กำลังหลอม แหวนประมุข เคลบริมบอร์ ก็ได้แอบสร้างแหวนขึ้นมาอีก 3 วง แล้วส่งต่อให้กษัตริย์ เอลฟ์สามคนอันได้แก่ คีร์ดัน กิลกาลัด และ กาลาเดรียล เนื่องด้วย เซารอน ไม่มีส่วนร่วม ในการสร้าง แหวนทั้ง 3 วงจึงบริสุทธิ์ แต่ยังคงเชื่อมต่อกับแหวนประมุขเพราะถูกสร้างขึ้น จากวิทยาการของ เซารอน เมื่อพวกกษัตริย์เอลฟ์ทั้งสามสวมแหวน อำนาจจึงได้เชื่อมต่อ ไปสู่แหวนประมุขแล้วก็พบว่าจริงของ เซารอน พวกเขาจึงได้ถอดแหวนออก เซารอน จึงรู้ว่าพวกเอลฟ์แอบสร้างแหวนขึ้นมาโดยที่ตนไม่รู้ เขาจึงยกทัพมาทำลาย เอเรกioon จนพินาศ แล้วรวมแหวนทั้ง 16 วง คืนมาได้ หลังจากนั้นจึงส่งแหวนไปให้เผ่าพันธุ์ คนแคระ 7 วง และกษัตริย์ชาวมนุษย์ทั้ง 9 คน ส่วนแหวน 3 วงของเอลฟ์สามารถรอด จากมือของ เซารอน ไปได้ เมื่อ เซารอน ได้สวมแหวนประมุข เขาจึงบัญชาการแหวนได้ เพียง 16 วง เพราะไม่สามารถควบคุมแหวน 3 วงของเอลฟ์ได้”

จากตัวบทที่ยกมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นการนำเสนอให้เห็นความเป็น อาณานิคม (colonial) หรือการเข้าครอบงำทางการเมือง ทั้งการแผ่ขยายอำนาจของ จักรวรรดิ (empire) หนึ่ง ๆ ที่มีอำนาจมากกว่าชนอีกกลุ่ม และความพยายามเผยแพร่ อิทธิปไตยของตนไปสู่ประเทศที่ด้อยกว่าเจ้าอาณานิคม¹⁷⁴ กล่าวคือ เป็นการเข้าครอบงำ ของประเทศเจ้าอาณานิคมต่อผู้ที่มีความด้อยอำนาจ อันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่ม ชนพื้นเมืองที่ถูกมองว่าด้อยอำนาจและด้อยอารยธรรมกว่า โดยผู้วิจัยขอแบ่งประเด็น ของแหวนที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอาณานิคมได้ดังนี้

¹⁷⁴ โปรตุเกส, สุรเดช โชติอุดมพันธ์, *ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตก ในคริสต์ศตวรรษที่ 20*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560), หน้า 236-239.

ประเด็นที่ 1 อำนาจศูนย์กลาง แหวนทั้ง 19 วง รวมถึงแหวนของ เอลฟ์ คือ สิ่งที่เป็นประหนึ่งข้ออ้างในการเข้าครอบครองพื้นที่ของประเทศเจ้าอาณานิคม โดยอ้างว่า นาวินวิทยาการความรู้อำนาจช่วยให้มีอารยธรรมที่สูงขึ้น เช่นการที่แหวนประมุขซึ่งมีอำนาจมืดของ เซารอน แต่ถูกอำนาจเจตนามืดไว้ด้วยลายสลักภาษาเอลฟ์ ทั้งที่มีคำอ่านเป็นภาษา ทมิฬแห่ง มอร์ดอร์ แต่เมื่อดินแดนนั้นไม่ยอมรับในวิทยาการใหม่ก็จะถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ เช่นที่ เซารอน ยกทัพไปถล่ม เอเรกอน จินพินาส และได้นำแหวนทั้ง 16 วงไปมอบให้กับมนุษย์และคนแคระ เมื่อทั้งสองเผ่าพันธุ์ยินดีรับไว้ก็เป็นการรับวิทยาการเอาไว้ จึงได้กลายเป็นอาณานิคมของ เซารอน

ประเด็นที่ 2 การได้กลับทางอัตลักษณ์ของประเทศอาณานิคมต่อเจ้าอาณานิคม การต่อสู้ทางอัตลักษณ์นั้นเกิดจากการที่ประเทศเจ้าอาณานิคมสร้างภาพเหมารวมและผลิตซ้ำต่อคนพื้นถิ่นให้ด้อยอำนาจจนกลายเป็นอื่น (The other) และต้องเปิดกว้างรับเอาอารยธรรมที่สูงกว่าของเจ้าอาณานิคม ซึ่งภาพเหมารวมเหล่านี้คืออัตลักษณ์เชิงลบที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อความชอบธรรมในการเข้าครอบครองพื้นที่โดยนำวัฒนธรรมใหม่มาให้ และเมื่อเริ่มรู้สึกว่ามันเริ่มสูญเสียความเป็นตัวตนของกลุ่มประเทศที่เป็นอาณานิคม กลุ่มชนเหล่านี้ก็จะรื้อฟื้นอัตลักษณ์ของตนขึ้นมา โดยอาศัยการปรับปรุงให้เข้ากับวัฒนธรรมจากเจ้าอาณานิคมที่รับมาใหม่ จนกลายเป็นอัตลักษณ์แบบใหม่ของตนเองที่กลุ่มอาณานิคมนำมาใช้ต่อสู้กับเจ้าอาณานิคม เช่นเดียวกันกับที่ เคเลบริมบอร์ สร้างแหวนเอลฟ์ขึ้นมา 3 วง โดย เซารอน ไม่มีส่วนช่วย หรือคนแคระที่มีจิตใจอดทนและด้านทานอำนาจแหวนได้ และใช้แหวนเสาะแสวงหาขุมทรัพย์ตามวิถีชีวิตตนเอง ซึ่งการต่อสู้นี้ก็จะมีทั้งชนะและแพ้ หากชนะก็จะสามารถนำไปสู่การปลดแอกตนเอง แต่ถ้าแพ้ก็就会被ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และเป็นอาณานิคมต่อไป เช่น นครเอเรกอน ที่ถูก เซารอน ยกทัพไปถล่มจนราบคาบ หรือ กษัตริย์มนุษย์ทั้ง 9 คนตกเป็นทาสกลายเป็น นาซกูล สมุน (อาณานิคม) ของ เซารอน และมีความผูกพันกับแหวนประมุข (เจ้าอาณานิคม)

ประเด็นที่ 3 การปลดแอกตนเองออกจากเจ้าอาณานิคม เมื่ออัตลักษณ์ของตนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ในประเทศอาณานิคมสามารถเอาชนะอัตลักษณ์จากประเทศเจ้าอาณานิคมได้ อัตลักษณ์ใหม่นี้จะถูกยอมรับจากคนในสังคมของประเทศอาณานิคม

และจะเกิดการรวมตัวเพื่อต่อสู้ปลดแอกตนเองออกจากเจ้าอาณานิคมโดยผ่านตัวเชื่อม (meditation) ในการรวมกลุ่มชนนั้น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักเขียนและปัญญาชนที่ไม่มีอำนาจในการต่อสู้ ทั้งในด้านกำลังคนและอาวุธ เช่นการที่เหล่า ฮอบบิท ทั้ง 2 ที่ทำการกินาแหวนไปทำลาย ทั้งที่พวกเขาไม่มีพลังอำนาจยิ่งใหญ่ เป็นสิ่งที่ทำให้ทุกเผ่าพันธุ์ใน มิดเดิลเอิร์ธ ที่มีฐานอำนาจมากกว่าพวกเขา มารวมตัวกันเพื่อช่วยให้ภารกิจสำเร็จไป นอกจากนี้ก็จะมีผู้ช่วยเหลือและอุปสรรคขัดขวางภารกิจก็คือ กอลลัม

โดย กอลลัม ก็เปรียบเสมือนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยอมรับและถูกฝังอุดมการณ์จากวัฒนธรรมของเจ้าอาณานิคม จนมีความผิดแผกไปจากกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง จนเป็นที่รังเกียจและถูกขับออกจากกลุ่ม เช่นจากการกลายร่างจาก ฮอบบิท ธรรมดาไปเป็นสัตว์ประหลาดน่าเกลียด จนถูกขับไล่จากหมู่บ้าน แต่ กอลลัม ก็พยายามกลับเข้าสู่กลุ่มชาติพันธุ์เดิมของตนเมื่อได้รับความเมตตาจาก โฟรโด ผู้ที่เป็น ฮอบบิท ด้วยกัน แต่เมื่อ กอลลัม ไม่ถูกยอมรับจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในดินแดนอาณานิคม เขาจึงกลับไปหาอุดมการณ์เดิมจากเจ้าอาณานิคมที่ยอมรับ (หลอกใช้) เขา โดย กอลลัม ได้ขัดขวาง โฟรโด ตอนอยู่ที่ ภูมรณะ และเมื่อเขากัดแหวนออกจากรั้วของ โฟรโด จึงเป็นลดทอนอำนาจ (การตอนเชิงสัญลักษณ์) การต่อสู้ของกลุ่มชนพื้นเมืองต่อเจ้าอาณานิคม

Jacques Lacan¹⁷⁵ ได้กล่าวไว้ว่า อนาคตคือสัญลักษณ์ของเพศชายที่สื่อถึงอำนาจและความเป็นพ่อที่คนในครอบครัวจะต้องจำนน และเป็นสิ่งที่ผู้เป็นแม่และลูกขาดอวัยวะเพศชายเป็นตรรกะของความปรารถนา ดังนั้นสิ่งที่มีลักษณะคล้ายกับอวัยวะเพศชายจึงสื่อถึงอำนาจและความปรารถนา ด้วยเหตุนี้สิ่งที่ กอลลัม ทำลายจึงไม่ใช่แค่การทำร้ายร่างกายและแย่งแหวนจาก โฟรโด มาเท่านั้น หากแต่ กอลลัม ยังเป็นผู้ทำลายและลดทอนอำนาจของอัตลักษณ์ใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นจากกลุ่มชนพื้นเมือง และเป็นการนำเสนอว่าพวกเขาควรอยู่ใต้วัฒนธรรมที่ศิวิไลซ์ของผู้เป็นเจ้าอาณานิคมเช่น กอลลัม แต่เมื่อ โฟรโด ลุกขึ้นสู้เพื่อแย่งแหวนจาก กอลลัม จึงเป็นนำเสนอว่า แม้อัตลักษณ์จะถูกลดทอนอำนาจลงแต่ความปรารถนาในการต่อสู้กับการกดขี่ของเจ้าอาณานิคมก็ยังคงดำรงอยู่ และมันจะยังคงสู้ต่อไป

¹⁷⁵ อังโน รังสรรค์ นัยพรม, *อ้างแล้ว*, หน้า 79.

เมื่อ โพรโด สู้กับ กอลลัม จนมันตกลงไปตายใน ธารอัคคี สิ่งนี้ก็หมายความว่าชนพื้นเมืองที่ยอมรับเจ้าอาณานิคมนั้นได้พ่ายแพ้และตายเพราะความโหดร้าย (ธารอัคคี) ของผู้เป็นเจ้าอาณานิคมเอง และการตายของ กอลลัม ที่เป็นกลุ่มชนพื้นเมือง ก็เป็นสิ่งที่ตอกย้ำให้เห็นถึงความโหดร้ายและความกดขี่ของเจ้าอาณานิคม และการตอกย้ำนี้เองก็ยังเป็นกระแสให้ชนพื้นเมืองลุกขึ้นสู้ต่อ

เนื่องด้วยสัญลักษณ์ของผู้ทำลายอำนาจตายไปพร้อมกับ กอลลัม อำนาจการต่อสู้จึงได้กลับคืนสู่ชนพื้นเมืองอีกครั้ง และเมื่อแหวนถูกทำลาย อำนาจที่ครอบงำประเทศอาณานิคมอยู่จึงได้สูญหายไปเกือบหมด และกลุ่มชนก็ได้ปลดแอกตนเองออกจากเจ้าอาณานิคม แต่กระนั้นวัฒนธรรมของเจ้าอาณานิคมก็ยังคงหลงเหลืออยู่ ผ่านทางบาดแผลของสงครามและอัตลักษณ์ของชนพื้นเมืองที่ถูกฟื้นฟูขึ้นใหม่จากวิทยาการของเจ้าอาณานิคม ดังนั้นการครอบงำทางการเมืองของเจ้าอาณานิคมจึงหายไปหลงเหลือไว้แต่เพียงอำนาจครอบงำทางวัฒนธรรม เช่นที่ โพรโด บอกในตอนท้ายของเรื่องว่า “กาลเวลาเยียวยาบางอย่างไม่ได้ ความเจ็บปวดลึก ๆ ที่ยังเกาะกุมจิตใจ” คำพูดนี้บ่งบอกว่าแม้จะปลดแอกจากการกดขี่แล้ววัฒนธรรมของเจ้าอาณานิคมยังคงฝังลึกลงไป ในจิตใจของกลุ่มชนในประเทศอาณานิคม

จากข้อค้นพบทั้งหมดนั้น ทำให้เห็นถึงระบบความคิดที่ฝังรากอยู่ในจิตสำนึกของชาวยุโรป หรือก็คืออิทธิพลจากแนวคิดของตำนานปรัมปรา เทพนิยาย และนิทานพื้นบ้านที่เป็นความเชื่อเก่านั้น ยังคงมีอิทธิพลในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมของชาวยุโรปในทุกวันนี้ และความเชื่อใหม่ทางคริสต์ศาสนาที่เข้ามาแทนที่ความเชื่อดั้งเดิมก็ได้กลายเป็นจุดศูนย์กลางของวรรณกรรมของ โทลคีน ทั้งในฉบับของนวนิยายและภาพยนตร์ นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงความผสมผสานทางวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมลูกผสม ที่ผสมตำนานปรัมปราอันบ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของชาวตะวันตกในแต่ละท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน

นอกจากนั้น อนุภาคศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องเล่าประเภเทพนิยายมหัศจรรย์ ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ระบบคิด และวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่เป็นเจ้าของเรื่องเล่านั้น อันนำไปสู่การเข้าใจ หรือมองเห็นจิตใจของมนุษย์ในระดับที่มีมิติหลากหลายมากกว่า การเล่าเรื่องแนวสมจริง ดังนั้นการศึกษอนุภาคศักดิ์สิทธิ์ในภาพยนตร์แฟนตาซี จึงแสดงให้เห็นว่า ความมหัศจรรย์ หรือ แฟนตาซี นั้นไม่ได้เป็นแค่เรื่องราวเพื่อฝันหรือมีไว้เฉพาะสำหรับเด็กอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นสิ่งที่นำเสนอถึงสภาพความเป็นจริงทางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจน ความมีดমন ความยากลำบาก ความเศร้า และความยินดีหลังจากก้าวข้ามชะตากรรมที่เจ็บปวดมาได้ อีกทั้งยังแฝงประเด็นทางการเมืองที่เป็นร่องรอยของการต่อสู้กับลัทธิจักรวรรดินิยมของกลุ่มชนพื้นเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มชายขอบกับอำนาจศูนย์กลาง อีกทั้งยังมีประเด็นทางปรัชญา ซึ่งคอยจรรโลงให้มนุษย์สามารถก้าวข้ามประวัติศาสตร์บาดแผล ความขัดแย้ง และความแตกต่าง จนสามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

บรรณานุกรม

- กอบพร ธิรเจริญสกุล. (2557). *องค์ประกอบแฟนตาซีในนวนิยายชุดเดอะ สไปเดอร์วิก โครนิเคิลส์ ของโทนี ดิเตอร์ลิซซี และฮอลลี แบล็ก*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขา วรรณกรรมเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- เจ.อาร์.อาร์.โทลคีน. เขียน. วัลลี ชื่นยง. แปล. (2544). *The Lord of the Rings : The Fellowship of the Rings*. กรุงเทพฯ : แพรวเยาวชน.
- _____. (2544). *The Lord of the Rings : The Two Tower*. กรุงเทพฯ : แพรวเยาวชน.
- _____. (2554). *The Lord of the Rings : The Return of The King*. กรุงเทพฯ : แพรวเยาวชน.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2549). *เอกสารประกอบการสอนคติชนวิทยา*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- มานิตย์ โศกค้อ. (2560). *ตำนานประจำถิ่นอีสาน : ภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์และความหมายทาง วัฒนธรรม*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

- รังสรรค์ นัยพรม. (2559). *แบบเรียนวรรณกรรมวิจารณ์*. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุบลราชธานี
- ศิราพร ณ ถลาง. (2557). *ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน*.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาน งามสนิท. (2548). *เอกสารการสอนชุดวิชาการสร้างสรรค์และผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น
หน่วยที่ 3. ประเภทภาพยนตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2560). *ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตก ในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2562). *นวัตวิถี: วิธีวิทยาร่วมสมัยในการศึกษาวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ : สยาม.
- อิราวดี ไตลังคะ. (2546). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.

“...เพราะลัทธิเผด็จการ
เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด
ในการบีบบังคับ
และการบังคับใช้อุดมคติ
ในการควบคุมการปะทะกัน
ระหว่างการวางแผนและประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นได้
ตราบไต่ที่ประชาธิปไตย
ยุติการรับประกันเสรีภาพของปัจเจกบุคคล
และมีลักษณะการดำเนินการจากส่วนกลางเพื่อควบคุมระบบเศรษฐกิจ
เมื่อนั้นการทำลายเสรีภาพของปัจเจกบุคคล
ประหนึ่งระบอบเผด็จการทำก็เกิดขึ้น...”

๑ สงครามความคิดในกระแสเศรษฐศาสตร์การเมือง: จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ และ ฟรีดริช ฮาเย็ก

ณัฐวีร์ พุ่มระชูรัมย์¹⁷⁶

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออภิปรายถึงข้อถกเถียงสำคัญระหว่างแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ ของจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ และแนวคิดเสรีภาพนิยมของฟรีดริช ฮาเย็ก ซึ่งเป็นข้อถกเถียงที่ก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ทศวรรษ 1930 และยังคงปรากฏมรดกทางความคิดมาจนถึงปัจจุบัน บทความนี้ตั้งประเด็นคำถามสำคัญว่า ทำอย่างไรที่จะผสมผสานแนวคิดทั้งสองที่อยู่ในขั้วตรงข้ามกันให้สามารถที่จะมาผสานจุดแข็ง จุดอ่อนในแต่ละด้านเข้าด้วยกัน และควรมีแนวทางผสมผสานในลักษณะใด บทความนี้จะเริ่มโดยการสำรวจแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ และแนวคิดเสรีภาพนิยม เพื่อชี้ให้เห็นถึงรากฐานทางความคิด แนวทาง และบทบาทในการนำไปปฏิบัติ ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่า แม้แนวคิดที่อยู่ในขั้วตรงข้ามกันของจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ และฟรีดริช ฮาเย็กจะถูกนำเสนอสู่บรรณิภพในช่วงเวลาที่มีความใกล้เคียงกัน ประกอบไปกับความร่วมสมัยของวิกฤตทางเศรษฐกิจเดียวกัน คือในช่วงของวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ หากแต่การมีรากฐานทางความคิดที่แตกต่างกันเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อโลกทัศน์ของการมองวิถีทางแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ส่งผลให้แนวความคิดทั้งสองนี้ได้ถูกจัดวางให้อยู่

¹⁷⁶ นิสิตปริญญาตรี สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ในชั่วตรงข้ามและกลายเป็นคู่ขัดแย้งในสงครามความคิดเสมอมา โดยในส่วนท้ายของบทความผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางการผสานแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ และแนวคิดเสรีภาพนิยมเข้าด้วยกันภายใต้ตัวแบบนวัตกรรมทางการคลังสาธารณะ ได้แก่ 1) การผสานด้านงบประมาณและทรัพยากร 2) การผสานด้านประสิทธิภาพและความคุ้มค่า และ 3) การผสานด้านกฎระเบียบ

บทนำ

ระบบเศรษฐกิจนับตั้งแต่การปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา แม้ประเทศตะวันตกจะมีกระบวนการสะสมความมั่งคั่งมาก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมจะก่อตัวขึ้น ทว่าในช่วงหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม ความมั่งคั่งและรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรก็ปรากฏอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ประมาณการได้ถึงสามเท่า¹⁷⁷ ซึ่งได้นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ของระบบการผลิตที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตอย่างก้าวกระโดดในประเทศศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลก ควบคู่ไปกับพัฒนาการทางสังคมสมัยใหม่ที่มีการจัดสรรและควบคุมทรัพยากรอย่างเป็นระบบผ่านกลไกตลาดเสรีบนมโนทัศน์ที่ว่า รัฐบาลที่ดีคือรัฐบาลที่มีบทบาทจำกัดและต้องไม่เข้าไปแทรกแซง หากปล่อยให้กลไกตลาดขับเคลื่อนและทำงานได้อย่างเสรี

พลังเบื้องหลังสำคัญที่เป็นแรงผลักดันหรือกำหนดทิศทางความเป็นไปของระบบเศรษฐกิจคือ “พลังทางความคิด” ซึ่งเป็นผลผลิตของความรู้ ก่อรูปขึ้นมาจากความแตกต่างในแต่ละสภาพการณ์ทางสังคมที่มีบริบทหลากหลายแบบ กล่าวคือ หากพิจารณาสภาพสังคมตั้งแต่ในช่วงหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา จะพบว่าได้ปรากฏนักคิดคนสำคัญอย่างอดัม สมิท ที่ได้สร้างคำอธิบายอันทรงพลังถึงการผลิตในเชิงได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ผ่านทฤษฎีความได้เปรียบโดยสมบูรณ์ (Absolute Advantage)¹⁷⁸ ซึ่งจะกลายมาเป็นกรอบคิดหลักและสร้างนักคิดของสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกในยุคต่อมา

¹⁷⁷ Angus Maddison, *Development Centre Studies The World Economy: Volume 1: A Millennial Perspective and Volume 2: Historical Statistics*, (Paris: OECD, 2010), pp. 49.

¹⁷⁸ Eamonn Butler, *Adam Smith: A Primer*, (Great Britain: The Institute of Economic Affairs, 2007), pp. 41-42.

ทั้งนี้พลังของความคิดกระแสหลักโดยสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกได้มีอิทธิพลครอบงำ และกำหนดความเป็นไปของระบบเศรษฐกิจอยู่อย่างถึงที่สุด จากการที่บรรดาแนวคิดเชิงนามธรรมเหล่านี้ได้กลายมาเป็นรูปธรรมผ่านการควบคุมและยึดกุมชะตากรรมของสายธารระบบเศรษฐกิจโดยกลไกตลาดเสรี รวมถึงกุ่มบังเหียน (Rein) กำหนดความเป็นไปในระบบเศรษฐกิจของเหล่าบรรดารัฐายชอบทั้งหลายที่อยู่ออกไปนอกศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลก ไม่ว่าจะเป็นในรูปของระเบียบการค้าขาย ระบบเงินตรา ระบบภาษีการค้า ปฏิเสธไม่ได้ว่าศูนย์กลางระบบทุนนิยมโลกมีบทบาทสำคัญในการกำหนดระเบียบเศรษฐกิจดังกล่าวอย่างแข็งขัน

อย่างไรก็ตามการเติบโตของระบบเศรษฐกิจอันนำมาซึ่งความมั่งคั่ง ย่อมปฏิเสธอำนาจและกลไกทางการเมืองมิได้ ดังปรากฏความพยายามเข้ามามีบทบาทในการกำกับและควบคุมปริมาณพลทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องไปกับผลประโยชน์ที่อำนาจทางการเมืองต้องการ ดังนั้นในแนวคิดของสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิก จึงได้พยายามสลัดแอกออกจาก การควบคุมของระบบการเมืองโดยเสนอคำอธิบายว่า เศรษฐกิจกับการเมืองเป็นเรื่องที่แยกออกจากกันได้ และระบบเศรษฐกิจมีสถานภาพที่อยู่เหนือกว่าการเมือง ฉะนั้นแล้วรัฐจึงไม่ควรที่จะมีบทบาทในการเข้ามาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจของปัจเจกชน¹⁷⁹

ท่ามกลางความเจริญรุ่งโรจน์ของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ประกอบกับการขยายตัวของจำนวนประชากรรวมถึงการขยายตัวของอุตสาหกรรมการผลิต เป็นเสมือนพลังเบื้องหลังที่เร่งเครื่องการพัฒนาและขยายขอบเขตปริมาณพลรวมถึงแนวคิดทางเศรษฐกิจให้มีการเติบโตอย่างก้าวกระโดด ทว่ากระบวนการดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่ความรุ่งโรจน์และเสื่อมถอยไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งจะปรากฏและปะทุออกมาในรูปของวิกฤตเศรษฐกิจ เปรียบเสมือนพลังทำลายสำคัญที่เป็นการเปิดวิวาทะให้กับอำนาจของรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงกลไกตลาดเสรี ในนามของตัวกลางการจัดการวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น เพราะเมื่อระบบเศรษฐกิจต้องเผชิญกับวิกฤตที่ไม่เพียงจุดรั้งการเติบโตให้หยุดนิ่ง

¹⁷⁹ Manfred B. Steger and Ravi K. Roy, *Neoliberalism: A Very Short Introduction*, (Oxford: Oxford University Press, 2010), pp. 3.

เท่านั้น หากแต่ยังสร้างความถดถอยให้กับกลไกตลาดอันหมายรวมถึงระบบการเงินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (The Great Depression) ที่เกิดขึ้นในปลายปี ค.ศ. 1929 อันได้นำมาซึ่งการตั้งคำถามสำคัญที่ว่า แนวคิดของสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกที่ยึดมั่นในเรื่องธรรมชาติกลไกตลาดหรือมือที่มองไม่เห็น (Invisible hand) ในการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้น ยังจะสามารถตอบสนองและกีดกันบทบาทของรัฐบาลออกไปจากการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจได้อยู่หรือไม่ การท้าทายสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกจบลงด้วยการทำชิงของเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ (Keynesian Economics) หรือเคนส์เซียน หลังจากทีแนวคิดเศรษฐศาสตร์คลาสสิกยึดกุมความเป็นกระแสหลักมาอย่างยาวนาน¹⁸⁰

หลังจากที่เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ขึ้นมามีอิทธิพลแทนที่เศรษฐศาสตร์คลาสสิก ทั้งยังยึดกุมความเป็นเศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้สำเร็จ และส่งอิทธิพลทางความคิดต่อการกำหนดบทบาทของรัฐบาลในระบบตลาดเสรีไปทั่วโลก ผ่านการดำเนินนโยบายทางการเงินเพื่ออัดฉีดเม็ดเงินเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ ทว่าในหลายทศวรรษถัดมาได้เกิดพลังท้าทายทางความคิดที่สำคัญ ซึ่งพยายามท้าทายและโค่นล้มเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจชะงักงัน (The Great stagflation) ในกลางทศวรรษ 1970 วิกฤตการณ์ดังกล่าวได้นำมาสู่คำถามสำคัญที่ว่า การควบคุมระบบเศรษฐกิจของเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ยังมีสมรรถนะพอที่จะแก้ไขวิกฤตที่เกิดขึ้นอยู่หรือไม่ ด้วยสภาพการณ์เช่นนี้ พลังทางความคิดของเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์จึงถูกท้าทายอย่างเข้มข้นและแข่งขันโดยหนึ่งในผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์มาตั้งแต่แรกเริ่มคนสำคัญคือ ฟรีดริช ฮาเย็ก โดยเขาได้ปฏิเสธแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์อย่างสิ้นเชิง และได้พยายามกอบกู้แนวคิดเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกอีกครั้ง ทั้งนี้เขาพยายามเสนอแนวความคิดที่ต่อต้านบทบาทของรัฐบาลในการเข้ามาแทรกแซงกลไกตลาด แนวคิดของเขายังเป็นฐานคิดที่สำคัญยิ่งต่อการก่อตัวของลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ซึ่งจะประสบความสำเร็จในช่วงทศวรรษ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แนวความคิดของเขามีเพียงแพร่กระจายในประเทศตะวันตก หากแต่ยังได้ส่งอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายทางการเงินการคลัง

¹⁸⁰ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, *ฉันทมติวาท์*, (กรุงเทพฯ: คปฟ, 2548), หน้า 3.

ของรัฐบาลทั่วโลก ผ่านบทบาทขององค์การโลกบาล ที่มีส่วนผลักดันให้แนวทางการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจดังกล่าวแพร่กระจายไปสู่ประเทศที่มีสภาพเป็นรัฐชายขอบ การแพร่กระจายอุดมการณ์ทางความคิดเหล่านี้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลทั้งต่อระบบเศรษฐกิจที่ดี ต่อกระบวนทัศน์ (Paradigm) ทางความคิดในด้านเศรษฐกิจการเมืองที่ดี ซึ่งก็ได้สะท้อนถึงพลานุภาพของพลังทางความคิดได้อย่างชัดเจน

เศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ (Keynesian Economics)

แนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ ไม่ได้ก่อตัวขึ้นมาในลักษณะที่ไร้ร่องรอยแต่อย่างใด หากแต่ได้ก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาท่ามกลางสภาวะการณ์วิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (The Great Depression) ที่เริ่มทำพิษกับระบบเศรษฐกิจอย่างเด่นชัดในช่วงปลายทศวรรษ 1920 อันเป็นผลมาจากการล่มลงของตลาดหุ้นนิวยอร์ก¹⁸¹ สภาวะการณ์ทางวิกฤตดังกล่าว ในแง่หนึ่งได้นำมาสู่การตั้งคำถามถึงธรรมาภิบาลการจัดการตามกลไกตลาดเสรีว่ายังคงมีสมรรถนะมากพอที่จะแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำในครั้งนี้ได้อยู่หรือไม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการปกป้องกลไกตลาดเสรีและกีดกันบทบาทของรัฐบาล ยังคงดำเนินไปอย่างถึงที่สุดในช่วงก่อนการล่มลงของตลาดหุ้นนิวยอร์กจะเกิดขึ้นไม่นาน เห็นได้จากการที่ผู้อำนวยการธนาคารกลางแห่งนิวยอร์กในขณะนั้นยังคงออกมาปกป้องกลไกตลาดเสรีผ่านการรักษาดำเนินการของสหรัฐอย่างถึงที่สุด¹⁸² ทว่าไม่นานหลังจากนั้น วิกฤตเศรษฐกิจก็ปะทุขึ้นในแบบที่อยู่เหนือการควบคุมของกลไกธรรมาภิบาลตลาดเสรี ทั้งนี้ วิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่นี้ยังส่งผลให้อัตราการว่างงานสูง แรงงานกว่า 25-30% ไม่สามารถหางานทำได้ ผลดังกล่าวจึงได้ปรากฏสำนักคิดที่พยายามจะสร้างคำอธิบายต่อปรากฏการณ์ของสภาพเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสำนักเคนส์เซียน สำนักคลาสสิก สำนักนีโอคลาสสิก และทฤษฎีวัฏจักรธุรกิจที่แท้จริง (Real Business Cycle theories)¹⁸³

¹⁸¹ สมภพ มานะรังสรรค์, “ศึกษาประวัติศาสตร์การเงินจาก “The Great Depression””, *วารสารสังคมศาสตร์*, 32 (1): ม.ค.-มิ.ย., 2544, หน้า 222.

¹⁸² สมภพ มานะรังสรรค์, *เพ็งอ้าง*, หน้า 216.

¹⁸³ Partha Dasgupta, *Economics : A Very Short Introduction*, (Oxford: Oxford University Press, 2007), pp. 87.

ในพากฝั่งของสหราชอาณาจักรในห้วงปลายทศวรรษ 1920 ได้ปรากฏว่ารัฐบาลจากพรรคอนุรักษนิยมในขณะนั้นได้หันกลับไปใช้ระบบมาตรฐานทองคำ ซึ่งยึดอยู่กับค่าทองคำในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 การตัดสินใจดังกล่าวเป็นไปตามที่ กัชย ลายสมิต ได้อธิบายว่าเป็นเพราะเชื่อว่าการพยุงค่าเงินปอนด์กับทองคำให้เท่ากับอัตราเก่าก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 จะเป็นการประกันว่าเศรษฐกิจสหราชอาณาจักรจะกลับมารุ่งเรืองเหมือนเดิม¹⁸⁴ อย่างไรก็ตาม ดังกล่าวเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาดเพราะเมื่อพิจารณาภายใต้โครงสร้างระบบทุนนิยมโลกแล้ว ในช่วงเวลานั้นศูนย์กลางทุนนิยมโลกได้เคลื่อนจากสหราชอาณาจักร (Pax Britannica) ไปสู่สหรัฐอเมริกา (Pax Americana) แล้ว¹⁸⁵ นั้นหมายความว่า อำนาจในการกำหนดค่าทองคำได้เปลี่ยนผ่านไปสู่อเมริกา ในการกุ่มบังเหียนเป็นที่เรียบร้อย และการที่สหราชอาณาจักรหวนกลับไปใช้ระบบมาตรฐานทองคำเดิม ก็จำต้องอยู่ภายใต้การกำกับของสหรัฐฯ อย่างหลีกเลี่ยงมิได้

เคนส์ได้เริ่มเปิดฉากวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินนโยบายการหวนกลับไปใช้ระบบมาตรฐานทองคำแบบเดิม ผ่านบันทึกปฏิรูปการเงิน (A Tract on Monetary Reform) โดยเคนส์ได้แสดงความไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เนื่องจากเขาถือว่าเสถียรภาพของราคา และการจ้างงานมีความสำคัญยิ่ง โดยได้แสดงให้เห็นถึงความไม่เชื่อมั่นว่ามาตรฐานทองคำแบบเก่า (ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1) ที่รัฐบาลพรรคอนุรักษนิยมจะนำกลับมาใช้นั้นจะทำให้ความมั่นคง เคนส์จึงปฏิเสธนโยบายการฟื้นฟูมาตรฐานทองคำซึ่งเป็นระบบที่สหราชอาณาจักรใช้ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1¹⁸⁶ การวิพากษ์การดำเนินนโยบายดังกล่าวของเคนส์นั้นสะท้อนให้เห็นการตระหนักว่าในห้วงเวลานั้น สหราชอาณาจักรมิได้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจอีกต่อไป และสหรัฐฯ มีพลังในการกำหนดมูลค่าทองคำเป็นที่เรียบร้อยแล้ว อย่างไรก็ตามเคนส์ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่งว่า การสนับสนุนให้

¹⁸⁴ กัชย ลายสมิต, “แนวคิดเคนส์” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์และลัทธิเศรษฐกิจ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2544), หน้า 250.

¹⁸⁵ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, *สังคมเศรษฐกิจโลก : โครงสร้างและการเปลี่ยนแปลง*, (กรุงเทพฯ: สื่อเสรี, 2540), หน้า 16-17.

¹⁸⁶ John Maynard Keynes, *A Tract on Monetary Reform*, (London: Macmillan, 1929), pp. 175-176.

กลับสู่มาตรฐานทองคำ จะทำให้สหราชอาณาจักรกลับสู่สภาพก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยหรือไม่ ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวย่อมส่งผลเสียต่อเสถียรภาพของราคาและการจ้างงานในประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้¹⁸⁷ เคนส์กล่าวว่า เสถียรภาพของราคาสินเชื่อ และการจ้างงานมีความสำคัญสูงสุด¹⁸⁸

โดยในบันทึกว่าด้วยการปฏิรูปการเงิน เคนส์ได้แบ่งการอธิบายของระบบสังคมทุนนิยมออกเป็น 3 ชั้น ประกอบไปด้วย ชั้นชนนักลงทุน (The Investing Class) ชั้นชนนักธุรกิจ (The Business Class) และชั้นชนแรงงาน (The Earning Class) ซึ่งทั้ง 3 ชั้นดังกล่าวจะพัฒนากลไกการทำงานที่เหมาะสมก็ต่อเมื่อมูลค่าเงินมีความมั่นคงในลักษณะคงที่¹⁸⁹ เขาได้สรุปว่า อัตราเงินเฟ้อกระจายความมั่งคั่งในลักษณะที่เป็นผลลบต่อชนชั้นนักลงทุนมาก แต่เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นนักธุรกิจอย่างมาก และอาจเป็นประโยชน์ต่อชนชั้นแรงงานโดยรวมในสภาพอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ผลที่ตามมาที่เด่นชัดที่สุดคือความยุติธรรมต่อผู้ที่กระทำโดยสุจริต¹⁹⁰ จะเห็นได้ว่าการเริ่มเปิดฉากวิพากษ์วิจารณ์อย่างแข็งกร้าวของเคนส์ผ่านบันทึกปฏิรูปการเงินนั้น เป็นต้นธารทางความคิดที่เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาต่อไปสู่การนำเสนอทฤษฎีทั่วไปว่าด้วยการจ้างงาน ดอกเบี้ย และเงิน และจะก้าวขึ้นมานำเป็นเศรษฐศาสตร์กระแสหลักในที่สุด

หนึ่งในวิวาทะสำคัญระหว่างเคนส์กับสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิก คือข้อโต้แย้งที่ว่าด้วยทฤษฎีการจ้างงาน ซึ่งสำนักคลาสสิกนั้นได้สร้างคำอธิบายเกี่ยวกับการว่างงานว่าเป็นผลมาจากการไม่สามารถปรับตัวได้ของกลไกตลาดเสรี โดยสำนักคลาสสิกชี้ว่าเป็นผลอันเนื่องมาจากการเข้ามาแทรกแซงระบบกลไกตลาดเสรีโดยรัฐ จึงส่งผลทำให้กลไกตลาดเสรีไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ และสำนักคลาสสิกยังเชื่อว่าหากกลไกตลาดเสรีดำเนินไปอย่างปกติและปราศจากซึ่งการแทรกแซง แต่ยังคงปรากฏอัตรา

¹⁸⁷ John Maynard Keynes, *Ibid*, pp. 164, 172.

¹⁸⁸ ข้อความต้นฉบับคือ “...I regard the stability of prices, credit, and employment as of paramount importance...” ดู John Maynard Keynes, *Ibid*, pp. 176.

¹⁸⁹ โปรโตคอลอธิบายโดยละเอียดเกี่ยวกับ 3 ชั้นของเคนส์ ใน John Maynard Keynes, *Ibid*, pp. 5-32.

¹⁹⁰ John Maynard Keynes, *Ibid*, pp. 30.

การว่างงานอยู่ นั่นก็เพราะเป็นการว่างงานโดยสมัครใจ อันเกี่ยวข้องกับการเรียกร้องอัตราค่าจ้างที่สูงขึ้น ในขณะที่เคนส์ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งต่อแนวทางการอธิบายดังกล่าว โดยเขาวิพากษ์ว่าเป็นแนวทางการอธิบายที่ไม่สมเหตุผล และตราบโคที่อัตราค่าจ้างยังคงถูกกำหนดโดยฝ่ายนายจ้าง ชนชั้นแรงงานก็จะปกป้องผลประโยชน์ของตนผ่านการคัดค้านการลดอัตราค่าจ้างที่เป็นตัวเงิน แม้อาจจะต้องเผชิญกับการว่างงานก็ตาม¹⁹¹ จะเห็นได้ว่า ในขณะที่สำนักคลาสสิกมองว่าการอัตราค่าจ้างจะเป็นไปตามกลไกของตลาดเสรี และการว่างงานที่เกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะสมัครใจ แต่เคนส์กลับมองว่า ชนชั้นแรงงานนั้นไร้ซึ่งอำนาจต่อรอง และนายจ้างก็เป็นผู้กุมบังเหียนในการกำหนดอัตราค่าจ้าง และการว่างงานที่เกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะการว่างงานโดยไม่สมัครใจมากกว่า

ทฤษฎีทั่วไปว่าด้วยการจ้างงาน ดอกเบี้ย และเงิน (The General Theory of Employment, Interest and Money) อาจกล่าวได้ว่าเป็นการตบตบความคิดของเคนส์ที่มีอิทธิพลอย่างมากทางเศรษฐศาสตร์ ในการสร้างคำอธิบายว่ารัฐบาลควรที่จะต้องปรากฏบทบาทในการจัดระเบียบของกลไกการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการอธิบายเพื่อโต้แย้งสำนักคลาสสิกเป็นสำคัญ เช่น การโต้แย้งเกี่ยวกับการออมที่เป็นการพลิกคำอธิบายอย่างชัดตรงข้ามกับสำนักคลาสสิก¹⁹² ทั้งนี้พอพินธ์ อูยานนท์ ได้สรุปแก่นแกนสำคัญของทฤษฎีทั่วไปฯ ออกเป็น 4 ประการ¹⁹³ อันประกอบไปด้วย 1) การบริโภคและการออม 2) การลงทุนและปัจจัยที่กำหนดการลงทุน 3) ดุลยภาพของรายได้และการจ้างงาน และ 4) การวิเคราะห์ถึงนโยบายทางเศรษฐกิจ

หากพิจารณาถึงการสร้างความชอบธรรมให้กับบทบาทของรัฐบาล รวมทั้งจัดวางตำแหน่งแห่งที่ในระบบเศรษฐกิจของเคนส์อยู่ที่แนวทางสำคัญคือการส่งเสริมให้ใช้หรือ

¹⁹¹ พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, “แนวคิดเคนส์” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2564), หน้า 12-13., สกิดลสกี, โรเบิร์ต, เขียน สฤณี อาชวานันทกุล, แปล, *เคนส์: ความรู้ฉบับพกพา*, (กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์สพับลิชชิง เฮาส์, 2558), หน้า 168. และ กำชัย ลายสมิต, *อ้าวแล้ว*, หน้า 259.

¹⁹² สกิดลสกี, โรเบิร์ต, *อ้าวแล้ว*, หน้า 163.

¹⁹³ พอพินธ์ อูยานนท์, *แนวคิดเศรษฐศาสตร์ : จากอดีตสู่ปัจจุบัน*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562), หน้า 156-157.

ดำเนินนโยบายทางการคลังในการเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจของรัฐบาลนั้นหมายความว่า รัฐบาลจะมีบทบาทสำคัญผ่านการใช้นโยบายทางการคลังเป็นเครื่องมือเพื่ออัดฉีดงบประมาณเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดการจ้างงานเต็มที่ และเมื่อเกิดการจ้างงานเต็มที่แล้ว แรงงานในฐานะผู้บริโภคก็จะมีกำลังในการซื้อสินค้าในตลาดของภาคครัวเรือนและส่งผลต่อไปยังภาคการผลิต คือเมื่อการผลิตเพิ่มมากขึ้นก็ต้องมีการจ้างงานเพื่อทำการผลิตเพิ่มขึ้น ส่งผลให้รัฐบาลสามารถเก็บภาษีเพื่อนำมาใช้จ่ายได้¹⁹⁴ กล่าวอย่างถึงที่สุด หากพิจารณาความเชื่อมโยงของแต่ละภาคส่วนเข้าด้วยกันจะพบว่าหากภาคส่วนใดที่กลไกทำงานไม่เต็มที่และไร้เสถียรภาพก็จะนำผลกระทบมาสู่อีกภาคส่วนหนึ่ง เช่นหากภาคการผลิตลดจำนวนคนขึ้นแรงงานลง ก็หมายความว่ากำลังในการซื้อของชนชั้นแรงงานก็จะลดลงตามไปด้วย และอาจจะส่งผลกลับไปสู่ภาคการผลิตในการผลิตสินค้าลดน้อยลงตามอุปสงค์ ด้วยเหตุนี้เคนส์จึงเห็นว่ารัฐบาลสามารถที่จะเข้าแทรกแซงระบบกลไกตลาดเสรีเพื่อแก้ปัญหาการว่างงานที่เกิดขึ้นได้ผ่านการอัดฉีดงบประมาณเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจนั่นเอง

ผลอย่างเป็นรูปธรรมของพลังทางความคิดของเคนส์ที่ถูกนำเอาไปปฏิบัตินั้นปรากฏออกมาในรูปของสมุดปกขาวว่าด้วยนโยบายการจ้างงานของสหราชอาณาจักรในปี 1944 และพระราชบัญญัติการจ้างงานของสหรัฐฯ ในปี 1946¹⁹⁵ ซึ่งประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลและการก่อรูปของการดำเนินนโยบายเคนส์เซียนอย่างชัดเจนในการให้ความสำคัญกับนโยบายทางการคลังมากกว่านโยบายทางการเงิน

ปรากฏการณ์การปฏิวัติเคนส์เซียน (Keynesian Revolution) ที่เกิดขึ้นนับว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญของพลังทางความคิดที่มีอิทธิพลต่อสังคมเศรษฐกิจอย่างมากในห้วงศตวรรษที่ 20 ในแง่หนึ่ง รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ชี้ว่า การปฏิวัติเคนส์เซียน

¹⁹⁴ การอธิบายนี้ตั้งอยู่บนสมการ $Y = C + I + G + X - M$ โปรดดู วสันต์ ภูวภัทรพร, *ประวัติศาสตร์ลัทธิเศรษฐกิจ*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2562), หน้า 211.

¹⁹⁵ สำหรับการเผยแพร่แนวคิดแบบเคนส์เซียนในสหรัฐนั้น แอลวิน เอช. แอนเซน เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเผยแพร่แนวคิดและแนวทางแบบเคนส์เซียนให้แพร่หลายในสหรัฐ โปรดดู กำชัย ลายสมิต, *อ้าวแล้ว*, หน้า 273. และ พอฟันธ์ อูยานันท์, *อ้าวแล้ว*, หน้า 168.

เป็นการเปลี่ยนแปลง 3 ด้าน¹⁹⁶ ได้แก่ 1) เป็นการปฏิวัติกระบวนการทางเศรษฐศาสตร์ 2) เป็นการปฏิวัติการเขียนตำราเศรษฐศาสตร์ และ 3) เป็นการปฏิวัตินโยบายเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม เป็นเวลาหลายทศวรรษหลังจากนักเศรษฐศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้พูดถึงการปฏิวัติเคนส์เซียน ในทางทฤษฎีและนโยบายทางเศรษฐกิจ หรือแม้แต่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ยังประกาศว่า “ตอนนี้ผมเป็นชาวเคนส์”

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันถือได้ว่า การปฏิวัติทฤษฎีและนโยบายของเคนส์นั้น ล่วงลับไปแล้ว อย่างน้อยก็ในหนังสือเรียนเศรษฐศาสตร์ งานเขียนของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก รวมถึงสุนทรพจน์ของผู้กำหนดนโยบายของรัฐบาล ไม่ว่าพวกเขาจะสมารถเป็นฝั่งเสรีนิยม หรือฝั่งอนุรักษนิยมก็ตาม¹⁹⁷ จะเห็นได้ว่าครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ การปฏิวัติเคนส์เซียนไม่เพียงแต่สร้างความเปลี่ยนแปลงในช่วงทศวรรษต่อการช่วงชิงความเป็นสำนักคิดกระแสหลักมาจากสำนักคลาสสิกที่ครอบงำระเบียบวิธีคิดในเรื่องกลไกตลาดเสรีที่ปราศจากซึ่งบทบาทของรัฐบาลเท่านั้น แต่ในแง่หนึ่งพลังทางความคิดของเคนส์ยังสร้างความเปลี่ยนแปลงและแนวทางต่อการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจในขณะนั้นอีกด้วย

หากจะกล่าวถึงแนวทางเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ นับเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในศตวรรษที่ 20 รวมทั้งยังเป็นการแผ้วถางทางให้กับบทบาทของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจ และได้ส่งผ่านมรดกทางความคิดมาสู่ศตวรรษที่ 21 ทว่าเคนส์ก็ตระหนักดีถึงความไม่แน่นอนของระบบเศรษฐกิจที่มีการช่วงชิงเพื่อยึดกุมความเป็นกระแสหลักของแต่ละสำนักคิดเสมอมาเลเวลออกแล้วละลอกเล่า จะเห็นได้ว่าความคิดความอ่านเกี่ยวกับทฤษฎีทั่วไปของเขา และระบบเศรษฐกิจในการแข่งขันหน้าได้สะท้อนโลกทัศน์ของเคนส์ถึงการเปลี่ยนแปลงอันสำคัญทั้งในช่วงชีวิตของเขาก็ดี หรือในอนาคตก็ดี เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ วิกฤต และทฤษฎี โดยทั้งหมดนี้สะท้อนผ่านจดหมายของเจาที่ส่งถึงจอร์จ เบิร์นาร์ด ชอว์ ในช่วงกลางทศวรรษ 1930 ก่อนที่เคนส์จะนำเสนอทฤษฎีทั่วไปสู่บรรณพิภพไม่นานหลังจากนั้น ดังความที่ว่า

¹⁹⁶ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, *อ้างแล้ว*, 2548, หน้า 10.

¹⁹⁷ Paul Davidson , *John Maynard Keynes*, (London: Palgrave Macmillan, 2009), pp. 169.

“...อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เข้าใจถึงความคิดใหม่ของผม คุณต้องรู้ว่าผมเชื่อว่าตัวเอง กำลังเขียนหนังสือเกี่ยวกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ซึ่งจะปฏิวัติครั้งใหญ่ ไม่ใช่ในทันทีทันใด แต่ในอีก 10 ปีข้างหน้าเกี่ยวกับวิถีคิดของโลกในเรื่องของปัญหาเศรษฐกิจ เมื่อทฤษฎีใหม่ ของผมหลอมรวมเข้ากับการเมือง ความรู้สึก และแรงผลักดันอย่างเหมาะสม ผมไม่สามารถคาดเดาได้ว่าผลลัพธ์สุดท้ายจะส่งผลอย่างไรต่อพฤติกรรมและกิจการ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรากฐานของลัทธิสังคมนิยมแบบบริคาร์เดียน จะถูกทำให้ล่มสลายลง...”¹⁹⁸

เคนส์เขียนกับมรดกทางความคิด

ในส่วนนี้จะมุ่งพิจารณาเรื่องราวทางความคิดของเคนส์ในช่วงหลังทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา เพราะในทศวรรษนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นช่วงที่แนวคิดเคนส์เซียนได้เริ่มเสื่อมอิทธิพลลงอย่างเป็นทางการแล้ว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ แนวคิดเคนส์เซียนเริ่มมีสัญญาณในการเสื่อมถอยมาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เนื่องจากไม่สามารถที่จะแก้ไขวิกฤต เศรษฐกิจชะงักงัน (The Great stagflation) ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวเรื่องนี้หัวข้อต่อไป อย่างไรก็ตาม แนวคิดเคนส์เซียนไม่ได้ล่องลับจากบรรณพิภพไปเสียทีเดียว เนื่องจากมีการเกิดขึ้นของสำนักเศรษฐศาสตร์เคนส์เซียนใหม่ หรือแม้แต่ในหมู่นักเศรษฐศาสตร์รุ่นใหม่อีกยังคงมีการสมานานแนวคิดสำนักนี้อยู่ โดยในแง่หนึ่ง นอกจากจะเป็นการสะท้อนมรดกทางความคิดอันเกี่ยวพันสำคัญต่อพลังความรู้เกี่ยวกับระบบ เศรษฐกิจแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นว่า เศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์ หรือแนวคิดเคนส์เซียน ก็ยังคงมีอิทธิพลต่อการรอบการมอง การวิเคราะห์ หรือการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น รวมถึงการออกแบบเพื่อจัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้กับบทบาทของ รัฐบาลในการดำเนินนโยบายทางการคลัง กล่าวอีกทางหนึ่ง ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า แม้จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ จะล่องลับไปในปี 1946 แต่มรดกทางความคิดของเขาก็มิได้ ลับลาตามไปด้วย ทว่ากลับถูกส่งต่อให้กับผู้ที่สมานานแนวคิดเคนส์เซียนในการไปปรับ ประยุกต์ใช้ทฤษฎีที่เคนส์ได้วางรากฐานไว้ เพื่อเป็นพลังทางความคิดต่อไป

¹⁹⁸ Paul Davidson, *Ibid*, pp. 18.

แนวคิดเคนส์เซียนใหม่ (New Keynesian Economics) กล่าวได้ว่าเป็นการยึดโยงจากทฤษฎีของเคนส์ แต่พยายามที่จะพัฒนาทฤษฎีหรือคำอธิบายที่เห็นว่าเคนส์ยังคงบกพร่อง และมีคำอธิบายที่มีความไม่สมบูรณ์อยู่บ้าง โดยประเด็นที่แนวคิดเคนส์เซียนใหม่ให้ความสนใจและต้องการพัฒนาต่อยอดออกมาจากแนวคิดแบบเคนส์นั้นอาจแบ่งได้เป็น 4 ประเด็น¹⁹⁹ ได้แก่ 1) ทฤษฎีค่าจ้างที่มีประสิทธิภาพ 2) ความไม่สมบูรณ์ว่าด้วยตลาดทุน 3) การปันส่วนสินเชื่อ และ 4) การปรับมุมมองใหม่ต่อบทบาทของนโยบายการเงิน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสำนักเคนส์เซียนใหม่จะพยายามพัฒนาแนวทาง และแก้ไขข้อบกพร่องทางทฤษฎีเพื่อให้ตอบสนองต่อวิกฤตเศรษฐกิจที่ก่อตัวขึ้นในทศวรรษ 1970 แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถต้านทานการกลับขึ้นสู่กระแสหลักของสำนักคลาสสิกได้ อาจกล่าวได้ว่าภาวะสูญญากาศที่เปิดให้สำนักคลาสสิกกลับขึ้นมามีอิทธิพลได้นั้น พอล แอนโธนี แชมมวลสัน ได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า เมื่ออัตราการว่างงานลดลงสำนักคลาสสิกสามารถพลิกสถานการณ์และยึดกุมกลไกตลาดได้อีกครั้ง แชมมวลสัน เรียกการดำเนินการดังกล่าวนี้ว่า Neoclassical Synthesis²⁰⁰

สำหรับ ตำราเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น (Economics : An Introductory Analysis) ของพอล แอนโธนี แชมมวลสัน ผู้สืบทอดแนวคิดเคนส์เซียน จนทำให้เนื้อหาในตำราเศรษฐศาสตร์นี้มีกลิ่นอายของเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์อยู่ด้วยในฐานะส่วนหนึ่งของตำรา²⁰¹ และก็มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเรียนการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ ทว่าไม่ใช่นักในการผลิตตำราหรือเปิดเผยว่าสืบทอดแนวคิดแบบเคนส์ เนื่องจากในห้วงเวลานั้นได้มีการต่อต้านแนวคิดแบบเคนส์จากบรรดาผู้สืบทอดแนวคิดคลาสสิกและนีโอคลาสสิก และในการต่อต้านนี้เป็นไปอย่างรุนแรงภายใต้ข้อกล่าวหาที่ว่า Keynesianism คือ

¹⁹⁹ B. Greenwald and J. E. Stiglitz, "New Keynesian and New Classical Economics", *Oxford Economic Papers*, 39(1): Mar., 1987, pp. 123.

²⁰⁰ B. Greenwald and J. E. Stiglitz, *Ibid*, pp. 119.

²⁰¹ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, *อ้างแล้ว*, 2548, หน้า 41.

Marxism และ Communism²⁰² จากประเด็นการต่อต้านที่กล่าวมานี้ ได้สะท้อนให้เห็นการต่อสู้อย่างเข้มข้นโดยมีอุดมการณ์หรือความเชื่อเป็นพลังผลักดันอยู่เบื้องหลังการแสดงออก โดยการต่อสู้ระหว่างสำนักคลาสสิกและนีโอคลาสสิก กับสำนักเคนส์ นอกจากสมรภูมิในบรรณพิภพแล้ว ยังปรากฏการต่อสู้ผ่านการตั้งใจตีความเพื่อให้เกิดผลในแง่ลบอีกด้วย กล่าวคือ การตีความว่าแนวคิดแบบเคนส์คือแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์เป็นต้น สิ่งนี้ทำให้เห็นได้ว่าการต่อสู้ของสงครามทางความคิดนี้ปราศจากซึ่งการกำหนดขอบเขต หรือไม่ได้จำกัดขอบเขตให้อยู่ภายใต้บรรณพิภพเพียงอย่างเดียว

กระแสความตกต่ำทางความคิดของแนวคิดแบบเคนส์นั้น ส่งผลให้หมโนทัศน์หรือแม้แต่กรอบการอธิบายเสื่อมอิทธิพลลงตามไปด้วย หากจะกล่าวอย่างเป็นธรรมกับเคนส์แล้ว จะเห็นว่าทฤษฎีทั่วไป หรือแม้แต่ศาสตร์นิพนธ์ของเคนส์ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นมาท่ามกลางบริบทของวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (The Great Depression) และปัญหาอัตราการว่างงานที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นโลกทัศน์ของเคนส์ ก่อนที่จะตกผลึกทางความคิดออกมาสู่บรรณพิภพนั้นก็เกิดขึ้นมาเพื่อแสวงหาวิถีทางในการแก้ไขภาวะการณ์อัตราการว่างงานที่เพิ่มสูงขึ้น ฉะนั้นหากจะนำแนวทางหรือแนวคิดแบบเคนส์มาใช้แก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจชะงักงัน (The Great stagflation) โดยปราศจากซึ่งการประยุกต์ก็ดูจะเป็นการผิดฝาผิดตัว เนื่องจากตามแนวคิดแบบเคนส์ สภาพการณ์เงินเฟ้อและอัตราการว่างงานสูงจะไม่เกิดขึ้นพร้อมกันแต่อย่างใด โดยความในข้อนี้บรรดาผู้เลือกสมาทานเคนส์เขียนในนามของเคนส์เขียนใหม่ ย่อมตระหนักดีถึงข้อจำกัดของบริบทดังกล่าว ดังได้ปรากฏให้เห็นผ่านการพยายามของบรรดาเคนส์เขียนใหม่ที่จะปรับประยุกต์รวมถึงแก้ไขจุดบกพร่องของแนวคิดแบบเคนส์ และปรับให้เข้ากับบริบทวิกฤตเศรษฐกิจที่ก่อตัวขึ้นมาให้มีความสอดคล้องยิ่งขึ้น หากแต่ข้อบกพร่องดังกล่าวนี้ส่งผลให้สำนักคลาสสิกพัฒนาไกลในการแก้ไขภาวะการณ์วิกฤตเศรษฐกิจชะงักงัน และช่วงชิงการควบคุมกลไกระบบเศรษฐกิจไปจากสำนักเคนส์ได้สำเร็จผ่านพลังทางความรู้

²⁰² ตำราที่สมาทานแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์นั้น ได้มีทั้งโทรศัพท์และใบปลิวกล่าวหาว่าเป็นตำราที่เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้ขายได้เพียงปีแรก และยอดขายตกต่ำในปีต่อมา โปรดดูคำอธิบายประเด็นนี้ โดยละเอียดใน รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, *เพ็งอ้วง*, หน้า 41-43. 201

ตราใบใต้ที่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมยังคงตระหนักรู้ท่ามกลางความท้าทายแห่งศตวรรษ ตราบนั้นก็ยังจะปรากฏวิกฤตเศรษฐกิจเบื้องหน้ามวลมนุษยชาติเสมอ ๆ ในแง่หนึ่ง การกล่าวถึงนามจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ แม้ว่าแนวคิดแบบเคนส์นั้นจะล่องลับและถูกโค่นล้มอย่างเป็นทางการไปตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 แล้ว แต่ทว่าการเรียกร้องหาเคนส์เชียนนั้นก็ยังสะท้อนให้เห็นความเป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นกับพลังทางความคิดแบบสำนักคลาสสิกที่กลับมาครอบงำระบบเศรษฐกิจและกลไกตลาดเสรีอีกครั้งในแบบที่สดชื่นกว่าเดิมนับตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ถึงกระนั้นก็ยังคงปรากฏวิกฤตเศรษฐกิจเรื่อยมาจึงอาจกล่าวในแง่ของการหวนรำลึกถึงแนวคิดแบบเคนส์เชียนได้ว่า

“...หลังจากยุคที่เสรีนิยมทางเศรษฐกิจเฟื่องฟู ก็ปรากฏว่ามีเสียงเรียกร้องดังขึ้นเรื่อย ๆ ให้รัฐกลับเข้ามาแทรกแซงตลาดที่ผ่อนคลายกฎเกณฑ์ไปมากโดย หนึ่งในนั้นเป็นผลมาจากวิกฤตตลาดการเงินที่เริ่มขึ้นในปี 2007 บัดนี้คนเริ่มหันกลับไปหาแนวคิดของเคนส์ ซึ่งก็ไม่น่าประหลาดใจแต่อย่างใด เพราะสิ่งที่เคนส์เขียนไว้เกี่ยวกับตลาดการเงินระหว่างประเทศอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้เหมาะสมกว่าที่เคย...”²⁰³

จากคำอธิบายในข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้แนวคิดแบบเคนส์เชียนจะไม่ได้ครอบงำเป็นสำนักคิดกระแสหลักที่ส่งผลต่อความเป็นไปของระบบเศรษฐกิจแล้วก็ตาม หากแต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ระบบเศรษฐกิจเกิดวิกฤตขึ้น ก็มักจะปรากฏผู้ที่ยังสมทานแนวคิดแบบเคนส์เชียนเสมอในการออกมาสนับสนุนให้กลไกตลาดหรือบทบาทของรัฐบาลเป็นไปตามวิถีแนวคิดแบบเคนส์เชียน

ผู้เขียนขอตั้งข้อสังเกตบางประการถึงข้อจำกัดในการเรียกร้องหาแนวคิดแบบเคนส์เชียนก็ดี หรือการที่จะนำแนวคิดแบบเคนส์เชียนมาปฏิบัติก็ดี คือต้องพึงระวังว่าเคนส์ไม่ได้ออกแบบทฤษฎีมาเพื่อรองรับหรือตอบสนองต่อวิกฤตเศรษฐกิจในทุกรูปแบบดังนั้นวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น การจะแสวงหาแนวทางแก้ไขได้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง

²⁰³ ซีมอน เฟาท์ และคณะ, เขียน, ตะวันฉาย ชุมสาย ณ อยุธยา, แปล, เศรษฐศาสตร์กับสังคมประชาธิปไตย, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท, 2558), หน้า 42.

พิจารณาบริบทของสถานการณ์เป็นสำคัญ เพื่อที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้แนวทางที่เคยมีมา กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว แนวคิดแบบเคนส์เซียน อาจเหมาะสมและใช้ได้ดีในห้วงเวลาหนึ่ง เนื่องจากถูกออกแบบมาเพื่อแก้ไขปัญหาในห้วงเวลานั้นโดยเฉพาะ แต่แนวคิดแบบเคนส์เซียน อาจใช้แก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนอกเหนือไปจากเงื่อนไขที่กำหนดไว้ไม่ได้ ดังในกรณีของวิกฤตเศรษฐกิจชะงักงัน (The Great stagflation) เป็นต้น

เสรีภาพนิยมกับการรื้อฟื้นเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก

ในส่วนนี้จะมุ่งการอธิบายไปที่การช่วงชิงความเป็นกระแสหลักกลับคืนจากเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์เซียนของเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก โดยมุ่งพิจารณารากฐานทางความคิดและแนวทางของฟรีดริช ฮาเย็ก นักคิดสายเสรีภาพนิยมคนสำคัญ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการอธิบายถึงการกลับมาของเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกที่เริ่มปรากฏตัวขึ้นตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 1970 อย่างไรก็ตาม การกลับมาของสำนักคิดคลาสสิกก็ได้เกิดขึ้นอย่างไม่มีที่มาที่ไป หากแต่ว่าเป็นผลมาจากการก่อตัวของวิกฤตเศรษฐกิจชะงักงัน ซึ่งในวิกฤตนี้เองที่ส่งผลให้แนวคิดเคนส์เซียน มิสามารถที่จะแก้ไขปัญหา รวมทั้งพยุกระบบเศรษฐกิจได้อีกต่อไป ทำให้ระบบเศรษฐกิจจำเป็นต้องละทิ้งแนวคิดเคนส์เซียน และแสวงหาแนวทางหรือแนวคิดที่จะสามารถตอบสนองเพื่อแก้ไขวิกฤตในครั้งนี้ให้ได้ ซึ่งก็เป็นการกรุยทางให้สำนักคิดคลาสสิกกลับขึ้นมามีอิทธิพลเพื่อครอบงำวิถีระบบเศรษฐกิจได้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากทีวิถีระบบเศรษฐกิจถูกครอบงำและขับเคลื่อนไปตามทิศทางที่แนวคิดเคนส์เซียนบงการมาร่วมสองทศวรรษ

วิกฤตเศรษฐกิจชะงักงัน เป็นปรากฏการณ์เงินเฟ้อที่พุ่งสูงขึ้นประกอบกับอัตราการว่างงานที่สูงขึ้นซึ่งเกิดขึ้นคู่ขนานกันไป โดยเงินเฟ้อในห้วงเวลานั้นพุ่งสูงถึง 13.5 %²⁰⁴ บทวิเคราะห์เกี่ยวกับวิกฤตเศรษฐกิจชะงักงัน ประกอบไปกับวิกฤตน้ำมันที่เกิดขึ้น มักชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดของการดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่สืบทอดแนวคิดแบบเคนส์ และอัตราเงินเฟ้อที่พุ่งสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปลายทศวรรษ 1970

²⁰⁴ David A. Lopez, "The Great Inflation: A Historical Overview and Lessons Learned," Form <https://research.stlouisfed.org/publications/page1-econ/2012/10/01/the-great-inflation-a-historical-overview-and-lessons-learned/>, Published on October, 2012. [Retrieved December 20, 2022].

อัตราการว่างงานที่สูงขึ้น ต่ำกว่ารายได้และผลกำไร²⁰⁵ ธนาคารกลางพยายามที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจเข้าสู่ปริมาณที่ถึงจะสร้างอัตราเงินเฟ้อที่สูงมากยิ่งขึ้น ทว่าธนาคารกลางมักถูกกล่าวว่า “เหยียบคันเร่ง” เพื่อเพิ่มการเติบโตทางเศรษฐกิจและ “ใช้เบรก” เพื่อชะลอการเติบโต บ่อยครั้งในทศวรรษ 1970²⁰⁶ ปรัชญาการณดังกล่าวนี้เองที่ทำให้แนวคิดเคนส์เซียนเสื่อมอภิทธิพลอย่างรวดเร็ว ดังที่ฮาเย็กได้คาดการณ์ว่าการดำเนินนโยบายตามแนวคิดเคนส์เซียน รังแต่จะสร้างหนี้ ภาวะเงินเฟ้อ และขัดขวางการทำงานของระบบเศรษฐกิจ²⁰⁷ และการคาดการณ์ดังกล่าวของฮาเย็กก็ได้ปะทุออกมาในรูปของวิกฤตเศรษฐกิจชะงักงัน ที่อยู่เหนือการควบคุมของรัฐบาล รวมทั้งส่งผลให้แนวคิดเคนส์เซียนไม่สามารถที่จะแก้ไขวิกฤตที่เกิดขึ้นได้อีกต่อไป จนนำไปสู่การละทิ้งแนวคิดเคนส์เซียน

กล่าวได้ว่าในห้วงทศวรรษแห่งความรุ่งโรจน์ของเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์นั้น ฮาเย็กเป็นหนึ่งในผู้ที่ไม่ได้คล้อยตามไปกับกระแสธารทางความคิดของเคนส์ ที่กลายมาเป็นแนวความคิดกระแสหลัก ในทางกลับกันเขาได้สร้างข้อวิพากษ์วิจารณ์มากมายต่อแนวคิดของเคนส์ รวมทั้งการดำเนินนโยบายแบบเคนส์เซียน ซึ่ง ณ ห้วงเวลานั้น ความคิดหรือแนวทาง รวมถึงข้อถกเถียงที่เขาเสนอนั้นกลับไม่ได้รับความสนใจ อีกทั้งเขายังถูกโดดเดี่ยวจากแวดวงเศรษฐศาสตร์ จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงปีแห่งความอ้างว้างของเขา²⁰⁸

อย่างไรก็ตาม กว่าที่แนวคิดแบบฮาเย็กจะขึ้นมามีอิทธิพล ก็ต้องรอจนกระทั่งถึงช่วงกลางทศวรรษที่ 1970 โดยผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดของเขาได้ขึ้นมามีอิทธิพลอย่างเป็นทางการในทศวรรษ 1980 เนื่องจาก

²⁰⁵ Robert J. Samuelson, *The great inflation and its aftermath : the past and future of American affluence*, (New York: Random House, 2008), pp. 73-74.

²⁰⁶ Robert J. Samuelson, *Ibid*, pp. 82.

²⁰⁷ เอมอนน์ บัตเลอร์, เซียน, พิซติ ลิขิตกิจสมบูรณ์, แปล, *พรีดริช ฮาเย็ก: ต้นธารความคิดเสรีภาพนิยมยุคใหม่*, (กรุงเทพฯ: บุ๊คสเคป, 2564), หน้า 37.

²⁰⁸ เอมอนน์ บัตเลอร์, *เพ้งอ้าง*, หน้า 43.

“ในทศวรรษ 1980 แนวความคิดแบบฮาเย็กได้รับการแปรเป็นนโยบายโดย โรนัลด์ เรแกน ในสหรัฐอเมริกา และโดย มาร์กาเร็ต แทตเชอร์ ในบริเตน ตลาดถูกเปิดกว้าง กับการแข่งขัน ละทิ้งนโยบายแบบเคนส์ และรัฐเริ่มถอนตัวจากอุตสาหกรรม รัฐวิสาหกิจที่ขาดทุน มีความพยายาม... ตัดงบประมาณสวัสดิการลง... ฮาเย็ก มีชีวิตอยู่จนได้เห็นสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด และในวัยชรา เขาได้กลายเป็นนักคิดผู้ทรงอิทธิพลทางปัญญา ในช่วง 25 ปีสุดท้ายของศตวรรษ”²⁰⁹

แนวคิดแบบฮาเย็ก คือการฟื้นฟูกลไกตลาดเสรีตามแบบแนวคิดเศรษฐศาสตร์คลาสสิก ที่มุ่งจำกัดบทบาทของรัฐบาลในการแทรกแซงกลไกตลาดเสรี เนื่องจากการแทรกแซงของรัฐบาลจะส่งผลให้เกิดการบิดเบือนกลไกตลาดเสรี ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าพลังทางความคิดได้ถูกเปลี่ยนผ่านจากแนวคิดแบบเคนส์มาสู่แนวคิดแบบฮาเย็ก หรือแนวคิดเสรีภาพนิยม ทว่าการถ่ายทอดความคิดของฮาเย็ก ที่ออกมาในรูปของความรู้ที่เผยแพร่ในบรรณพิภพนั้น แม้จะเป็นพลังที่เป็นนามธรรม หากแต่ก็สามารถที่จะผลักดันไปสู่รูปธรรมได้ เมื่อชุดความคิดหนึ่ง ๆ ได้ครอบงำหรือมีอิทธิพลต่อผู้มีอำนาจทางการเมือง ดังที่ฮาเย็กเองก็ได้ปรารถนาไว้ว่า ความคิดมีความสำคัญอย่างลึกซึ้งต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ยิ่งกว่านักการเมืองคนไหน ๆ²¹⁰ หรือแม้แต่ในเหตุการณ์ที่มาร์กาเร็ต แทตเชอร์ ได้หยิบหนังสือของฮาเย็กออกมาจากระเป๋า แล้วฟาดลงบนโต๊ะพร้อมกับกล่าวว่า นี่คือสิ่งที่เราเชื่อ²¹¹ ก็ยิ่งสะท้อนให้เห็นพลังทางความคิดของฮาเย็กที่มีอิทธิพลต่อผู้นำทางการเมืองอย่างเข้มข้น

หากจะสืบสาวไปถึงต้นธารทางความคิดของฮาเย็กที่ได้เริ่มชี้ให้เห็นถึงอันตรายของการที่ระบบเศรษฐกิจได้ถูกแทรกแซงจากรัฐจนทำลายเสรีภาพของปัจเจกชน ฮาเย็กได้ใช้กรณีของลัทธิเผด็จการในเยอรมนีในการอธิบายถึงการควบคุมระบบเศรษฐกิจโดยรัฐ ซึ่งการอธิบายดังกล่าวส่วนหนึ่งมาจากประสบการณ์ตรงของเขา ฮาเย็กชี้ให้เห็นว่าการวางแผนจากรัฐบาลนั้นนำไปสู่ลัทธิเผด็จการ เพราะลัทธิเผด็จการเป็นเครื่องมือที่มี

²⁰⁹ เอมอนน์ บัตเลอร์, *เพ็ญอ้าง*, หน้า 29.

²¹⁰ เอมอนน์ บัตเลอร์, *เพ็ญอ้าง*, หน้า 41.

²¹¹ เอมอนน์ บัตเลอร์, *เพ็ญอ้าง*, หน้า 45.

ประสิทธิภาพมากที่สุด ในการบีบบังคับและการบังคับใช้อุดมคติในการควบคุมการปะทะกันระหว่างการวางแผนและประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ トラบโดที่ประชาธิปไตยยุติการรับประกันเสรีภาพของปัจเจกบุคคล และมีลักษณะการดำเนินการจากส่วนกลางเพื่อควบคุมระบบเศรษฐกิจ เมื่อนั้นการทำลายเสรีภาพของปัจเจกบุคคลประหนึ่งระบอบเผด็จการทำให้เกิดขึ้น²¹²

ในช่วงทศวรรษ 1970 เป็นช่วงเวลาที่แนวคิดแบบฮาเย็กเริ่มปรากฏกายขึ้นสู่สาธารณะ งานทางความคิดของเขาในช่วงทศวรรษนี้ เริ่มมีการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดเคนส์เซียนอย่างแข็งขัน ไม่ว่าจะเป็นการอธิบายให้เห็นถึงแก่นแกนสำคัญของภาวะเงินเฟ้อในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กับบทบาทของรัฐบาลในการแทรกแซงกลไกตลาดเสรีตามแบบฉบับแนวคิดเคนส์เซียน

ฮาเย็กได้ตำหนิตฤษฎีทั่วไปๆ ของเคนส์ เนื่องจากเขาเห็นว่าแนวทางของเคนส์เป็นอันตรายต่อระบบเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามฮาเย็กได้ยืนยันว่าเขาได้พบกับเคนส์ ก่อนที่เคนส์จะเสียชีวิตไม่กี่สัปดาห์หลังจากนั้น ฮาเย็กได้กล่าวถามเคนส์ว่า เคนส์ไม่ตื่นตระหนกเกี่ยวกับการใช้งานที่สาวกหรือผู้สมนาทานเคนส์เซียนบางคนประยุกต์ทฤษฎีของเขาหรือคำตอบของเคนส์คือ ทฤษฎีเหล่านี้มีความจำเป็นอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ 1930²¹³

บทสนทนาในช่วงสุดท้ายของชีวิตระหว่างปัญญาชน ผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดร่วมสมัยกันดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นถึงการถกเถียงทางปัญญา และทำให้เห็นว่าเคนส์ตระหนักดี ทั้งยังคงยืนยันว่าทฤษฎีของเขานั้นมีความจำเป็นและเหมาะสมในห้วงทศวรรษ 1930

²¹² F.A. Hayek, *The Road to Serfdom*, (London: The Institute of Economic Affairs, 2005), pp. 50.

²¹³ F.A. Hayek, *A Tiger by the Tail: The Keynesian Legacy of Inflation*, (London: The Institute of Economic Affairs, 2009), pp. 116.

หลังจากที่ฮาเยกประสบความล้มเหลวในการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดแบบเคนส์ในทศวรรษที่แนวคิดแบบเคนส์กำลังรุ่งโรจน์ ก่อนที่จะเสื่อมอิทธิพลลงในสองทศวรรษให้หลังจากนั้น จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1974 ฮาเยกก็ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ รางวัลนี้เป็นเสมือนการสำแดงให้เห็นว่าแนวความคิดของเขาเริ่มได้รับการยอมรับแล้ว และจะทะยานขึ้นเป็นความคิดกระแสหลักอย่างเป็นทางการในทศวรรษ 1980

ทั้งนี้ ความสำคัญของการรับรางวัลโนเบลของฮาเยก อยู่ที่สุนทรพจน์ของเขาที่ไม่เพียงแต่เป็นการประกาศชัยชนะทางความคิดเหนือสำนักเคนส์เท่านั้น หากแต่ยังเป็นการชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดของการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ รวมถึงการสร้างสรรค์เป็นรูปร่างที่ไม่รู้ และไม่อาจเข้าใจได้ถึงสารสนเทศที่สลับซับซ้อนของระบบตลาด ซึ่งเป็นเรื่องที่เกินกว่านักวางแผนจะเข้าใจ²¹⁴ และด้วยนวัตกรรมทางปัญญาของเขานี้เองได้ส่งให้ฮาเยกกลายเป็นปัญญาชนคนสำคัญที่ทรงอิทธิพลทางความคิดอย่างมากในช่วงปลายศตวรรษที่ 20

เปรียบเทียบพลังทางความคิด

หลังจากที่ได้นำเสนอให้เห็นถึงแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์ และแนวคิดเสรีภาพนิยมของฮาเยก หรือแนวคิดแบบฮาเยก ในส่วนนี้จะเป็นการชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างแนวคิดทั้งสองแนวทางโดยใช้วิธีการเปรียบเทียบ ซึ่งจะให้เห็นภาพความแตกต่างอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเพื่อชี้ให้เห็นว่ามีประเด็นทางความคิดที่สำคัญใดบ้างของการถกเถียงทางปัญญาระหว่างนักคิดร่วมสมัยแห่งศตวรรษทั้งสอง

การเปรียบเทียบนี้ไม่เพียงแต่จะสะท้อนให้เห็นถึงแง่มุมที่ลุ่มลึกทางความคิดของแต่ละสำนัก หากแต่ยังแสดงให้เห็นถึงแก่นแกนของพลังเบื้องหลังการขับเคลื่อนวิถีระบบเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา ว่าดำเนินไปตามตัวแบบหรือรากฐานทางความคิดแบบใด รวมถึงการกำหนดแนวทางในการจัดการหรือแก้ไขวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ก่อตัวขึ้น

²¹⁴ โปรดดู สุนทรพจน์ฉบับเต็มของฟรีดริช ฮาเยก หัวข้อ The Pretence of knowledge ใน F.A. Hayek, "The Pretence of knowledge," Form <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1974/hayek/lecture/>, Published on December 11, 1974. [Retrieved December 20, 2022].

ประเด็นทางความคิด	ข้อถกเถียงทางความคิดระหว่าง	ฟรีดริช ฮาเย็ก
จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์		ฟรีดริช ฮาเย็ก
1. บทบาทของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจและกลไกตลาดเสรี	รัฐบาลควรมีบทบาทในระบบเศรษฐกิจ ผ่านการดำเนินนโยบายทางการคลัง โดยการใช้จ่ายเพื่อกระตุ้นระบบเศรษฐกิจ	รัฐบาลไม่ควรที่จะมีบทบาทในระบบเศรษฐกิจ เพราะจะเป็นการขัดขวางการทำงานของระบบเศรษฐกิจและเป็นการบิดเบือนกลไกตลาดเสรี
2. ภาวะเงินเฟ้อ	เป็นผลมาจากขยายตัวที่เพิ่มขึ้นของอุปสงค์มวลรวมหรือการใช้จ่ายของปัจเจกบุคคล	เป็นผลมาจากการใช้จ่ายจำนวนมากของรัฐบาล ที่ก่อให้เกิดหนี้ และภาวะเงินเฟ้อตามมา
3. อัตราการว่างงาน	หากมีอัตราการว่างงานเกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะการว่างงานโดยไม่สมัครใจ เนื่องจากอำนาจต่อรองที่น้อยกว่าของชนชั้นแรงงาน จึงต้องคัดค้านการลดอัตราค่าจ้างและเกิดการว่างงาน	หากมีอัตราการว่างงานเกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะการว่างงานโดยสมัครใจ เนื่องจากชนชั้นแรงงานต่อรองหรือเรียกร้องอัตราค่าจ้างที่สูงขึ้น ทำให้การว่างงานเกิดขึ้นโดยสมัครใจ
4. การแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจ	รัฐบาลต้องเข้ามาแก้ปัญหาและที่ทางในระบบเศรษฐกิจ เช่น การอัดฉีดงบประมาณเพื่อกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานเต็มที่ ซึ่งการจ้างงานเต็มอัตราจะนำไปสู่กำลังในการบริโภคที่มากขึ้น และนำไปสู่การขยายตัวของระบบการผลิตเป็นวงจรเชื่อมกันไป	ปล่อยให้ธรรมชาติของกลไกตลาดเสรีทำงานโดยอัตโนมัติ ในการฟื้นฟูวิกฤตเศรษฐกิจที่รัฐบาลดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด เพราะระบบตลาดเป็นสารสนเทศที่สลับซับซ้อนเกินกว่าจะทำการวางแผนเป็นตัวควบคุม โดยกลไกตลาดเสรีจะทำหน้าที่ในการจัดสรรและจัดการในระดับที่เหมาะสม

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบข้อถกเถียงทางความคิดระหว่าง จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ และ ฟรีดริช ฮาเย็ก

ที่มา: สร้างขึ้นโดยผู้เขียน

ความแตกต่างทางความคิดที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ก่อร่างสร้างตัวขึ้นอย่างไม่มีร่อยรอย แต่เป็นผลมาจากอุดมการณ์หรือความเชื่อเบื้องหลังความคิด ประกอบไปกับสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคมที่ทำหน้าที่เป็นบ้ำหลอม หรือก็คือ หากยึดมั่นในโมโนทัศน์ของเสรีภาพปัจเจกบุคคลแล้ว ย่อมมีโลกทัศน์ที่ต้องการกีดกันหรือจำกัดบทบาทรวมถึงการขยายขอบเขตอำนาจของรัฐบาลในปริมนทลทางสังคม โดยเฉพาะที่ทางในระบบเศรษฐกิจให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และปล่อยให้การกำหนดราคาสินค้าอุปสงค์ อุปทาน เป็นไปตามหน้าที่ของธรรมชาติกลไกตลาดเสรี

ในทางกลับกัน หากยึดมั่นในความเท่าเทียมและสวัสดิการ ย่อมต้องการเสนอความคิดให้รัฐบาลเข้ามามีบทบาทโดยใช้อำนาจทางการเมืองในการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้เกิดความเท่าเทียม และนำไปสู่การกระตุ้นเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม หากสืบสาวย้อนกลับไปถึงรากฐานทางความคิดแล้ว จะเห็นได้ว่า ฮาเย็กได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิเสรีนิยมในช่วงศตวรรษที่ 16-18 และได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของศตวรรษที่ 20 มากยิ่งขึ้น ซึ่งนำมาสู่ข้อเสนอที่ปฏิเสธบทบาทการแทรกแซงระบบตลาดของของรัฐบาลธนาคารกลาง เพราะเชื่อว่าจะนำไปสู่วิกฤตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เคนส์ได้นำเสนอข้อโต้แย้งเชิงวิพากษ์รวมไปถึงคำอธิบายที่ครอบคลุมความเข้าใจมาอย่างยาวนานของเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก โดยนำเสนอให้รัฐบาลต้องเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจในห้วงยามที่กลไกตลาดเสรีไม่สามารถที่จะตอบสนองได้อีกต่อไป จากรากฐานทางความคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดร่วมสมัยในศตวรรษเดียวกัน แม้ว่าจะเผชิญกับสภาพการณ์ท่ามกลางสภาพแวดล้อมเดียวกัน แต่การนำเสนอแนวทางแก้ไขสภาพปัญหาของระบบเศรษฐกิจก็มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

โลกทัศน์ภูมิหลังทางความคิด ความเชื่อมั่นเหล่านี้ ย่อมส่งผลอย่างสำคัญในการผลิตพลังทางความรู้เพื่อขับเคลื่อนสังคม และโดยเฉพาะสังคมเศรษฐกิจ ดังนั้น การเปรียบเทียบทางความคิดระหว่างแนวพินิจที่อยู่ในข้อตรงข้าม จึงมีความสำคัญอยู่ที่เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของแนวคิดในข้อตรงข้าม ควบคู่ไปกับการทำความเข้าใจสภาพบริบทของสังคมเศรษฐกิจเบื้องหน้า

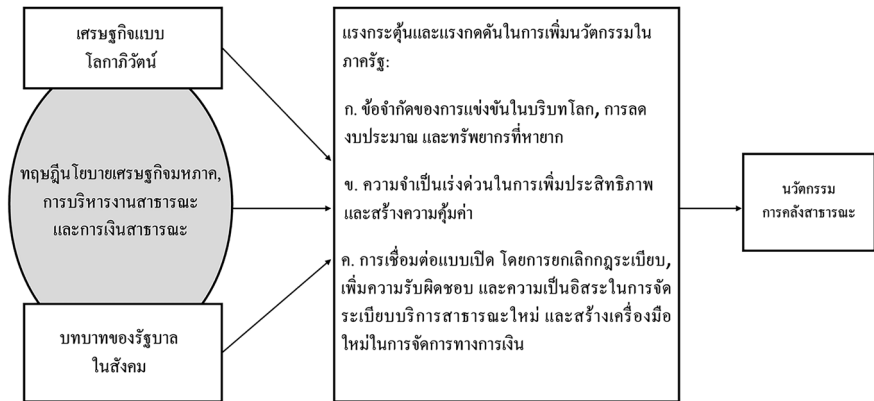
จากตารางที่ 6 ได้ชี้ให้เห็นถึงการถกเถียงกันระหว่างเคนส์และฮาเย็ก ซึ่งข้อถกเถียงที่ปรากฏนี้ได้เริ่มมีการก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ในช่วงทศวรรษ 1930 โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยนักคิดร่วมสมัยทั้งสอง ซึ่งมีโลกทัศน์ทางความคิดในทางตรงกันข้ามอย่างสุดขั้วนี้²¹⁵ ได้ตอบโต้กันทางความคิดผ่านทางหนังสือพิมพ์ The Time

สำหรับบทบาทของรัฐในสองห้วงเวลา คือในทศวรรษ 1930 และในทศวรรษ 1970 ผู้เขียนเห็นว่าวิกฤตทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทในปริณทณของระบบเศรษฐกิจอย่างสำคัญ กล่าวคือ เมื่อพิจารณาการก่อตัวขึ้นมาจากแนวคิดของเคนส์ และฮาเย็ก เราจะพบว่าได้ปรากฏขึ้นมาในบรรณพิภพในห้วงเวลาที่มีความใกล้เคียงกัน หากแต่แตกต่างกันที่ในทศวรรษ 1930 แนวคิดของเคนส์ได้ถูกหยิบยืมขึ้นมาสู่ภาคปฏิบัติ และกลายเป็นแนวคิดกระแสหลัก ในขณะที่แนวคิดของฮาเย็กถูกจัดวางให้อยู่ในกระแสรอง ทว่าเมื่อถึงทศวรรษที่ 1970 ด้วยสถานการณ์ของปัญหาภายในระบบเศรษฐกิจและวิกฤตเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ก็ได้ทำให้แนวคิดของฮาเย็กถูกดันขึ้นมาสู่กระแสหลัก โดยผู้นำทางการเมืองหรือผู้มีอำนาจกำหนดทิศทางของประเทศ ควบคู่กับการที่สถานการณ์ของปัญหาในระบบเศรษฐกิจได้มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การผสานเคนส์เซียน และเสรีภาพนิยม ภายใต้วัตรกรรมทางการคลังสาธารณะ: ตัวแบบและแนวทาง

แนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์และแนวคิดเสรีภาพนิยม ถูกสร้างภาพให้มีลักษณะเป็นคู่ขัดแย้งตรงกันข้ามกันเสมอมา นับแต่ที่ปรากฏตัวขึ้นในบรรณพิภพ รวมถึงการโต้แย้งถกเถียงกันแทบทุกประเด็นในกระบวนการทางความคิด ทั้งนี้เมื่อพิจารณาสภาพวิกฤตในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเป็นระลอกเรื่อยมา โดยในปัจจุบัน คลื่นวิกฤตเศรษฐกิจทุนนิยมมีลักษณะทำลายอย่างมากต่อกลไกตลาดเสรี ดังนั้นการผสานแนวคิดทั้งสองจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหากลไก หรือตัวแบบที่มีความเป็นไปได้ในการผสาน โดยผู้เขียนจะขอนำเสนอผ่านตัวแบบตามบริบทของวัตรกรรมการคลังสาธารณะ

²¹⁵ เอมอนน์ บัตเลอร์, *อ้างแล้ว*, หน้า 37. และ BBC News, “Keynes v Hayek: Two economic giants go head to head,” Form <https://www.bbc.com/news/business-14366054> , Published on August 3, 2011. [Retrieved December 23, 2022].

แผนภาพที่ 1 ตัวแบบตามบริบทของนวัตกรรมการคลังสาธารณะ

ที่มา: ดัดแปลงจาก Pekka Valkama, Ari-Veikko Anttiroiko and Stephen J. Bailey, “Innovative Public Finance: Definition, Practice and Context”, In Stephen J. Bailey, Pekka Valkama and Ari-Veikko Anttiroiko, editor, *Innovations in Financing Public Services*, (London: Palgrave Macmillan, 2010), pp. 5.

จากตัวแบบตามบริบทของนวัตกรรมการคลังสาธารณะ ในช่วงต้นนั้นมึลักษณะที่เป็นการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ (Practice) ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าการนำเสนอแนวทางที่เป็นนามธรรม ดังนั้น รูปแบบที่เน้นไปในทางปฏิบัติก็จะสอดคล้องไปกับแนวคิดของเคนส์และฮาเย็ค โดยที่แนวคิดทั้งสองก็มุ่งสู่การปฏิบัติเช่นกัน ทว่าความขัดแย้งทางความคิดส่งผลให้แนวคิดหรือแนวทางทั้งสองมีลักษณะที่ไม่ลงรอยกันอยู่มาก การจัดวางตำแหน่งแห่งที่ในการประนีประนอม จึงต้องแสวงหาตัวแบบในการผสมและเชื่อมความไม่ลงรอยเข้าด้วยกันให้ได้ อย่างไรก็ตาม การผสมโลกทัศน์ทางความคิดที่มีความแตกต่างกันให้สามารถที่จะผสมเข้าด้วยกันได้ จะนำไปสู่แนวทางใหม่ หรือองค์ความรู้อีกชุดหนึ่ง โดยมีข้อเสนอดังต่อไปนี้

1) ข้อเสนอการผสมผสานด้านงบประมาณและทรัพยากร

เนื่องจากรัฐบาลมีอำนาจในการจัดสรรงบประมาณและควบคุมทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมหาศาลภายในประเทศ ดังนั้นรัฐบาลต้องใช้งบประมาณเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ

มากกว่าการใช้ไปเพื่อการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากระบบกลไกตลาดเสรีซึ่งมีสถานะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเอกชนเดียวกับรัฐบาล แต่ต่างจากรัฐบาลตรงที่มีระบบสารสนเทศขนาดใหญ่ และมีความสลับซับซ้อนเป็นไปตามวิวัฒนาการของสังคมทุนนิยม ดังนั้นแนวปฏิบัติที่ให้รัฐบาลต้องเข้ามาแทรกแซงระบบกลไกตลาดเสรีนั้น ในระเบียบเศรษฐกิจแบบโลกาภิวัตน์อาจจะไม่เหมาะสมหรือไม่รองรับบทบาทของรัฐบาล นอกจากนั้น การแทรกแซงของรัฐบาลที่มากเกินไป ย่อมนำไปสู่การทำงานของกลไกตลาดเสรีที่บิดเบี้ยว นอกจากนั้น ในส่วนของทรัพยากรที่มีอยู่มหาศาลประกอบกับกำลังคนและความเชี่ยวชาญที่จำกัดของรัฐบาล ในส่วนนี้ก็จำเป็นที่จะต้องเปิดให้ภาคเอกชนเข้ามาบริหารทรัพยากรเพื่อจะก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่เป็นประโยชน์และสร้างรายได้ไปกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวก็ยังจำเป็นที่จะต้องคงไว้ซึ่งกฎระเบียบบางประการที่ยังคงให้อำนาจรัฐบาลในการควบคุมแต่ไม่แทรกแซง ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทางการแข่งขันภายใต้กลไกตลาดเสรี อันประกอบไปด้วยตัวแสดงที่หลากหลาย

2) ข้อเสนอการพัฒนาด้านประสิทธิภาพและความคุ้มค่า

สำหรับการบริหารที่มีประสิทธิภาพและความคุ้มค่า กล่าวได้ว่าเกิดขึ้นมาจากชุดความคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่²¹⁶ (New Public Management) และแม้ว่าชุดความคิดดังกล่าวจะเป็นหนึ่งในกระแสธารทางความคิดแบบเสรีนิยมใหม่ แต่หากพิจารณาควบคู่ไปกับบริบทแห่งศตวรรษแล้ว การบริหารบนฐานการคำนึงถึงประสิทธิภาพและความคุ้มค่าทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ก็จะก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างเกิดประโยชน์ เพราะหากการบริหารทรัพยากรเป็นไปอย่างไม่ชาญฉลาดแล้วก็นำไปสู่วิกฤตทรัพยากรได้เช่นกัน

3) ข้อเสนอการพัฒนาด้านกฎระเบียบ

การยึดติดกฎระเบียบที่มีลักษณะซับซ้อนเป็นการพันนาการทั้งกลไกตลาดเสรีและบทบาทของรัฐบาล เนื่องจากกฎระเบียบที่ถูกกำหนดในช่วงเวลาหนึ่งอาจไม่เหมาะสมและใช้ไม่ได้ในกาลต่อมา ดังนั้น การปฏิรูปกฎระเบียบที่อุดร้งการเติบโตของ

²¹⁶ Manfred B. Steger and Ravi K. Roy, *Ibid*, pp. 13.

กลไกตลาดเสรีจึงเป็นสิ่งจำเป็น หากแต่การปฏิรูปกฎระเบียบดังกล่าวนี้ มิใช่เพื่อเป็นแนวทางในการยกเลิกหรือจำกัดขอบเขตอำนาจของรัฐบาล แต่เป็นไปเพื่อจัดวางตำแหน่งแห่งที่หรือปรับสมดุลให้กับบทบาทของรัฐบาลใหม่ที่มีความสอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมทั้งภายในประเทศก็ดี หรือภายนอกประเทศก็ดี รวมทั้งการแสวงหาที่ทางและจัดโครงสร้างองค์การรวมถึงระเบียบอำนาจใหม่ของรัฐบาล ให้ยังคงเสริมสร้างเสถียรภาพให้รัฐบาลยังคงมีบทบาทได้ต่อไปในปริณิณทลทางเศรษฐกิจ

บทสรุป

บทความนี้ต้องการจะเสนอว่า สงครามความคิดในทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งก่อตัวขึ้นในศตวรรษที่ 20 และส่งต่อมรดกมายังศตวรรษที่ 21 ล้วนแล้วแต่เป็นพลังเบื้องหลังซึ่งขับเคลื่อนการกำหนดวิถีระบบเศรษฐกิจตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นการที่รัฐบาลพยายามเข้าควบคุมและวางระเบียบอำนาจเหนือกลไกตลาด หรือการที่กลไกตลาดพยายามที่จะอยู่เหนือการควบคุมรัฐบาลก็ตาม ปรากฏการณ์ทั้งสองต่างวางอยู่บนพื้นฐานความคิดของปัญญาชนร่วมสมัย นั่นก็คือจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ และ ฟรีดริช ฮาเย็ก

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเสนอว่า ความคิดของทั้งสอง ต่างก่อร่างสร้างรูปขึ้นโดยมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นปัจจัยแวดล้อมผลักดัน อีกทั้งพลังทางความคิดทั้งสองก็ต่างมีการปะทะและประสานกัน มิได้หยุดนิ่ง หรือล่วงลปไปตามกาลเวลานอกจากนั้นข้อถกเถียงยังดำเนินเรื่อยมาจนข้ามมาอีกศตวรรษ

แนวคิดของเคนส์มีแก่นแกนสำคัญอยู่ที่การสนับสนุนและสร้างความชอบธรรมให้กับบทบาทของรัฐบาลในการเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ ผ่านการใช้นโยบายทางการคลังในการอัดฉีดเงินงบประมาณเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการจ้างงานเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลต่อไปถึงการเพิ่มกำลังการบริโภค และส่งผลต่อไปยังการขยายตัวของระบบการผลิต ทั้งหมดเป็นลักษณะเชื่อมต่อกันเป็นวงจรภายใต้การกำกับของรัฐบาล

ส่วนแนวคิดของฮาเย็ก คือการเสนอให้รัฐบาลถอยออกไปจากการแทรกแซงระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากการแทรกแซงกลไกตลาดเสรีของรัฐบาลนั้น ส่งผลต่อการบิดเบือนกลไกตลาดให้บิดเบี้ยว และรัฐบาลก็ไม่สามารถที่จะใช้การวางแผนเพื่อควบคุมตลาดที่มีขนาดใหญ่โตและสลับซับซ้อนได้ ดังนั้นจึงควรปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติของกลไกตลาดเสรี การแทรกแซงของรัฐบาลผ่านการอัดฉีดเงินเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ รังแต่จะก่อให้เกิดภาวะหนี้สาธารณะ ภาวะเงินเฟ้อ และอัตราการว่างงานที่สูงขึ้น

หากวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ จะเห็นได้ว่าในทางสังคมและวิชาการได้จัดวางแนวคิดทั้งสองในฐานะแนวคิดที่ต่างกันสุดขั้ว ดังนั้นการผสมผสานจุดแข็ง จุดอ่อนเพื่อหาจุดร่วมจึงแทบไม่เคยเกิดขึ้นตลอดช่วงรอยต่อศตวรรษที่ 20 และ 21

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดทั้งสองนั้นสามารถผสมผสานกันได้ จึงกลายมาเป็นข้อเสนอในเชิงตัวแบบนวัตกรรมการคลังสาธารณะดังที่ได้นำเสนอไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กำชัย ลายสมิต. (2544). “แนวคิดเคนส์” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์และลัทธิเศรษฐกิจ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บัดเลอร์, เอมอนน์. เขียน. พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. แปล. (2564). *ฟรีดริช ฮาเย็ก: ต้นธารความคิดเสรีภาพนิยมยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตเคป.
- พอพันธ์ อูยานนท์. (2562). *แนวคิดเศรษฐศาสตร์: จากอดีตสู่ปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์. (2564). “แนวคิดเคนส์” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เฟาท์, ซีมอน และคณะ. เขียน. ตะวันชาย ชุมสาย ณ อยุธยา. แปล. (2558). *เศรษฐศาสตร์กับสังคมประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2540). *สังคมเศรษฐกิจโลก: โครงสร้างและการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: สือเสรี.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2544). *ฉันทมติของขั้วต้น*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- วสันต์ ภูวภัทรพร. (2562). *ประวัติศาสตร์ลัทธิเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สกีเดลสกี, โรเบิร์ต. เขียน. สฤณี อาชวานันทกุล. แปล. (2558) *เคนส์: ความรู้ฉบับพกพา*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์.
- สมภพ มานะรังสรรค์. (2544). “ศึกษาประวัติศาสตร์การเงินจาก “The Great Depression”.” *วารสารสังคมศาสตร์*. 32 (1): ม.ค.-มิ.ย. หน้า 204-232.

ภาษาอังกฤษ

- BBC News. (2011). “Keynes v Hayek: Two economic giants go head to head.” From <https://www.bbc.com/news/business-14366054>. Published on August 3, 2011. [Retrieved December 23, 2022].
- Butler, Eamonn. (2007). *Adam Smith: A Primer*. Great Britain: The Institute of Economic Affairs.
- Dasgupta, Partha. (2007). *Economics : A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Davidson, Paul. (2009). *John Maynard Keynes*. London: Palgrave Macmillan.
- Greenwald, B. and Stiglitz, J. E. (1987). “New Keynesian and New Classical Economics”. *Oxford Economic Papers*. (pp. 119-133). 39 (1): Mar.
- Hayek, F.A. (2005). *The Road to Serfdom*. London: The Institute of Economic Affairs.
- Hayek, F.A. (2009). *A Tiger by the Tail: The Keynesian Legacy of Inflation*. London: The Institute of Economic Affairs.
- Hayek, F.A. (1974). “The Pretence of knowledge.” Form <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1974/hayek/lecture/>. Published on December 11, 1974. [Retrieved December 20, 2022].

- Keyes, John Maynard. (1929). *A Tract on Monetary Reform*. London: Macmillan.
- Lopez, David A. (2022). “The Great Inflation: A Historical Overview and Lessons Learned.” Form <https://research.stlouisfed.org/publications/page1-econ/2012/10/01/the-great-inflation-a-historical-overview-and-lessons-learned/>. Published on October, 2012. [Retrieved December 20, 2022].
- Maddison, Angus. (2010). *Development Centre Studies The World Economy: Volume 1: A Millennial Perspective and Volume 2: Historical Statistics*. Paris: OECD.
- Samuelson, J. Robert. (2008). *The great inflation and its aftermath : the past and future of American affluence*. New York: Random House.
- Steger, Manfred B. and Roy, Ravi K. (2010). *Neoliberalism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Valkama, Pekka, Anttiroiko, Ari-Veikko and Bailey, Stephen J. (2010). “Innovative Public Finance: Definition, Practice and Context” In Stephen J. Bailey, Pekka Valkama and Ari-Veikko Anttiroiko. Editors. *Innovations in Financing Public Services*. pp. 1-13. London: Palgrave Macmillan.

“...ระบบคุณค่าเรื่องเพศ
ที่มากำกับความคิดซึ่งยังหลงเหลืออยู่
วาทกรรมก็เป็นสิ่งประกอบสร้าง
ขึ้นมาจากระบบคุณค่าเหล่านั้น
ประกอบกับประสบการณ์ส่วนตัว
ที่เป็นตัวหล่อเลี้ยง
ให้ระบบคุณค่าและวาทกรรมเหล่านั้นยังดำรงอยู่
อย่างไรก็ตาม
เมื่อบริบทสังคมเปลี่ยนไป
วาทกรรมก็จะถูกท้าทาย
โดยการเปลี่ยนจากผู้ถูกกระทำหรือผู้ที่สมยอม
ไปเป็นผู้กระทำที่มีอิสระเหนือตนเอง...”

๑ การต่อรองวาทกรรมทางเพศของผู้หญิงในพื้นที่ออนไลน์แฟน (Onlyfans)

ศุภาพิชญ์ คำจันทร์²¹⁷

คำถามงานวิจัย : ผู้หญิงต่อรองวาทกรรมทางเพศในพื้นที่ออนไลน์แฟน (Onlyfans) อย่างไร

ประเด็นปัญหาของงานวิจัย

โลกปัจจุบันทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นมา เทคโนโลยี และแพลตฟอร์มต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องปกติของคนในยุคปัจจุบัน จากที่มีโซเชียลเพื่อติดต่อสื่อสารและการบันเทิง ก็พัฒนาเป็นแอปพลิเคชันใหม่ ๆ ซึ่งต่างมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน ในปัจจุบันแอปพลิเคชันที่ชื่อว่า Onlyfans ได้ถือกำเนิดขึ้นและได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย Onlyfans เป็นแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียที่เหล่า creator สามารถสร้างอะไรก็ได้เกี่ยวกับตัวเองโดยไม่มีขีดจำกัด ไม่มีการเซนเซอร์ โดยอะไรก็ได้ในที่มีตั้งแต่เนื้อหาเรื่องทั่วไปอย่างการสอนโยคะ สอนทำอาหาร ไปจนถึงการสร้างสเรคคอนเทนต์แนว 18+ ซึ่งจุดนี้ทำให้เกิดความแตกต่างออกไปจากโซเชียลมีเดียอื่น ๆ

²¹⁷ นักศึกษาภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในประเทศไทย แอปพลิเคชัน Onlyfans กลายเป็นประเด็นสังคมที่รู้จักกันในวงกว้าง หลังจากที่มีกรณีตำรวจเข้าจับกุมไชน่าและคนรักในประเด็นการผลิตสื่อลามกอนาจารและนำเข้าสู่นิรบบคอมพิวเตอร์ โดยประชาชนทั่วไปอาจเข้าถึงได้ และได้ให้เหตุผลว่าการกระทำของไชน่าขัดต่อศีลธรรมของไทย ซึ่งหลายคนมองว่าสิ่งที่ไชน่าทำไม่ได้ผิดศีลธรรมตามที่เจ้าหน้าที่กล่าวหา เพราะเรื่องเช็กสก็้อเป็นเรื่องธรรมชาติ และไชน่าก็ได้ทำการเผยแพร่คลิปในพื้นที่ Onlyfans ที่มีระบบคัดกรองผู้เข้าใช้งานในระดับหนึ่งอยู่แล้ว แต่อีกด้านหนึ่งก็มีการแสดงความคิดเห็นว่าไม่ควรต่อว่าเจ้าหน้าที่ เพราะประเด็นการทำสื่อลามกอนาจารให้เป็นการค้า ยังเป็นเรื่องผิดกฎหมายอยู่

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์นี้นำมาสู่การกวาดล้างเซ็กส์ครีเอเตอร์ของไทยในแพลตฟอร์ม Onlyfans และการวิพากษ์วิจารณ์ของคนในสังคมจากฝั่งที่มองว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องหมิ่นเหม่ศีลธรรม และอีกฝั่งที่เห็นว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคล หรือนำไปสู่การตั้งคำถามในสังคม เช่น กรณีของ เดียร์ลอง ที่ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากมาย โดยเฉพาะประเด็นที่ว่าอาชีพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเพศ เช่น sex creator และ sex worker ควรเปิดเสรีได้หรือยัง ซึ่งเดียร์ลองได้ให้สัมภาษณ์ว่า ถ้าไม่มีเรื่องพวกนี้มาคอยรองรับอารมณ์ของผู้คน และชุกเรื่องเหล่านี้เอาไว้ได้พรม สุดท้ายจะทำให้ทุกอย่างแย่ลง เช่น การคุกคามทางเพศ²¹⁸ แต่ในขณะเดียวกัน กรณีคลิปปายหญิงคู่รัก ร่วมรักกันข้างต้นยานักชกใน Onlyfans ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมว่าไม่เหมาะสม เพราะเชื่อว่าเป็นการกระทำที่บัดสีเป็นสิ่งอัปมงคล และอาจเป็นต้นเหตุให้เกิดอาเพศ ในขณะเดียวกันทางผู้บัญชาการภาค 5 ก็ได้ฝากเตือนว่าพื้นที่ใน จ.เชียงใหม่ เป็นพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรม ให้ละเว้นเสีย ขอให้ทุกคนอยู่ในวัฒนธรรมที่ดี²¹⁹ นอกจากนั้นยังต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางวัฒนธรรม หรือสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติหาทางป้องกันต่อไปอีกด้วย²²⁰

²¹⁸ baesittichot, “ ‘เดียร์ลอง’ เปิดใจ เคลียร์ปมดราม่า พร้อมเผยแพร่สนิมทางเพศที่ชอบ”, จาก <https://thethaiger.com/th/news/748934/>, เผยแพร่เมื่อ 11 มกราคม 2566, [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].

²¹⁹ ไทยรัฐออนไลน์, “จับแล้วคู่เช็กซีในคลิปปาว พบแอบถ่ายทำตามสถานที่สำคัญ”, จาก <https://www.thairath.co.th/news/crime/2210807>, เผยแพร่เมื่อ 4 ตุลาคม 2564, [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].

²²⁰ ไทยรัฐออนไลน์, “ได้คำคลิป์ไฉ่ เช็กซีข้างต้นยานา “ปิยะ” สั่งลายกแก๊ง ทีมถ่ายทำ OnlyFans”, จาก <https://www.thairath.co.th/news/crime/2210539>, เผยแพร่เมื่อ 4 ตุลาคม 2564, [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].

การพูดเรื่องเพศในสังคมไทย มักถูกขีดเส้นว่าเป็นเรื่องต้องห้ามและไม่เหมาะสม จะพูดในที่สาธารณะ หลายครั้งถูกมองเป็นเรื่อง “สกปรก” “หยาบคาย” หรือแม้กระทั่ง “เลวร้าย” จนเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์ไม่ดีหลายอย่าง และในขณะเดียวกันก็ถูกจำกัดให้เป็นเรื่องของเวลาและวัย คือต้องเป็นผู้ใหญ่หรือเมื่อถึงเวลาที่สมควรก่อน อย่างไรก็ตาม สังคมก็ไม่ได้มีข้อตกลงที่ชัดเจนว่าเวลาใดที่เด็กจะได้มีโอกาสในการเรียนรู้เรื่องเพศ เพราะผู้ใหญ่ยังอาจรู้สึกกระอักกระอ่วน ขวยเขิน และกลัวที่จะพูดถึงเรื่องเพศอย่างจริงจัง แม้จะเป็นการพูดคุยเรื่องเพศในเชิงให้ความรู้ก็ตาม²²¹

การที่เรื่องเพศถูกทำให้เป็นเรื่องต้องห้าม เป็นเพราะระบบศีลธรรมที่ให้ค่าเฉพาะสิ่งที่ถูกมองว่าเป็นความดีงามตามวัฒนธรรม โดยในระบบการให้คุณค่าในเรื่องเพศนี้ สยามได้นำแนวคิดเก่าของตะวันตกมาใช้ เพื่อกล่อมเกลาคคนสยามนับตั้งสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา แต่การลงหลักปักฐานของความคิดการควบคุมเพศภาวะและเพศวิถีสันนิษฐานว่ามาพร้อม ๆ กับลัทธิชาตินิยมไทย ที่ก่อตัวขึ้นในรัชกาลที่ 6 และถูกทำให้เข้มข้นขึ้นในช่วงยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่สร้างประวัติศาสตร์ด้วยการใช้วัฒนธรรมแบบไทยนิยม มีการกำหนดให้คนไทยในชาติมี “ความเป็นไทย” เหมือน ๆ กัน ดังที่ ดร.จอมพล พัทธสัทธโยธิน ได้กล่าวไว้ว่า การระมัดระวังเรื่องเนื้อตัวร่างกายทางเพศ เพิ่งเข้ามาไทยเมื่อ 200 ปี ที่ผ่านมา ทำให้ยังมีค่านิยมผิด ๆ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ในสังคมไทยดั้งเดิมก็ไม่ได้รังเกียจเรื่องทางเพศแต่อย่างใด กระทั่งมีการเปลี่ยนผ่านจากยุคล่าอาณานิคม มาสู่ยุคศิวไลซ์ มีการดึงเรื่องเพศเข้ามาจากยุโรป จนกลายเป็นเรื่องอับอาย และเป็นสิ่งผิดกฎหมาย กระทั่งปัจจุบัน²²²

การสร้างความเป็นไทยแบบหนึ่งเดียวดังข้างต้น ส่งผลต่อความเชื่อที่กำกับแบบแผนพฤติกรรมระหว่างเพศ โดยเฉพาะค่านิยมรักนวลสงวนตัวของผู้หญิง และ

²²¹ โครงการผู้นำแห่งอนาคต, “ปิดหู ปิดตา ปิดปากเด็ก: มายาคติเรื่องเพศที่ครอบงำครูและส่งผลต่อนักเรียนไทย”, จาก <https://www.leadershipforfuture.com/myth-gender-sexuality/>, เผยแพร่เมื่อ 2563, [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].

²²² ไทยรัฐออนไลน์, “เช็กซ์เรื่อน่าอับอาย บัดสีบดเกลิงจริงหรือ ทำไมหนังโป๊ในไทย ไม่ถูกกฎหมาย”, จาก <https://www.thairath.co.th/scoop/theissue/2244044>, เผยแพร่เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2564, [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566]

ประสบการณ์ทางเพศของผู้ชาย ดังที่มีงานวิจัยสรุปว่า เยาวชนของไทยเชื่อว่าการรักษวลสงวนตัวคือ “ความเป็นไทย” อย่างหนึ่งที่ต้องรักษาไว้ และความหมายของ “ผู้หญิง” สำหรับประเทศไทย ก็คือการต้องยึดมั่นในอัตลักษณ์ความเป็น “เมีย” และ “แม่” ที่ดี²²³

ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมไทยจึงไม่อนุญาตให้ผู้หญิงพูดคุยกันเรื่องเพศ หรือแสดงความต้องการทางเพศอย่างเปิดเผย สังคมไทยจะคาดหวังในความประพฤติของหญิงไทยมาก และจะให้รางวัลหรือชมเชยหญิงที่มีความประพฤติตามขนบธรรมเนียมประเพณีว่าเป็น “กุลสตรี” เป็นหญิงที่มีคุณค่า ส่วนผู้หญิงที่มีความประพฤติในทางตรงกันข้าม สังคมก็จะลงโทษด้วยการประณามไปจนถึงการโดนกีดกัน²²⁴

ค่านิยมเรื่องเพศของผู้หญิง มีการกล่อมเกลา สั่งสอน สืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น บอกกล่าว ทั้งในเชิงปัจเจกและสาธารณะ ตั้งแต่เด็กจนโต ทั้งในพื้นที่บ้าน โรงเรียน สถานศึกษาวรรณกรรม และสื่อสารมวลชน เหมือนกับว่าเพศหญิงนั้นถูกจับจ้องเรื่องพฤติกรรมทางเพศอยู่ตลอดเวลา

บทความวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการศึกษาถึงระบบคุณค่าเรื่องเพศ ที่เป็นความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งกลายเป็นบรรทัดฐานและวัฒนธรรมอันดีงามของไทย มีการส่งต่อผ่านสถาบันทางสังคม มีการรับเอามาใช้ในชีวิตประจำวัน และกระทั่งขีดขึ้นและต่อรองในพื้นที่ Onlyfans ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เขียนสนใจ

ทั้งนี้ผู้เขียนได้ทำการศึกษาประเด็นข้างต้นผ่านการสัมภาษณ์ผู้หญิงทั้งที่เป็นและไม่เป็นสมาชิกของ Onlyfans จำนวนทั้งสิ้น 2 คน ซึ่งขอแทนด้วยนามสมมติ คือ ผู้สัมภาษณ์คนที่ 1 แทนด้วยชื่อ “เอ๋” และผู้สัมภาษณ์คนที่ 2 แทนด้วยชื่อ “ปิม”

²²³ กฤตยา อาชวนิจกุล และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์. “ประชากรและสังคม 2551 : มิติ “เพศ” ในประชากรและสังคม”, ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ประชากรและสังคม. (นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2551), หน้า 86.

²²⁴ ภูวดี ภู่อัจจงพงษ์. การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงในสังคมสมัยใหม่ กรณีศึกษาพนักงานหญิงในร้านอาหารสุกี้บางบอน, รายงานสารนิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2540, หน้า 24-25.

การสัมภาษณ์จะมีชุดคำถามวางไว้เป็นกรอบ และมีการถามคำถามเพิ่มเติมเพื่อรับฟังเรื่องราวของผู้ให้สัมภาษณ์ในเชิงลึก เพื่อนำมาศึกษาและวิเคราะห์ตามจุดประสงค์ของงานวิจัย

ทบทวนวรรณกรรม

วรวิภา สัตยานุศักดิ์กุล กล่าวว่า การเขียนประวัติศาสตร์ถึงหญิงชั่วสะท้อนค่านิยมบางประการที่ผู้ชายคาดหวังต่อผู้หญิงและความคาดหวังเหล่านี้ถูกแสดงออกมาในรูปแบบการสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงในอุดมคติและผู้หญิงที่ไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้ชาย ซึ่งการเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของผู้หญิงและผู้ชาย โดยผู้หญิงจะตระหนักและรับรู้ถึงอิสรภาพเหนือตนเองมากขึ้น มีความพยายามแสดงออกถึงความคิด และอิสรภาพเหนือตนเอง ซึ่งอาจจะถูกมองว่าเป็นการทำลายและต่อต้านอำนาจของผู้ชาย ดังนั้นหญิงชั่วในโลกสมัยใหม่จึงถูกนำเสนอในภาพของผู้หญิงที่ละเมิดจารีตค่านิยมเดิม และทำลายต่ออำนาจชายเป็นใหญ่ในสังคม²²⁵

ปณิธิ บรรณวณ กล่าวว่า มิติด้านเพศของผู้หญิงมักจะถูกมองภายใต้กรอบบรรทัดฐานของสังคม หากพฤติกรรมเหล่านั้นไม่เป็นไปตามที่สังคมคาดหวัง ผู้หญิงมักจะถูกตีตราว่าเป็น “ผู้หญิงไม่ดี” มี “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” และเป็น “ปัญหาสังคม” ซึ่งสังคมมักจะสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์และวิถีปฏิบัติทางเพศเพื่อนำมาใช้กำกับและตรวจตราร่างกายและประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิง รวมทั้งยังมีอิทธิพลต่ออารมณ์ความรู้สึกและมุมมองของผู้หญิง ซึ่งเราไม่ควรตัดสินเพศภาวะและเพศวิถีของผู้หญิงภายใต้อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่มีมักจะแบ่งประสบการณ์ทางเพศของผู้หญิงแบบเป็นคู่ตรงข้าม (dichotomy) คือ “ความเป็นผู้หญิงที่ดี” และ “ผู้หญิงที่ไม่ดี” เนื่องจากการนำแต่มุมมองทางเพศเพียงมิติเดียวมาใช้ตัดสินชีวิตผู้หญิง ทำให้มองไม่เห็นความซับซ้อนหลากหลายของประสบการณ์ชีวิตด้านอื่น รวมถึงการศึกษาประเด็นการต่อรอง ขัดขืน และต่อสู้ของผู้หญิง

²²⁵ วรวิภา สัตยานุศักดิ์กุล, “หญิงชั่ว” ในประวัติศาสตร์ไทย: การสร้างความเป็นชนชั้นนำสยาม ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ - พ.ศ. 2477, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559, หน้า 183 -184.

ก็ควรพิจารณาถึง “โครงสร้างทางสังคม” กับ “ความเป็นผู้กระทำการ” ซึ่งสามารถถูกปรับเปลี่ยน ต่อรอง และให้ความหมายใหม่ผ่านปฏิบัติการและเหตุการณ์ที่เกิดจากการกระทำทางสังคมได้ เนื่องจากผู้หญิงเป็นสมาชิกของสังคม ได้รับการขัดเกลาทางสังคม และตระหนักถึง บรรทัดฐานทางสังคมไม่มากนักน้อย แต่ผู้หญิงก็ไม่ได้ยอมจำนนต่อโครงสร้างทางสังคม อย่างสิ้นเชิง ในบางสถานการณ์กลับให้ความหมาย เจรจา ต่อรองต่อความเป็นหญิง รวมทั้งหาทางเลือก ทางออกในการดำเนินชีวิตประจำวันแตกต่างกันออกไป²²⁶

นวลปราง อรุณจิต กล่าวว่า การต่อรองความหมายในบริบทของ “ความเป็นหญิง” ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบกำหนดของวาทกรรม นักร้องหญิงมีการแสดงตัวตนต่อรอง เพื่อให้รอดพ้นจากการถูกประหัตประหาร แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ายังคงอยู่ในกรอบแนวคิดสภาวะทางเพศ แสดงให้เห็นว่าสังคมยังมีลักษณะของสังคมชายเป็นใหญ่ อย่างไรก็ตาม ภายใต้บทบาท นักร้องหญิง การแสดงและนำเสนอตัวตนนอกพื้นที่การแสดงเพื่อสื่อความเป็นหญิงที่ดี ไม่ได้แปลกแยกแตกต่างกับผู้หญิงคนอื่น โดยการนำเสนอถึงความเป็นหญิงหรือสร้างภาพ ตัวแทนของตนให้มีคุณลักษณะที่ดี หรือแม้แต่ในพื้นที่งานก็ยังมีการพลิกความหมายใหม่ ว่าเป็นงานที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้ามามีอำนาจหรือมีสถานภาพที่ใกล้เคียงกับเพศชาย²²⁷

ปณณพร เทพพานิช กล่าวว่า รัฐได้ทำให้แบบเรียนเพศศึกษากลายเป็นเรื่องของลักษณะอันพึงปฏิบัติของคนในชาติ และการอ้างว่ซึ่งวัฒนธรรมไทยอันดีงาม คุณค่าของความเป็นเพศสภาวะและเพศวิถีได้ถูกกำหนดและบัญญัติไว้ในแบบเรียนทุกที่ในประเทศไทย ซึ่งหากบุคคลใดไม่สามารถทำตามได้ เช่นไม่รักนวลสงวนกาย ก็จะทำให้เกิดการกีดกันทางสังคมและเกิดการปฏิบัติต่อกันอย่างไม่เป็นธรรมในสังคม²²⁸

²²⁶ ปณิธิ บวรวัน, “ประสบการณ์ชีวิต เพศภาวะ เพศวิถีของผู้หญิง: การวิเคราะห์ผ่านกรณีศึกษาการตั้งครรภ์ ในวัยเรียนของวัยรุ่นหญิงไทยและผู้หญิงลาวที่ทำงานร้านคาราโอเกะในประเทศไทย”, *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 12(1): ม.ค.-มิ.ย., 2564, หน้า 307-336.

²²⁷ นวลปราง อรุณจิต, *การต่อรองความหมายของนักร้องหญิงกลางคืน*, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2555.

²²⁸ ปณณพร เทพพานิช, “จงรักนวลสงวนกาย : อำนาจรัฐไทยในแบบเรียนสุขศึกษา”, *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 35 (ฉบับพิเศษ), 2559, หน้า 128-140.

แนวคิดและทฤษฎี

ทฤษฎีวาทกรรม

วาทกรรมในมุมมองของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) อธิบายไว้ว่า วาทกรรมมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ มิได้เผยแพร่โดยบังเอิญ เหนือกว่าปัจเจกนั้นยังมี สังคมที่เป็นแหล่งกำเนิด ควบคุม คัดเลือก จัดวาง และเผยแพร่วาทกรรม วาทกรรมคือ สิ่งที่ถูกยอมรับว่าจริง ถูกทำให้ชอบธรรม และถูกให้คุณค่าในสังคม และผลที่ตามมา ก็ถือเป็นสิ่งที่ยอมจำนนต่อกระบวนการทางสังคมทั้งหลายในการผลิตวาทกรรม²²⁹ วาทกรรมในความเข้าใจของฟูโกต์จึงเป็นความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ถูกนิยามว่าเป็น ความจริง ภายใต้กรอบความรู้แบบหนึ่งด้วยปฏิบัติการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการนิยามความหมาย²³⁰ และเกิดปฏิบัติการทางวาทกรรมในสังคมตามมาภายใต้ชุด วาทกรรมนั้น ๆ ซึ่งหล่อเลี้ยงให้วาทกรรมเหล่านั้นดำเนินต่อไป ซึ่งในปัจจุบันได้มีการพูดถึง กระแสความคิดใหม่ คือการศึกษาการสร้างความหมาย (Constructionist) ที่เน้นบทบาทของผู้สร้างวาทกรรม และพยายามแสดงให้เห็นกลไกของความเป็นปัจเจกภาพนั้นเป็นผลของวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม เป็นการสร้างความทรงจำหรือผลิตซ้ำ ความทรงจำผ่านอำนาจของการนิยามความหมาย เพื่อรองรับการกระทำ สร้าง ความชอบธรรม หรือการทำให้เห็นว่าความจริงเป็นเช่นนั้น²³¹

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าตัววาทกรรมเกิดขึ้นจากผู้สร้างวาทกรรมที่ทำให้ มันกลายเป็นกรอบนิยามบนมุมมองหนึ่ง ทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างให้ดำรงอยู่และเป็นที่ ยอมรับของสังคม โดยที่ในขณะที่เดียวกันก็เก็บกดไม่ให้ข้อลักษณะและความหมายของบางอย่าง เกิดขึ้น หรือไม่ก็ทำให้บางสิ่งที่ดำรงอยู่แล้วเลือนลง และเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับไม่ได้ ซึ่ง Foucault กล่าวถึงความหมายของวาทกรรมว่า มนุษย์ถูกกดทับ ขับเคลื่อน ให้ตกอยู่ในเงื่อนไขสองประการ *ประการแรก* ถูกกระทำให้ยอมจำนนต่อกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม *ประการที่สอง* ถูกกระทำให้ยอมรับสถานะที่สังคมกำหนดให้ เช่น สถานะเป็นผู้หญิง

²²⁹ เจ้าของร้าน, “ชวนอ่าน ระเบียบวาทกรรม ของมิเชล ฟูโกต์”, จาก <https://www.illuminationseditions.com/article/>, เผยแพร่เมื่อปี 2565. (สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566).

²³⁰ กุสมาลย์ พัฒนใหญ่ยิ่ง. *การวิเคราะห์วาทกรรมในสื่อสารมวลชน กรณีศึกษาการวิเคราะห์คอลัมน์ “เรื่องจากปก” ของนิตยสารข่าวโลกวันนี้สุดสัปดาห์*, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555.

²³¹ กมลวรรณ คงยก อ่างโน นวลปราง อรุณจิต, *อ้าวแล้ว* หน้า 28.

การได้รับสถานภาพทางสังคมเหล่านี้ทำให้นุชนเปลี่ยนแปลงสภาพจากการเป็นผู้ยอมจำนนหรือในฐานะผู้ถูกระทำการ (Object) ไปเป็นผู้กระทำการ (Subject) และการมีสถานะเป็นผู้กระทำการย่อมหมายถึงว่ามนุษย์นั้นสามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของตัวเอง (Agency) ได้²³²

ทฤษฎีการตีตราหรือการตราบาป (stigma)

Erving Goffman²³³ ได้อธิบายความหมายของการตีตราว่า คือ ภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มชนในสังคมหนึ่งกำหนดว่าอะไรคือความแตกต่างของบุคคล ลักษณะของบุคคลที่พึงประสงค์หรือไม่ถึงประสงค์ควรเป็นอย่างไร ลักษณะใดที่มีความแตกต่างไปจากที่คนส่วนใหญ่ประสงค์จะถือว่ามีความเบี่ยงเบนส่งผลให้บุคคลสูญเสียชื่อเสียง ไม่น่าไว้วางใจ หรือเกิดความอับอาย ตลอดจนทำให้บุคคลนั้นรู้สึกว่าคุณค่าตัวตนลดลงในสายตาของสังคม บุคคลที่ได้รับตราบาปหรือถูกตีตราบาป จะเกิดความรู้สึกที่ว่า ตนมีความแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไม่พึงประสงค์

ทั้งนี้คุณลักษณะที่จะถูกตีตราบาปดังกล่าว ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่คนจำนวนมากในสังคมนั้น ๆ มีอำนาจเป็นผู้กำหนดขึ้น ซึ่งความหมายของตราบาปเน้นไปที่มุมมองของสังคมที่อ้างอิงจากบรรทัดฐานของสังคม

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย²³⁴ เสนอรูปแบบการตีตราไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. การตีตราตนเอง (Internalized stigma) คือ บุคคลที่ถูกตีตรายอมรับความเชื่อในแง่ลบ มุมมอง และความรู้สึกที่ผู้อื่นมีต่อกลุ่มของตนและต่อตนเอง สะท้อนถึง

²³² สุชาติา ทวีสิทธิ์ อ้างใน นวลปราง อรุณจิต, เพิ่งอ้าง, น.17

²³³ Erving Goffman อ้างใน ธนาศาน สุภาชี, การตีตราและเลือกปฏิบัติต่อเพศวิถีในโลกแห่งการทำงาน กรณีศึกษา อาชีพข้าราชการครู โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563, หน้า 9.

²³⁴ เพิ่งอ้าง, หน้า 10.

การลดความภูมิใจในตัวเอง หรือเห็นว่าตัวเองด้อยค่า ประณามตัวเอง และแยกตัวเนื่องจากรู้สึกตัวแตกต่างจากคนอื่น

2. การตีตราที่รับรู้หรือรู้สึกว่าเป็นความปกติ (Perceived of felt/normative stigma) คือ การรับรู้ได้ถึงทัศนคติเชิงลบจากสังคมส่งผลให้บุคคลหวาดกลัวปฏิกิริยาจากสังคม รวมถึงความเสี่ยงในการถูกปฏิเสธ

3. การตีตราที่แสดงชัดเจน (Enacted stigma) คือ การตีตราและการเลือกปฏิบัติที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน

4. การตีตราทางอ้อม หรือการตีตราผ่านประสบการณ์ของบุคคลอื่น (Vicarious stigma) มักจะถูกนำมาใช้ในการศึกษา ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลที่อาจถูกตีตราได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์การถูกตีตราของผู้อื่นและท้ายที่สุดเรื่องเล่าเหล่านั้นกลายเป็นความจริง แม้ว่าบุคคลดังกล่าวอาจไม่เคยมีประสบการณ์โดยตรงก็ตาม

แนวคิดการควบคุมเรื่องเพศ

การควบคุมเรื่องเพศ โดยใช้อำนาจทางวัฒนธรรมเป็นกลไกในการควบคุมผ่านความคิดเชิงจารีต ประเพณี หรือเป็นชุดความคิดต่าง ๆ ที่ถูกส่งผ่านวาทกรรมหลายแบบหลายช่องว่าง ซึ่งภายใต้ยุคการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นการควบคุมผ่านกรอบเรื่องเพศภาวะ ที่มุ่งเน้นไปที่การผลิตมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงไทยที่ดี เพื่อเป็น “กุลสตรี” มีคุณสมบัติเป็นแม่บ้าน แม่เรือนอย่างสมบูรณ์ สามารถทำหน้าที่ในการดูแลสมาชิกในครอบครัว ตั้งแต่พ่อ แม่ สามี ลูก และพี่น้องให้มีความสุขสบายใจ และไม่รู้เรื่องเสียเรื่องเพศ

กุลสตรีไทยต้องผูกใจเพศตรงข้าม (คนรักและสามี) ด้วยน้ำรูป น้ำคำ น้ำมือ น้ำใจ แต่ถ้าผู้หญิงคนไหนแต่งเนื้อตัวและร่างกายโดยการแต่งตัวล่อแหลม มีพฤติกรรมก่อกวน มีจริตจะก้าน มักจะได้รับการวิพากษ์ว่ามีผู้หญิงที่ดี

กรอบความเชื่อนี้ทำให้เด็กสาวได้รับการสั่งสอนให้สร้างความตระหนักรู้ต่อความเป็นผู้หญิงที่อ่อนหวานและเปราะบางในเรื่องเพศ อวัยวะในร่างกายไม่ว่าจะเป็นหัวไหล่ ต้นขา ร่องอก หน้าอก ต่างเป็นสิ่งยั่ววนราคะของเพศตรงข้าม ดังนั้นจึงควรปิดให้มิด ร่างกายของผู้หญิงกลายเป็นพาหะที่อาจจะนำมาซึ่งความรุนแรงทางเพศได้

เกล รูบิน (Gale Rubin 1993)²³⁵ ได้วิเคราะห์วิธีคิดของกระแสจารีตในตะวันตกเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ชอบธรรม (Legitimate sex) ที่ฝังอยู่กับระบบคุณค่าเรื่องเพศ โดยสังคมได้จัดแยกไว้สรรพเสรีจว่า เพศสัมพันธ์อย่างใดจึงเรียกว่า ดี ปกติ เป็นธรรมชาติ และแบบใดเป็นสิ่งที่เลว ผิดปกติ ไม่เป็นธรรมชาติ

1. เรื่องเพศที่ชอบธรรม

สังคมยอมรับ - ผัวเดียวเมียเดียว, การแต่งงาน, ในที่รโหฐาน(บ้าน) และการมีบุตร

สังคมไม่ยอมรับ - มากกว่า2คน/คนเดียว, เพศเดียวกัน, นอกสมรส, ในที่สาธารณะ, มี คู่/กิ๊กหลายคน, กับคู่ต่างวัย และเพื่อการค้า

2. ระบบคุณค่าเรื่องเพศ

ดี, ปกติ, ธรรมชาติ - เพศสัมพันธ์เพื่อการสืบสายพันธุ์, เพศสัมพันธ์ที่มีการสร้างความสัมพันธ์มาก่อน, เพศสัมพันธ์ที่ไม่ใช่เครื่องเข้ามาช่วย ใช้แค่ร่างกายเท่านั้น และเพศสัมพันธ์แบบสอดใส่

เลว, ปกติ, ไม่ธรรมชาติ - เพศสัมพันธ์ที่ไม่มีการสืบสายพันธุ์, เพศสัมพันธ์กับตนเอง, เพศสัมพันธ์กับคนหลายคน, เพศสัมพันธ์เป็นกลุ่ม และเพศสัมพันธ์แบบฉาบฉวย

การสร้างโลกทัศน์กับการควบคุมเรื่องเพศ

กฤตยา อาชวนิจกุล และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์²³⁶ กล่าวว่า ความรู้เรื่องเพศที่ส่งผ่านให้กับคนรุ่นก่อนจนถึงทุกวันนี้ ยังคงเป็นความรู้เรื่องเพศในทางลบที่สอนให้ผู้หญิง

²³⁵ อ้างใน กฤตยา อาชวนิจกุล และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์, “อ้าวแล้ว”, หน้า 80-86.

²³⁶ กฤตยา อาชวนิจกุล และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์, “เพ็งอ้าว.”

เห็นเรื่องเพศเป็นเรื่องอันตรายต่อสถาบันสังคม ในโอกาสทางการศึกษา และหน้าที่การงาน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ เอ๋ (นามสมมติ) ผู้เขียนพบว่า เอ๋ได้ให้คำนิยามของผู้หญิงที่เธอจะไม่เป็นเช่นนั้นเด็ดขาดในอดีต นั่นก็คือผู้หญิงที่เผลอท้อง โดยเธอกล่าวว่า

“ถ้าไม่โอเคจริง ๆ ก็คือ เผลอท้อง แล้วก็ต้องออกจากเรียน เพราะเราชอบเรียน เราชอบการเรียนหนังสือ เราชอบการเรียนที่เราสนใจ และการทำกิจกรรมกับเพื่อน”

โดยเธอยังย้ำต่อว่า “เรารู้เลยว่าจะเสียโอกาสแน่นอน”

การที่เราได้รับความรู้เรื่องทางเพศในแง่ลบ เกิดจากการที่เรื่องเพศถูกทำให้กลายเป็นเรื่องไม่ปกติและไม่มี การพูดถึงกันอย่างตรงไปตรงมาในสังคม ทำให้การพูดถึงในแง่ที่เป็นความรู้ และความชอบธรรมในการที่จะมีส่วนร่วมหรือเข้าไปแตะในพื้นที่นั้น ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องคอขาดบาดตายและจะเกิดผลลบตามมาทันที เช่น เป็นการชี้โพรงให้กระรอก และการชิงสุกก่อนห่าม จนกลายเป็นการควบคุมจากแรงกดดัน แรงความเชื่อ และค่านิยมของสังคมไปโดยปริยาย

“ตอนนั้น เรื่องเพศเป็นเรื่องที่เราไม่กล้าคุยกับใครเลย พ่อแม่เราก็มักไม่บอก”
เอ๋

“อย่าเป็นแบบนี้เลยนะ ขอร้อง”

(พ่อแม่กล่าวกับ เอ๋ หลังจากเห็นลูกพี่ลูกน้องเผลอท้อง)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้แต่ในระดับครอบครัวเองก็ยังไม่มีการพูดถึง จนเรื่องเพศถูกทำให้กลายเป็นเรื่องลับ และจะยิ่งทำให้เป็นลบมากขึ้นไปอีก โดยการพูดถึงในบริบทที่แย่ หรือเลวร้ายเพื่อให้มาควบคุมพฤติกรรม เรื่องเพศจึงยิ่งถูกทำให้เป็นเรื่องผิดปกติและเกิดการควบคุมที่มากกว่าอีกในพื้นที่ของการศึกษา หรือโรงเรียน

จากการให้สัมภาษณ์ของเอ เธอได้กล่าวว่า

“อันนี้เศร้าอะ เศร้าเพราะว่าเราถูกให้ไปเรียนในเมือง ดังนั้นพอเราถูกไปอยู่กับคนในเมือง เราอยู่ไม่ได้เลย เพราะว่าเห็นมัย ชุมชนเรามันเป็นแบบเนี่ย มันค่อนข้างจะโอเพ่น แต่ว่าพอไปอยู่ที่โน้นอะ เราโดนตลอดเลย เรื่องทรงผม การแต่งตัว การนอนตักผู้ชาย เราเคยแบบโดนหักคะแนนจิตพิสัย คือเพื่อนก็ไม่ค่อยคบ เพราะรู้สึกว่าเป็นคนแรง เราก็ดอน slut shaming ไม่ใช่จากคนในชุมชน แต่ว่าเพื่อนในโรงเรียน แล้วก็ครู”

ซึ่งจะเห็นได้ว่าสังคมได้มีการพยายามควบคุมเรื่องทางเพศไม่ให้เกิดขึ้นโดยจำกัดตั้งแต่การแต่งกาย

“ขั้นเป็นคนที่เป็นว่าใส่แต่เสื้อที่ใหญ่ ๆ เพราะอะไรรู้ปะ เพราะไม่ชอบให้ใครมองเลย เพราะมันรู้สึกแปลก ๆ”

บี

“เล่นโซเชียลแล้วโพสต์รูปตัวเองใส่ชุดบิกินี พี่เจอยะมากเลยนะ เจอแบบคอมเมนต์ อูมจิงเลย มันเนาะ มีทั้งแยะ ๆ มีหลายเลเวลมาก ช่วงแรก ๆ เลยนะที่เราเล่นโซเชียล แล้วเราก็เลิก เลิกโพสต์เพราะเรารู้สึกว่าเรารับไม่ได้ เรากลับไปแล้วเราไปอ่านคอมเมนต์แล้วเรารู้สึกไม่ดีต่อตัวเอง ก็เลือกที่จะไม่ลงดีกว่า”

เอ

ไปจนถึงการแสดงออก

“โรงเรียนเนี่ยแหละมีส่วนที่สุด ที่พยายามจะยึดเยียดความเป็นกุลสตรีให้เรา ตั้งแต่เค้าให้เราไปเรียนมารยาท เรียนนาฏศิลป์”

เอ

“พยายามให้เราจะเป็นกุลสตรีมาก ๆ แล้วเราก็ใส่ใจมากกับความกุลสตรี เพราะมันจะมีวิชาการงานอาชีพ ที่แบ่งให้ผู้หญิงไปปักผ้า ทำกระทง แล้วผู้ชายไปเลื่อยไม้ ซึ่งเราปักผ้าไม่ได้เลย เราทำไม่ได้จริง ๆ เราร้องไห้เลยนะ”

เอ

“ถ้าเป็นกับลูกตัวเอง ขึ้นเนี่ย นางก็จะไม่ให้ใส่สั้น เพราะว่ากลัว กลัวอันตราย”

ปิม

“แม่ น้า ยาย ก็จะทำกับข้าว เดี่ยวจะไม่มีผัว ต้องเรียบริบร้อย นั้งให้มันดี ๆ หน่อย”

ปิม

รวมถึงจากสังคมเองก็เกิดเป็นปฏิกิริยาที่กลายมาเป็นข้อควบคุมตัวเราเนื่องจากปฏิกิริยานั้นแสดงออกมาในทางลบ เช่น

“มันไม่ได้พูดแบบดีอะ มันพูดแบบนินทาผู้หญิงที่มันไปได้มา”

ปิม

การควบคุมทางเพศที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้ชุดความคิดและการให้ค่าเกิดมาเป็นแบบแผนการประพฤติ คือสิ่งที่พึงปฏิบัติ กับสิ่งที่ต้องห้ามที่ไม่ควรปฏิบัติ จนเกิดเป็นระบบการให้คุณค่าที่เรียกว่าศีลธรรมอันดีงามของสังคมที่เราควรประพฤติตามเพื่อให้เกิดการยอมรับ อย่างไรก็ตาม ตัวศีลธรรมที่เราเรียนรู้และประสมมาซึ่งจะกลายเป็นโลกทัศน์ของเรานั้น มันไม่ได้หยุดหรือจบลงที่ตรงนั้น หากแต่โลกทัศน์ในตัวของมันเองมีการปรับเปลี่ยนเคลื่อนที่ไปตามกาลเวลาและข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งข้อมูลจะมาจากประสบการณ์ คำสอนต่าง ๆ ค่านิยมของสังคมในแต่ละยุคสมัย เหตุการณ์ที่พบเจอ ทั้งด้วยตัวเองและจากการรับรู้เรื่องราวของผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดรีแอคชั่นที่หลากหลายตามมา ตั้งแต่การยอมรับต่อต้าน ชัดขึ้น และต่อรอง ซึ่งในเรื่องเพศ เราจะเจอโลกทัศน์ที่มาจากความคิดชายเป็นใหญ่ หากแต่แต่ละคนก็จะได้พบเจอในส่วนที่แตกต่างกัน

การยอมรับและการต่อต้าน : การตีตราจากคุณค่าเรื่องเพศกับวาทกรรมความเป็นหญิง

เราได้รับการปลูกฝังและควบคุมในเรื่องเพศมา อาจจะตั้งแต่จำความได้ เพราะการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จำเป็นต้องเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมนั้น ๆ แม้จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม การที่ระบบคุณค่า การควบคุมทางเพศ และวาทกรรมความเป็นหญิงยังดำเนินต่อไปได้นั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะเราที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว และทั้งในด้านที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม เมื่อประสบการณ์ที่เจอได้เข้ามากระทบความคิด จนเกิดเป็นแบบแผนในปฏิบัติในหัว ก็จะมีการมองและให้ค่าว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี โดยนอกจากจะเป็นแบบแผนให้ตัวเองแล้ว ยังเป็นแบบแผนให้คนอื่นที่เราจะมองด้วยเช่นกัน ซึ่งจะเรียกว่า การตีตรา โดยการตีตราที่เกิดขึ้น จะมาจากการที่มองว่าผู้หญิงแบบไหนดี หรือ ผู้หญิงแบบไหนไม่ดี ตามที่ได้รับการปลูกฝังกันมา จากการสัมภาษณ์ปิม จะเห็นว่าเป็นการตีตราที่รับรู้หรือรู้สึกว่าเป็นความปกติ (Perceive of felt/normative stigma)²³⁷ โดยเธอกล่าวไว้ว่า

“มันไม่ได้พูดแบบดีอะ มันพูดแบบนินทาผู้หญิงที่มันไปได้มา”

การได้รับรู้ถึงทัศนคติเชิงลบทำให้เกิดการหวาดกลัวต่อการมีเพศสัมพันธ์และระมัดระวังตัวอย่างมากเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์นี้ขึ้นกับตัวเอง ซึ่งปิมได้กล่าวต่ออีกว่า รู้สึก insecure กับผู้ชาย และมีหลักเกณฑ์ในการเลือกผู้ชายที่จะปฏิสัมพันธ์ด้วย โดยได้กล่าวถึงสถานการณ์ที่ทำให้ถอยห่างหรือรู้สึกไม่ดี คือ

“รู้สึกว่แบบน่ากลัวเนาะ เพราะว่าแบบถ้าเหมือนเท่าที่เคยเคยมา อยู่ในช่วงดูใจ ผู้ชายมันมุงเว้ย สำหรับฉันนะ ไม่รู้คนอื่นเป็นยังไง คือมุงที่จะเอาอะ มึงตะบ๊ยะบันอะไรจ้ะ”

“พวกที่คุยด้วย นางก็จะเออ หุ่นเธอดีเนาะ ทำไมไม่ใส่แบบนี้ แต่กูรู้ว่ามึงมุงอะไเอะเหี้ย”

²³⁷ ธนาศาน สุภาชี, อ้างแล้ว, หน้า 9.

ในขณะที่ด้านของเอได้มีการเจอกับการตีตราที่แสดงชัดเจน (Enacted stigma) ซึ่งเกิดจากการที่ตัวเขาไม่ประพฤติตามระเบียบแบบแผน และการเป็นบุคคลที่มีบุคลิกไม่พึงประสงค์ จึงโดนตีตราแบบชัดเจน โดนด่าว่าแรด และมีการกีดกันออกไปเพื่อให้เห็นว่านี่คือบุคลิกที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งเมื่อเจอเหตุการณ์นี้ ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีการตีตราตัวเอง (Internalize stigma)²³⁸ โดยได้กล่าวว่า

“ถึงแม้ว่าเราจะทำตัวไม่เหมือนกับสังคม แต่ความคาดหวังของสังคมเราเปลี่ยนไม่ได้ แล้วแน่นอนว่ามันส่งผลกระทบต่อจิตใจเรา เราารู้สึกว่าเราไม่ดีพอ ทำไมเราไม่ปุกสตรี้ แบบ เราทำไม่ได้อะ เราก็ก้าวไม่ได้ แต่ว่ามันทำให้ทุกอย่างพังหมดเลย แบบ โอกาสต่าง ๆ ใช้อย่างเราก็อ้างเพลงเก่ง แต่เค้าก็ไม่ส่งไปประกวดทักษะ เพราะว่าอาจารย์ไม่โอเคกับนิสัยของเรา”

“ซึ่งเราอะไม่เป็นเลย (ปุกสตรี้) เราก็ก็นึกว่า เออ ถ้าเป็นได้ก็คงจะดีเนาะ”

“แต่ว่าก็อิจฉาแหละ ก็รู้สึกว่าเป็นผู้หญิงดีนี่มันก็ดีเหมือนกันนะ มันก็อยู่ในสังคมได้แบบไม่ลำบากจนเกินไปอะ”

ข้างต้นคือการเกิดการตีตราและด้อยค่าตัวเอง และมองว่าตัวเองนั้นแตกต่างไปจากสังคม ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้จะติดอยู่ในหัว และเป็นการทำให้ชุดความคิดเหล่านั้นดำเนินต่อไป ทั้งต่อตนเองและต่อคนอื่นในสังคม

พื้นที่ และ การเรียนรู้ : ประสบการณ์ของความเป็นหญิง

ระบบคุณค่าเรื่องเพศที่มากำหนดและตีกรอบความประพฤติของผู้หญิงจะดำเนินไปอย่างปกติ จนถึงช่วงวัยที่ต้องเจอกับผู้คนหลากหลาย และเกิดการต้องการหรือสงสัยใคร่รู้เกี่ยวกับเรื่องทางเพศ คือในช่วงมัธยม จากการสัมภาษณ์ พบว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ทำให้เรื่องเพศยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น ทั้งในแง่ของการรับรู้ และในแง่ของการควบคุม

²³⁸ เฟิงอ้วง, หน้า 9.

การที่ทั้งสองอย่างนี้เกิดขึ้นพร้อมกันจะทำให้เกิดประสบการณ์ที่ยากลำบากไม่ว่ากับคนที่ต่อต้าน หรือคนที่ยอมรับก็ตาม ซึ่งส่งผลให้ต้องรับมือกับสถานการณ์เหล่านี้ตามมา ผู้ศึกษาพบว่า แม้คนที่ดูจะยอมรับ ปฏิบัติตาม และไม่หือไม่อือกับวาทกรรมความเป็นหญิงที่คอยควบคุมเรื่องเพศ ก็ยังมีการสร้างข้อต่อรองในตัวเองด้วยการหาพื้นที่ที่จะสามารถเป็นตัวของตัวเองได้อย่างเต็มที่ อย่างในกรณีของบีม ที่กล่าวว่า

“เรื่องเสื้อผ้าก็ช่างหัวมัน เพราะอยู่บ้านใส่ก็ได้ (ตามที่ครอบครัวต้องการ) แต่พอออกมาข้างนอก ชั้นจะใส่อะไรก็ได้”

หรือการพยายามออกจากพื้นที่ที่เขาจะโดนควบคุม เช่น หากอยู่ในบ้านแล้วโดนควบคุม ก็จะหาที่อื่น หากอยู่ในพื้นที่ที่อยู่ในสายตาของคนที่จะควบคุมเรา ก็จะหาที่อื่นอยู่

“ชั้นออกมาอยู่ข้างนอก เรียนช่าง ป.ตรีก็เรียนเชียงใหม่ ชั้นแหกกฎทุกอย่างเลย”

ซึ่งกฎในที่นี้ คือกฎของที่บ้านที่พี่น้องทุกคนทำตาม คือการเรียนอยู่ใกล้บ้าน ซึ่งจะเห็นได้ว่า บีมได้พาตัวเองออกไปอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่พื้นที่ที่มีความเป็นหญิง นั่นก็คือคือพื้นที่ของโรงเรียนช่าง รวมถึงการหนีออกมาให้อยู่ไกลสายตาพอที่จะทำอะไรต่าง ๆ ได้ โดยการมาเรียนที่เชียงใหม่

ในขณะเดียวกัน คนที่แสดงออกถึงการต่อต้านและการไม่ยอมรับระบบแนวคิดเรื่องเพศแบบนั้น ก็จะเจอการต่อต้านกลับมาที่ชัดเจน ดังที่ เอ กล่าวว่

“อย่างเราก็ร้องเพลงเก่ง แต่เค้าก็ไม่ส่งไปประกวดทักษะ เพราะว่าอาจารย์ไม่โอเคกับนิสัยของเรา”

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในพื้นที่โรงเรียนจะไม่ได้รับการยอมรับและถูกเลือกปฏิบัติแบบไม่ได้อย่างเห็นได้ชัด แต่ความต้องการในการได้รับการยอมรับก็ยังมีอยู่ ซึ่งเอได้หา

พื้นที่ใหม่ที่จะยอมรับในตัวตนที่ไม่ยอมจำนนของเธอ โดยการเข้าร่วมกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความคล้ายคลึงกันไปเรื่อย ๆ

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงที่ได้รับการยอมรับหรือไม่ถูกต่อต้านจากสังคม หรือถูกต่อต้านจากสังคมอย่างรุนแรง ก็มีความต้องการเดียวกัน คือการแสดงออกถึงความเป็นตัวเองในเรื่องเพศที่ไม่มีระบบคุณค่ามาควบคุม เพียงแต่เลือกที่จะใช้วิธีที่แตกต่างกันในตอนแรก และนำมาสู่การหาพื้นที่ใหม่ ซึ่งเป็นวิธีการเดียวกันของทั้งหมด

ระบบคุณค่าเรื่องเพศในพื้นที่ออนไลน์แฟน

ออนไลน์แฟนเป็นแพลตฟอร์มที่สร้างขึ้นเพื่อผลงานในเรื่องเพศ มีความเปิดกว้างให้ตั้งแต่ภาพนิ่ง วิดีโอเกี่ยวกับเรือนร่าง รวมไปถึงวิดีโอที่เกี่ยวกับเซ็กซ์ การเกิดขึ้นของออนไลน์แฟนได้รับการตอบรับอย่างท่วมท้น และถูกมองว่าเป็นสิ่งใหม่ที่ควรได้รับการยอมรับในโลกปัจจุบัน หากแต่ในสังคมเรายังมีระบบคุณค่าเรื่องเพศที่คอยกำกับความคิดของคนในบางด้าน เช่น แม่ปิม จะมีการ subscribe และมีการดูวิดีโอที่เกี่ยวกับเรื่องเพศอย่างเฉพาะเจาะจง (คือเลือกติดตามเป็นรายบุคคล) แต่การเลือกคนที่ติดตามจะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ คือ เลือกคนที่ให้ความรู้สึกว่าการมีเพศสัมพันธ์ครั้งนั้น ๆ มีความรู้สึกก่อตัวขึ้นมาด้วย ไม่ได้เป็นความสัมพันธ์แบบฉาบฉวย หรือแค่เพศสัมพันธ์ที่มีแค่ความต้องการอย่างเดียว โดยจะเลือกอีกคนหนึ่งที่ป็นคูรักร หรือเป็นพาร์ทเนอร์ร่วมทำวิดีโอ ซึ่งเกิดจากความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย ในขณะที่จะไม่มีทางเลือกจากแพลตฟอร์มอื่น ที่ไม่ได้เป็นการทำคลิปแบบทำเอง เช่น เว็บไซต์ต่าง ๆ ด้วยเหตุผลที่ว่ามันดูรุนแรงเกินไป (ปิมอธิบายคำว่ารุนแรงไว้ว่า เป็นการที่เปิดมาคุยกันแบบเดียวแล้วก็เกิดมีเพศสัมพันธ์กันเลย) ในขณะเดียวกัน เอ๋ ไม่สนับสนุนการมีอยู่ของออนไลน์แฟนในตอนต้น และกล่าวว่าตัวเขาเองไม่ค่อยจะไปดูคลิปเป็นรายบุคคล

จะเห็นว่า แม้แต่ปัจจุบันที่ความคิดความเชื่อมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ระบบคุณค่าที่เกิดขึ้นมาจากแนวคิดการควบคุมเรื่องเพศก็ยังคงส่งต่อมา และยังคงมีอยู่ อย่างไรก็ตาม จากความเชื่อที่เคยมีต่อร่างกายของผู้หญิงว่าเป็นสิ่งที่สามารถนำมาสู่ความรุนแรงและควรปิดนั้น ได้มีการสร้างคุณค่าใหม่ขึ้นมาต่อร่างกาย โดยเฉพาะในพื้นที่

ไอทีสื่อซึ่งหลายคนมองว่าเป็นศิลปะ และยังมีการเรียกคนที่ทำวิดีโอในแพลตฟอร์มเหล่านี้ว่า อาร์ตติสท์ ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์ศิลปะจากร่างกายตัวเองด้วยซ้ำ

กล่าวได้ว่า แม้ในพื้นที่นี้จะยังคงมีการกำกับจากแนวคิดเดิม ๆ แต่เมื่อบริบทของสังคมเปลี่ยน มีการเข้าถึง การพูดคุย การปฏิบัติที่เปลี่ยนไปและค่อย ๆ ทำให้มันกลายเป็นเรื่องปกติมากขึ้นนั้น ก็จะสามารถสร้างคุณค่าใหม่ขึ้นมาแทนที่ในระบบคุณค่าเดิมได้อย่างแน่นอน

วาทกรรมในพื้นที่ไอทีสื่อ

จากที่กล่าวไปในหัวข้อก่อนหน้านี้ ในเรื่องของระบบคุณค่าเรื่องเพศที่มากำกับความคิดซึ่งยังหลงเหลืออยู่ วาทกรรมก็เป็นสิ่งประกอบสร้างขึ้นมาจากระบบคุณค่าเหล่านั้น ประกอบกับประสบการณ์ส่วนตัวที่เป็นตัวหล่อเลี้ยงให้ระบบคุณค่าและวาทกรรมเหล่านั้นยังดำรงอยู่ อย่างไรก็ตาม เมื่อบริบทสังคมเปลี่ยนไป วาทกรรมที่ถูกท้าทายโดยการเปลี่ยนจากผู้ถูกกระทำหรือผู้ที่สมยอม ไปเป็นผู้กระทำที่มีอิสระเหนือตนเอง ดังจากที่เอากล่าวว่า ในตอนแรกรู้สึกกังวลเพราะกลัวว่าคนที่เข้ามาทำจะโดนบังคับใช้ร่างกายในการหาเงิน (เพราะเติบโตมาในชนบทและเห็นผู้หญิงทำงานเกี่ยวกับเรื่องทางเพศมาตั้งแต่เด็ก) ซึ่งอาจจะทำให้เกิดผลเสียตามมา และประกอบกับการที่เป็นแพลตฟอร์มออนไลน์ก็ทำให้เกิดความกังวลในเรื่องของการปกป้องใบหน้าหรือการป้องกันตัวเอง เมื่อมีการรับรู้ที่มากขึ้น มุมมองก็มีการเปลี่ยนไปเป็นการได้รับรู้เหตุผลและข้อมูลที่จะนำมาเพื่อสร้างความชอบธรรม หรือทำให้เห็นความจริงชุดใหม่ เช่น การได้รับรู้มุมมองของคนที่อยู่ในพื้นที่ไอทีสื่อ และพบว่าพวกเขามีความสุข คนรอบข้างของพวกเขายอมรับ และอยากที่จะทำเอง เนื่องจากเป็นช่องทางในการหารายได้ และสามารถปกป้องตนเองได้ดีกว่าที่คิดไว้ จึงเกิดการเปลี่ยนความคิดและมองว่าพื้นที่ไอทีสื่อเป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยพอให้คนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องเพศและหารายได้จากตรงนั้น

ในขณะเดียวกัน บีม ที่ถึงแม้จะมีระบบคุณค่ามาฝึงความคิดให้เลือก subscribe วิดีโอที่มีความรู้สึกมากกว่าจะเป็นแค่ sex ตรง ๆ แต่ตัวเธอเองได้มีกรอบความคิดว่าร่างกายของผู้หญิงคือภาพยนต์ คือเรื่องศิลปะอยู่แล้ว จึงไม่ได้มองว่าพื้นที่ออนไลน์เป็นความผิดแปลกอะไร แต่มองว่าเป็นพื้นที่ที่จะให้ศิลปะได้มาโลดแล่นอยู่ในโลกออนไลน์ ซึ่งไม่ต่างอะไรจากภาพวาดบนเฟรม

ซึ่งจะเห็นได้ว่าแต่ละคนมีการรับเอาชุดของวาทกรรมที่แตกต่างกันมา ถึงแม้จะเป็นผู้หญิงและมีการควบคุมในเรื่องทางเพศที่สอดคล้องกัน แต่ประสบการณ์ในอดีตจะเป็นตัวที่ทำให้เห็นชัดว่าแต่ละคนเลือกที่จะแสดงความเป็นตัวเองออกมาในรูปแบบไหนในพื้นที่นี้

บทสรุป

ประสบการณ์ในอดีตของผู้หญิงที่เกิดขึ้นโดยผ่านชุดความคิดการควบคุมทางเพศที่ก่อให้เกิดวาทกรรมความเป็นหญิงในรูปแบบลักษณะการกระทำที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ นำมาสู่การสร้างตัวตนทางเพศ จากโลกทัศน์ทางศีลธรรม ซึ่งถึงแม้ว่าผู้หญิงทุกคนจะอยู่ภายใต้กรอบความคิดชายเป็นใหญ่ และถูกควบคุมโดยแนวคิดเดียวกัน แต่ประสบการณ์ที่เจอก็จะแตกต่างกันไปตามพื้นที่ของคนนั้น ๆ รวมถึงการแสดงออกที่ต่างกันก็จะนำไปสู่ประสบการณ์ใหม่ที่ไม่เหมือนกัน เราจึงไม่สามารถอนุมานได้ว่าผู้หญิงทุกคนจะเจอเหตุการณ์เดียวกัน และจะไม่สามารถสรุปออกมาเป็นข้อสรุปเพียงอย่างเดียวได้ว่าผู้หญิงทุกคนมีการต่อรองกับวาทกรรมนี้อย่างไร

เนื่องจากปัจจัยอื่นที่แตกต่างกันตั้งแต่ต้น คือตั้งแต่เกิด อยู่ในสังคม การเลือกปฏิบัติ ชนชั้น ฐานะ และประสบการณ์ด้านอื่น ๆ เป็นตัวกำหนดทิศทางการต่อรองนี้ รวมไปถึงคนในสังคมของคนนั้น ๆ อีกด้วย ทั้งนี้ สามารถกล่าวได้ว่า ผู้หญิงทุกคนมีความเป็น Agency ในตัวเอง ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยน พลิกแพลง และต่อรองวาทกรรมในรูปแบบและส่วนที่ตัวเองต้องการ ซึ่งเป็นการสร้างความหมาย และข้ามส่วนที่กดทับไว้ให้เป็นพวกเขาเองที่ขึ้นไปอยู่ข้างบนนั้นแทน

บรรณานุกรม

- กฤตยา อาชวนิจกุล และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2551). “ประชากรและสังคม 2551 : มิติ “เพศ” ในประชากรและสังคม”. ใน *การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ประชากรและสังคม*. (หน้า 80 - 86). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- กุสมาลย์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง. (2555). *การวิเคราะห์วาทกรรมในสื่อสารมวลชน กรณีศึกษาการวิเคราะห์คอลัมน์ “เรื่องจากปก” ของนิตยสารข่าวโลกวันนี้สุข*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- โครงการผู้นำแสงแห่งอนาคต. (2563). “ปิดหู ปิดตา ปิดปากเด็ก: มายาคติเรื่องเพศที่ครอบงำครูและส่งผลกระทบต่อนักเรียนไทย.” จาก <http://https://www.leadershipforfuture.com/myth-gender-sexuality/> [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].
- เจ้าของร้าน . (2565). “ชวนอ่าน ระเบียบของวาทกรรม ของมิเชล ฟูโกต์”. (2565) สืบค้นจาก <https://www.illuminationseditions.com/article/67ชวนอ่าน-ระเบียบของวาทกรรมของมิเชล-ฟูโกต์>. [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].
- ไทยรัฐออนไลน์. (4 ตุลาคม 2564). “จับแล้วคู่เช็กซีในคลิปปาว พบแอบถ่ายทำตามสถานที่สำคัญร้านสะดวกซื้อ”. จาก <https://www.thairath.co.th/news/crime/2210807>. [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].
- ไทยรัฐออนไลน์. (17 พฤศจิกายน 2564). “เช็กซีเรื่อนำอับอาย บัดสีบดเกลิจริงหรือ ทำไผหน่งโป๊ในไทย ไม่ถูกกฎหมาย”. จาก <https://www.thairath.co.th/scoop/theissue/2244044>. [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].
- ไทยรัฐออนไลน์. (4 ตุลาคม 2564). “ได้เค้าคลิบไฉ่ เช็กซีข้างต้นยางนา “ปิยะ” ส่งถ่ายยกแก๊งทีมถ่ายทำ OnlyFans. จาก <https://www.thairath.co.th/news/crime/2210539>. [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].

- ธนาศาน สุภาชี. (2563). *การตีตราและเลือกปฏิบัติต่อเพศวิถีในโลกแห่งการทำงาน กรณีศึกษา อาชีพอัศวราชการครู โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร-มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.*
- นวลปราง อรุณจิต. (2555). *การต่อรองความหมายของนักร้องหญิงกลางคืน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร-มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.*
- ปณิธิ บราวน์. (2564). “ประสบการณ์ชีวิต เพศภาวะ เพศวิถีของผู้หญิง: การวิเคราะห์ผ่านกรณีศึกษาการตั้งครรภในวัยเรียนของวัยรุ่นหญิงไทยและผู้หญิงลาวที่ทำงานร้านคาราโอเกะในประเทศไทย”. ใน *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*. 12/(1). หน้า 307-336.
- ปณณพร เทพพานิช. (2559). “จักรก้นวลสงวนกาย : อำนาจรัฐไทยในแบบเรียนสุขศึกษา”. ใน *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 35 (ฉบับพิเศษ). หน้า 128-140.
- ภาคิน ชาญฐิติพงษ์. (2560). *เรื่องเล่าบาร์ไฮสท : ปรากฏการณ์เพศวิถีของสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยนวัตกรรมสังคม.*
- ภูวดี ภูัสัจพงษ์. (2540). *การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงในสังคมสมัยใหม่ กรณีศึกษาพนักงานหญิงในร้านอาหารสุกี้บางบอน. รายงานสารนิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.*
- วรธิภา สัตยานุศักดิ์กุล. (2559). “หญิงชั่ว” ในประวัติศาสตร์ไทย: การสร้างความเป็นชนชั้นนำสยามช่วงต้นรัตนโกสินทร์ - พ.ศ. 2477. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- baesittichot . (11 มกราคม 2566). “‘เดียร์ลอง’ เปิดใจ เคลียร์ปมดราม่า พร้อมเผยแพร่สนิมทางเพศที่ชอบ”. ใน Thaiger. (ออนไลน์) จาก <https://thethaiger.com/th/news/748934/>. [สืบค้นเมื่อ 29 มกราคม 2566].

ท่านอาจจะเหนี่ยวรั้งอะไรไว้ได้บ้างสิ่งบางอย่างชั่วครั้งชั่วคราว
แต่ท่านไม่สามารถจะรักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้ตลอดไป

ปีศาจ ทะเยอ